george sand
povestea vieții mele
**

PARTEA A TREIA

DE LA COPILĂRIE LA TINEREȚE

1810—1819

(Conțin it a r e)

VII

Povestea unei dureri adinei pe care o va înțelege toată lumea. — Izbucniri de ciudă. — Delațiunea domnişoarei Julie.

— Ispăşire şi singurătate. — Seară de toamnă la uşa unei colibe. — Mi se zdrobeşte inima. — Țin piept amărăciunii mele şi devin într-adevăr un copil teribil. — O regăsesc pe mama. — Decepție. — Intru la mmăstirea englezească. — Originea şi aspectul acestei minăstiri. — Superioara. — Nouă sfâşiere. — Maica
Alippe. — încep să judec situația mea şi iau o hotărâre. — Claustrare absolută.

în ciuda tuturor acestor distracții şi a tuturor acestor zăpăceli nutream în permanență în fundul inimii mele un soi de pasiune nenorocită pentru mama mea absentă. De romanul nostru drag nici nu mai era vorba, ea îl uitase cu desăvârşire, eu însă mă gândeam într-una la el. Protestam mereu în sinea mea împotriva existenței pe care biata mea mamă ținea atâta să mi-o asigure. Învățătură, talente şi avere —
persistam în a disprețui totul. Năzuiam s-o văd pe mama, să-i vorbesc despre proiectele noastre, să-i spun că eram hotărâtă să-i împart soarta, să fiu ignorantă, muncitoare şi săracă alături de ea. În zilele în care mă stăpânea această hotărâre, îmi neglijam lecțiile, trebuie s-o mărturisesc. Eram dojenită şi hotărârea mea era atunci şi mai îndârjită.
Într-o zi, după ce fusesem mustrată mai mult ca de obicei, ieşind din camera bunicii, am aruncat cartea şi caietele, mi-am luat capul în mâini şi crezându-ma singură am strigat:

— Ei bine, da, e adevărat, nu învăț pentru că nu vreau. Am eu socotelile mele. O să le aflați voi măi târziu!

Julie se afla în spatele meu.

— Eşti un copil rău, îmi spuse ea şi ceea ce gândeşti e

chiar mai rău decât ceca ce faci. Ți se va ierta că eşti împrăştiată şi leneşă, dar pentru că din încăpățânate şi rea-voință o nemulțumeşti pe bunica ta, ai merita să te trimită la maică-ta.

— Mama mea! strigai eu; să mă trimită la mama! Dar e tot ceea ce doresc, tot ceea ce cer!

— Haide, nu te gândeşti ce vorbeşti, reluă Julie;
spui aşa fiindcă eşti mâniată, în clipa asta eşti nebună! Mă Voi feri să repet cuiva vorbele care țiau scăpat, căci mai târziu ai fi grozav de necăjită dacă ai fi luată în serios.

a

— Julie, îi răspunsei eu vehementă, te înțeleg foarte bine şi ie. Cunosc. Ştiu că atunci când făgăduieşti să, taci eşti mai decisă ca niciodată să vorbeşti. Ştiu că atunci când mă descoşi cu blândețe şi drăgălăşenie o faci ca sa-mi smulgi ceea ce gândesc şi ca să mă ponegreşti în ochii bunicii. Ştiu că în clipa asta mă provoci într-adins şi că profiți de mânia şi de supărarea mea ca să mă faci să spun şi mai multe. Ei bine, nu-i nevoie să-ți dai atâta osteneală.
Vei şti ce am în inimă şi-ți dau mână liberă s-o faci să se afle. Nu mai vreau să rămân aici, vreau să mă reîntorc la mama şi nu mai vreau să fiu despărțită de ea. Căci ea e cea pe care o iubesc şi pe care o voi iubi totdeauna, orice ați face. Ea e singura de care vreau să ascult. Haide, grabeşte-te, fa-ți depoziția, sunt gata s-o semnez.

Biata fată „oare făcea într-adevăr pe lângă mine slujba de agent provocator? în forma da, în fond, cu siguranță că nu. Nu-mi voia decât binele. N-avea plăcerea răutăcioasă de a face să fiu dojenită, se mâhnea împreună cu bunica de ceea ce numeau de ingratitudinea mea. Cum ar fi înțeles ea că nu față de afecțiunea ei eram eu nerecunoscătoare, ci că mă răzvrăteam împotriva sorții mele? Bunica însăşi se înşela în această privință; Julie putea cu atât mai mult să se înşele şi ea. E sigur însă că această fată avea în privire, în voce, în toate modurile sale de a proceda, un soi de prudență insinuantă, în care se simțea viclenia şi duplicitatea şi acest lucru îmi era antipatic în cel mai înalt grad.

Oricum, era pentru prima oară că o scosesem din răbdări şi. Că-i stârnisem amorul-propriu. Se simţi jignită şi se şi răzbună, în adevăr, deoarece se duse glonţ să raporteze bunicii vorbele mele în termenii cei mai negri. Făcu o treabă cât se poate de rea., căci frânse inima bietei mele bunici care nu mai avea câtuşi de puţin puterea să lupte împotriva unor noi dureri materne. Cel mai mic necaz îi redeştepta în suflet amintirea fiului ei, veşnicele sale regrete, ca şi devoranta gelozie împotriva femeii care-i luase inima acestui fiu adorat şi care acum încerca să i-o ia şi pe a mea. Încercă, sunt sigură, o supărare de moarte, şi dacă mi-ar fi fost îngăduit s-o văd aş fi căzut la picioarele ei, m-aş fi pocăit de toate revoltele mele deoarece am fost totdeauna de o slăbiciune cxcesivă în faţa durerilor pe care le-am pricinuitşi revenirile mele m-au apropiat mai mult decât împotrivirile, care m-au îndepărtat de cei pe care i-am
'supărat. Dar mi s-a ascuns cu grijă emoţia bunicii şi Julie, pornită personal împotriva mea, nu veni să-mi spună: „Suferă, du-te s-o mingii”.

Se adoptase un sistem prost, au hotărât ca arma lor să fie asprimea, au crezut că mă vor speria luîndu-mi dreptul de avorbi, şi domnişoara Julie veni să mă anunţe să mă retrag în camera mea şi să nu ies de-acolo.

— N-o vei mai revedea pe bunica dumitale, îmi
spuse ea, pentru că o deteşti. Nu vrea să mai ştie de tine; în trei zile vei pleca la Paris.

— Minţi, i-am răspuns eu, minţi cu răutate, eu n-o detest pe bunica, o iubesc, dar o iubesc mai mult pe mama, şi dacă mă trimite la ea, îi mulţumesc
lui Dumnezeu, bunicii, ba chiar şi dumitale.

După care îi întorsei spatele şi urcai, hotărâtă, în camera mea. Aici o găsii pe Rose care habar n-avea ce se întâmplase şi nu-mi spuse nimic. Nici nu mă murdărisem, nici nu-mi sfâşiasem boarfele în ziua aceea, restul o preocupa prea puţin. Petrecui trei zile întregi fără s-o vad pe bunica. Îmi spuneau sa cobor ca să iau masa după ce ea şi-o isprăvise pe a sa. Îmi spuneau să mă duc să mă jplimb prin grădină după

ce ea se închidea în casa şi se închidea sau o închideau literalmente, fiindcă atunci când treceam prin fața uşii camerei ei auzeam trăgându-se zăvorul cu un soi de afectare, ca şi cum mi s-ar fi spus că orice căință e de prisos.

Servitorii păreau consternați, dar eu aveam un aer atât de trufaş în aparență, încât niciunul nu îndrăzni să-mi vorbească, nici thiar Rose, care ghicea poate că nu procedau cum trebuia şi că astfel îmi ațâțau dragostea pentru mama, în loc să mi-o răcească.

Deschartres, fie că aşa proceda de obicei, fie ca urmare a unei aprecieri analoge celei a Rosei, nu-mi mai adresa niciun cuvânt. Nu mai fu vorba nici de lecții, nici de studii îi timpul acestei perioade de ispăşire.

Daca ar fi. Vrut să mă facă. Să simt plictiseala inacțiunii, ar fi trebuit să mă lipsească de cărți, dar nu mă lipsiră de nimic, şi, văzând biblioteca la dispoziția mea, ca de obicei, nu simțeam nici cea mai mică dorință să mă distrez citind. Nu doreşti decât ceea ce nu poți avea.

Petrecui deci aceste trei zile într-o intimitate asiduă cu Gorambe. I-am povestit necazurile mele şi el m-a consolat dându-mi dreptate. Sufeream de dragul mamei, de dragul umilinței şi al sărăciei. Credeam ca îndeplinesc *un* rol mare, săvârşincî o misiune sfântă şi, ca toți: copiii romanțioşi, mă împăunam puțin cu calmul şi cu perseverența mea.

Au vrut să mă umilească izolându-mă ca pe-o leproasă în această casă în care de obicei totul îmi surâdea; n-au făcut decât să mă înalțe şi mai mult în propria mea stimă. Făceam, frumoase reflecții filozofice asupra sclaviei morale a acestor valeți, care nu îndrăzneau să-mi adreseze o vorba şi care, în ajun fuseseră la picioarele mele pentru ca aveam trecere.

Comparam dizgrația mea cu toate marile dizgrații istorice pe care le citisem şi mă comparam eu însămi cu marii cetățeni ai republicilor ingrate, condamnați la ostracizare pentru virtuțile lor.

Dar orgoliul este o proastă companie, şi într-o zi m-am plictisitxle el.

„Totul eo prostie, mi-am spus, ia să-i privim limpede pe

ceilalți şi pe mine însămi şi să tragem concluzia. Nu-mi pregătesc plecarea, ei nu doresc să mă înapoieze mamei. Vor să mă încerce, cred că am să lej: er să rămân aici. Habar n-au cât de mult doresc să trăiesc alături de mama, şi trebuie să-şi dea seama de asta. Să rămân deci impasibilă. Că această izolare
.1 mea va dura opt zile, cincisprezece, o lună, puțin

mă interesează. Când se vor fi convins îndeajuns că nu-mi voi schimba gândul, mă vor lăsa să plec, şi atunci mă voi explica cu bunica; îi voi spune c-o iubesc şi i-o voi spune în aşa fel încât să mă ierte şi să-mi redea prietenia. De ce să mă blesteme pentru că o prefer pe cea care m-a adus pe lume şi pe care Dumnezeu însuşi îmi porunceşte s-o prefer înaintea tuturor? De ce să mă creadă nerecunoscătoare pentru că nu vreau să fiu crescută în felul ei şi să trăiesc ca ea? Cui îi sunt de folos aici? Pe bunica
0 văd din ce înce mai puțin. Societatea femeilor ei
1 se pare mai necesară sau mai plăcută decât a mea, pentru că cu de îşi petrece cea mai mare parte din timp. Dacă mă ține aici, nu face asta pentru ea, cu
siguranță, ci doar pentru mine. Ei bine, nu-s oare o ființă liberă, liberă să-mi aleg viața şi viitorul care isă-mi convină? Hai, nu-i nimic tragic în ceea ce itu se întâmplă. Bunica a vrut din pură bunătate să mă sfacă învățata şi bogată: îi sunt foarte recunoscătoare, dar nu mă pot obişnui să ma lipsesc de mama. Inima mea îi sacrifică, cu bucurie, toate falsele avuții. Ea îmi va fi recunoscătoare şi Dumnezeu mă va avea în vedere. Nimeni n-are de ce să fie pornit împotriva mea, şi bunica va recunoaşte acest lucru dacă voi putea ajunge până la ea şi înlătura calomniile care s-au strecurat între ea şi mine.'1

între timp am încercat din nou să intru la bunica, dar găsind uşa ferecată m-am dus în grădină. Aici am întâlnit o bătrână sărmană care avea îngăduința să adune vreascuri.

■ — Merge cam încet, măicuță, de ce nu ce, ajută copiii dumitale?

— Sunt la câmp, îmi spuse ea şi eu nu pot să mă aplec să adun vreascurile de pe jos, şalele mi-au înțepenit...

Am început să adun eu pentru ea şi, cum bătrâna nu cuteza să adune lemnul uscat rămas în picioare, m-am dus să caut un cosor ca să dobor tufele uscate şi să tai ramurile mai la îndemână ale arborilor.

Eram puternică întocmai ca o țărancă aşa că am făcut repede o grămadă minunată. Nimic nu pasionează mai mult ca munca trupului când sânțem susținuți de o idee sau de un sentiment. Noaptea sosi pe când mai lucram încă, tăind, adunând mormane de vreascuri, legând şi făcându-i bătrânei o provizie pentru o săptămână, în locul proviziei sale pe-o zi, provizie pe care abia ar fi putut-o duce. Am uitat să mănânc şi, cum nimeni nu mi-a mai adus aminte, nici nu mă gândeam la asta. În sfârşit, când m-a apucat foamea, bătrâna plecase demult. Am încărcat pe umeri povara mai grea ca mine şi am dus-o la coliba ei care se afla la capătul cătunului. Eram lac de nădușeală şi însângerată, căci cosorul îmi crestase nu o dată mâinilc, şi mărăcinii îmi făcuseră o rană lungă pe obraz.

Dar seara de toamnă era superbă şi mierlele datau în tufişuri. Mi-a plăcut întotdeauna, în mod deosebit, cântecul mieriei mai puțin strălucitor, mai puțin original, mai puțin variat ca cel al privighetorii; el se apropie mai mult de formele noastre muzicale şi are fraze de o naivitate rustică ce s-ar putea aproape nota şi cânta amestecând în de prea puține din notele noastre convenționale. În seara aceea acest cântec mi s-a părut chiar vocea lui Corambe care mă susținea şi mă încuraja. Mă îndoiam sub povara mea; simțeam, cum imaginația ne conduce în aşa fel puterile, încât forța mea se înzecise, şi încercam chiar un soi de prospețime străbătându-mi membrele frânte. Am sosit la coliba măicuții Elin, când primele stele străluceau pe cerul încă trandafiriu.

— Ah, biata micuță, îmi spuse ea, cât trebuie să fii de ostenita! Ai să te îmbolnăveşti!

— Nu, i-am spus eu, am muncit zdravăn pentru dumneata şi asta merită o bucată de pâine, căci mi-e grozav de foame!

Bătrâna îmi tăie din pâinea ei neagră şi mucegăită o bucata mare, pe care am mâncat-o aşezată pe o piatră din fața uşii, în timp ce dânsa îşi culca nepoțeii şi-şi spunea rugăciunea. Câinele, sleit de puteri
orice țăran, oricât de sărac ar fi, arejțn câine sau mai curând o umbră de câine care trăieşte ca vai de capul lui, dar asta nu înseamnă că apăjă mai puțin sărmana locuință unde el n-are nici măcar un adăpost), după ce m-a mârâit o vreme, s-a îmblânzit la vederea pâinii mele şi a venit să împartă cu mine acea cină modestă.

Niciodată masa nu mi s-a părut atât de bună, niciodată viața mai plăcută şi natura mai senină. Aveam inima liberă şi uşoară, trupul sănătos cum îl simți după muncă, şi mâncam pâinea săracului după ce făcusem treaba săracului.

„Asta nu e numai o faptă bună, cum se spune în vocabularul orgolios al castelelor, gândeam eu, e pur şi. Simplu un prim act al vieții de sărăde pe care o îmbrățişez şi pe care o încep. Iată-mă, în sfârşit, liberă: adio lecții plictisitoare, adio prăjituri grețoase despre care trebuie să spui că sunt bune sub pedeapsa de a fi socotită nerecunoscătoare, adio ore fixe de masă, de dormit sau de distracție fără dorință şi fără nevoie. Sfârşityl zilei a însemnat şi cel al muncii mele. Singură foamea a fost cea care mi-a sunat ora mesei; adio lachei care să-mi întindă farfuria şi să mi-o ia după fantezia lor. Acum, iată stelele care apar, e bine, e răcoare; sunt ostenită şi mă odihnesc., nimeni nu-i aici ca să-mi spună:
«Puneți şalul sau intră în casă! S-ar putea să răceşti!» Nimeni nu se gândeşte, la mine, nimeni nu ştie unde sunt; dacă vreau să-mi petrec noaptea pe această piatră, asta nu depinde decât de mine. Aici e fericirea adevărată şi eu nu concep ca. Asta să se numească pedeapsă."

Apoi m-am gândit că în curând voi fi alături de mama şi-mi luai un rămas-bun duios, dar fericit, de la câmpie, de la mierle şi de ia tufişuri, de la stele, de la copacii mari. Iubeam viața la țară dar nu ştiam că n-aş putea trăi niciodată în altă parte, credeam că lângă mama paradisul va fi pretutindeni.

JVlă bucuram la ideea că-i voi fi utilă, că puterea mea fizică o va scuti de orice oboseală. „Eu voi fi cea care îi va aduce lemne, care îi va face focul,
patul, îmi spuneam. Nu vom avea niciun fel de servitori, niciun fel de sdavi-tirani; ne vom aparține una alteia, vom avea, în sfârşit, libertatea sărmanului. “

Ma aflam într-o stare de spirit într-adevăr delicioasă, numai că Rose nu mă uitase chiar atât pe cât credeam eu. Mă căutase şi se neliniştise, când iată că intrai în casă; băgând însă de seamă enorma rană pe care o aveam pe față, cum mă văzuse trudind pentru măicuța Blin, Rose, care avea o inimă Bună, nu se mai ghidi să mă certe. De altminteri, de când eram pedepsită, ea era tare blândă cu mine, ba chiar tristă.

A doua zi, mă trezi dis-de-dimineață.

— Haide, îmi spuse ea, treaba nu mai poate dura astfel. Bunica ta suferă, du-te s-o îmbrățişezi şi să-i ceri iertare.

— Sunt trei zile de când ar fi trebuit să-mi îngăduie să fac asta, i-am răspuns eu; dar. Oare Julie mă va lăsa să intru la ea?

— Da, da, răspunse ea, am eu grijă de asta.

Şi mă conduse, prin micile coridoare, în camera bunicii.

Mă îndreptam bucuroasă într-acolo, deşi fara niciun fel de căință, căci nu mă simțeam câtuşi de puțin vinovată, şi nu înțelegeam nicidecum, mărturisindu-i dragostea, să renunț la această despărțire pe care eu o priveam ca pe un fapt împlinit; dar în brațele bietei mele bunici mă aştepta cea mai crudă, cea mai sfâşietoare şi. Mai puțin meritată dintre pedepse.

Până atunci nimeni pe lume, şi bunica mai puțin ca oricare, nu-mi spusese despre mama vreo răutate mai gravă. Era uşor de văzut că Deschartres o ura, că Julie o dispreţuia, ca să se dea bine pe lângă bunica mea, că bunica avea mari accese de amărăciune şi de răceală împotriva ci. Dar acestea nu erau decât ironii reci, jumătăți de cuvinte conținând o dezaprobare nemotivată, aere de dispreț; şi, în subiectivitatea mea naivă, atribuiam lipsei de avere şi de rang, profundul

regret pe care căsătoria tatii l-a lăsat în familia sa. Bunica părea a-şi fi făcut o datorie din a preţui în mine respectul pe care-l aveam pentru mama.

în timpul acestor trei zile care o făcuseră să sufere atâta, ea căută cel mai prompt şi mai sigur mijloc prin care să mă lege din nou de dânsa şi de binefacerile sale de care ţineam cont atât de puţin, zdrobind în inima mea tânără încrederea şi dragostea care mă îndemnau spre o altă inimă. Reflectă, medita şi se opri la cea mai funestă dintre toate hotărârile.

Cum mă aşezasem în genunchi în faţa patului ei şi-i luasem mâinile spre a i le săruta, bunica îmi spuse cu un ton vibrant şi amar pe care nu i-l

cunoşteam:

— Rămâi în genunchi, şi ascultă-mă cu atenţie, căci ceea ce vreau să-ţi spun n-ai mai auzit niciodată şi niciodată nu vei mai auzi aceste vorbe din gura mea.
Sunt lucruri care nu se spun în viaţă decât o singura dată pentru că de nu se uită; dar dacă nu le cunoşti când din nenorocire există, îţi pierzi viaţa, te pierzi pe tine însăţi.

După acest preambul care mă făcu să tremur, bunica se apucă să-mi povestească propria-i viaţă şi pe aceea a tatii aşa cum le-am făcut cunoscute, apoi viaţa mamei aşa cum credea ea c-o ştie sau cel puţin aşa cum o înţelegea ea.

Aici, fu fără milă şi fără înţelepciune, cutez s-o spun, căci există în viaţa celor sărmani porniri nevoite, nenorociri şi fatalităţi pe care cei bogaţi nu le înţeleg niciodată şi pe care le judecă întocmai cura judecă orbii culorile.

Tot ceea ce mi-a povestit era de fapt adevărat şi se sprijinea pe împrejurări al căror amănunt nu îngăduia nici cea mai mică îndoială. Dar ar fi putut să-mi dezvăluie această cumplită poveste fără să-mi răpească respectul şi dragostea pentru mama şi povestea istorisită astfel ar fi avut mult mai multă asemănare cu realitatea şi mai mult adevăr. N-avea decât să povestească totul, pricinile nenorocirilor sale, izolarea şi sărăcia începând de la vârsta de paisprezece ani, corupţia bogaţilor, care nu urmăresc decât să pândească foamea şi să ofilească inocenţa, nemilosul rigorism al opiniei

publice care nu îngăduie ca cineva să-şi regrete fapta şi nu acceptă ispăşirea. Trebuia să-mi spună de asemenea cum a ispăşit mama trecutul, cum l-a iubit cu credinţă pe tata, cum, începând de ta moartea sa, ea a trăit umila, tristă şi retrasă. Acest ultim punct, îl ştiam bine sau cel puţin credeam ca-l ştiu; dar mă, făcu să înţeleg că-mi. Povestea, trecutul, ca să mi se. Cruţe prezentul, şi. Că. Exista, în viaţa actuală a mamei un oarecare secret nou pe care nu voia să mi-l destăinuie şi care trebuia să. Mă facă, să tremur pentru, propriul meu viitor, dacă mă. Încăpăţânaţii să trăiesc cu ea. În sfârşit, biata bunică, epuizată de această lungă povestire, enervată peste măsură, cu vocea înăbuşită, cu ochii umezi şi iritaţi, lăsă să-i scape marele cuvânt, înfricoşătorul cuvânt: mama era o femeie pierdută şi eu un copil orb care voia să se arunce într-o prăpastie.

Asta fu pentru mine ca. Un coşmar; mi se pusese un nod în gât; fiecare cuvânt mă făcea să mor, simţeam sudoarea curgându-mi pe frunte, voiam, s-o întrerup, voiam să mă scol, să mă duc, respingeam cu groază această înfricoşătoare mărturisire; nu puteam, eram ţintuită în genunchi cu capul năucit şi aplecat din pricina acestei voci care se revărsa asupra mea şi mă'usca întocmai ca vântul şi furtuna.

Mâinile mele îngheţate nu mai străiigsau mâinile fierbinţi ale bunicii, cred că le-am îndepărtat maşinal depe buzele mele, e. U groază.

în sfârşit, m-am ridicat fără să: spun un cuvânt, fără să implor o mângâiere, fără să-ini mai pese dacă m-a iertat sau nu. M-am îndreptat spre camera mea.

Pe scară am găsit-o pe Rose.

— Ei bine,. Îmi spuse ea, s-a isprăvit povestea?

— Da, s-a terminat cu bine, s-a terminat pentru totdeauna, i-am spus şi, amintindu-mi că această fată nu vorbise niciodată decât de bine de mama, eram sigură că ştia tot ceea ce aflasem eu acum şi că totuşi rămăsese la fel de ataşată de prima sa stăpână, mi se păru frumoasă, deşi fusese tot timpul tiranul şi aproape călăul meu; o socoteam cea mai bună, singura mea prietenă.

O îmbrăţişai, dar, cu efuziune, şi alergând să mă ascund, mă rostogolii pe jos în prada unor cumplite convulsii pricinuite de disperare.

Lacrimile care izbucniră nu mă uşurară.

Am auzit spunându-se că lacrimile alină durerea, eu am încercat întotdeauna contrariul, nu ştiu să plâng. De îndată ce-mi vin lacrimile în ochi, suspinele îmi pun un nod în gât, mă înăbuş-, îmi pierd respiraţia din pricina strigătelor sau a gemetelor; şi cum mi-e groază de exteriorizarea durerii, cum îmi reţin strigătele, mi s-a întâmplat adesea să cad moartă şi probabil că din asta am să şi nror într-o zi dacă am să fiu singură, surprinsă de o nouă nenorocire. Lucrul nu mă nelinişteşte câtuşi de puţin, odată şi odată tot trebuie să mori din ceva, şi fiecare poartă în sine lovitura care o să-l dea gata.

Probabil că cea mai rea dintre morţi, cea mai tristă şi mai puţin dorită, e cea pe care şi-o aleg poltronii, să mori de bătrâneţe, adică după tot ce ai iubit, după tot ce ai trăit, după tot în ceea ce ai crezut pe pământ.

în acea epocă nu aveam stoicismul de a-mi înăbuşi suspinele, şi Rose, auzindu-mă horcăind îmi veni în ajutor. Când mi-am regăsit puţin stăpânirea de sine, n-am vrut să mai fac pe bolnava, am coborî.t

ia prima chemare să-mi iau gustarea de dimineaţă, străduindu-mă să mănânc. Mi se dădură caietele, ma prefăcui ca învăţ, dar ma dureau pleoapele, atâta îmi fuseseră lacrimile de amare şi de fierbinţi, aveam o migrenă cumplită, nu mai gândeam, nu mai trăiam, eram indiferentă la orice. Nu mai ştiam dacă iubeam sau dacă uram pe cineva, nu mai simţeam niciun entuziasm pentru nimeni, niciun resentiment jentru oricine ar fi fost; aveam ca o enormă rana interioară, şi ca un gol dureros în locul inimii. Nu simţeam decât un soi de dispreţ pentru întreg universul şi un dispreţ amar pentru viaţă, indiferent cum ar fi fost această viaţă pentru mine, în viitor; nu mă mai iubeam nici pe mine însămi. Dacă mama era demnă de a fi dispreţuită şi

de a fi urâtă, eu, fructul măruntaielor ei, eram la fel. Nu ştiu de ce a depins să nu devin fățarnică din mizantropie, cu începere din clipa aceea. Îmi făcuseră un rău îngrozitor, care putea fi ireparabil; au încercat să sece în mine izvoarele vieții morale, credința, dragostea şi speranța.

Din fericire pentru mine, bunul Dumnezeu m-a făcut să iubesc şi să uit. Mi s-a reproşat adesea că uit răul; pentru că a trebuit să îndur atâta din pricina răului, iertarea este o caracteristică organică.

După câteva zile de suferință de nespus şi de mare oboseală am simțit, cu mirare, că o iubeam şi mai mult pe mama şi că n-o iubeam mai puțin decât înainte nici pe bunica. Văzându-mă atât de tristă, iar
Rose povestind despre mine scena atât de dureroasă, toți au crezut într-o mare căință a mea. Bunica pricepu că mi-a făcut mult rău, dar îşi închipui că era un rău trecător, şi că hotărârea mea era luată. Nu mai fu vorba de o nouă explicație, nu m-au mal întrebat, ar fi fost de altfel inutil. Aveam pentru totdeauna o pecete pe buze. Viața reîncepu să curgă ca un râu liniştit, c’;; i râul era tulbure pentru mine şi cu nu-l mai jbriveam.

în adevăr, nu mai făceam niciun proiect, nu mai simțeam venindu-mi visele plăcute. Niciun roman, nicio contemplație. Corambe era mut. Trăiam ca o maşină. Răul era mai adânc decât se socotea. Iubitoare, iubeam încă pe alții. Copil, mă mai distra încă viața; dar, am spus-o, nu mă mai iubeam, nu mă îngrijeam câtuşi de puțin de mine însămi. Am rezistat în mod sistematic ca să accept profitul învățăturii. Am disprețuit faptul de a-mi pune în valoare ființa mea intelectuală, crezând că din asta va câştiga ființa mea morală. Dar idealul meu era întunecat şi nu mai înțelegeam viitorul pe care vreme atât de îndelungată l-am creat şi aranjat după fantezia mea.

întrevedeam de aci înainte, în acest viitor, lupte împotriva opiniei publice la care nu mă gândisem niciodată, şi nu ştiu ce enigma dureroasă despre care n-au vrut să-mi spună niciun cuvânt. Mi s-a vorbit de pericole înfricoşătoare; şi-au

închipuit că le voi ghici, şi eu, simplă, dar cu o constituție liniştită, nu ghiceam nimic. În plus, pe cât am spiritul de activ pentru tot ceea ce surâde instinctelor mele, tot pe atât îl am de leneş față de ceea ce le e ostil şi nu caut cuvântul sfinxului; dar în fața mea se afla ceva teribil dacă mă încăpățânam să părăsesc aripa bunicii, şi acest ceva, fără să mă sperie, îndepărta din castelele mele din Spania farmecul încrederii absolute.

„Asta va fi mai rău decât sărăcia, mi se spusese, asta va fi ruşinea!“ „Ruşine de ce? îmi spuneam eu.
Voi roşi că sunt fiica mamei mele? Oh! Dacă n-ar fi decât asta! Se ştie bine ca nu voi simți această ruşine laşă.“ Presupuneam atunci, fără a învinui pe cineva, vreo legătură misterioasă a mamei cu vreun oarecare care mă va face să simt o dominație ne-

dreaptă şi nelegitimă. Şi apoi mă abțineam în mod voluntar să mă mai gândese la asta. „Vom vedea, îmi spuneam. Vor ca eu să caut, ei bine, nu voi căuta.”

Mi-a trebuit întotdeauna o hotărâre nestrămutată să trăiesc pentru careva sau pentru ceva, pentru persoane sau pentru idei. Această nevoie mi-a venit în mod firesc încă din copilărie, prin forța împrejurărilor, prin afecțiunea nemulțumită. Rămânea în mine, deşi scopul era confuz şt elanul nesigur. Au vrut să mă silească să mă leg de alt scop, care mi-a fost arătat şi de la care m-am abătut cu încăpățînare. Mă întrebam dacă acest lucru era posibil. Simțeam că nu. Averea şi învățătura, manierele frumoase, spiritul sclipitor, ceea ce se numea „lumea bună” îmi apărură sub altfel de forme decât cele pe care le puteam concepe eu. „Asta se reduce, mă gândeam eu, la a deveni o domnişoară frumoasă, spilcuită, afectată, foarte erudită, cântând la pian în fața persoanelor care te aprobă fără să te asculte şi fără să te priceapă „nesinchisindu-te de nimeni, plăcându-ți să străluceşti, năzuind la o căsătorie bogată, vânzându-ți libertatea şi personalitatea în. Schimbul unei trăsuri cu blazon, al pânzeturilor şi -al câtorva monede. Asta nu mt se

potriveşte şi nu mi se va potjrivi niciodată. Dacă trebuie să moştenesc cu de-a sila acest castel, aceşti snopi de grâu pe care îi socoteşte şi-i răssocoteşte Deschartres, această bibliotecă unde nimic nu mă amuză şi această pivniță unde nimic nu mă ispiteşte, oare sa constituie asta o fericire atât de mare şi avuții atât de importante? Am visat adesea călătorii îndepărtate.
Călătoriile m-ar fi tentat, dacă n-aş fi proiectat să trăiesc pentru mama. Ei bine, iată! Dacă mama nu mă va vrea, într-o zi voi pleca, mă voi duce la capătul lumii. Voi vedea Etna, şi muntele Gibel, mă voi duce în America, mă voi duce în India. Se spune că e departe, că e greu, cu atât mai bine! Se spune că acolo mori, ce importă? Aşteptâud, să trăim de la o zi la alta la întâmplare; deoarece nimic din ceea ce cunosc nu mă tentează sau nu mă mukumeşte, să lăsăm să apară necunoscutul."

Astfel încetai să trăiesc fără a mă gândi la nimic, fără a mă teme de niaiic şi fără a dori nimic. Acest lucru a fot la început foarte dificil, eram aşa de obişnuită şi visez şi sa aspir la un viitor mai bun, încât, fără voia mea, mă abțineam să mă mai gândese la asta.

Dar tristețea devenea atunci atât de neagră, şi amintirea scenei care mi se făcuse atât de înăbuşitoare, încât simțeam nevoia să scap de mine însămi şi alergam pe câmp să mă ameţesc alături de băieţaşii şi de fetiţele care mă iubeau şi mă smulgeau din singurătatea mea.

Se scurseră astfel câteva luni care nu-mi fură de niciun folos şi de care-mi amintesc în mod confuz, pentru că au fost foarte goale. Mă comportai foarte prost, nelucrând decât de mântuială, atât cât să nu fiu certată, grăbindu-mă, pentru a spune astfel, să uit repede ceea ce învățasem, nemaimedittnd asupra muncii mele cum făcusem până atunci, dintr-o nevoie de logica şi de poezie care-şi avusese farmecul său tainic, bătând mai mult ca niciodată drumurile, tufişurile şi păşunile cu zgomotoşii mei acoliți; întoreând casa cu susul în jos prin jocuri nebuneşti;
căpătând obiceiul unei veselii tineori forțate când durerea

mea interioară amenința să se trezească, în sfârşit, schimbându-mă, din bună, într-un drac de copil, cum spunea dădaca mea, care începea să aibă dreptate, dar care nu mă mai bătea, văzând din statura mea că aveam putere să-i întorc bătaia, şi din felul meu de a fi că nu mai eram dispusă s-o mai îndur.

Observând aceasta, buniea îmi spuse:

— Fata mea, nu mai ai bun-sâmț. Erai deşteaptă, şi faci tot ce-ți stă în putință acum ca să devii sau ca să pari proastă. Ai putea fi plăcută, şi devii cât se poate de uricioasă. Tenul ți-e întunecat, mâinile crăpate, picioarele ți se deformează în saboți. Creierul țise deformează şi el şi se prăbuşeşte o dată cu toata persoana ta. Când răspunzi în silă, cu aerul unei firi jputernice care dispreţuieşte totul, când vorbeşti fără noimă şi fără socoteală, ca o gaiță care palavrageşte doar ca să nu tacă din gura. Ai fost o fetiță fermecătoare, nu trebuie să devii o tânără absurdă. Nu mai ai nici ținută, nici grație, nimic care să placă. Ai o inimă bună, dar un cap vrednic de milă. Trebuie să schimbăm totul. Vei avea, de altfel, nevoie de „profesori de agrement” pe care nu ți-i pot procura aici. Am hotărât deci să te duc la mînăstire şi în acest scop vom pleca la Paris.

— Şi mă voi duce s-o văd pe mama? strigai eu.

— — Desigur, o vei vedea, răspunse, cu răceală, bunica; câupă care te vei despărți de ea şi de mine atât cât va fi necesar ca să-ți isprăveşti educația.

„Fie, gândii eu; nu prea ştiu ce înseamnă mânăstirea asta, dar, * oricum, va fi ceva nou; şi cum nu mă prea amuză viața pe care o duc, nu voi avea decât de câştigat, “

Asta se şi făcu; o revăzui pe mama cu manifestările de bucurie obişnuite. Aveam o ultimă nădejde:
aceea ca ca să găsească această mânăstire inutilă şi ridicolă şi să mă ia cu ca văzând cât am persistat în hotărârea mea. Dar, dimpotrivă, ea îmi vorbi solemn despre avantajul avuțiilor şi al talentelor. O făcu într-un fel care mă ului şi mă răni căci nu mai recunoşteam, în ceea ce spunea, cinstea şi curajul ei obişnuit. Ea ironiza mânăstirea, o critica zdravăn

pe bunica în legătură cu asta, care, detestând şi dispreţuind evlavia mă încredinţa totuşi maicilor;
mama făcu întocmai ca şi bunica, deşi o ocărise, îmi spuse că mânăstirea îmi va fi utilă şi că trebuia să.'intru acolo. N-am avut niciodată voinţă în ceea ce priveşte interesele mele; am intrat deci la mânăstire fără teamă, fără regret, fără silă. Nu-mi dădeam seama de urmări. Nu ştiam că trecândjpragul mânăstirii păşeam cu adevărat în lume, că aici puteam contracta relaţii, obiceiuri, chiar idei care mă vor include, pentru a spune astfel, în clasa cu care am voit s-o rup. Crezui că văd, dimpotrivă, în această mânăstire, un teren neutru şi în aceşti ani pe care trebuia să-i petrec aici, un fel de haltă de oprire în toiul luptei pe care o susţineam.

Le-am regăsit la Paris pe Pauline de Pontcarre ji pe mama sa. Pauline era mai frumoasă ca niciodată;
firea îi rămăsese veselă, prietenoasă, amabilă; nici inima nu i se schimbase. Era perfect rece ceea ce nu mă împiedică s-o iubesc şi s-o admir ca şi în trecut pe această frumoasă indiferentă.

Bunica o întrebase pe doamna de Pontcarre despre mânăstirea englezească, aceeaşi mânăstire unde fusese ea prizonieră în timpul Revoluţiei. O nepoată a doamnei de Pontcarre care fusese crescută în această mânăstire tocmai ieşise. Bunică-mea, care a păstrat despre această mânăstire şi despre maicile pe care le-a cunoscut o anumită amintire, fu încântată să afle că domnişoara Debrosses fusese foarte bine îngrijită aici, crescută cu distincţie, că în acest loc se făceau studii serioase, că profesorii de agrement erau renumiţi, în sfârşit că mânăstirea englezească merita faima de care se bucura în lumea bună în concurenţă cu Sacre-Coeur şi l'Abbaye-aux-
IWis. Doamna de Pontcarre avea de gând să-şi dea şi ea fata aici, ceea ce şi făcu într-adevăr, în anul următor. Bunica: se decise deci pentru mânăstirea

englează, şi într-o zi de iarnă mă puseră să îmbrac, uniforma de stofă subţire de lână roşie-purpurie, înii

aranjară lenjeria şi hainele într-un cufăr, o trăsură ne conduse în rue des Fosses-Saint-Victor, şi după ce aşteptarăm câteva minute într-un vorbitor, fu deschisă o uşă ce se închise imediat îndărătul nostru.
Fram deci izolată în mânăstire.

Această mânăstire era una din cele trei sau patru comunități britanice care se stabiliseră la Paris în timpul puterii lui Cromwell. După ce au fost ei cei care persecutau, catolicii englezi, crud persecutați la rândul lor, s-au strâns laolaltă, în exil, ca să-i ceară într-un mod mai ales lui Dumnezeu conversiunea protestanților. Comunitățile religioase rămaseră în Franța, dar regii catolici puseră din nou mâna pe sceptru în Anglia şi se răzbunară pe ei prea puțin creştineşte.

Comunitatea surorilor Augustiue engleze este singura care a reuşit să rămână la Paris şi a cărei casă a străbătut revoluțiile fără prea mari nenorociri.
Tradiția mânăstirii spunea că regina Angliei, Henriette de France, fiica lui Henric al IV-lea al nostru şi nevasta nenorocitului de Carol I, venea adesea cu fiul ei, Iacob al II-lea, să se roage în capela noastră şi să vindece bubele sărmanilor care se înghesuiau în urma lor. Un zid despărțitor separă această mânăstire de colegiul scoțienelor. Seminarul irlandezelor e la patru uşi mai departe. Toate călugărițele noastre erau englezoaice, scoțiene sau irlandeze.
Două treimi din fetele de pension şi dintre doamnele care se retrăseseră acolo, ca şi o parte a preoților care veneau să oficieze aparțineau de asemenea acestor națiuni. Existau ore în timpul zilei când se poruncea întregii clase să nu rostească un singur cuvânt în limba franceză, ceea ce era cea mai bună metodă posibilă de a învăța repede limba engleză. Călugărițele noastre, cum era şi normal, nu ne vorbeau
. Iproape niciodată în altă limbă. Ele rămăseseră cu obiceiurile țării lor, luând ceaiul de trei ori pe zi şi poftindu-le pe acelea dintre noi care erau mai ascultătoare să ia acest ceai împreună cu de.

Mânăstirea şi biserica erau pardosite cu lungi pietre

funerare sub care se odihneau osemintele venerate ale catolicilor bătrânei Anglii, morți în exil, şi îngropați, ca o mare cinste, în acest sanctuar inviolabil. Peste tot, pe morminte şi pe ziduri, epitafuri şi maxime religioase în limba engleză. În camera superioarei şi în vorbitorul său particular mari portrete vechi ale părinților sau prelaților englezi. Frumoasa şi galanta Maria Stuart, socotită sfântă de către castele noastre călugărițe, strălucea în această mânăstire ca o stea. În sfârşit, totul în această casă era englez, trecutul şi prezentul, şi când păşeai dincolo de zăbrele aveai impresia că ai traversat Marea Mânecii.

Faptul fu pentru mine, țărancă din Berry, o continuă mirare, o năucire, din care nu mi-am revenit timp de opt zile. Furăm, la început, primite de superioară, doamna Canning, o femeie corpolentă între cincizeci şi şaizeci de ani, frumoasă încă în greutatea ci fizică ce contrasta cu un spirit foarte delicat. Ea se fălea, pe drept, că e femeie de lume; avea maniere frumoase, conversație uşoară în ciuda accentului său aspru, iar în privire mai multă ironie şi încăpățânare decât reculegere şi sfințenie. A trecut întotdeauna drept bună şi cum ştiința sa despre lume făcea mânăstirea să prospere, cum ştia, cu abilitate, să ierte, în virtutea dreptului său de iertare care-i era rezervat, în ultimă instanță, prin utila şi comoda funcție de a împăca pe toată lumea, ea deveni iubită şi respectai a şi de călugărițe şi de fetele din pension.

Dar încă de la început privirea sa nu-mi plăcu şi a\ ui prilejul să mă conving după aceea că era dură şi vicleană. A murit în mireasmă de sfințenie, dar cred că nu mă înşel socotind că datora mai ales hainei şi prestanței sale venerația al cărui obiect era.

Bunica, prezentându-mă, nu putu rezista micului orgoliu de a spune că eram foarte instruită pentru vârsta mea şi că însemna să-mi pierd vremea dacă m-ar fi dat în clasa celor mici. Şcoala era împărțită în două secțiuni: clasa mică şi clasa mare. După vârstă aparțineam în chip firesc clasei miti care cuprindea treizeci de fetițe de la şase la treisprezece ori paisprezece ani. Prin lecturile pe care ma puseseră să le fac

şi prin ideile pe care le dezvoltaseră în mine, aparţineam unei a treia clase care ar fi trebuit poate să fie creată pentru mine şi pentru altele două sau trei; dar nu fusesem obişnuită să muncesc cu metodă, nu ştiam o boabă englezeşte. Ştiam multă istorie şi chiar filosofie dar eram foarte ignorantă, sau cel puţin foarte nesigură în ceea ce priveşte cronologia şi evenimentele. Aş fi putut discuta despre orice cu profesorii şi poate eram capabilă să văd puţin mai dar şi mai departe decât cei care ne îndrumau; dar primul pedagog venit m-ar fi încurcat cumplit asupra unor detalii de fapt şi n-aş fi putut susţine un examen în toată regula despre ce se petrecuse odinioară.

Simţeam bine asta şi am fost foarte uşurată când am auzit-o pe superioară declarând că neprimind încă legământul de confirmare, trebuia, vrând-nevrând, să intru în clasa mică.

Era ora de recreaţie, superioara chemă pe una din cele mai cuminţi eleve din clasa mică, mă încredinţă şi mă recomandă ei şi mă trimise în grădină. Începui de îndată să cutreier, să privesc toate lucrurile şi toate figurile, să scotocesc prin toate colţurile, ca o pasăre care caută locul unde-şi va aşeza cuibul.

Nu mă simţeam intimidată deloc, deşi toate mă priveati curioase. Vedeam bine ea aveau maniere mai frumoase decât ale mele; le vedeam trecând şi retrecând pe cele „mari“ care nu se jucau, ci sporovăiau ţinându-se de braţ. Cea care mă conducea îmi spuse o mulţime de nume; erau nume mari, foarte aristocratice, care nu făcură niciun efect asupra mea, cum s-ar putea crede. Mă informai despre numele aleilor, despre capelele şi leagănele care împodobeau grădina. M-am bucurat aflând ca era îngăduit să-ţi iei un colţişor din grădină şi să-l cultivi după plac. Această distracţie nefiind căutată decât de cele mici mi se păru că pamântul şi munca nu-mi vor lipsi.

începu un joc, de-a prinselea, şi ma primiră şi pe mine într-una din tabere. Nu cunoşteam regulile jocului, dar ştiam să fug bine. Bunica veni să se plimbe cu superioara şi

econoama şi păru să-i facă plăcere văzându-mă atât de dezgheţată şi de la largul meu. Apoi ea se pregăti să plece şi mă chemă în mânăstire ca să-şi ia rămas-bun. Momentul i se păru solemn, şi buna femeie izbucni în lacrimi îmbrăţişându-mă. Eram puţin emoţionată, dar socoteam că trebuia să înfrunt cu curaj soarta, şi nu plânsei.
Atunci bunica, privindu-mă în faţă, ma îndepărtă strigând:

— Ah, inima nesimţitoare, mă părăseşti fără regret, văd eu bine!

Şi ieşi cu faţa ascunsă în mâini.

Rămăsei stupefiată. Mi se părea că am făcut bine nearătându-i nicio slăbiciune, şi, după mine, curajul sau resemnarea mea ar fi trebuit să-i placă. Mă t morsei şi o văzui lângă mine pe econoamă; aceasta era maica Alippe. O bătrânkă grăsuţă şi bună, o minunată inima de femeie.

— Ei bine, îmi spuse. Ea cu. Accentul său englezesc, ce s-a întâmplat? I-ai spus bunicii dumitale ceva care a supărat-o?

— N-am spus absolut nimic, răspunsei eu, am crezut că e mai bine să nu-i spun nimic.

— Hai, urmă ea luându-mă de mână, eşti necăjită că te afli aici?

Cum avea acel accent de sinceritate care nu mă înşală, i-am răspuns fără să ezit:

— Da, doamnă, împotriva voinţei mele, mă simt tristă şi singură în mijlocul oamenilor pe care nu-i cunosc. Simt că aici nimeni nu poate încă sa mă iubească şi nu mai sunt alături de ai mei care mă iubesc mult. Pentru asta n-am vrut să plâng În faţa bunicii, fiindcă voia ei este să rămân aici unde m-a adus. Oare nu am avut dreptate?

— Nu, nu, copilul meu, răspunse maica Alippe, bunica dumitale poate nu te-, a înţeles. Du-te de te joacă, fii bună şi toţi te vor iubi aici la fel ca şi acasă, la părinţii dumitale. Dar, când o vei vedea pe bunica dumitale, nu uita să-i spui că, dacă nu ţi-ai arătat durerea părăsind-o, ai făcut-o numai ca să nu i-o sporeşti pe a ei.

Mă reîntorsei la joc, dar aveam inima grea. Mi se părea şi mi se mai pare că ieşirea bietei mele bunici a fost cât se poate

de nedreaptă. Era greşeala ei dacă priveam această mânăstire, ca pe o pedeapsă pe care mi-o impusese, căci nu m-a scutit, în momentele sale de dojană, să-mi tot spună că atunci când voi fi aici voi regreta mult Nahantul şi micile desfătări şi casa părintească. Părea să se fi simţit rănită pentru că mă văzuse îndurând pedeapsa fără revoltă şi fără teamă.

„Dacă mă aflu aici pentru fericirea mea, gândeam eu, aş fi o ingrată să stau împotriva voinţei mele.
Dacă asta e o pedeapsă, ei bine, iată-mă pedepsită;

ce vor mai. Mult? Să sufăr că sunt aici? E ca şi cum m-ar bate din ce în ce mai. Tare pentru că. Refuz să ţip la prima lovitură.te

Bunica se duse să mănânce. În ziuaaceea la fratele ef, domnul: de Beaumont,. Şi-i povesti, plângând, că n-am bocit când s-a despărţit de mine.

— Nu-i nimic „cu atât mai bine, făcu el cu hazul:
lui filosofic. E. Destul de trist să te afli la mânăstire, ai vrea ca ea să-şi dea seama de asta? Ce-a făcut atât de rău ca să-i impui închisoarea, şi pe. Deasupra, şi lacrimile? Draga mea soră, ţi-am mai spus-o, dragostea maternă e adesea tare egoistă, iar noi am fi fost la fel de nenorociţi dacă mama noastră şi-ar fi iubit copiii cum ţi-i iubeşti dumneata pe-ai dumitale.

Bunica fu destul de ofensată de această predică, se retrase devreme şi nu veni să mă mai vadă decât după opt zile, deşi îmi făgăduise sa revină a treia zi după intrarea mea la mânăstire. Mama, care veni mai curând, îmi povesti, ce s-a întâmplat, dându-mi dreptate, după obiceiul ei. Mica mea amărăciune interioară crescu.

„Bunica n-are dreptate, gândeam eu; dar şi mama greşeşte, deoarece prea mă face să simt. Nedreptatea ei; de fapt eu, eu n-am avut dreptate, deşi am crezut că am. N-am vrut să-mi arăt dezamăgirea şi au socotit că voiam să dau. Dovadă de orgoliu. Pentru asta, bunica mă condamnă, şi tot pentru asta, mama mă aprobă; niciuna, nici altanu m-an înţelesşi văd bine că această aversiune; pe care o au una.

Față de cealaltă mă va face nedreaptă şi foarte nenorocită, fără îndoială, dacă voi ține orbeşte sau cu una sau cu cealaltă.”

Mă bucurai că mă aflu în mânăstire; încercam o nevoie imperioasă să mă odihnesc de toate aceste sfî. Şieri interioare; eram obosită să tot fiu un măr al discordiei între două ființe pe care le îndrăgeam.
Aproape că aş fi voit să fiu uitată.

Aşa se face că acceptai mânăstirea, şi o acceptai atât de bine încât s-a întâmplat să mă simt mai fericită aici decât fusesem până atunci în viață. Cred că eram singura mulțumită dintre toți copiii pe care i-am cunoscut aici. Toți îşi regretau familiile, nu numai din dragoste față de părinți, ci şi din setea
după libertate şi starea plăcută de acasă. Deşi eram dintre cele mai puțin bogate şi n-am cunoscut niciodată luxul cel mare şi deşi fusesem tratate acceptabil la mânăstire, exista, desigur, o mare diferență sub raportul vieții materiale între Nohant şi mânăstire. În plus, izolarea, aerul Parisului, continuitatea absolută a aceluiaşi regim pe care-l privesc ca funest dezvoltărilor succesive sau modificărilor continui ale structurii umane, mă făcură în curând să mă simt bolnavă şi să lâncezesc. Cu toate astea, petrecui aici trei ani fără să regret trecutul, fără sa năzui spre viitor, şi, dându-mi seama de fericirea mea prezentă, situație pe care o vor înțelege toți cei care au suferit şi care ştiu că singura fericire omenească pentru ei este absența necazurilor excesive; situație excepțională totuşi pentru copiii bogaților şi pe care tovarăşele mele n-o înțelegeau când le spuneam că nu doream sfârşitul captivității mele.

3 Povestea vieții mele, voi. N

Eram ferecate în mânăstire în toată accepția cuvântului. Nu ieşeam decât de două ori pe lună şi dormeam acasă doar de Anul nou. Existau vacanțe, dar eu n-am avut niciodată vreuna, bunica spunea că preferă să nu-mi întrerupă studiile cu scopul de a mă putea ține mai puțină vreme la mânăstire.
Ea părăsi Parisul la puține săptămâni după despărțirea

noastră, şi se reîntoarse abia după un an, după care plecă pentru încă unul. Pretinse mamei să nu ceara să fiu scoasă la plimbare. Verii mei Villeneuve se oferiseră sa mă ia la ei în zilele de ieşire şi-i scriseseră bunicii ca să-i ceară aprobarea. Îi scrisei, la rândul meu, pentru a o ruga să nu îngăduie asta şi avui curajul să-i spun că, neieşind cu mama, nu voiam şi nu trebuia să ies cu nimeni. Tremuram la gândul că nu mă va asculta şi, deşi simţeam, desigur, puţin nevoia şi dorinţa de a ieşi, eram decisă să fac pe bolnava dacă verii mei ar fi venit să mă caute, înarmaţi cu aprobarea bunicii. De astă dată bunica îmi acceptă rugămintea şi, în loc de a-mi face reproşuri, pentru sentimentele arătate, ma copleşi cu elogii, pe care le găsii un pic exagerate. Nu-mi făceam decât datoria.

Atât de bine încât petrecui doi ani întregi îndărătul zăbrelelor. Aveam slujba bisericească în capela noastră, primeam vizite în vorbitor, luam lecţii particulare, profesorul aflându-se de o parte a grilajelor, noi de cealaltă. Toate ferestrele mânăstirii care dădeau spre stradă aveau nu numai gratii, dar şi rame pe care erau fixate pânze. Exact ca la închisoare, dar o închisoare cu o grădină mare şi o societate numeroasă. Mărturisesc că n-am băgat de seamă nicio clipă rigorile captivităţii şi că precauţiile minuţioase care se luau pentru a ne ţine sub cheie şi a ne împiedica până să şi privim afară, mă făceau să râd zdravăn. Aceste precauţii erau singurul stimulent al dorinţei de libertate, căci strada des Fosses-Saint-Victor şi strada Clopin nu ne ispiteau nici pentru plimbări şi nici măcar pentru privit.

Nu exista printre noi niciuna care ar fi cutezat vreodată să treacă singură pragul apartamentului mamei sale; aproape toate spionam poarta puţin întredeschisă a mânăstirii sau aruncam priviri furişe prin crăpăturile pânzelor de la ferestre. A dejuca supravegherea, a coborî două sau trei trepte ale curţii, a zări o trăsură care trecea, asta era ambiţia şi visul a patruzeci sau cincizeci de fete nebunatice şi ironice care, a doua zi, parcurgeau tot Parisul cu părinţii lor fără a găsi în asta nici cea mai mică plăcere, deoarece a călca pe pavaj şi a privi trecătorii nu erau totuna cu fructul oprit de dincolo de

zidul mânăstirii.

în toți aceşti trei ani ființa mea morală suferi modificări pe care niciodată n-aş fi putut să le prevăd şi pe care bunica le constată ulterior cu multă amărăciune, de parcă instalându-mă acolo n-ar fi putut să le prevadă.

în primul an am fost mai mult ca niciodată dracul împielițat care începusem să fiu, pentru că un fel de disperare sau mai bine zis de deznădejde în simpatiile mele, mă împingea să mă amețesc, şi să mă îmbăt cu propria mea zburdălnicie.

în toți aceşti trei ani ființa mea morală suferi la o evlavie fierbinte şi agitată. În anul al treilea mă menținui într-o stare de evlavie calmă, fermă şi veselă. În primul an, bunica mă dojenea mult în scrisorile sale, în al doilea, ea se sperie de evlavia mea mai mult chiar decât se speriase de revolta mea. În al treilea ea păru pe jumătate satisfăcută şi-mi arătă o mulțumire în care se amesteca şi un soi de nelinişte.,

Acesta este rezumatul vieții mele din mânăstire, dar amănuntele oferă unele particularități în care orice persoană de sexul meu va recunoaşte efectele când bune, când rele ale educației religioase. Le voi arăta fără cea mai mică părtinire şi, nădăjduiesc, cu o perfectă. Sinceritate a spiritului şi a inimii.

*

VIII

Descrierea mânăstirii. — Clasa mică. — Durerile şi tristețile copiilor. — Domnişoara D., învățătoarea clasei. — Mary
Eyre. — Maica Alippe. — Limbul! — Semnul crucii. — Dracii", „înțeleptele” şi „proastele”. — Mary.G. — Escapadele. — Isabelle C. — Compunerile ei ciudate. — Sophy C. — Secretul mânăstirii. — Cercetări şi Expediții ipentru eliberarea victimei.

— Subteranele. — Impas misterios. — Plimbare pe acoperiş.

— Accident burlesc. — Whisky şi surorile converse *. — Frigul.

— Trecută printre „draci”. — Relațiile mele cu „înțeleptele” și
„proastele14. — Zilele mele de ieşire din mânăstire. — Corespondența mea surprinsă. — Trec în clasa mare înainte de â-mi povesti viața în mânăstire, n-ar trebui să descriu puțin mânăstirea? Locurile în care locuieşti au o atât de mare influență asupra gândurilor, încât e greu să le separi de reminiscențe.

Mânăstirea era un ansamblu de clădiri, de curți şi de grădini care alcătuiau un fel de sat mai curând decât o casă particulară. N-avea nimic monumental în ea, nimic interesant pentru un iubitor de antichități, încă de la ridicarea ei, în urmă cu aproape două

sute de ani, au avut loc atâiea schimbări, ajustări sau distribuiri succesive, încât nu mai regăseai vechiu-i stil decât doar în parte. Acel ansamblu eterogen îşi avea totuşi un caracter al său, ceva misterios şi incomod ca un labirint; un anumit farmec poetic, cum ştiu schimnicele să-l dea lucrurilor celor mai vulgare. A trecut o lună până am reuşit să mă orientez singură, şi încă după mii de explorări pe furiş, şi tot n-am izbutit să cunosc toate cotiturile şi toate ungherele.

Fațada, situată la nivelul străzii, nu te lasă să bănuieşti nimic. E o construcție mare, urâtă şi goală, cu o uşă mică, arcuită, care se deschide spre o scara de piatră largă, dreaptă şi abruptă.

La înălțimea a şaptesprezece trepte (dacă am memorie bună) te afli într-o curticică pavată cu dale de piatră şi înconjurată de construcții joase, fără ferestre. Într-o parte se află zidul cel mare al bisericii, iar în cealaltă, clădirile mânăstirii.

’ Un portar care stătea în această curte şi a cărui lojă era lipită de poarta mânăstirii, dădea voie persoanelor dinafară să intre într-un culoar care comunica cu culoarele din interiorul mânăstirii prin intermediul unui vârtej prevăzut cu o mică platformă unde se depozitau pachetele şi patru

vorbitoare cu grilaj, pentru vizite. Primul era afectat vizitelor pe care le primeau călugărițele, al doilea era destinat lecțiilor particulare, al treilea, şi cel mai mare, era cel în care internele îşi vedeau părinții; al patrulea era cel în care superioara primea oamenii suspuşi, ceea ce n-o împiedicasă ai! bă un salon într-un alt corp al clădirii şi un mare vorbitor cu zăbrele, unde purta discuții cu ecleziasticii sau. Cu cei din familia sa, când avea de tratat afaceri importante sau secrete.

Iată tot ceea ce văd din mânăstire bărbații, ba chiar şi femeile care n-au un permis special de intrare.

Să pătrundem în acest interior atât de bine păzit.

Poarta curții este prevăzută cu un ghişeu şi se deschide cu zgomot mare spre aşa-zisa mânăstire sonoră. Această mânăstire constă dintr-o galerie dreptunghiulară, pavată cu pietre de mormânt, cu numeroase capete de mort, oase aşezate în cruce şi cuvintele *requiescent în pace*1. Mânăstirea e boltită, luminată de ferestrele largi, în semicerc, dând spre curtea interioară care-şi are fântâna tradițională şi grădina ei de flori. Una dintre extremitățile mânăstirii dă spre biserică şi spre grădină, o alta spre clădirea nouă, unde se află, la parter, clasa cea mare, la antresol camera de lucru a călugărițelor, la primul şi al doilea etaj chiliile, la al treilea dormitoarele internelor din clasa mică.

Al treilea unghi al mânăstirii duce spre bucătării, pivnițe, apoi spre clădirea clasei mici, legată de multe edificii foarte vechi, care nu mai există2, căci încă de pe vremea mea erau amenințate cu ruina. Acesta era un labirint de coridoare obscure, scări întortocheate, locuințe mici, separate şi legate între de prin paliere inegale sau prin podețe din scânduri strâmbe.

---

[1] Odihnească în pace (lat.).

[2] întreaga mînăstire a dispărut în lucrările edilitare ale ora-lului sub ultimul imperiu. Strada des Fosses-Saint-Victor, care, în raport cu masivul de grădini al mînăstirii, era ca un soi de 'prăpastie, a fost nivelată. Comunitatea erigleză s-a stabilit în afara zidurilor Parisului (n.a. din 1874).

Asta era probabil ceea ce mai rămăsese din construcţiile primitive, şi eforturile care s-au făcut ca să se stabilească o corelaţie între construcţiile acestea şi cele noi atestă sau o mare sărăcie în timpul revoluţiei, sau o mare stângăcie din partea arhitecţilor. Existau galerii care nu duceau nicăieri, deschideri pe unde abia puteai trece, cum se văd în acele vise în care

parcurgi edificii bizare ce tind să se închidă peste tine şi să te sufoce, în colţurile lor, care se strâng brusc. Această parte a mânăstirii nu se poate descrie.

Vă veţi face o idee mai bună despre ea când voi povesti ce explorări nebuneşti ne-a îndemnat imaginaţia noastră exaltată, de fete tinere, să întreprindem prin aceste locuri. Mi-e de-ajuns, în ce priveşte prezentul, să spun că folosirea acestor construcţii era tot atât de puţin în armonie ca şi ansamblul lor.

Aici era apartamentul unei persoane care alesese mânăstirea drept locuinţă*;* alături cel al unei eleve;

mai departe, o cameră unde se studia pianul, în altă parte o cameră pentru rufărie şi apoi apartamentele goale sau ocupate, în trecere, de prietenele venite din Anglia; şi apoi acele colţişoare fără nume în care fetele bătrâne, şi mai ales călugăriţele, înghesuiau în chip misterios o mulţime de obiecte, foarte mirate să se găsească laolaltă, rămăşiţe de ornamente bisericeşti şi cepe, scaune rupte şi sticle goale, clopote crăpate şi zdrenţe etc., etc.

Grădina era vastă şi plantată cu nişte castani superbi. Într-o parte se învecina cu cea a colegiului scoţienilor, de care era despărţită printr-un zid foarte înalt. În alta, era mărginită de nişte căsuţe închiriate toate de către ’doamnele pioase retrase din lume.

în afară de această grădină, mai exista, în faţa grădi*

nii noi, o curte dublă plantată cu zarzavaturi şi mărginită de alt rând de căsuţe închiriate de cucoanele bătrâne sau de cele care şedeau aici în pensiune.

Această parte a mânăstirii se termina printr-o spălătorie şi

printr-o poartă care dădea în strada des
Boulangers. Această p'oartă nu se deschidea decât pentru locatari, care aveau, în partea asta, un vorbitor pentru vizitele pe care le primeau.

După marea grădină despre care am vorbit, mai exista o alta, şi mai mare, în care noi nu intram niciodată, şi care servea pentru cele necesare consumului mânăstirii. Era o imensă grădină de zarzavaturi care se învecina cu cea a doamnelor de la Misericorde şi care era plină de flori, de legume şi de fructe minunate. Zăream, prin grilajul imens, strugurii auriţi, pepenii galbeni, maiestuoşi, şi frumoasele garoafe învoalte; dar grilajul era aproape de netrecut şi ţi-ai fi rupt oasele dacă l-ai fi sărit, ceea ce nu ne-a împiedicat totuşi pe unele dintre noi să pătrundem acolo de două sau de trei ori.

N-am vorbit de biserică şi de cimitir, singurele locuri într-adevăr remarcabile ale mânăstirii; voi vorbi la timpul şi la locul cuvenit; găsesc că descrierea mea generală e cam lungă.

Ca s-o rezum, voi spune că, atât călugăriţele cât şi surorile-converse, internele, locatarele, stăpânele laice şi slujnicele erau în jur de-o sută douăzeci sau o sută treizeci locuind în felul cel mai bizar şi mai incomod, unele prea îngrămădite în anumite locuri, altele prea risipite pe un spaţiu unde zece familii ar fi trăit foarte larg, cultivând chiar un petic de pământ pentru plăcerea lor. Totul era atât de împrăştiat, încât se pierdea un sfert de zi cu dusul şi venitul.
N-am vorbit de asemenea nici de vastul laborator în care se distila apa de mentă; de „odaia mânăstirilor", unde se luau anumite lecţii şi care a slujit de închisoare mamei şi mătuşii mele; despre curtea de păsări care infecta cu mirosul ei clasa cea mică; despre sala din spatele clasei, unde se mânca; de pivniţele şi subteranele despre care voi avea multe de povestit; în sfârşit, despre încăperea din faţă, a clasei, despre sala de mese şi consiliul de canonici, căci mă strădui să vă fac să pricepeţi că toate aceste împărţiri demonstrau cât de puţin înţelegeau călugăriţele rânduiaia logică şi adevăratele

comodităţi ale locuinţei.

Dar, în schimb, chiliile călugăriţelor erau de o curăţenie plăcută şi pline de toate acele flecuşteţe pe care o devoţiune gingaşă şi răbdătoare le decupează*
le încadrează, le înzorzonează şi le garniseşte pe panglici. În toate colţurile, viţa-de-vic şi iasomia ascundeau vechimea zidurilor. Cocoşii cântau la mizeul nopţii, ca în plină ţară, clopotul avea un frumos sunet argintiu întocmai ca o voce de femeie; prin toate locurile de trecere o nişă scobită în chip graţios în perete se deschidea ca să-ţi arate o madonă grăsuţă şi manierată din secolul al XVII-lea; în atelierul de lucru, frumoase gravuri englezeşti îţi înfăţişau cavalereasca figură a lui Carol I3 la toate vârstele vieţii sale şi pe toţi membrii familiei regale papistaşe.
în sfârşit, de la mica lampă care pâlpâia, noaptea, în mânăstire, şi până la porţile grele, care, în fiecare seară se închideau la intrarea în coridoare, cu un zgomot solemn şi un zornăit lugubru de zăvoare, totul avea un anumit farmec de poezie sinistră, la care mai devreme sau mai târziu aveam să devin foarte sensibilă.

Acum să povestesc. Prima mea impresie intrând în clasa mică a fost penibilă. Eram înghesuite laolaltă vreo treizeci, într-o sală mică şi insuficient de înaltă.
Pereţii acoperiţi' cu hârtie galbenă, urâtă, tavanul murdar şi degradat, bănci, mese şi taburete murdare, o sobă urâtă care scotea fum, un miros de coteţ de găini, amestecat eu cel al cărbunilor, un crucifix urât de piatră, o podea stricată — acesta era locul nude trebuia sa ne petrecem două treimi din zi, trei sferturi iarna, şi, ne aflam tocmai în iarnă.

Nu găsesc nimic mai neplăcut decât acest obicei al caselor

---

[3] *Carol 1* (1600—1649), rege al Angliei, Scoţiei şi Irlandei, din familia Stuarţilor. împins de Buckingham, Strafford şi Land pe drumul despotismului, el a întîmpinat o vie opoziţie din partea poporului, opoziţie care a degenerat într-un război civil. înfrînt la Naseby (1645), Carol I a fost predat partizanilor lui Cromwell care l-au condamnat la moarte. A fost decapitat, la Whitehall, îa 1649.

de educație, de a face din sala de studii locul cel mai trist şi mai dezolant: sub pretextul că copiii strică mobilele şi degradează ornamentele, ti se scoate, din raza vederii, tot ceea ce ar constitui un stimulent pentru gândire şi un farmec pentru imaginație. Se pretinde că gravurile şi podoabele, ba chiar şi desenele unui tapet de pe perete, le-ar distrage atenția. De ce se împodobesc cu tablouri şi statui bisericile şi oratoriile, dacă nu ca să-ți înalțe sufletul şi să-l scoată din lâncezeala lui prin spectacolul obiectelor venerate? Copiii — se spune — au obişnuința murdăriei şi a stângăciei. Aruncă cerneală peste tot, distrug totul. Aceste gusturi şi aceste obiceiuri nu le vin totuşi din casa părintească, unde sunt învățați să respecte ceea ce este frumos şi util şi unde, de îndată ce ajung la vârsta când judeca, nu se mai gândese să făptuiască toate aceste stricăciuni care au atâta atracție pentru ei în pensioane şi în licee, numai pentru că reprezintă un soi de răzbunare împotriva neglijenței şi zgârceniei al căror obiectsunt. Cu cât vor locui mai bine cu atât vor fi mai cu giijă. Vor privi de două ori înainte de a murdări un covor sau de a sfărâma un tablou. Aceste urâte ziduri goale unde-i închideți, devin curând pentru ei un obiect de groază şi le-ar dărâma dac-ar putea. Vreți să muncească la fel ca nişte maşini, vreți ca spiritul lor, rupt de orice preocupare, să funcționeze ca un ceas şi să fie *inaccesibil* la tot ceea ce înseamnă viața şi reînnoirea vieții intelectuale? Acest lucru este fals şi imposibil. Copilul care studiază are toate nevoile artistului care creează. Trebuie să respire un aer pur, să-şi simtă trupul la largul lui, să fie impresionat de imaginile exterioare şi să reînnoiască, după placul

lui, natura gândurilor sale prin aprecierea culorii şi a formei. Natura este pentru el un spectacol con tinuu. Închizându-l într-o cameră goală, nesănătoasă şi tristă îi înăbuşiți inima şi spiritul, la fel ca şi trupul. Aş voi ca totul să fie vesel încă de la leagăn în jurul copiilor din oraşe. Copilul de la țară are cerul şi copacii, plantele şi soarele. Celălalt se ofileşte prea adesea moral şi fizic, în murdăria

sărmanului, în prostul gust al bogatului, sau în lipsa de gust a clasei de mijloc.

De ce italienii se nasc, oarecum', cu simțul frumosului? De ce unui zidar din Verona, unui negustoraş din Veneția, unui țăran din câmpia Romei, le place să contemple monumentele frumoase? De ce înțeleg tablourile frumoase, muzica bună, în timp ce proletarii noştri mai inteligenți din alte puncte de vedere şi burghezii noştri, crescuți cu mai multă grijă, iubesc falsul, vulgarul, urâtul chiar, în artă, dacă o educație specială nu vine să le îndrepte instinctul? Pentru că noi trăim în urât şi în vulgar;
pentru că părinții noştri n-au gust, şi pentru că noi trecem tradiționalul nostru prost-gust copiilor noştri.

Să înconjurați copilăria de obiecte plăcute, nobile şi instructive în acelaşi timp, n-ar fi decât un detaliu.
Va trebui înainte de toate să n-o încredințați decât persoanelor distinse, fie prin inimă, fie prin spirit.
Nu concep deci cum călugărițele noastre atât de frumoase, atât de bune şi de înzestrate cu atât de nobile sau de gingaşe maniere, au putut să plaseze în fruntea clasei mici o persoană cu o înfățişare, un chip, şi o ținută respingătoare, cu un limbaj şi un caracter în deplină armonie cu aceste defecte. Grasă, murdară, adusă de spate, bigotă, mărginită, irascibilă, dura până la cruzime, bănuitoare, răzbunătoare, ea a fost, încă de la prima privire, un obiect de dezgust moral vi fizic pentru mine, cum era, de altfel, pentru toate tovarăşele mele.

Există firi antipatice care resimt aversiunea pe"
care o inspiră şi care nu pot face niciodată bine, chiar dacă l-ar dori, pentru că-i îndepărtează pe ceilalți de la calea cea bună, doar recomandându-le asta, şi care sunt obligate pentru propria lor izbăvire, la izolare, ceea ce este lucrul cel mai sterp şi mai puțin pios din lume. Domnişoara D. Era una dintre aceste firi. Aş fi nedreaptă față de ea dacă nu i-aş arăta şi părțile bune şi pe cele rele. Era sinceră în devoțiunea ei şi rigidă față de ea însăşi.
I ra minată de o exaltare înverşunată care o făcea intolerantă

şi detestabilă, dar j: are i-ar fi conferit un soi de măreţie dacă ar fi trăit în pustiu, ca anahoreţii, a căror credinţă o avea. În raporturile sale cu noi, severitatea ei devenea feroce. Sjmţea bucuria să pedepsească, voluptatea să ocărască şi, în gura s. V, a ocărî însemna a insulta şi a jigni. Punea în
isprimile ei multă perfidie şi se prefăcea că iese
. Dară (ceea ce n-ar fi trebuit să facă niciodată atâu timp cât conducea clasa), ca să asculte pe la uşî vorbele rele pe care le-am fi debitat pe seama ei şi sli ne surprindă, cu multă plăcere, în flagrant delict ilf sinceritate. Apoi ne pedepsea în felul cel mai prosicsc şi mai umilitor. Ne făcea, printre alte platitudini, să sărutăm pământul, pentru a ispăşi, ceea ce numea ea, vorbele noastre urâte. Asta făcea parte din disciplina mânăstirii; dar călugăriţele se mulţumeau cu simulacrul şi se prefăceau a nu vedea că noi ne
urutam doar mâna aplecându-ne spre lespede, în timp ce domnişoara D. Ne împingea cu faţa în ţărână vi ne-ar fi zdrobit-o dacă am fi rezistat. l. Ra uşor de văzut că personalitatea îi domina rigiditatea şi că resimţea un soi de turbare pentru că o uram. Exista în clasă o sărmană englezoaică micuţă, de cinci ori şase ani., palidă, delicata, bolnăvicioasa, un adevărat schilav, cum spunem noi în Berry, pentru a-l desemna pe cel mai slab şi mai fragii puişor al cloştii. Se numea Mary Eyre, şi domnişoara
D. Făcea tot ce era posibil ca să se intereseze de ea şi poate chiar s-o iubească în chip matern. Dar asta se potrivea atât de puţin cu firea ei bărbătoasă şr brutală, încât n-o putea scoate la capăt. Dacă o mustra, o umplea de spaimă sau o înfuria în aşa hal, încât era după aceea silită, ca să nu cedeze în faţa fetiţei, s-o închidă sau s-o bată. Dacă se îmblânzea până la a glumi şi a voi să se joace cu ea, o făcea aşa cum ar face-o un urs cu o lăcustă. Micuţa se înfuria şi ţipa totdeauna, fie dintr-o zburdălnicie îndărătnică, fie din mânie şi disperare. De dimineaţă şi până seara între aceasta urâtă femeie grasă şi acest copilaş posac se ducea o luptă sâcâitoare, insuportabilă de văzut şi de auzit, şi toate astea fără a ne scuti de furiile şi de asprimile al căror obiect eram,

rând pe rând, fiecare dintre noi.

Am dorit să intru în clasa mică dintr-un sentiment de modestie destul de obişnuit la copiii ai căror părinţi sunt prea înfumuraţi; dar m-am simţit în curând umilita şi întristată de faptul că mă aflam sub nuiaua acestui bătrân popă flagelator în fuste murdare. Se scula prost dispusă şi se culca la fel. N-am petrecut nici trei zile sub ochii ei şi am şi pricepui că aveam de-a face cu o fire la fel de violentă ca aceea a Rosei, mai puţin sinceritatea, afecţiunea şi bunătatea inimii. La prima privire atentă cu care mă onoră, îmi spuse: „Îmi pari o persoană foarte împrăştiată", şi, din acel moment, am fost clasată printre cele mai cumplite antipatii ale sale: căci veselia îi făcea rău, râsul copilăriei o făcea să scrâşnească din dinţi, sănătatea, buna dispoziţie, într-un cuvânt tinereţea, erau în ochii ei crime.

Orele noastre de mare uşurare şi de expansiune erau cele în care vreo călugăriţă îi ţinea locul în clasă, dar asta dura cel mult un ceas sau două pe zi.

Era o nedreptate din partea călugăriţelor de a se ocupa atât de puţin de noi în mod direct. Noi le iubeam; aveau distincţie, farmec sau solemnitate, ceva blând ori grav, chiar dacă numai la suprafaţă sau în veşminte, care ne linişteau ca o vrajă. Izolarea lor,renunţarea la lume şi la familie aveau acea singura latură utila societăţii, şi anume că se puteau consacra formării inimilor şi spiritelor noastre, şi această sarcină le-ar fi fost uşoară dacă s-ar fi ocupat numai de ea; dar de pretindeau că n-au timp, şi într-adevăr n-aveau, din pricina orelor lungi pe care fe consacrau treburilor mânăstirii sau rugăciunilor. Iată latura rea a mânăstirilor cu pension de fete. Se folosesc aici aşa-numitele: învăţătoare laice, un soi de pedagogi-supraveghetori femei, care fac pe apostolii buni în faţa maicilor şi care-i abrutizează

*i-i exasperează pe copii. Călugăriţele noastre ar fi meritat mai mult din partea Domnului, a părinţilor noştri şi a noastră dacă ar fi sacrificat pentru fericirea noastră sau, ca sa vorbesc în stilul lor, pentru salvarea noastră, o parte mai mare din timpul pe care-l consacrau, cu egoism, treburilor

lor.

Călugărița care le mai îndrepta din când în când pe acele cucoane era maica Alippe: o călugăriță mică, rotundă şi trandafirie ca un măr mic, roşu, prea copt, şi care începea sa se zbârcească. Nu era deloc duioasă; dar era dreaptă şi, cu toate că nu ma trata deloc bine, o iubeam, cum făceau şi celelalte.

Având ca sarcină învățătura noastră religioasă, ea mă interogă încă din prima zi despre locul unde zăceau sufletele copiilor morți fără botez. Habar n-aveam; nu bănuiam că ar trebui să existe un loc de exil sau de pedeapsă pentru acele biete mici creaturi, aşa că răspunsei cu îndrăzneală că de se duceau în sânul Domnului.

— La ce-ți zboară mintea când spui aşa ceva, copil nenorocit? strigă maica Alippe. Nu m-ai înțeles.
Te-am întrebat unde -se duc sufletele copiilor morți fără botez!

Am rămas mută. Una dintre colegele mele, fiin-
du-i milă de neştiința mea, îmi suflă cu jumătate de voce: „în limb”. Cum ea era englezoaică, accentul mă încurcă şi crezui că făcea o glumă proastă.

— În Olimp? i-am spus eu cu voce tare, întorcându-mă către ea şi izbucnind în râs.

— *For sharne* 1! strigă maica Alippe. Râzi în timpul lecției de religie?

— Lartă-mă, maică Alippe, i-am răspuns eu, n-am făcut-o dinadins.

Cum era de bună-credință, o lăsă mai moale.

— Ei bine, zise ea, pentru că ai făcut-o fără să vrei, nu vei săruta pământul, dar fă semnul crucii, ca să te linişteşti şi să te reculegi. *

Din nenorocire, nu ştiam să fac semnul crucii.
Asta era greşeala Rosei, care mă învățase să duc mâna întâi la umărul drept, apoi la cel stâng, iar bătrânul meu preot nu băgase niciodată de seamă.
La vederea acestei enormități, maica Alippe îşi încruntă sprâncenele:

— O faci înadins, domnişoară?
— Vai, nu, doamnă. Cum adică?
— Mai fă o dată semnul crucii...
— Iată, măicuță!
— Încă o dată! — Cu plăcere. Apoi?
— Aşa te închini întotdeauna?
— Dumnezeule, da!
’ Bittşme (engl.).
— Dumnezeule! Ai zis: Dumnezeule! Ai înjurat!
— Nu cred...
— Ah! Nenorocito, de underai apărut? Asta-i păgână, păgână adevărată. Spune că sufletele se duc în
Olimp; face semnul crucii de la dreapta la stânga şi pronunță numele Domnului în afara rugăciunii. Pleacă, să înveți catehismul cu Mary Eyre. Până şi ea îl ştie mai bine ca dumneata!

N-am fost prea umilită, mărturisesc; mi-am muşcat buzele şi m-am ciupit de nas ca să nu râd; dar religia mânăstirii mi s-a părut o treabă atât de nătângă şi de ridicolă, încât am hotărât s-o consider cum vroiam eu şi mai ales să n-o iau niciodată în serios.

Intrând la mânăstire n-aveam idei preconcepute.
Eram tnai curând înclinată spre docilitate decât spre revoltă. S-a văzut că am venin aici fără plăcere, dar şi fără necaz. Nu mi se cerea decât să mă supun disciplinei generale. Dar când am văzut cât de prostească era această disciplină din mii de puncte de vedere şi prescrisă cu atâta răutate de către domnişoara D. Mi-am pus căciula pe-Q ureche şi m-am înscris, cu hotărâre, în rândurile „dracilor”.

Se numeau astfel celfe care nu erau şi nu voiau să fie credincioase. Credincioasele: erau numite „înțelept ielc“. Mai exista o categorie intermediară, care se numeau „proastele”, şi care nu erau de partea nimănui, râzând din toată inima de poznele „dracilor”, plecând ochii şi tăcând de îndată ce apăreau profesoarele sau „înțeleptele”, şi nedându-se niciodată înlături să spună ori de ctte ori se ivea vreun pericol: „Nu-s de vină eu!“

La acest „nu-s de vină eu”, ai „proastelor” egoiste, câte unele, care erau şi laşe, luaseră obiceiul să adauge:

— E de vină Dupin sau G.

Dupin eram eu; cu G. Era aha poveste; era mutra cea mai neastâmpărată din clasa mică şi fiinţa cea mai excentrică din toată mânăstirea.

G. era o irlandeza de unsprezece ani, mult mai înaltă şi mai voinică decât mine, care aveam treisprezece. Vocea ei plină, chipul deschis şi îndrăzneţ, caracterul său independent şi de neîmblânzit, făcuseră să i se dea porecla de „băieţoi”; şi cu toate că era într-adevăr o fată care a fost mai apoi frumoasă, ea nu făcea parte, prin firea ei, din sexul nostru. Era mândria şi sinceritatea însăşi, o fire frumoasă într-adevăr, cu o forţa fizică cu totul virilă, un curaj mai mult decât bărbătesc, o inteligenţă rară, o totală lipsă de cochetărie, o activitate exuberantă, un profund dispreţ pentru tot ceea ce este fals şi laş în societate. Avea mulţi fraţi şi surori, dintre care două în mânăstire, una din de (Marcela), fiinţă minunată, a rămas nemăritată, şi alta (Henriette), pe atunci un copil plăcut, a devenit doamna Vivien. Când am intrat eu în mânăstire, Mary G. (băieţoiul) tocmai ieşise fiindcă nu se simţise bine. Fetele îmi făcură un portret cumplit al ei. G. Era spaima „proastelor” şi, fireşte, „proastele „veniseră la mine ca să mă atragă de partea lor. Înţeleptele” mă „tatonară” şi, cum se temeau de tapajul şi de impetuozitatea Mary-ei, încercară să mă pună în gardă împotriva ei. Mărturisesc că portretul care mi s-a făcut m-a speriat şi pe mine. Existau şirete care spuneau cu un aer misterios şi care credeau ferm că G. Era un băiat pe care părinţii voiau neapărat să-l’facă fată. G. Spărgea tot, tulbura pe toată lumea, era mai zdravănă decât grădinarul, nu îngăduia celor harnice să lucreze; era un flagel, o ciumă. Nenorocire celui care ar fi îndrăznit să-i ţină piept!

— Vom vedea, spusei, şi eu sunt puternică, nu-s poltronă şi-mi place să fiu lăsată să spun şi să gândese ce-mi place.

Totuşi o aşteptam cu un soi de nelinişte. N-aş fi vrut să devin o duşmancă, chiar o antipatică printre tovarăşele mele.

Era destul domnişoara D,. Duşmanul nostru comun.

Mary sosi, şi încă de la prima privire chipul ei sincer îmi fu simpatic. „E bine, mi-am zis, înseamnă că ne vom înțelege.” Trebuia însă, ca mai veche, ea să-mi facă avansuri. Le-am aşteptat foarte liniştită.

G. Debuta prin mici răutăți:

— Domnişoara se numeşte *Du pairi*[4]? *Some bread?*
se numeşte *Aurore? Rising-sun*? Răsărit de soare!
Frumos nume! Şi ce chip frumos! Are capul unui cal pe spatele unei găini. Răsărit de soare, mă prostern în fața ta; aş vrea să fiu floarea-soarelui care să salute primele tale raze. Se pare că am luat limbul drept Olimp; frumoasă educație, pe legea mea, şi care ne făgăduieşte distracții!

Toată clasa izbucni într-un imens hohot de râs.
„Proastele”, mai ales, râdeau să-şi rupă fălcile.

— Eşti „drac”?

— Aş vrea să fiu.

— Ca şi mine?

— Nici mai mult, nici mai puțin.

— Acceptat! făcu ea strângându-mi mâna. Să intrăm acum şi să stăm liniştite în fața maicei Alippe.
E o femeie de treabă; să ne rezervăm pentru domni» ’
şoara D. În fiecare seară, afară din clasă, ai înțeles?

— Ce înseamnă asta „afară din clasă?”

— Recreațiile de seară în clasă, sub ochii domnişoarei D.’ sunt grozav de plicticoase. Ieşind din sala de mese, noi dispărem şi nu mai intrăm în clasă decât

ia rugăciune. Uneori D. Nu bagă de seamă: ; cel mai adesea, e încântată, pentru că-i face plăcere şi ne ocărască şi să ne pedepsească atunci când ne întoarcem. Pedeapsa constă în a purta pecap, a doua zi, scufița de noapte, chiar şi în. Biserică; în anotimpul ăsta e foarte plăcut şi chiar bine pentru sănătate.

---

[4] Pline (fr.).

Călugărițele care te întâlnesc astfel își fac semnul crucii, și strigă . *„Şbamel kame, !“* ori. Asta: nu face nimănui niciun rău. Când ai prea multe scufițe de noapte în două săjptămânij superioara te amenință că nu-ți mai dă voie să ieşi din mânăstire. Dar se lasă înduplecată de părinți, ori uită. Când, scufița de noapte devine permanentă, ea se hotărăşte să te țină închisă; dar ce-are a face asta? Nu merită să renunți mai bine la o zi de distracție decât să te plictiseşti de bunăvoie în toate zilele vieții tale?

— O judecată sănătoasă; dar ce face D. Când nu mai poate să te sufere?

— Te ocărăşte ca o precupeață ce este. Cu cât nu-i răspunzi nimic, cu ad. Ta turbează mai rău.

— Deci eu ce fac?

— Vei vedea, vei fi inițiată diseară.

Aşteptai noaptea şi mâncai cu mare. Nerăbdare.
Ieşind din sala de mese, intrai în recreație. Vara, cde două clase stăteau laolaltă, în grădină. Iarna
(şi noi ne aflam în iarnă), fiecare clasă reintra în sala ei, cele mari în. Frumoasa: şi spațioasa lor sală de studin, noi în trista noastră încăpere, unde n-a. Veam spațiu destul să ne jucăm şi unde D. Ne silea să. Ne „distrăm în linişte”, adică să nu ne. Distrăm deloc. Ieşirea din sala de mese crea un. Moment de învălmăşeală şi am admirat felul în care „dracii” din cele două clase făceau să se iște această mică dezordine, datorită căreia scăpau cu uşurință de supraveghere. Mânăstirea nu era luminată decât de o lampă mică care lăsa alte trei culoare într-o semi-obscuritate. În loc s-o apuci spre dreapta ca să ajungi în clasa mică, o apucai pe culoarul din stânga, lăsai să defileze toată turma şi erai liberă.

Mă aflam deci în întuneric cu prietena mea G.
şi cu alți „draci“ pe care-i anunțase ea. Nu-mi amintesc dintre cele care-au fost cu noi în seara aceea decât de Sophie şi de Isabelle, care erau cele mai mari din clasa mică. Aveau cu doi sau trei ani mai mult decât mine, şi erau două fete încântătoare. Isabelle, blondă, înaltă, proaspătă, mai mult plăcută decât frumoasă, cu o fire din cele mai vesele, ironică,

deci bună, remarcabilă şi demnă de remarcat mai ales pentru talentul, uşurința şi bogăția creionului ei.
Era, cu siguranță, înzestrată cu un adevărat geniu pentru desen. Nu ştiu ce-a devenit acest dar înnăscut;
dar ar fi putut să-şi făurească cu el o avere şi un nume dacă şi l-ar fi dezvoltat. Avea ceea ce n-avea niciuna dintre noi, ceea ce n-au de obicei femeile, ceea ce nu se învață, deşi aveam un profesor de desen: ştia într-adevăr să deseneze. Putea alcătui, în chip fericit, un subiect complicat, putea crea într-o clipă şi fără să pară că se gândeşte la asta, o mulțime de personaje, toate pline de mişcare, toate comice şi eu o anumită grație, toate grupate cu un soi de măiestrie. Nu era lipsită de spirit, dar desenul, caricatura, compoziția aiurită serveau în primul rând de manifestare a acestui spirit totodată meditativ şi spontan, romantic, fantastic, satiric şi entuziast. Lua o bucată de hârtie şi, cu o peniță care împroşca cerneală sau cu un capăt nenorocit de cărbune, pe care ochiul abia putea să-l urmărească, azvârlea pe hârtie sute de chipuri care se îmbinau perfect, desenate îndrăzneț şi toate folosite bine în subiectul care era totdeauna original, adesea bizar. Desenele constau în procesiuni de călugărițe care traversau o mânăstire gotică sau un cimitir sub dar de lună. Mormintele

se deschideau la apropierea lor, morții începeau să se agite în giulgiurile lor. Ieşeau, începeau să cânte, să cânte la diverse instrumente, sa apuce călugărițele de mână, să danseze cu de. Călugărițelor le era frică, unele scăpau, țipând, altele îşi făceau curaj, începeau să danseze, lăsau să le cadă vălurile, mantiile şi se duceau învârtindu-se şi zburdând, cu spectrele, să se piardă în noaptea cețoasă.

Isabelle era cronicarul fidel şi veşnic fecund al tuturor micilor evenimente, al tuturor mistificărilor, panicilor, luptelor, amuzamentelor şi plictiselilor vieții noastre mânăstireşti. Drama fără sfârşit dintre domnişoara D. Şi Mary Eyre, îi prilejuia zilnic douăzeci de pagini, mai adevărate, mai pline de milă şi mai ciudate unele decât altele.

În sfârşit nu oboseai s-o vezi inventând, cum nu obosea nici ea să inventeze mereu. Cum crea astfel, pe furiş, în orice clipă, în timpul lecţiilor, chiar sub ochii arguşilor noştri, adesea nu mai avea decât răgazul să rupă pagina, s-o mototolească în mână şi s-o arunce pe fereastră sau în foc ca să scape de o surprindere care i-ar fi adus ocări straşnice şi pedepse severe. De
CÂte ori soba din clasa mică n-a devorat capodoperele ei necunoscutei Nu ştiu dacă imaginaţia mea retrospectivă nu-i exagerează meritul, dar mi se pare că toate acele creaţii sacrificate imediat ce erau produse sunt de regretat şi că de ar fi surprins şi interesat pe un adevărat maestru.

— Sophte era prietena de inimă a Isabellei. Era una din cele mai frumoase şi mai graţioase persoane din mânăstire. Cu talia ei -supla, fină şi rotundă în acclaşi timp, avea poze de apatie britanică, lipsite însă de stângăcia obişnuită a acestor insulari.

Când ne-am strâns laolaltă în mânăstire, văzui ca toate fetele erau înarmate, care cu un butuc, care cu un vătrai. Cum eu n-aveam nimic, avui cutezanţa să intru în clasă, să înşfac o bară de fier care servea la scormonit în sobă, şi să mă reîntorc lângă complicele mele fără să fiu zărită.

Atunci mă iniţtară în marele secret, şi plecarăm în expediţie.

Acest mare secret era legenda tradiţională a mînăstirii, o reverie care se transmitea din generaţie în generaţie şi din „drac” în „drac1’ poate de două secole încoace; o ficţiune romantica ce-ar fi puâut să aibă, în principiu, vreo oarecare bază reală, dar care nu se mai sprijinea decât pe nevoia noastră de imaginaţie. Era vorba de „eliberat" victima. Exista undeva o prizonieră, ba, se spunea, chiar mai multe prizoniere, închise într-un loc de nepătruns, fie o celulă ascunsă şi zidită în grosimea zidurilor, fie o temniţă situată sub boitele imenselor subterane care se întindeau sub mânăstire şi sub o mare parte din cartierul Saint-Victor. Existau, în realitate, pivniţe magnifice, un adevărat oraş subteran căruia nu i-am văzut niciodată capătul şi care avea

multe ieşiri misterioase în diverse puncte ale vastei amplasări a mînăstirii. Se dădea ca sigur faptul ca aceste pivnițe duceau foarte departe de acolo, *ca* se uneau cu subteranele care se prelungeau sub mai bine de jumătate din Paris şi sub câmpiile înconjurătoare, până spre Vincennes. Se spunea ca strabătând frumoasele pivnițe ale mânăstirii. Noastre puteai să dai de catacombele, carierele, palatele, termele lui Iulius, sau /
mai ştiu eu de ce altceva. Aceste subterane erau cheia unei lumi de tenebre, de teroare, de mistere, un imens abis săpat sub picioarele noastre, închis cu porți de fier, şi a cărui explorare era tot atât de periculoasă ca şi coborârea în Infernul lui Eneas sau al lui Dante. Tocmai pentru asta trebuia şi pătrunzi aici, în ciuda dificultăților de netrecut ale întreprinderii şi a pedepselor cumplite pe care le-ar fi dezlănțuit descoperirea secretului nostru.

Să ajungi în subterane era unul din acele noroace nesperate care se întâmplă unui „drac" doar odată sau cel mult de două ori în viață, după ani de perseverentă şi de încordare a spiritului. Nici nu trebuia să te gândeşti să pătrunzi acolo pe poarta principală. Această poarta era situată în josul unei scări largi, alături de bucătării, care erau şi de pivnițe, şi unde se aflau întotdeauna maicile servitoare.

— Dar noi eram convinse că se putea intra în mânăstire prin mii de alte locuri, fie chiar şi pe acoperiş.
Dupii noi, orice uşă condamnată, orice colțişor obscur sub o scară, orice zid care suna a gol, putea fi în legătură tainică cu subteranele, şi noi căutam
de bună-credință această comunicare până şi pe sub acoperişuri.

La Nohant, citisem'cu deliciu, cu groază, *Castelul din Firmei* al doamnei Radeliffe J. Tovarăşele mele
Ştiau şi de alte legende scoțiene şi irlandeze care făceau să ți se ridice părul măciucă. Mânăstirea îşi avea şi ea, din belşug, poveştile ei cu drame lamentabile, cu strigoi, cu temnițe, cu apariții inexplicabile, cu zgomote, misterioase. Toate astea ca

şi ideea. De a descoperi, în sfârşit, formidabilul secret al „victimei”, aprindeau în aşa hal imaginaţia noastră nebună, încât eram convinse că auzim suspine, gemete pornind de sub dale sau ieşind prin crăpaturile uşilor ţi ale pereţilor’.

lată-ne, deci, lansate, tovarăşele mele pentru a o suta oară, eu pentru prima, în căutarea acestei captive de negăsit, care zăcea, nu se ştie unde, dar cu

’ *Anns* W*ard Radeliffe* (1764—1823), romancieră engleză, autoarea unor romane „negre”, de mare succes în epoca respectivă, dintre care cel mai cunosrcut e *Misterele din Vdolphe*

(1794).

siguranţă undeva, şi pe care poate că eram sortite s-o descoperim. Trebuia să fie bătrâna, nu glumă, după atâta vreme de când o căutau cu toţii în zadar!
Putea să aibă vreo două sute de ani, dar noi nu priveam lucrurile atât de în amănunt. O căutam, o strigam, ne gândeam fără încetare la ea, şi nu disperam niciodată.

în seara aceea m-au condus în partea clădirii pe care am schiţat-o mai înainte, cea mai veche, cea mai dislocată, cea mai excitantă pentru explorările noastre. Pornirăm pe un mic culoar, mărginit de o balustradă de lemn şi dând într-un puţ gol, şi fără nicio ieşire. O scară, mărginită şi ea de o balustradă de lemn, cobora în acest loc ignorat; claro uşă de stejar străjuia intrarea scării. Trebuia să ocoleşti obstacolul trecând de la o balustradă la alta şi mergând pe faţa exterioară a balustradelor mâncate de cari. Dedesubt se afla un gol sumbru căruia nu i-am putut aprecia adâncimea. N-aveam decât o lumânare mică răsucită (un şoarece) care nu lumina decât primele trepte ale scării misterioase. Era foarte uşor să ne rupem gâtul. Isabelle trecu prima, cu hotărârea unei eroine, Mary cu liniştea unui profesor de gimnastică, altele cu mai multă ori mai puţină dibăcie, dar toate cu succes.

lată-ne, în sfârşit, pe această scară atât de bine apărată. Într-o clipă furăm în josul treptelor şi, mai mult cu bucurie decât cu deziluzie, ne găsirăm într-un spaţiu pătrat, situat

sub galerie, un adevărat impas. Nici uşă, nici fereastră, nicio destinație explicabilă a acestui soi de vestibul fără ieşire. De ce o scară, ca să coborî într-un impas? De ce o uşă solidă şi ferecată cu lacăte, ca să închizi scara? Mica lumânare fu împărțită în mai multe bucăți şi fiecare începu să examineze în parte încăperea. Scara era de lemn. Ar fi trebuit ca o treapta secretă să dea ia iveala o trecere, o scara noua sau o trapa ascunsă, ir: timp ce unele explorau scara şi încercau să-i desprindă scindările vechi, altele ciocăneau pereții căutând vreun buton, vreo crăpătură, vreun belciug, unul din acele mii de mecanisme care, în romanele doamnei Radeliffe şi în cronicile vechilor hanuri fac să se mişte o piatră, să se răsucească o tăblie a iambriului, să se deschidă vreo intrare oarecare spre locuri necunoscute.

Dar vai, nimic! Peretele e neted şi tencuit cu piatră. Pardoseala dă un sunet plin, nicio dală nu se ndică, scara nu ascunde niciun secret. Isabelle nu se descurajează. În colțul cel mai adânc de sub scara, ea declară că zidul sună a gol, se bate, se verifica faptul.

— Aici e, se striga. Există aici o trecere zidită.
Astă-i trecerea în faimoasa temnița. Pe aici coborî în mormântul în care sunt închise victimele încă vii.

Urechile se Jipesc de zid, nu se aude nimic, dar
Isabelle afirmă că aude plânsete confuze, zornăit de lanțuri. Ce-i de făcut?

— Foarte simplu, spune Mary, trebuie dărâmat zidul. Toate împreună putem foarte bine sa facem o gaură în el…

Nimic nu ne părea mai uşor; iată-ne deci dărîmând acest zid, unele încercând să-l străpungă cu butuci, altele râcâindu-l cu făraşele şi vătraiele, fără sa ne gândim ca tulburând astfel acele biete ziduri care abia se țineau, riscam să ne prăvălim toată clădirea în cap. Din fericire, nu i-am putut face prea mult rai;, fiindcă nu puteam izbi în el fără să atragem pe careva prin zgomotul răsunător al butucilor.
Trebuia sa ne mulțumim doar să împingem şi să râcâim. Totuşi am izbutit să străpungem destul de vizibiltencuiala, varul şi pietrele, când iată că sună ora rugăciunii, N-avuram

decât timpul să reîncepem periculoasa escaladare, să ne stingem lumânările, să ne despărţim şi să ne ducem în clasele noastre, pe dibuite. Hoţărârăm să reluăm treaba a doua zi şi tu ne întâlnim în acelaşi loc. Cele care vor sosi acolo primele să nu le aştepte pe cele pe care vreo pedeapsă sau vreo supraveghere neaşteptată le-ar face să î'ntârzie. Se va lucra la spartul zidului fiecare cum va putea mai bine. Însemna o treabă în plus pentru ziua următoare. Nu exista niciun risc ca să
«e observe treaba asta, nimeni necoborând niciodată în această fundătură lăsată în voia şoarecilor şi a păianjenilor.

Ne ajutarăm unele pe altele ca să facem să dispară praful şi ghipsul care ne acoperea, ne întoarserăm în mânăstire şi reintrarărn în clasele respeclive, tocmai când elevele se aşezau în genunchi pentru rugăciune. Nu-mi mai aduc aminte dacă ne-au văzut şi ne-au pedepsit în seara aceea. Fuseserăm atât de des pedepsite încât niciun fapt de felul ăsta nu mai însemna ceva deosebit faţă de ansamblu.

Dar foarte adesea puturăm să ne continuăm nepedepsite opera. Domnişoara D. Tricota seara, bodogănind şi certându-se cu Mary Eyre. Clasa era întunecată şi cred că D. N-avea nici vederea bună.

Cert e că, preocupată cu îndârjire de spionaj, ea n-avea darul clarviziunii, aşa că nouă ne era totdeauna uşor s-o ştergem. Odată ce ne aflam „afară din clasă", unde puteau să ne mai găsească în acel
'.al numit mânăstire? Domnişoara D. N-avea interes sa facă tapaj şi să semnaleze comunităţii desele noastre escapade. I s-ar fi imputat că tiu ştie să împiedice tocmai faptul de care se plângea. Eram total indiferente la scufiţele de noapte şi la declamaţiile furibunde ale acestei amabile persoane. Superioara rare era, din motive politice, indulgenta, nu se lăsa prea cu uşurinţă convinsă să ni se ia zilele de ieşire.

Ea singura avea dreptul sa pronunţe această hotărâre supremă. Disciplina era, deci, foarte puţin severă, în ciuda firii rele a supraveghetoarei.

Urmărirea marelui secret, căutarea temniţei ţinu toată

iarna pe care o petrecui în clasa mică. Zidul fundăturii fu în mod vizibil stricat, dar nu am dat decât de nişte traverse de lemn în faţa cărora a tre-, buit să ne oprim. Căutarăm în alta parte, săparăm în douăzeci de locuri diferite, totdeauna fără să obţinem nici cel mai mic succes, totdeauna fără să ne pierdem nădejdea.

într-o zi ne veni ideea să căutăm pe acoperiş vreo fereastră mansardată, care să fie cheia de bază a lumii subterane atât de visată. Existau multe ferestre din astea cărora nu le cunoşteam destinaţia.

Sus de tot se afla o cămăruţă unde ne duceam să studiem la unul din cele treizeci de piane risipite prin clădire. Aveam în fiecare zi o oră la dispoziţie pentru acest studiu, de care foarte puţine dintre noi ţineam seama. Simţeam totuşi dorinţa de a studia, mi-a plăcut totdeauna muzica. Aveam un profesor excelent, pe domnul Prodher. Numai că devenisem mai artistă în ceea ce priveşte romanul decât muzica, fiindcă ce poem putea fi mai frumos decât romanul în acţiune pe care-l urmăream cu atâta risipă de imaginaţie, de curaj şi de emoţii palpitante?

Ora de pian era deci în fiece zi o oră a aventurilor, fără să renunţăm însă la cele de seară. Ne dădeam întunire într-una din acele camere răspândite, şi de acolo o porneam „nu ştiu unde” sau „după cheful fanteziei”.

Deci, din mansarda unde mă străduiam să-mi fac gamele, observai un labirint de acoperişuri, de streşini, de chiţimii, de unghere, toate învelite cu ţigle înverzite de muşchi şi împodobite cu coşuri de sobă dărăpănate care ofereau un vast câmp unor noi explorări. Iată-ne pe acoperiş; nu mai ştiu cu cine eram, dar ştiu că Fanelly conducea expediţia. Să Kttrim pe fereastră, a fost un fleac. Laşase pirioare
aii) noi se întindea o streaşină care făcea legătura
Intre două părţi superioare ale zidului. A escalada teeste părţi, a întâlni altele, a sări din pantă în pantă,
te plimba ca pisicile era mai mult imprudent decât dificil, şi pericolul, în loc să ne ţină în loc, ne stimula.

Exista în această manie de a „căuta victima”, ceva profund

prostesc şi totodată ceva eroic: prostesc, pentru.că era fără judecată să presupunem că aceste călugăriţe a căror blândeţe şi bunătate o adoram, puteau să exercite asupra cuiva o tortură cumplită;
eroică, pentru că ne riscam zilnic viaţa ca să eliberăm această fiinţă imaginară, obiect al celor mai generoase preocupări şi al celor mai cavalereşti f. Ipte.

Ne aflam pe acoperiş de aproape o oră, descoperând grădina, dominând o parte din clădiri şi din curţi, şi având grijă să ne ghemuim în dosul câte unui coş când, zăream vălul negru al vreunei călugăriţe care ar fi putut să ridice capul şi să ne vadă în nori, când ne întrebarăm deodată cum ne vom întoarce jos. Dispoziţia acoperişurilor ne-a îngăduit să coborî în şi să sărim de sus, jos. Urcuşul fusese mai greu.
Cred că fără scară, lucrul acesta ar fi fost imposibil.
I labar n-aveam unde ne aflăm. În sfârşit, recunos-
uram fereastra unei interne care locuia acolo, Sidonic Macdonald, fiica celebrului genefştl. Seputea
, ijlinge acolo făcând un ultim salt. Dar era mai periculos decât toate celelalte. M-am grăbit prea tare şi am izbit cu tocul pantofului într-o fereastră orizontală care lumina o galerie şi prin care aş fi căzut ilc la treizeci de picioare înălţime, în apropiere de clasa mică, dacă hazardul stângăciei mele nu m-ar

fi făcut să deviez puţin! M-am ales numai cu amândoi genunchii foarte juliţi, din cauza ţiglelor; dar nu asta constituia obiectul preocupării mele. Tocul pantofului se înfundase în cercevea şi spărsese o jumătate de duzină de geamuri care căzură, cu un zornăit înfricoşător, în interior, foarte aproape de intrarea în bucătării. De îndată se porni o mare zarvă, printre călugăriţele servitoare şi prin deschizătura pe care o făcusem auzeam vocea răsunătoare a surorii Therese care striga la pisici şi care-l acuza pe
Whisky, cumătrul motan al maicer Alippe, că s-a luat la ceartă cu toţi confraţii lui şi sparge toate geamurile casei. Dar sora Mărie apăra moravurile motanului şi sora Helene era

sigură că se dărâmase vreun coş pe acoperiş. Această dezbatere provocă în noi acel râs, nervos, la fetițe, pe care nimic nu-l
poate opri. Auzirăm cum se urcau pe scară, urma să fim surprinse în flagrant delict de promenadă pe acoperişuri şi nu puteam face un pas ca să ne căutăm un refugiu. Fanelly se culcase cât era de lunga în jgheab;'o alta îşi căuta pieptenele. Cât despre mine, eram împiedicată de cu totul alte motive. Descoperisem că unul dintre pantofi îmi căzuse din picior, că trecuse prin cerceveaua ruptă şi că picase drept la intrarea în bucătării. Genunchiul îmi era plin de sânge, dar râsul nebun era atât de violent, încât nu puteam articula un cuvânt şi-mi arătam piciorul desculț indiciând prin semne ce mi se întâmplase. Asta pricinui o nouă explozie de râs, dar alarma fusese dată, ® surorile-servitoare se apropiau. Curând ne liniştirăm. Acolo unde eram adăpostite şi ascunse de acoperişurile care se înclinau unele peste altele nu era câtuşi de puțin posibil să fim descoperite fără ca cineva să se urce pe o scară până la fereastra spartă, sau fără să urmeze acelaşi drum pe care-l urmasem noi. Ori cu privire la asta desfidam pe toate călugărițele. De aceea, după ce recunoscurăm avantajul poziției noastre, începurăm să scoatem nişte mieunaturi homerice cu scopul ca
Whisky şi familia lui să audă şi să ştie sigur unde sântem. Apoi ajunserăm la fereastra Sidoniei care ne primi foarte prost. Bietul copil studia la pian şi nu-şi făcea probleme din pricina mieunăturilor care-i loveau vag urechea. Era bolnăvicioasă şi nervoasă»
foarte blândă şi incapabilă să înțeleagă plăcerea pe care o puteam găsi noi alergând pe acoperişuri. Când ne auzi năvălind, în masă, pe fereastra ei, spre care, căutând la pian, stătea cu spatele, scoase nişte țipete ascuțite. Nu ne deranjarăms-o liniştim. Strigătele ei puteau atrage călugărițele; ne avântarăm deci în camera Sidoniei, ajiingând cu grabă mare la uşă, în timp ce biata fată, în picioare, speriata, cu ochii rătăciți privea defilând strania procesiune fără să priceapă nimic, fără să poată recunoaşte pe niciuna

dintre noi, atât era de înspăimântată.

Ne risipirăm într-o clipă; una urcă în camera de sus de unde plecasem şi se apucă să cânte la pian cu înverşunare; o alta făcu un înconjur mare ca să ajungă în clasă. Cât despre mine, trebuia să mă duc să-mi caut pantoful şi să pun mâna pe această dovadă de culpabilitate cât mai era încă vreme. Am avut norocul să nu le întâlnesc pe surorile servitoare şi să găsesc intrarea la bucătărie liberă. „*Audaces fortuna juvat*" mi-am spus gândindu-mă la aforismele învățate de la Deschartres. Şi, în adevăr, îmi regăsii norocosul pantof care căzuse într-un loc întunecat şi care nu sărise în ochii nimănui. Whisky singur fu acuzat. Mă durură rău genunchii timp de câteva zile, dar nu m-am văitat şi explorările noastre nu fură de loc rărite.

Aveam nevoie de toată această romantică excitație ca să lupt împotriva regimului mânăstirii, care nu-mi era de loc pe plac. Eram destul de convenabil hrănite şi apoi asta era de altfel lucrul de care-mi păsa cel mai puțin, dar sufeream de frig în chipul cel mai crud, şi iarna fusese foarte aspră în acel an. Obiceiurile sculatului şi culcatului îmi erau la fel de vătămătoare pe cât de dezagreabile. Mi-a plăcut totdeauna să rămân trează până târziu noaptea şi să nu mă scol prea de dimineață. La Nohant mă lăsau să fac asta; citeam sau scriam, seara, în camera mea, şi nu mă sileau să înfrunt frigul dimineților. Am o circulație a sângelui înceată şi cuvântul „sânge rece" îmi zugrăveşte fizic şi moral organismul. Drac printre dracii din mânăstire, nu mă descurajam niciodată şi făceam cele mai mari nebunii din lume cu un aer serios care le bucura greszav pecomplicele mele; dar eram într-adevăr paralizată de frig, mai ales în timpul primei jumătăți a zilei. Dormitorul, situat sub acoperişul mansardat, era atât de înghețat încât nu puteam adormi şi auzeam orologiul sunând trist toate orele nopții. La ora şase, cele două servitoare, Marie-
Josephe şi Marie-Anne veneau, fără milă, să ne trezească. A te scula şi a te îmbrăca la lumina lumânării, mi s-a părut totdeauna un lucru foarte trist. Te spălai în apa în care

trebuia să spargi gheaţa şi care nu curăţa. Aveai degerături, picioarele umflate îţi sângerau în pantofii prea strimţi. Te duceai la slujba religjpasă la lumina luminărilor, dârdâiai pe bancă sau sedormeai în genunchi, într-o atitudine de reculegere La ora şap'te mâncai o bucată de pâine şi beai o ceaşcă de ceai. Intrând în clasă vedeai, în sfârşit, mijind o fărâmă de lumină pe cer şi un pic de foc în sobă. Eu nu mă dezgheţam decât spre prânz, aveam nişte guturaiuri cumplite, dureri ascuţite în toate membrele; am suferit din pricina asta, după aceea, timp de cincisprezece ani.

Dar Mary nu suporta să se plângă puternică, întocmai ca un băiat „îşi bătea joc, fără milă, de oricine nu era stoic. Ea îmi făcu serviciul de a mă ajuta să devin necruţătoare cu mine însămi. Avui în asta un oarecare merit, căci sufeream mai mult ca oricine,

i aerul Parisului aproape că mă ucidea.

Galbenă, apatică şi mută păream, în clasă, fiinţa tea mai calmă şi mai supusă. N-am avut niciodată cu ferocea D. Decât o singură altercaţie pe care o voi povesti mai târziu. Nu eram dintre cele care răspundeau, nu cunoşteam mânia, nu-mi amintesc să fi avut nici cea mai mică veleitate în timpulcelor trei ani pe care i-am petrecut la mânăstire. Mulţumită acestui caracter, n-am avut decât *o* singură duşmanca şi n-am resimţit, în consecinţă, decât o singură antipatie; tocmai pentru asta i-am păstrat un soi de ranchiună acestei D., care m-a făcut să cunosc acolo sentimentul cel mai potrivnic firii mele.

A.m fost totdeauna iubită, chiar în vremea celor mai crunte drăcii, de către tovarăşele mele cele mai ursuze şi de către profesoarele şi călugăriţele cele mai exigente. Superioara îi spunea bunicii că sunt o

„apă care doarme". Parisul îngheţase în mine acea febră a mişcării pe care o încercasem la Nohant. Toate

. Istea nu mă împiedicau să alerg pe acoperişuri în luna decembrie şi să-mi petrecseri întregi, cu capul gol, în grădină, în plină iarnă; căci şi în grădină căutam marele secret şi coborain acolo pe ferestre, atunci când porţile erau

închise. În acele ceasuri noj trăiam cu creieruL şi, nu mai băgăm de seamă că aveam un trup supus bolii.

1

Cu toate astea, cu figura mea palidă şi aerul meu

Înțepenit, căreia Isabelle îi făcea cele mai nostime caricaturi, eram totuşi, în lăuntrul meu, veselă. Rî-

deam foarte puțin, dar râsul altora îmi înveselea *

urechile şi inima. O extravaganță nu mă făcea sa tresalt de bucurie, dar o încununam cu gravitate, printr-o extravaganță şi mai straşnică şi aveam mai mult succes ca oricine pe lângă „proaste“, care nu mă urau şi care aveau mai ales încredere în generozitatea mea.

Căpătasem obişnuința vieții în comun, obişnuință atât de plăcută firilor melancolice, şi firea mea era i totodată cea mai tristă şi cea mai veselă din toată mânăstirea: tristă, datorită gândirii, când mă concentram în mine însămi, cu trupul suferind şi îndurerat, ’

cu amintirea necazurilor mele de familie; veselă, când râsul colegelor mele, brusca interpelare a scumi pei mele Mary, gluma originală a romanticei Isabelle, veneau sa smulgă sentimentul propriei mele existențe şi să-mi insufle viața care pulsa în celelalte. I

5 — Povestea vieții mele. Voi. XI

k.

Când eram la bunica îmi aduceam aminte de tot trecutul meu amar, de tot prezentul meu tulburat, de tot viitorul meu nesigur. Se ocupau prea mult de mine, mă chestionau, mă găseau schimbată, năucă, distrată. Când se înnopta, mă aduceau îndărăt la mînăstire. Această trecere din micul salon, cald, parfumat, luminat al bunicii, în mânăstirea întunecată, goală şi înghețată; duioasele mângâieri ale bunicii, ale. Mamei şi ale unchiului mare opuse salutului rece şi posac al portarilor şi călugărițelor de la vârtej îmi întristau o clipă inima. Tremuram traversând singură acele galerii pardosite cu morminte; dar la capătul mânăstirii se şi făcea simțită suavitatea retragerii.

Madona Vanloo părea că-mi surâde. Nu eram prea credincioasa fața de ea, dar mica ei lampă albăstruie mă arunca într-o reverie vagă şi plăcută. Lăsam în urmă o lume de emoții prea puternice pentru vârsta mea şi de exigențe ale sentimentelor pe care nu mi le menajaseră destul cei din jurul meu. Auzeam vo cea Mary-ei chemându-mă 'cu nerăbdare. Micile
„proaste” veneau curioase să se intereseze despre ce văzusem peste zi. „Cât e de trist să te înapoiezi aici!“
îmi spuneau. Nu răspundeam nimic. Nu le puteam explica de ce aveam această ciudățenie, să mă simt mai bine la mânăstire decât în familia mea.

în ajunul despărțirii de bunica, asupra mea se abătu o mare furtună datorită superioarei. Îmi plăcea să scriu tot atât de mult pe cât îmi plăcea de puțin să vorbesc şi mă amuzam să fac din ştrengăriile noastre şi din asprimile domnişoarei D. Un fel de jurnal satiric pe care-l trimiteam bunicii, care se distra de minune şi nu-mi predica niciun fel de supunere, sau de linguşire, ba şi mai puțin să fiu evlavioasă. Regula era ca noi să punem, seara, pe cufărul din anticamera superioarei, scrisorile pe care voiam să le trimitem. Cele care nu erau adresate părinților trebuiau puse acolo deschise. Cele pentru părinți erau sigilate; trebuia respectat secretul lor.

Mi-ar fi fost uşor să trimit bunicii manuscrisele pe o cale mult mai sigură, pentru că servitorii ei veneau adesea să-mi aducă diverse lucruri şi să se informeze 'despre sănătatea mea; dar aveam o încredere supremă în cinstea superioarei. Ea spusese în iața mea bunicii că nu deschidea niciodată scrisorile adresate părinților. Credeam, eram convinsă, eram liniştită. Dar volumul şi frecvența scrisorilor mele o neliniştiră pe *reverend mother*\ Ea desfăcu plicul, citi satirele mele şi suprimă scrisorile. Făcu asta trei zile la rând, fără să spună nimic, cu scopul de a-mi cunoaşte obiceiurile de cronicar zeflemitor şi felul în care ne cârmuia domnişoara D. O persoană de inimă şi inteligentă ar fi tras din asta un profit.

Poate m-ar fi certat, dar ar fi concediat-o pe D. E-.
adevărat că o persoană de inimă n-ar fi întins o cursă simplității unui copil şi n-ar fi abuzat de un secret pe care ea însăşi îl autorizase. Superioara preferă s-o interogheze pe domnişoara D., care, bineînțeles, nu se recunoscu în portretul mai mult asemănător decât flatant pe care i-l schițasem. Ura sa, deja aprinsă de aerul meu calm şi de blândețea foarte reală a manierelor mele, se dezl. Ănțui fioros, cum lesne se şi poate închipui. Ea mă făcu mincinoasă abominabilă, atee (adică necredincioasă), denunțătoare, şarpe, şi nu mai ştiu ce! Superioara mă chemă şi-mi făcu o scenă teribilă. Am rămas impasibilă.
Ea îmi făgădui apoi, cu vocea pe jumătate, să nu facă cunoscute bunicii „calomniile" mele şi să păstreze secretul acestor scrisori abominabile. Eu nu înțelegeam să se procedeze astfel. Simțeam duplicitatea acestei făgăduieli. I-am răspuns că aveam bruioane ale scrisorilor pe care le voi da bunicii, că voi susține în fața ei şi chiar în fața maicii superioare adevărul aserțiunilor mele şi că, din moment ce nu exista siguranță în relațiile în care avusesem încredere, voi cere să mă mute la altă mânăstire.

Superioara nu era o femeie rea; dar, orice-aş fi gândit despre ea, n-am simțit niciodată că ar fi fost o femeie foarte bună. Îmi porunci să plec din fața ei şi mă trată cu o ploaie de amenințări şi de ocări.
Era o persoană din lumea mare şi ştia la nevoie să adopte maniere regale; dar când era mânioasă avea un ton cumplit. Poate că nici nu cunoştea prea bine valoarea expresiilor ei în limba franceză, iar eu nu ştiam încă destulă e'ngleză ca să-mi poată vorbi în limba ei. Domnişoara D. Stătea cu capul plecat, cu ochii închişi, într-o atitudine de extaz, ca o sfântă care aude vocea lui Dumnezeu. Îşi dădea, față de mine, aere de milă şi de tăcere îndurătoare. O oră după aceea, în refectoriu, intră superioara urmată:
de câteva călugărițe care-i alcătuiau cortegiul; trecu printre mese ca şi cum ar fi făcut inspecție; apoi oprindu-se în fața mea şi rotinduşi ochii mari şt negri, care erau foarte frumoşi,

îmi spuse cu o voce
solemnă:
— Studiază adevărul!
„înţeleptele” păliră şi-şi făcură semnul crucii.
„Proastele” şuşotiră, privindu-mă. Vefiiră apoi să mă copleşească cu întrebări.
— Toate astea înseamnă, răspunsei eu, că în trei zile nu voi mai fi aici.
Eram indignată; sufeream în mod violent. Nu doream câtuşi de puţin să schimb mânăstirea. Găsisem aici afecţiuni din pricina cărora aş fi suferit sa le văd zdrobite atât de curând. Tocmai atunci veni şi bunica. Superioara se închise cu ea şi, prevăzând că voi spune totul, luă hotărârea să-i dea scrisorile şi să i le prezinte ca pe o ţesătură de minciuni. Cred că avu un eşec şi că bunica blamă, cu energie, abuzul de încredere pe care era silită să i-l dezvăluie.
Cred că bunica mi-a luat apărarea şi că a spus că ma va lua imediat de acolo. Nu ştiu ce s-a petrecut Între de, dar când mi-au spus să urc în vorbitorul superioarei, încercau amândouă să-şi compună o ţinută gravă şi erau amândouă foarte însufleţite. Bunica mă îmbrăţişă, ca de obicei, şi nu-mi adresă niciun cuvânt de reproş, nici măcar despre neatenţia şi timpul pierdut cu asemenea copilării. Apoi superioara mă anunţă că urma să părăsesc clasa mică, unde intimitatea mea cu Mary provoca dezordine şi să intru imediat printre cele mari. Această veste buna, care. În definitiv, făcea ca toate ameninţările să sfârşească printr-o ameliorare simţitoare a sorţii mele, mi-a fost adusă la cunoştinţă totuşi pe un ton sever.
Se nădăjduia că, nemaiavând relaţii cu domnişoara

D., voi renunța la obiceiurile mele de a o satiriza, că voi rupe cu năravurile mele de „drac”, cu teribila
Mary şi că această despărțire va fi folositoare şi pentru una şi pentru cealaltă.

Răspunsei că consimțeam cu dragă inimă să nu mă mai ocup de domnişoara D., dar n-am voit pentru nimic în lume să făgăduiesc că n-o voi mai iubi pe
Mary. Prin forța lucrurilor aveam totuşi să ne despărțim, pentru că nu ne mai rămânea decât ora de recreație din grădină ca să ne vedem. Bunica, mulțumită de rezultatul acestei afaceri, plecă la Nohant.
Trecui în clasa mare, unde mă precedaseră Isabelle şi Sophie.

I-am jurat Mary-ei să rămân prietena ei în viața şi în moarte; dar pe teribila domnişoară D. Tot n-am iertat-o…

PARTEA A PATRA

DE LA SUPUNERE LA INDEPENDENȚA
1819—1832

Paris 1820. — Proiecte de căsătorie animate. — Dragoste filială mââinită. — Doamna Catalani. — Sosirea la Nohant.

— Dimineață de primăvară. — încercare de a lucra. — Pauline şi mama ei. — Comedie la Nohant. — Noi dureri interioare.

— Fratele meu. — Colette şi generalul Pepe. — Iarna la
Nohant. — Seară de februarie. — Dezastru şi dureri.

Nu-mi mai aduc deloc aminte de surprizele şi de impresiile durabile care ar fi trebuit să mă asalteze, în acele prime zile pe care le-am petrecut la
Paris, plimbată şi distrată după plac de buna mea bunică. Eram buimăcită, socot, de durerea de a fi părăsit mânăstirea şi tulburată de teama vreunui proiect de măritiş. Bunica, pe care o vedeam, cu durere, foarte schimbată şi foarte slăbită, vorbea despre moartea sa, după ea destul de apropiată, cu un mare calm filosofic; dar adăuga înduioşându-se şi strângându-.mă la piept:

— Fata mea, trebuie să te măriți foarte repede, căci eu sunt pe ducă. Eşti prea tânără, ştiu; dar, oricât de mică ți-ar

fi dorința să intri în lume, trebuie să faci un efort şi sa accepți această idee.

Gândeşte-te că voi muri speriată şi disperată, dacă te voi lăsa fără călăuză şi fără sprijin în viață.

în fața acestei amenințări a spaimei şi a disperării sale în clipa supremă, mă simțeam ea însămi speriată şi disperată.

„Vor să mă mărite? îmi spuneam. Treaba e, deci, ca şi aranjată? Pentru asta m-au scos de la mânăstire? Cine să fie acel soț, acel stăpân, acel duşman al dorințelor şi al nădejdilor mele? Unde stă ascuns?
în ce zi au să mi-l prezinte, spunându-mi: «Fata mea, trebuie să spui da, altfel îmi. Vei da o lovitură de moarte!» “

Văzui totuşi, în curând, că nu se ocupau decât vag de asta şi doar cu titlul de pregătire a acestui mare proiect. Doamna de Pontcarrc propusese pe cineva;

mama propusese, din partea unchiului de Beaumont, pe altcineva.

Văzui partida susținută de doamna de Pontcarre care-mi ceru părerea. I-am spus că acel domn mi se păruse prea urât. Se părea, dimpotrivă, că era frumos, dar eu nu mă uitasem la el şi doamna de Pontcarre îmi spuse că eram o mică proastă.

Mă liniştii dintr-odată văzând că se împacheta pentru plecarea la Nohant, fără să se fi tras nicio concluzie, şi chiar auzii cum bunica spunea că mă găsea încă atât de tânără, încât îmi mai acorda şase luni, poate chiar un an de răgaz.

Uşurată de o nelinişte cumplită, căzui curând într-un alt necaz. Nădăjduisem că mama va veni cu noi la Nohant. Nu ştiu ce nouă furtună se dezlănțuise în aceste ultime zile. Mama răspunse scurt la întrebarea mea:

— Nu! Nu mă voi înapoia la Nohant decât atunci când soacră-mea va fi moartă!

Am simțit cum se sfărâma totul încă odată, în trista mea existență domestică. N-am îndrăznit să mai pun întrebări. Mi-era o teamă cumplită să mai ascult, fie dintr-o parte, fie din cealaltă, amarele învinuiri din trecut. Devotamentul, cât şi dragostea filială, mă făceau să mă feresc să mai aud cea

mai mică ocară fie despre una, fie despre cealaltă. Am încercat, în tăcere, să le apropii; se îmbrăţişară, în faţa mea, cu lacrimi în ochi; dar erau lacrimile unei suferinţe reţinute şi ale reproşului mutual. Le-am văzut bine şi mi le-am ascuns pe ale mele.

M-am oferit încă odată faţă de mama să spun că rămân cu ea, sau cel puţin s-o decid pe bunica s-o ia cu noi. Mama refuză energic această idee.

— Nu, nu! spuse ea. Nu-mi place la ţară şi mai ales la Nohant, care nu-mi aminteşte decât de dureri cumplite. Sora ta e o domnişoară destul de mare pe care n-o pot părăsi. Du-te, fără să fii necăjită, ne vom reîntâlni, şi poate mai curând decât s-ar crede!

Această aluzie încăpăţânată la moartea bunicii, era sfâşietoare pentru mine. Încercai să spun că era un lucru crud pentru inima mea.

— Cum vei vrea! spuse ea iritată; dacă o iubeşti mai mult decât pe mine, cu atât mai bine pentru tine, pentru că, în prezent, îi aparţii cu trup şi suflet.

— Îi aparţin din toată inima, prin recunoştinţă şi devotament, îi răspunsei eu, dar nu cu trup şi suflet împotriva dumitale. Un lucru e sigur, şi anume ca dacă-mi cere să mă mărit, asta nu se va întâmpla niciodată, ţi-o jur, cu un om care ar refuza s-o vadă şi s-o cinstească pe mama mea!

Această hotărâre era atât de puternică în mine, încât biata mea mamă ar fi trebuit să ţină seama de ea. Eu, eliberată de acum înainte de supunerea la devoţiunea creştină; eu, care de altfel nu mai simţeam energia de a rezista în faţa lacrimilor bunicii, şi care vedeam, câteodată, pierind cel mai frumos vis al meu, visul vieţii monastice, în faţa temerii de

"a:'tiu'o'supăra pe mama, mai găseam în instinctul meu filial puterea pe care o găsise şi sora Helene ca să-l sfărâme pe al său, când a rezistat tatălui ei pentru a se consacra Domnului. Eu, mai puţin sfântî şi mai umană, aş fi trecut, cred, peste trupul bunicii mele, pentru a întinde braţele mamei mele umilită şi jignită.

Dar mama nu-mi mai înțelegea inima.

N-avu decât un surâs de nepăsare energică pentru a răspunde efuziunii mele:

— Hai, hai, te cred! spuse ea. De altfel, nici nu mă sinchisesc de asta. Nu ştii că nu te poți mărita fără consimțământul meu? Crezi că ți-l voi da vreodată, dacă va fi vorba de vreun domn care-şi va da aere față de mine? Nici pomeneală! îmi bat joc de orice amenințare! îmi aparții, şi când te vei îazvrăti vreodată împotriva mamei tale, mama ta va şti să facă uz de drepturile ei.

în felul acesta, mama, exasperată, se străduia să se îndoiască de mine, să-mi umple bietul suflet de tristețe, pentru a-şi risipi astfel amărăciunile. Începui să presimt ceva straniu în acest caracter generos, dar neîmblânzit; şi avea, cu siguranță atunci, în frumoşii ei ochi negri, ceva cumplit, care, mă făcu să încerc pentru prima oară un soi de spaimă ascunsă.

O aflai, prin contrast, pe bunica, cufundată într-un soi de tristețe abătută şi plângăreață care mă mişcă profund.

— Ce vrei, copilul meu, îmi spuse ea când încercai sa sparg gheața, mama ta nu poate sau nu vrea să se arate satisfăcută de eforturile imense pe care le-am făcut şi pe care le fac zilnic ca să fie fericită. Nu-i nici greşeala ei, nici a mea dacă nu ne iubim una pe cealaltă; eu însă am folosit, în ce mă priveşte, procedee bune, în orice, pe când ale. Sale sunt atât de dure încât nu le mai pot suporta. Nu poate să mă lase să-mi sfârşesc viața în pace? Mai are doar. Atâta de puțin de aşteptat!

Cum mă pregăteam să deschid gura ca s-o distrag de la acest gând, ea reluă:

— Lasă, lasă. Ştiu ce vrei să-mi spui. Îmi pare rău că-ți întunec cei şaisprezece ani ai tăi cu gândtirile mele negre. Să nu ne mai gândim la asta.
Du -te şi te îmbracă. Vreau să te duc în astă-seară la Teatrul Italian..

Aveam într-adevăr nevoie să mă distrez, dar tocmai pentru că eram cumplit de tristă, nu simțeam nici dorință, nici

putere pentru asta. Cred că în seara aceea am auzit-o pentru prima oară pe cântăreața
Catalani în *II fanatico per la musica.* Cred, de asemenea, că cel care juca rolul diletantului caraghios era Galii. Dar, preocupată cum eram, am văzut şi am auzit destul de prost opera. Mi se păru că artista cântăreață abuza de bogăția mijloacelor sale şi că fantezia de a cânta variații scrise pentru vioară era antimuzicală. Era o ocazie totuşi să mai ieşim din corurile şi motetele capelei noastre şi printre bucățile „de efect," cele care se cântau în timpul slujbei de seară destinate să onoreze sfintele taine, se aflau într-adevăr antifoane vocalizate în stilul rococo al
muzicii sacre din secolul trecut; dar noi ne dădeam oarecum seama de aceste abuzuri, şi, la urma urmei, învățam astfel lucruri frumoase. Muzica bufă a italienilor, atât de artistic brodată de cântăreața la modă, nu-mi pricinui deci decât mirare. Îmi plăcea mai mult să-l ascult pe cavalerul de Lacoux, emigrant bătrân, prieten cu bunica, cântându-mi la harfă sau la ghitară vechi arii spaniole dintre care unele mă legănaseră la Madrid şi pe care le. Regăseam ca pe un vis al trecutului adormit în memoria mea.

Rose se măritase şi urma să ne părăsească pentru a se duce să trăiască la La Chatre de îndată ce ne-am fi întors la Nohant. Nerăbdătoare să-şi regăsească soțul, cu care se măritase în ajunul călătoriei la
Paris, ea nu-şi ascundea câtuşi de puțin bucuria şi-mi spunea, cu o patimă înfocată, care mă făcea să tremur de frică:

— Fiți liniştită, vă va veni în curând rândul!

M-am dus să-mi îmbrățişez, pentru ultima oară, toate prietenele mele dragi de la mânăstire. Eram într-adevăr disperată,

Ajunserăm la Nohant în primele zile ale primăverii din 1820, în marea trăsură albastră a bunicii; aici, mi-am găsit odăița dată pe mâna lucrătorilor care-i înnoiau tapetul şi vopseaua lemnăriei; căci bunicii
i se păru prea învechit pentru ochii mei tapetul de pânza

portocalie cu ramuri şi flori, şi voi să-l înlocuiască printr-o culoare proaspătă mov. Totuşi patul meu cu coloane în formă de dric fu cruțat, şi cele patru coloane roase de cari scăpară de vandalismul gustului modern.

Am fost instalată provizoriu în marele apartament al bunicii. Acolo nu se schimbase nimic şi am dormit minunat în acel pat imens, cu rodii aurite, care-mi amintea de toate mângâierile şi toate reveriile copilăriei mele.

Văzui, în sfârşit, pentru prima oară, după despărțirea noastră decisivă, intrând soarele în această cameră pustie, unde plânsesem atâta. Pomii erau în floare, privighetorile cântau şi auzeam, de departe, clasica şi solemna cantilenă a plugarilor, care rezumă şi caracterizează toată poezia clara şi liniştită a Berryului. Trezirea mea fu totuşi un amestec de nespusă bucurie şi durere.' Era ora nouă dimineața.
Pentru prima oară, după trei ani, dormisem până târziu fără să aud clopotul de slujbă şi vocea ascuțită a Mariei-Joseph, smulgându-mă deliciilor ultimelor vise. Puteam să mai lenevesc încă un ceas fără să-mi

\ ..

atrag nicio pedeapsă. Să scapi de reguli, sa reintri în libertate e un lucru fără asemănare, de care sufletele îndrăgostite de reverie şi de reculegere se bucură totdeauna din plin.

M-am dus să deschid fereastra şi m-am aşezat din nou în pat. Mirosul plantelor, tinerețea, viața, independența, veneau spre mine ca nişte adieri; dar în acelaşi timp sentimentul viitorului necunoscut care se deschidea în fața mea mă copleşea cu o nelinişte şi o tristețe profundă. N-aş şti cui sa atribui această disperare bolnăvicioasă a spiritului, atât de puțin legată de prospețimea ideilor şi sănătatea fizică a adolescenței. O încercam într-un mod sfâşietor, încât amintirea ei mi-a rămas, după atâția ani, foarte precisă, fără să pot afla cu claritate prin ce asociație de idei, prin ce amintiri din ajun, prin ce temeri de ca va fi mâine, ajunsesem să vărs lacrimi amare, într-un moment în care ar fi trebuit sa reintru, cu bucurie, în stăpânirea căminului părintesc şi a mea însămi.

Câte mici bucurii totuşi pentru o internă scăpată din colivie! în locul tristei uniforme de serj roşu, o cameristă frumoasă îmi aduse o rochie curată de bumbac roz. Eram liberă să-mi aranjez părul după plac, fără ca doamna Eugenie să-mi atragă atenția că era indecent să-ți descoperi tâmplele. Dejunul era alcătuit din toate bunătățile care-i plăceau bunicii şi cu care mă copleşea. Grădina era un imens buchet.

Toți servitorii, toți țăranii veneau să mă sărbătorească. Le-am îmbrățişat pe toate femeile cumsecade din partea locului, care mă găsiră mult mai frumoasă pentru că devenisem „mai grosolană", adică, în limbajul lor, mă mai îngrăşasem. Vorbirea berişoneză îmi suna în ureche ca o muzică dragă şi eram cât se poate de încântată că nu mi se adresau cu pelticăria şi şuieratul britanic. Câinii mari, bătrânii mei prieteni, care mă lătraseră în ajun, seara, acum mă recunoscură şi mă copleşeau cu alintările lor cu acel aer inteligent şi naiv cu care par a-ți cere iertare de a-şi fi pierdut pentru o clipă memoria.

Spre seară, Deschartres, care fusese plecat nu ştiu ia ce târg îndepărtat, sosi, în sfârşit, cu haina, ghetrele şi şapca lui cu burduf. Încă nu se gândise, dragul om, că trebuia să mă fi schimbat şi să fi crescut în aceşti trei ani, şi-n timp ce-i săream de gât, el întrebă unde era Aurore. Îmi spunea domnişoara; în sfârşit, la fel ca şi câinii, nu mă recunoscu decât după un sfert de ceas.

'foți vechii mei camarazi din copilărie erau la fel de schimbați ca şi mine. Liset era „închinat", cum se spune, la noi, adică luat la oaste. Nu l-am revăzut şi a murit la puțină vreme după asta. Cadet devenise ajutor de valet. Servea la masă şi-i spunea cu naivitate domnişoarei Julie, care-i reproşa că spărgea toate cănile:

▪ — N-am spart decât şapte săptămâna trecută!

— Fanchon era ciobăniță la noi. Mărie Aucante devenise regina frumuseții din sat. Mărie şi Solange

Croux erau două tinere fermecătoare. Timp de două zile camera mea nu se mai goli de vizitele care mi se făceau.

Ursule nu fu printre ultimele.

Dar, ca şi Deschartres, toată lumea îmi spunea domnişoară. Mulți erau intimidați în fața mea. Asta mă făcu să mă simt izolată. Abisul ierarhiei sociale se căscase între copiii care până atunci se simțiseră egali. Nu puteam schimba nimic, nu mi s-ar fi permis. Am început să-mi regret cu atât mai mult colegele de la mânăstire.

Pe urmă, timp de tâteva zile, am simțit plăcerea fizică să fug pe câmp, să revăd râul, plantele sălbatice, pajiştile în floare. Obiceiul de a merge pe câmp, pe care eu îl pierdusem, şi aerul primăvăratic mă amețiră atât de zdravăn, încât nu mă mai gândeam ia nimic şi dormeam nopți întregi cu plăcere; dar curând inactivitatea spiritului începu să mă apese şi mă gândii să-mi umplu aceste veşnice trândăveli care-mi erau prilejuite de indulgentul răsfăț al bunicii.

Simții deci nevoia unui program şi mi-am şi trasat unul de la care nu m-am îndepărtat atâta timp cât am fost singură şi stăpână pe orele mele. Mi-am făcut, în mod naiv, un orar de folosire a zilei.
Consacram o oră istoriei, una desenului, una muzicii, una limbii engleze, alta limbii italiene etc. Dar momentul de a mă instrui, cu adevărat, încă nu sosise. După o lună nu făcusem decât să rezum pe caiete *aci boc* micile mele studii de la mânăstire, când sosiră, invitate de bunica, doamna de Pontcarre şi fermecătoarea, sa fiică Pauline, blonda şi vesela mea tovarăşă de la mânăstire.

Pauline, la şaisprezece ani, ca şi la şase, era aceeaşi frumoasă indiferentă care se lăsa iubită fără să se gândească să-ți întoarcă dragostea. Caracterul îi era fermecător ca şi chipul, ca şi talia, ca şi mâinile, ca şi părul ei de chihlimbar, ca şi obrajii de crin şi trandafir; dar cum inima ei nu se manifesta, n-am ştiut niciodată dacă avea inimă şi n-aş putea să spun
. Dacă această plăcută tovarăşă fusese prietena mea.

Mama ei era cu totul diferită. Un suflet pasionat alăturat unui spirit strălucitor. Foarte sanguină şi foarte durdulie ca să mai fie încă frumoasă (nu ştiu chiar dacă şi fusese

vreodată), avea nişte ochi negri atât de minunați şi o fizionomie atât de însuflețită, o voce frumoasă şi atâta suflet ca să cânte, o conversație atât de plăcută, atâtea idei şi afecțiune în maniere, încât exercita un farmec irezistibil.. Era de vârsta tatii, şi se jucaseră împreună, în copilărie.
Bunicii îi plăcea să vorbească cu ea despre scumpul ei băiat şi căpătă pentru dânsa o prietenie de dată destul de recentă, deşi o cunoştea dintotdeauna; dar
'această prietenie fu în curând înlocuită, la bunica,

de un sentiment contrar, pe care nu l-am băgat de seamă prea curând.

La început, totul mergea atât de bine între de, încât nu m-am ferit de atracția ce mi-o oferea această prietenie. Petreceam în mod foarte firesc mult mai multă vreme cu Pauline şi cu mama sa, sprintene şi active amândouă, decât petreceam pe lângă fotoliul în care bunica scria sau dormita aproape toată ziuă.
Ea singură îmi cerea să fac dimineața şi seara drumuri lungi şi muzică peste zi cu aceste două doamne.
Doamna de Pontcarre era un excelent profesor. Ea ne făcea să descifrăm, pe Pauline şi pe mine, partituri la prima vedere, ne acompania cu foc şi ne susținea vocile cu simpatica energie a vocii sale. Am descifrat împreună *Armida, Ifigenia, Oedip* etc. Când eram un pic stăpâne pe o bucată, deschideam uşile pentru ca bunica să poată auzi, şi aprecierea ei constituia o lecție la fel de bună. Dar foarte adesea uşa era încuiată cu zăvorul. Bunica îşi păstrase obiceiul de a fi singură sau cu domnişoara Julie care-i citea ceva. Noi eram prea tinere şi prea pline de viață pentru ca tovărăşia noastră asiduă să-i fie plăcută. Biata femeie se stingea încetişor, dar nu voia să se vadă asta. Venea la masă, cu un pic de roşu pe obraz, cu diamante în urechi, cu talia întotdeauna dreaptă şi grațioasă în sensibilitatea excesivă a gândurilor sale. Discutând cu uşurință şi dând răspunsuri juste, roabă a unor plăcute uzanțe sociale, care o ajutau să ascundă sau să înfrunte frecventele ei slăbiciuni, bunica

părea să se bucure de o bătrâneţe frumoasă, scutită de infirmităţi. Multă vreme ea ascunse o surzenie care creşteaj şi până în ultimele clipe făcu o taină din vârsta ei; treabă de etichetă se pare, deoarece ea nu dăduse niciodată dovadă de deşertăciune, chiar în plină strălucire a tinereţii şi a frumuseţii. Totuşi, se „ducea“, cum îi spunea adesea, cu voce scăzută, lui Deschartres, care ştiind-o totdeauna delicată şi slăbită, n-o credea şi se mângâia cu ideea că va muri înaintea ei. Ea se temea de cel mai mic zgomot, lumina zilei îi era insuportabilă, şi când făcea efortul să stea în salon unul sau două ceasuri, simţea nevoia să se ducă să se încuie în ibudoar, rugându-ne să ne găsim de lucru şi să ne plimbăm cât mai departe de somnul ei care era foarte uşor.

1 Fusei deci mirată şi aproape înfricoşată într-o zi
(în care-mi spuse că eram nedespărţită de doamna de Pontcarre şi de fiica ei, că o neglijam, că acceptam la întâmplare prietenii noi, că aveam prea multă imaginaţie, că n-o iubeam, şi toate astea cu o durere şi cu lacrimi inexplicabile.

Socotii aceste reproşuri atât de puţin meritate,. Încât mă consternară. Nu găsii nimic ce să-i răspund, ca să-i arăt nedreptatea; dar această* nedreptate, într-o
inimă atât de bună şi de dreaptă, părea un trist şi felând acces de demenţă. Nu m-am priceput decât să plâng împreună cu biata mea bunică, s-o mângâi şi s-o consolez cum puteam mai bine. Cum îmi reproşa că vorbeam adesea în şoaptă cu acele doamne şi că aveam cu de taine, i-am făgăduit, râzând, să-i dezvălui secretul şi i-am mărturisit că de opt zile clădeam un teatru şi repetam o piesă pentru ziua ei; dar că preferam să trădez surpriza, decât s-o las să sufere o zi în plus din pricina himerelor sale.

— Ei, Doamne, îmi spuse ea râzând printre lacrimi, ştiam eu că-mi pregătiţi o sărbătorire frumoasă şi o
surpriză plăcută. Cum ţi-ai putut închipui că Julie n-o să-mi spună:

— A făcut foarte bine, fără îndoiala, pentru că te-a văzut neliniştită din pricina tainelor noastre;

dar atunci, cum se face, bunică dragă, că te mai tulburai încă?

îmi mărturisi că nu ştia de ce îşi făcuse sânge rău; şi cum i-am propus să las baltă comedia şi să nu mă mai amestec pentru ca să-mi pot petrece timpul lângă ea, bunica mi-a strigat:

— Nu, nu! Nu vreau deloc asta! Doamna de Pontcarre va face totul ca să-şi pună în valoare fata; nu vreau, aşa cum se întâmplă de obicei, ca tu să fii dată la o parte şi eclipsată de ea!

N-am mai priceput nimic; niciodată ideea unei rivalităţi oarecare n-a înflorit în mintea Paulinei sau într-a mea. Doamna de Pontcarre nu se gândea probabil nici ea mai mult la asta; dar biata mea (bunică, geloasă, nu-i ierta Paulinei de a fi mai frumoasă decât mine şi în timp ce o bănuia pe mama ei că e gata să mă ponegrească, era în acelaşi timp geloasă pe afecţiunea pe care mi-o arăta această mamă.

I Cum gelozia e plină de inconsecvenţe, am fost obligată să văd aceste mici scene reînnoindu-se şi cred că de fură înveninate de domnişoara Julie care, hotărât lucru, nu mă iubea deloc. Nu-i făcusem niciodată un rău, nici vreo pagubă; dimpotrivă, revenindu-mi întotdeauna uşor, apreciam inteligenţa acestei persoane reci, şi-mi plăcea să fac apel la minunata ei memorie în materie de fapte istorice; dar mama o rănise prea rău pentru ca ea să-mi poată ierta faptul că eram fiica ei şi c-o iubeam.

1 Aşa se făcu deci că ştergând lacrimi secrete, printre numeroşii nori ai acelor furtuni înăbuşite de uzanţele societăţii, m-am travestit în Colin pentru a juca comedia şi a o facepe bunica să râdă. Teatrul, în frunziş natural, alcătuia un leagăn fermecător. Domnul de Tremoville, un ofiţer prieten cu doamna de Pontcarre, care, aflându-se în interes de serviciu pentru cumpărarea unor cai de cavalerie în departament, venise să petreacă cincisprezece zile la noi, aranjase totul cu multă dibăcie şi gust. Juca ei însuşi rolul căpitanului meu, căci eu

mă angajasem în armată disperat de toanele iubitei mele Colette.

Nu ştiu ce *Proverb* de Carmontelle 1 fusese adoptat pentru circumstanța asta. Pauline, în săteancă, era frumoasă ca un înger. Deschartres juca şi el, dar juca foarte prost. Totul însă merse cât se poate de

— Bine, cu toate spaimele Paulinei care, de frică, plin se când intră în scenă. Necunoscând niciodată acest gen de timiditate, am jucat foarte degajat ceea ce a consolat-o puțin pe bunica de a mă vedea travestită în băiat, în timp ce Pauline strălucea în tot farmecul frumuseții sale şi în toate gătelile femeieşti ale sexului ei.

După o vreme, doamna de Pontcarre plecă împreună cu fiica sa şi cu domnul Tremoville, de care-mi aduc aminte ca de unul dintre cei mai desăvârşiți oameni de lume; minunat tată de familie, el ne trata, pe Pauline şi pe mine, ca pe copiii săi şi noi abuzam astfel de blândul şi plăcutul său caracter; din această pricină însăşi bunica, în momentele ei de veselie, îl poreclise „dădaca acestor domnişoare".

Dar nu ştiu ce mânie profundă rămase în inima bunicii mele împotriva doamnei de Pontcarre şi a

Paulinei. Necăjită de plecarea lor, m-am simțit totuşi uşurată de a vedea sfârşindu-se acele stranii şi de neînțeles certuri în care mă atrăgeau. Hippolyte veni în concediu, şi la început ne simțirăm intimidați unul în fața celuilalt. Devenise un frumos subofițer ide husari; făcându-i să sforăie sau îmblânzind caii neîmblânziți, şi fiind slobod la gură cu Deschartres, care-i îngăduia să-l tachineze, aşa cum făcuse şi tata,

’ *Louis Carbrois Carmontelle* (1717—1806), desenator şi scriitor francez, autor al unor comedii uşoare cunoscute sub ti, ’ Ijil de *Proverbe dramatice.*

«discuta despre capitolul călărie şi despre multe altele. După câteva zile vechea noastră prietenie reveni şi, reîncepând să alergăm şi să ne zăpăcim împreună, ni se păru că nu ne despărţiserăm niciodată.

El fu cel care mă determina să mă *wty* pe cal şi acest exerciţiu fizic avea să influenţeze mult caracterul şi obiceiurile spiritului meu.

Cursul de călărie pe care mi-l ţinu nu fu nici lung, nici plicticos.

— Vezi tu, îmi spuse el într-o dimineaţă când îl rugasem să-roi dea prima lecţie, aş putea face pe pedantul şi să te las să-ţi baţi capul cu manualul de instrucţie pe care-l predau la Saumur recruţilor care nu pricep nimic din el şi care, în concluzie, im învaţă decât prin puterea obişnuinţei şi a îndrăznelii:

cazi sau nu cazi; restul va veni mai târziu. Ori, cum trebuie să te aştepţi să cazi, vom cauta un loc bun, unde să nu-ţi faci prea mult rău.

Şi mă duse pe o pajişte imensă, a cărui iarbă era
foarte deasă. El urcă pe „generalul Pepe“, ţinând-o, alături, pe Colette, de frâu.

Pepe era un mânz foarte frumos, nepotul fatalului
’Leopardo, şi pe care, în entuziasmul meu născând pentru revoluţia italiană, îi gratificasem cu numele unui om viteaz care a devenit, după ani şi ani, prietenul meu. Colette, care, în principiu, era numită
„domnişoara Deschartres”, era o „elevă” a perceptorului nostru ce nu’ fusese niciodată încălecată. Avea patru ani şi ieşea de la păşune. Părea atât de blândă încât fratele meu, după ce o puse să facă de mai multe ori înconjurul’ pajiştea, socoti că se comporta bine şi mă urcă pe ea.

Există totuşi un Dumnezeu al nebunilor şi al copiilor. Colette şi cu mine, la fel de novice şi una şi cealaltă, aveam toate şansele posibile să nu ne înţelegem şi să ne despărţim în mod violent. Dar nu se întâmplă nimic. Începând din acea zi, aveam să trăim şi să galopăm paisprezece ani împreună. Avea să-şi biruie infirmităţile şi să-şi sfârşească zilele în

linişte, în slujba mea, fără ca niciun nor să fi tulburat vreodată buna noastră înțelegere.

Nu ştiu dacă mi-a fost teamă din instinct, căci fratele meu nu-mi dădu răgazul să-mi fie. El o

(biciui cu putere pe Colette care debuta printr-un galop frenetic, însoțită de țopăieli şi de zvârlituri nebuneşti din copite, dar foarte puțin răutăcioase.

— Ține-te bine, îmi spuse fratele meu, agață-te de coamă, dacă vrei, dar nu lăsa frâul, şi nu cădea.

Totul se reduce la asta: a cădea ori a nu cădea.

Era „*to be or ndt to bea-u* liii ITamlet. Mi-am concentrat toată atenția şi voința să nu părăsesc şaua.

De cinci sau de şase ori, pe jumătate azvirlită din şa, m-am prins, cum a dat Dumnezeu, şi, după o oră, istovită, despletită şi mai ales îndntată căpătasem gradul de încredere şi prezența de spirit necesare continuării educației mele cavalereşti.

Colette era, în felul ei, o ființă superioară. Era slabă, urâtă, mare, deşelată când se odihnea: dar avea un chip sălbatic şi ochii de o frumusețe care compensau cusururile ei de conformație. Când mergea, devenea frumoasă prin ardoare, grație şi suplețe.

Am urcat pe cai minunați, dresați admirabil, dar niciodată n-am regăsit inteligența şi iscusința iepei mele rustice. Niciodată n-a făcut un pas greşit cu mine, o săritură bruscă în lături şi nu m-a azvârlit niciodată la pământ decât din vina distracției sau imprudenței mele.

Cum ghicea tot ce doreai de la ea, nu mi-au trebuit mai mult de opt zile ca să ştiu s-o strunesc. Instinctul ei şi-al meu se reîntâlniseră. Contrariată şi mânioasă cu alții, ea se lăsă dintr-o dată, de bunăvoie, stăpânita de mine. După opt zile săream peste gropi şi peste

gardurile de mărăcini, suiam din greu pantele abrupte, traversam apele adinei; eu, „apa adormită'4, din mânăstire, devenisem mai curajoasă decât un husar şi mai robustă decât un țăran; căci copiii nu ştiu ce înseamnă pericolul, iar

femeile sunt susținute de
. Voință ca să depășească puterile bărbătești.

Bunica nu păru surprinsă de o metamorfoză care pe mine însămi mă mira; căci de pe o zi pe. Alta nu mă mai recunoșteam, în timp ce ea spunea că recunoaște în mine contrastele dintre lâncezeala și înflăcărarea care-și puseseră pecetea pe adolescența tatei.

Straniu e că, iubindu-mă într-un fel atât de absolut și de tandru, ei nu-i fusese frică să mă vadă prinzând gust de acest soi de pericol. Mama n-a putut niciodată să mă vadă călare fără să-fi ascundă chipul în palme și fără să strige că voi sfârși întocmai ca tata.

Bunica răspundea cu un surâs celor care o întrebau ce rațiune are îngăduința ei în această privință, prin acea binecunoscută anecdotă, dar într-adevăr frumoasă, a marinarului și a orășeanului.

— Ei, domnule, tatăl și bunicul dumitale au pierit pe mare, în furtună, și dumneata ești marinar? în locul dumitale n-aș mai fi pus niciodată piciorul pe o navă!

— Dar dumitale, domnule, cum ți-au murit părinții?

— În patul lor, slavă Domnului!

— În cazul acesta, în locul dumitale eu nu m-aș
«nai culca niciodată în pat.

Mi se întâmplă totuși odată să cad exact în locul unde fusese ucis tata și să mă lovesc destul de rău.

Nu Colette, ci „generalul Pepe“ fu cel care-mi jucă acest urât renghi. Bunica n-a aflat nimic despre asta.

’Nu m-am lăudat ai asemenea ispravă și am călărit ca mai înainte.

Fratele meu se reîntoarse la regiriient. Bătrâiiul cavaler Lacoux, care venise să ne vadă și care mă învățase mult timp să cânt la harfă, ne părăsi și el.

Rămăsei singură la Nohant. În tot timpul iernii, cu bunica și cu Deschartres.

Până atunci, în ciuda plăcutei companii a acestor oaspeți diverși, luptasem în zadar împotriva unei profunde melancolii...

Simțeam că pier zi de zi, ceas de ceas şi fără să-mi dau totdeauna bine seama de ceea ce-mi lipsea;
încercând totuşi câteodată să mă zăpăcesc şi să mă distrez aşa cum se potrivea nevinovăției vârstei mele, sințeam adesea, în gând, un gol înfricoşător, un dezgust, o oboseală pentru toate lucrurile şi pentru toate persoanele din jurul meu.

Singura exceptată era bunica: afecțiunea mea pentru ea se dezvolta din ce în ce. Ajunsesem s-o înțeleg, să pricep taina acelor dulci slăbiciuni materne, să nu mai văd în ea spiritul puternic şi rece pe care mi-l exagerase mama, ci o femeie nervoasă şi susceptibilă, care nu-i făcea pe alții să sufere decât fiindcă ea însăşi suferea din pricina dragostei.. Vedeam contradicțiile curioase care existau, care existaseră întotdeauna, mai mult sau mai puțin între spiritul ei viu şi caracterul ei slab.

Silită s-o studiez şi recunoscând că trebuia s-o fac, ca să-i risipesc micile necazuri pe care i le pricinuisem, descurcam, în sfârşit, această enigmă a unui creier rezonabil în luptă cu o inimă smintită. Femeia superioară, şi ca era astfel prin instruirea primită, prin judecata, dreptatea, curajul său în lucrurile mari, redevenea o femeiuşcă şi o mică marchiză în miile de necazuri mărunte ale vieții obişnuite.
I.a început fu o decepție pentru mine să apreciez astfel o ființă pe care eram obişnuită s-o văd mare în asprime ca şi în bunătate. Dar gândirea mă făcu

să-mi revin, şi începui să văd laturile slabe ale acestei firi complicate, ale cărei defecte nu erau decât excesul unor calități minunate. Veni o zi în care ne schimbarăm rolul şi-n care simții pentru ea o dragoste adâncă ce se asemăna cu afecțiunea atentă a maternității.

Era ca un presentiment interior sau ca un avertisment al cerului, căci se apropia clipa în care, n-aveam să mai găsesc în ea decât un biet copil de îngrijit şi de călăuzit.

Dar vai! prea scurt a fost timpul smuls asprimilor sorții noastre comune, în care, abia ieşind eu însămi din tenebrele

copilăriei, puteam profita de influența ei morală și de binefacerea intelectuală a apropierii de ea. Nemaiavând niciun subiect de gelozie cu privire la mine (Hippolyte îi pricinuise și el câteva ultime accese), bunica devenea adorabilă când ra-
Eoineam singură cu ea. Știa atâtea lucruri și judeca atât de bine, se exprima cu o simplitate atât de elegantă, dădea dovadă de atâta gust și elevație, încât conversația: sa era cea mai bună dintre cărți.

Petrecurăm împreună ultimele seri ale lui februarie citind o parte din *Geniul creștinismului* al lui Chateaubriand. Nu-i plăcea forma, iar fondul cărții i se părea fals; dar numeroasele citate din lucrare îi sugerară judecăți minunate asupra capodoperelor din care-i citeam fragmente. Mă miram că-mi îngăduise să citesc atât de puțin împreuna cu ea; tocmai îi mărturiseam asta, exprimându-mi plăcerea pe care o gustam din astfel de învățăminte, când ea îmi spuse într-o seară:

— Oprește-te, fata mea. Ceea ce-mi citești este atât de straniu, încât mi-e teamă să nu mă îmbolnăvesc și să înțeleg altceva decât ceea ce aud. De ce-mi vorbești de moarte, de giulgiu, de clopote, de morminte? Dacă amesteci toate astea greșești, pentru ca astfel îmi sădești idei negre în minte.

M-am oprit înspăimântată; tocmai îi citeam o pagină înviorătoare și veselă, o descriere a savane-
lor unde nu se afla nimic din ceea ce crezuse că a auzit. Își reveni repede și-mi spuse surâzând:

— Ia uite, cred c-am ațipit și am visat în timpul lecturii tale. Sunt tare slăbită. Nu mai pot să citesc, nu mai pot să te ascult. Mi-e teamă că am să devin leneșă și plicticoasă. Dă-mi cărțile să jucăm grabuj, așta o să mă distreze.

M-am grăbit să joc o partidă cu ea și am reușit s-o înveselesc. Ea juca cu atenția și luciditatea obișnuită. Apoi, visând un moment, își adună ideile ca pentru o supremă convorbire deoarece, cu siguranță, simțea cum sufletul o părăsește.

— Această căsătorie nu ți-ar fi convenit câtuși de puțin,

spuse ea, şi sunt mulţumită că’ am rupt-o.

— Ce căsătorie? spusei eu.

— Nu ţi-am vorbit despre ea? Ei bine, o să-ţi spun acum. E vorba de un bărbat imens de bogat, dar care are cincizeci de ani şi căruia o tăietură mare de sabie îi brăzdează chipul. E un general al imperiului.
Nu ştiu unde te-a văzut, poate la vorbitorul mânăstirii. Îţi aduci aminte de el?

— Habar n-am!

— În sfârşit, se pare că el te cunoaşte şi te-a cerut de nevastă, cu sau fără zestre; dar se putea crede că aceşti oameni ai lui Bonaparte să aibă prejudecăţi, ca noi, ăştilalţi* î Prima condiţie pe care a pus-o a fost să n-o mai vezi niciodată pe maică-ta.

— Şi dumneata l-ai refuzat, nu-i aşa, bunico?

— Da, spuse ea, şi iată aici dovada!

îmi întinse o scrisoare pe care o mai am încă sub ochi, deoarece am păstrat-o ca pe o amintire a acelei triste seri. Fusese trimisă de vărul meu
Rene de Villeneuve şi era concepută astfel:

„Nn mă pot consola, scumpă bunică, de a nu fi alaiuri de dumneata ca să insist asupra propunerii făcute în legătură cu Aurore. I e deranjează vârsta;
’dar în realitate persoana de cincizeci de ani pare aproape la fel de tânără ca şi mine. Are mult spirit,
’e instruit, are tot ceea ce, în sfârşit, poate asigura fericirea unei astfel de legături; căci se vor găsi într-adevăr şi bărbaţi tineri, dar nu poţi fi sigur de caracterul lor, şi viitorul, cu ei, este foarte incert;
pe când aici, ai de toate: poziţie înaltă, avere, consideraţie. Îţi voi cita multe exemple în sprijinul raţionamentului pe care ţi l-aş putea face. Ducele de C. Care are şaizeci şi cinci de ard, s-a însurat, acum doi ani, cu domnişoara de G. Care avea şaisprezece. E cea mai fericită femeie, se comportă
’de minune, şi a fost lansată în lumea mare şi înconjurată de

*omagii, căci este frumoasă ca un înger.*5
A primit o educație excelentă şi principii bune.
Totul constă în asta. Vino deci negreşit, la Paris, la începutul lui martie. Te rog să fad această călătorie în interesul scumpului nostru copil“ etc.

— Ei bine, bunico, strigai eu speriată, vom merge deci ia Paris?

* Da, copilul meu, vom merge peste opt zile.

Dar, linişteşte-tc, nu vreau să aud vorbindu-se despre căsătoria asta. Nu-i atâta vârsta care nu-mi convine, cât condiția despre care ți-am vorbit. Am fost atât de fericită cu bătrânul meu bărbat, încât nu mă tem pentru tine de un om de cincizeci de ani, dar ştiu că tu nu vei subscrie niciodată la asta...

Nu spune nimic; în prezent, te cunosc şi regret ca n-am judecat totdeauna atât de bine situația ta, aşa cum o fac astăzi. O iubeşti pe mama ta din datorie şi din credință, aşa cum o iubeai din obişnuință şi din instinct când erai mică. Am socotit ca trebuia să te pun în gardă împotriva unei prea mari încrederi şi atracții. Poate că n-am avut dreptate s-o fac într-un moment de durere şi enervare. Am văzut bine că te-am zdrobit. Mi se părea, în acel moment, că tu de la mine trebuia să afli adevărul şi că-ți va fi insuportabil să-l afli de la oricare altul.

Dacă socoți că am exagerat -ceva sau c-am judecat-o prea dur pe mama ta, uită, şi află că în ciuda răului pe care mi l-a făcut, i-am apreciat calitățile şi purtarea pe care a avut-o de la moartea bietului tău părinte. De altminteri, chiar de-ar fi fost, cum îmi închipuiam adesea, ultima dintre femei, înțeleg ceea ce-i datorezi din considerație şi din fidelitatea inimii.

E mama ta! Şi asta spune tot. Da, ştiu. M-am temut să nu te văd orbită, pe urmă m-am temut să nu te văd devenind prea evlavioasă. În prezent, sunt liniştită în privința ta. Te văd

---

[5] Am cunoscut-o mai tîrziu pe frumoasa și într-adevăr an-
gelica persoană despre care e vorba. Se căsătorise a doua oară

pioasă, tolerantă şi păstrând gusturile pentru inteligență. Aproape regret că nu cred în tot ceea ce faci; deoarece din toate astea văd că-ți tragi puterea care nu se prea potriveşte cu firea ta şi care m-a uimit uneori ca fiind ceva ce-ți depăşeşte vârsta. Astfel, în timp ce te aflai la mânăstire, închisă acolo în tot timpul anului, fără vacanțe, lipsită de plimbare timp de nouă sau zece luni, tu mi-ai scris în diverse rânduri ca să mă rogi să nu-ți îngădui să ieşi cu Villeneuve-ii sau cu doamna de Pontcarre. La început am fost supărată şi geloasă, apoi am. Fost mişcată de asta, şi acum simt că dacă ți-aş propune s-o rupi cu mama ta pentru a
’face o căsătorie strălucită, ți-aş revolta inima şi con-

ştiința. Fii deci liniştită şi du-te să te culci. Nu va fi niciodată vorba de aşa ceva!

O îmbrățişai, cu ardoare, pe bunica şi, văzând-o cu desăvârşire calmă şi lucidă, m-am retras în camera mea lăsând-o îngrijirilor obişnuite ale celor două cameriste ale sale, care o aşezară în pat, la miezul nopții, după două ore de toaletă şi de liniştită lenevеală, ața cum avea ea obiceiul.

Culcatul bunicii era, cum am mai spus, un ciudat mic ceremonial: cămăşi de noapte de mătase pichetată, bonete de dantelă, cocarde de panglică, parfumuri, inele deosebite pentru noapte, o anumită tabacheră, în sfârşit, un întreg edificiu de perne splendide, căci ea dormea stând mai mult în sus şi trebuiau s-o aranjeze în aşa fel încât să se poată deştepta fără să facă nicio mişcare.

Ai fi spus că-n fiecare seară se pregătea de o recepție, şi asta avea ceva ciudat şi solemn, în care bunica părea să se complacă.

Ar fi trebuit să mă gândese că halucinația auditivă pe care-o avusese ascultând lectura mea şi limpezimea bruscă a ideilor sale, chiar schimbarea vechilor ei idei atunci când îmi vorbise despre mama, indica o stare morală şi fizică neobişnuită. Să revină asupra propriilor hotătâri, atribuindu-şi o vină, cerând, pentru a spune astfel, iertare în legătură cu o eroare de judecata, era ceva împotriva obiceiurilor sale.

Refiectând la asta, am simțit o vagă nelinişte şi am coborât la ea spre miezul nopții, chipurile, ca să-mi iau cartea pe care o uitasem. Era culcată şi odaia fusese încuiată, deoarece se observase că ațipise puțin mai curând ca de obicei. Cameristele nu bagaseră de seamă nimic deosebit la ea, aşa că, foarte liniştită, mă urcai în camera mea.

De trei sau patru luni dormeam foarte puțin. Nu petrecusem o săptămână în intimitate cu bunica, fără să-mi vorbească despre puțina învățătură pe care o primisem la mânăstire şi fără să recunoască, împreună cu sincerul Deschartres, că eram, după expresia sa favorită, de o „ignoranță crasă“. Dorința de a nu o nelinişti pe bunica, ce-mi reproşa, în adevăr puțin cam tare, câteodată, că o făcusem să-mi plătească trei ani de întreținere la mânăstire ca să nu învăț nimic, mă determină, mai mult decât curiozitatea sau amorul propriu să vreau să mă instruiesc un pic. Sufeream s-o aud spunând că educația religioasă era abrutizantă şi învățam, în ascuns, ca să las să se atribuie cinstea învățăturii mele călugărițelor.

întreprindeam un lucru imposibil. Orice om fără memorie nu poate fi niciodată instruit cu adevărat, şi eu eram cu desăvârşire lipsită de ea. M-am chinuit grozav ca să pun ordine în puținele mele noțiuni de istorie. N-aveam nici măcar memoria cuvintelor şi începusem să uit şi engleza. Care-mi fusese mai înainte la fel de familiară ca propria mea limbă.

Mă străduiam să citesc şi să scriu de la ora zece seara până la orele două sau trei dimineața. Dormeam numai patru sau cinci ore. Mergeam călare înainte ca bunica să se trezească. Mâncam împreună cu ea, îi cântam ceva şi n-o părăseam aproape de loc toată ziua; căci, pe nesimțite, ea se obişnuise să trăiască mai puțin alături de Julie, şi-mi asumasem sarcina să-i citesc ziarele sau să rămân să desenez în camera ei, dacă se întâmplă ca Deschartres să înceapă să i le citească el. Asta-mi era deosebit de odios. N-aş putea spune de ce acea cronică jurnalistică a realităților lumeşti mă întrista profund. Ea mă smulgea din visele mele şi cred că

tinerețea nu trăieşte din altceva decât din contemplarea trecutului sau din atracția necunoscutului.

’ îmi amintesc că în acea seara bunica fusese grozav de bună şi de blândă. Era un dar de lună voalat de acei norişori albi, pe care Chateaubriand îi compara cu bulgării mici de vată. Nu mai lucram, lăsasem fereastra deschisă şi cântam la harfă descifrând un cântec de Paesiello ’. Apoi mi s-a făcut frig şi m-am culcat visând la blândețea şi la bunătatea cu care bunica îşi descărcase inima față de mine. Făcând, în sfârşit, ca sentimentul meu filial să-şi găsească siguranța că era împărtăşit de ea şi îndepărtând de mine fricade o luptă care apăsase asupra întregii mele vieți, bunica mă făcea să răsuflu pentru prima oară uşurată...

Am adormit deci într-o stare de spirit pe care n-o mai cunoscusem de multă vreme; dar la ora şapte dimineața, Deschartres intră în odaia mea şi, deschizând ochii, am văzut mâhnirea oglindită într-ai săi.

— Mă tem că bunica dumitale e pierdută, îmi spuse el. Astă-noapte a vrut să se scoale. A fost cuprinsă de-un atac de apoplexie şi de paralizie. A
căzut şi nu s-a mai putut ridica. Julie a găsit-o rece, jos, pe pământ, țeapănă şi fără cunoştință. A fost culcată, încălzită, şi puțin reînsuflețită; dar nu-şi mai dă seama de nimic şi nu poate face nicio mişcare; am trimis să-l caute pe doctorul Decerfz. Vreau să-i ia sânge. Vino repede să mă ajuți!

Ne petrecurăm ziua îngrijind-o. Îşi veni în fire, îşi aminti că a căzut, se plângea doar de contu/iuniie pe care şi le făcuse, băgă de seamă că avea o parte din trup „moartă”, începând de la umeri până
la icâicâie, dar nu atribuia această înțepeneală decis violenței căzăturii. Luarea de sânge îi redete totuşi un pic de uşurare în mişcările pe care-o ajutam să le

1 *Giovanni Paesiello* (1741—1815), compozitor italian născut la Tarent.

facă şi spre seară se simți o îmbunătățire atât le sensibilă, încât mă liniştii şi doctorul plecă, la rândul lui, liiniştiindu-mă; dar Deschartres nu era deloc încântat. Ea mă ruga să-i

citesc jurnalul, după-masă, şi păru să-i înțeleagă. Apoi ceru cărțile, dar nu le putu ține în mână. Atunci începu să divagheze şi sa se plângă de faptul că nu voiam să-i uşurăm boala aplic. Îndu-i dama de pică pe braț. Înfricoşată, i-am spus în şoaptă lui Deschartres:

— Aiurează?

— Vai, nu, îmi răspunse el; n-are febră, a dat în mintea copiilor.

’ Acest verdict căzu asupra mea mai rău decât ves-r tea morții. Am fost atât de răscolită, încât am ieşit din cameră şi am fugit în grădină, unde am căzut în genunchi, într-un colț, vrând să mă rog şi nefiind în stare. Era o vreme de o frumusețe şi de o linişte insolentă. Cred că eu însămi căzusem în clipa aceea în mintea copiilor, căci mă miram, maşinal, că totul putea să surâdă în jurul meu în timp ce cu aveam moartea în suflet. Am reintrat repede în casă.

— Curaj! îmi spuse Deschartres, care în durere devenea bun şi tandru. Nu trebuie să te îmbolnăveşte, şi dumneata; ea are nevoie de noi!

Bunica îşi petrecu noaptea divagând încetişor. A
doua zi, dormi profund, până seara. Acest semn apoplectic era un nou pericol ce trebuia combătut.

Doctorul şi Deschartres o scoaseră la capăt cu succes, dar biata bunică se trezi oarbă. A doua zi vedea, dar’ Obiectele aşezate în dreapta i se păreau a fi în stânga. Într-o altă zi, începu să se bâlbâie, şi-şi pierdu memoria cuvintelor. În sfârşit, după o serie de fenomene stranii şi de crize neprevăzute, intră în convalescență. Viața îi era, pe moment, salvată. Avea ore de luciditate. Suferea puțin, dar era paralizată, ți creierul ei slăbit şi zdrobit intră într-adevăr în faza

copilăriei semnalată de Deschartres. Nu mai avea voința, ci veleități continue şi imposibil de satisfăcut.
Nu mai cunoştea nici judecata, nici curajui. Vedea prost, aproape că nu mai auzea. În sfârşit, frumoasa ei inteligență, sufletul ei frumos, erau moarte.

Mai existară multe alte faze în starea bietei mele bolnave. În primăvară, se simţi mai bine. În timpul verii crezurăm un moment într-o vindecare radicală, căci îşi regăsise spiritul, veselia şi un soi de memorie relativă. Îşi petrecea jumătate din zi în fotoliu. Se târa, sprijinită de braţele noastre până în sufragerie, unde mânca cu poftă. Apoi se aşeza în grădină, la soare. Mai ascultă de câteva ori jurnalul şi se ocupă chiar de afacerile şi de testamentul ei cu solicitudine pentru toţi ai săi. Dar când veni toamna, recăzu într-o torpoare constantă şi se sfârşi fără suferinţe şi fără să-şi dea seama că moare, într-un somn letargic, la 25 decembrie 1821.

j povestea vieţii mele, vot U

Am trăit mult, am gândit mult, m-am schimbat mult în timpul celor zece luni în care, în cele mai bune momente ale ei, bunica nu-şi recăpăta decât o existenţă înjumătăţită. Voi povesti de asemenea cum existenţa mea pivota în jurul patului bietei muribunde, fără să-mi înstristez însă voit şi prea mult cititorii cu amănuntele dureroase ale unei distrugeri lente şi inevitablie.

II

Boala bunicii se agravează. — Oboseli extreme. — *Rene.* Bvron, *Hamlet.* — Stare bolnăvicioasă a spiritului. — Maladia sinuciderii. — Râul. — Predica lui Deschartres. — Clasicii.

— Corespondenţe. — Fragmente din scrisoarea unei tinere fete. — Ultimele zile ale bunicii. Moartea sa. — Noapte de Crăciun. — Cimitirul. — Seara de a doua zi

Mica aventură a sărbătoririi satului fusese preludiul calomniilor monstruos de ridicole care se născociră pe seama mea, la puţină vreme după aceea, cu un crescendo din cele mai strălucitoare \ Se părea că dispreţul pe care-l arătasem, fusese un motiv de

1 Autoarea face aluzie la necazurile pe care le-a avut de indurat din partea concetăţenilor săi, din pricina firii sale independente şi lipsite de prejudecăţi, într-o epocă şi într-un ţinut în care acestea ocupau un loc de frunte, opunându-se cu străşnicie oricărei note mai originale, oricărui impuls mai personal.

Iată de altfel ce spune ea însăşi despre modul în care a ajuns „să-i scandalizeze pe cumetrele şi pe cumetrii din La Châtre“: *„în acea epocă nicio femeie din ținut nu-şi îngăduia să se urce pe cal, dacă nu era însoțită de un servitor; costumul, nu nu mai cel de băiat pentru drumurile pe jos, ci mai ales cel de amazoană şi pălăria rotundă, erau o nelegiuire; cercetarea oaselor celor morți, o profanare; vânătoarca, un dezastru; studiul, o aberație; şi relațiile mele vesele şi liniştite cu băieții* —

furie pentru aceşti oameni de treabă din La Châtrc şi că independența mea de spirit (prezumată, pentru că ei nu mă cunoşteau decât din vedere) fusese un ultragiu adus codului etichetei locale.

" Am mai spus că maghernița aceea care se numea
La Châtre era remarcabilă printr-un număr considerabil de oameni de spirit față de restul populației.
Faptul este şi acum adevărat, dar pretutindeni spiritele de soi sunt o excepție, chiar în marile oraşe;
în oraşele mici se ştie însă că grosul populației e cel care porunceşte. La fel ca o. Turmă de oi unde fiecare, împins de ceilalți, dă buzna acolo unde se azvârle întreaga turmă. De aici, o aversiune instinctivă împotriva celui care se ține de-o parte; inteli*fii ai prietenilor tatălui meu — pe care nu încetasem să-i tratez ca pe nişte camarazi din copilărie şi pe care, în general, îi vedeam destul de rar, dar cărora le strângeam mâna fără să roşesc şi fără să mă tulbur ca. O curcă amorezată, toate astea să fi constituit oare un afront şi o depravare?... Oamenii umflau lucrurile, spunând că-mi dădusem întâlnire cu prietenul meu Claudius şi cu frații săi, că ne alcătuisem o țintă şi că trăsesem în ea cu pistoalele; altădată, intrasem — cică — cu calul în biserică şi preotul mă pusese pe goană în momentul în care mă pregăteam să țopăi cu bidiviul prin altar; cât despre Andre, bietul meu țărănuş care mă însoțea, nu era. Prea limpede ce-i ca el: sau era amantul mai, sau un soi de aprod de care mă slujeam în conspirațiile mele; nu-l putuseră face să mărturisească nimic*

despre îndeletnicirile mele tainice; dar — se spunea — mă duceam noaptea în cimitir împreună cu Deschartres, ca să dezgrop cadavre, nu dormeam niciodată şi nu mă mai culcasem într-un pat de aproape un an. Pistoalele încărcate pe care Andre le purta totdeauna în coburi, când călăream împreună, şi cei doi câini mari care ne însoțeau, nu erau lucru curat. Trăsesem — se spunea — în' țărarți, iar cățeaua mea Velleda, sfâşiase câțiva copii… Lucrurile pot părea exagerate. Nu le-aş fi crezut dacă, mai târziu, nu le-aş fi văzut scrise. În mica lui răutate, locuitorul din orăşelele mărunte dă dovadă de multă prostie. Uneori e chiar amuzant, şi când aceste trăsnăi îmi erau aduse la cunoştință, râdeam din toată inima neîndoindu-mă câtuşi de puțin că mai târziu îmi vor pricinui mari necazuri.“
gența judecății este lupul hulpav care tulbură spiritele în această stână.

Relațiile mele de prietenie cu familiile apropiate de familia mea nu suferiră din pricina asta şi le-am păstrat intacte şi plăcute tot restul vieții mele.

’ Sigur că voința mea, de a nu vedea cu ochii primului venit, nu făcu decât să crească şi să înflorească atunci când toată această dezlănțuire îmi fu adusă la cunoştință. Mă purtam cu un atât de mare calm față de această atitudine adoptată, încât eram aproape recunoscătoare față de proştii care mi-o sugeraseră.

La sosirea toamnei, biata mea bunică pierdu puținele puteri pe care Le redobândise; nu mai avea nici memoria lucrurilor imediate, nici aprecierea orelor, nici dorința vreunei distracții serioase. Stătea tot timpul ațipită şi nu dormea niciodată. Două femei n-o părăseau nici ziua, nici noaptea. Deschartres,
Julie şi cu mine ne petreceam, cu schimbul, fie ziua, fie noaptea pentru a supraveghea sau completa îngrijirile acestora. În aceste treburi obositoare, Julie, deşi foarte bolnavă ea însăşi, fu extrem de curajoasă şi de răbdătoare. Biata mea bunică nu-i lăsa o clipă de răgaz. Mai exigentă cu ea decât cu alții, simțea nevoia s-o certe şi s-o contrazică, şi

Julie era silită să ne determine adesea să intervenim pentru ca bolnava să renunțe la capricii imposibil de satisfăcut fără primejdie pentru ea.

Voind să intensific îngrijirea bunicii, plimbările necesare sănătății mele şi educația mea, am luat hotărârea, văzând că patru ore de somn nu-mi ajungeau, să mă culc o noapte da şi una nu. Nu ştiu dacă era un sistem mai bun, dar m-am obişnuit repede cu el şi mă simțeam mult mai puțin obosită decât după somnul cu țârâita. Uneori, e adevărat, bolnava mă chema la ora două dimineața, când mă odihneam

mai temeinic. Voia să ştie de la mine dacă era întradevăr ora două dimineața aşa cum fusese asigurată.
Nu se liniştea decât văzându-mă şi, sigură că aflase
'adevărul, avea încă vorbe tandre pentru a mă retrimite la culcare; dar nu puteai fi sigur că după un
sfert de oră nu va reîncepe să se agite şi luam hotărârea să citesc lângă ea şi să renunț la noaptea mea de somn.

Acest regim dur nu avu un efect sensibil asupra sănătății mele; tinerețea se acomodează repede cu schimbările obiceiurilor; dar spiritul meu se resimți profund: ideile mi se întunecaseră şi căzui puțin câte puțin într-o melancolie pe care n-aveam nici cea mai mică dorință s-o combat.

Cum Deschartres se întrista din pricina asta, mă străduiam să-i ascund această dispoziție bolnăvicioasă.
Ea se intensifica în tăcere. Nu citisem încă *Rene,* acea capodoperă atât de sclipitoare a *Geniului creştinismului;* silită să înapoiez cartea confesorului meu, hotărâsem s-o continui în momentul. În care aş fi avut un exemplar al meu. Am citit-o, în sfârşit, şi am fost afectată în mod bizar. Mi se păru că Rene eram eu însămi. Deşi nu avusesem nicio spaimă ca a sa în viața mea reală şi nu inspirasem nicio pasiune care să poată motiva groaza şi descurajarea, mă simțeam zdrobită de acest dezgust de viață care mi se părea că-şi află pricinile în neantul tuturor lucrurilor omeneşti. Eram bolnavă; mi s-a întâmplat ceea ce se întâmplă tuturor oamenilor care-şi caută boala în cărțile de medicină. Îmiînchipuiam că sufăr de

toate relele sufleteşti scrise în acel poem dezolant.

Byron, despre care nu ştiam nimic, veni în curând să dea o lovitură şi mai puternică bietului meu creier.
Entuziasmul pe care mi l-au pricinuit poeții melancolici, mai puțin sobri, ca Gilbert *, Millevoye6,
teyoung7, Petrarca/* ş.a., fusese depăşit. *Handet* de
, Shakespeare mă dăduse gata. Toate acele strigăte puternice de veşnică durere omenească, veneau să încununeze opera de dezamăgire pe care o începuseră moraliştii. Necunoscând înca decât câteva fațete ale

vieții, tremuram la gândul de a aborda altele. Amintirea a ceea ce suferisem mă umplea de groază şi
. Aproape de ură față de viitor. Crezând prea mult în Dumnezeu pentru a blestema omenirea, mă potriveam paradoxului lui Rousseau care proclama bunătatea înnăscută în om, blestemând opera societății şi atri-
: buind acțiunii colective ceea ce acțiunea individuală nu se gândise niciodată sa facă.

Cum concluzia acestui sofism numai aparent adej vărat era că izolarea, viața ascunsă şi plină de re-
: culegere sunt singurele mijloace de a păstra pacea conştiinței, iată.că, prin libertate, reveneam la stoicismul catolic al lui Gerson8 şi, îngrozită de neantul vieții, socoteam că mă tnvârteam într-un cerc vicios.

Numai Gerson făgăduia starea de beatitudine a ascetului, şi moraliştii mei, la fel ca şi poeții, nu-mi provocau decât disperare. Gerson, totdeauna logic din punctul său îngust de vedere, mă sfătuise să nu-mi iubesc semenii decât în vederea propriei mele salvări, adică să nu-i iubesc deloc. Învățasem de ia alții să-l înțeleg mai bine pe Cristos şi să-mi iubesc aproapele literalmente mai mult decât pe mine însămi: de

---

6 *Charles Hubert Millevoye* (1782—1816), poet francez ele-giac, cunoscut mai ales prin melancolica sa poezie *Căderea frunzelor*.
siantzn (1414—1418).
8 *}ean Cfiablier* zis *Gerson* (1363—1429), teolog francez, unul

aici, o durere infinită de a vedea la semenii mei răul care mi se părea atât de uşor de preîntâmpinat şi un regret amar de a nu putea lua cu mine, în singurătate, nădejdea convertirii lor.

Eram hotărâtă să mă abțin de la viață; visului meu de mânăstire îi urmă un vis de claustrare liberă, de singurătate câmpenească. Mi se pare că aveam, ca şi
Rene, inima moartă înainte de a fi trăit, şi că descoperind atât de bine, prin ochii lui Rousseau, La
Bruyere, chiar ai lui Moliere, al cărui *Mizantrop* devenise codul meu, prin ochii, în sfârşit, ai tuturor celor care au trăit, simțit, gândit şi scris perversitatea şi prostia oamenilor, n-aş fi putut niciodată să iubesc pe vreunul cu entuziasm, doar dacă n-ar fi fost ca şi mine un soi de sălbatic trăind departe de această societate falsă şi de această lume rătăcită...

M-am izolat deci, de bunăvoie, la şaptesprezece ani, de lumea prezentă. Legile proprietății, privilegiile averii şi ale educației, prejudecățile rangului şi cele ale intoleranței morale; puerila lene a oamenilor de lume; abrutizarea, rezultat al intereselor materiale;
tot ceea ce este instituție sau obicei păgân în societatea aşa-zisă creştină mă revolta atât de profund, încât eram pornită să protestez, în sufletul meu, împotriva unei opere de secole. N-aveam noțiunea progresului, care nu era popular atunci, şi de care nu eram conştientă prin lecturile mele. Nu vedeam deci vreo ieşire din spaimele mele, şi ideea de a munci, chiar în mediul meu obscur şi mărginit, pentru a grăbi făgăduielile viitorului, nu putea să-mi vină în minte.

Melancolia mi se transformă deci în tristețe, iar tristețea în durere. De aici, până la dezgustul de viață şi până la dorința de moarte nu-i decât un pas.
Existența mea domestică era atât de îndurerată, trupul meu atât de iritat de o luptă continuă împotriva copleşirii, creierul meu atât de obosit de gânduri serioase, prea precoce, şi de lecturi prea absorbante pentru vârsta mea, încât ajunsei la o boală foarte gravă: atracția sinuciderii.

Să mă ierte Dumnezeu, dar cu voi atribui totuşi acest

rezultat nenorocit scrierilor maeştrilor şi dorinţei de adevăr.

Într-o mai fericită situaţie de familie şi într-o stare mai bună a sănătăţii, sau n-aş fi înţeles sensul cărţilor, sau nu m-ar fi impresionat atâta. Ca aproape toţi cei de vârsta mea, poate că n-aş fi fost emoţionată decât de formă, şi n-aş fi cercetat fondul. Filosofii, ca şi poeţii, nu sunt vinovaţi de răul pe care ni-l

pot face, când bem fără rost şi fără măsură din izvoarele pe care le-au scos la iveală. Simţeam într-adevăr că trebuia să mă apăr, nu de ei, ci de mine însămi şi chemam în ajutor credinţa.

M-am rugat, deci, şi am primit puterea de a rezista tentaţiei sinuciderii! Ea a fost uneori atât de puternică, atât de subită, de bizară, încât am putut să constat într-adevăr că eram atinsă de un soi de nebunie. Nebunia asta lua forma unei idei fixe şi friza, pe moment, monomania. Mai ales apa era cea care mă atrăgea cu un farmec misterios. Nu mă mai plimbam decât pe malul râului şi, nemaigândindu-mă să regăsesc priveliştile plăcute, mergeam de-a lungul lui, fără să-mi dau seama, până când găseam un loc adânc. Atunci, oprită pe mal şi ca atrasă de un magnet, simţeam în cap ca o veselie febrilă şi îmi

spuneam: „Cât e de uşor! N-am decât un pas de făcut!“

La început, această manie îşi avu farmecul ei ciudat, şi n-am combătut-o, crezându-mă foarte sigură pe mine; dar ea căpătă o intensitate care mă înfricoşa. Destul de des şi vreme îndelungată nu mai puteam să mă despart de râu de îndată ce-mi făceam planul şi începeam să-mi spun: „Da sau nu?!“ riscând să fiu azvârlită de „da“ în fundul acelei ape transparente care mă atrăgea.

Credinţa creştină mă făcea totuşi să privesc sinuciderea ca pe o crimă. De aceea am învins această ameninţare a delirului. M-am abţinut să mă mai apropii de apă, şi fenomenul nervos, căci nu-i pot defini altfel, era atât de pronunţat, încât chiar dacă atingeam ghizdul vreunei fântâni aveam totdeauna o tresărire foarte penibilă şi mă îndreptam

în altă direcție.

M-am crezut totuşi vindecată, când, într-o bună zi, ducându-mă cu Deschartres să vedem un bolnav, ne aflarăm amândoi călare pe malul Indrei.

— Fii atentă, îmi spuse el, nebănuind monomania mea, mergi în spatele meu; vadul este foarte periculos. La doi pa, şi de noi, spre dreapta, apa are douăzeci de picioare adâneime.

— Aş fi preferat să nu trecem pe aici, i-am răspuns eu, cuprinsă deodată de o mare neîncredere în mine.
Du-te singur, eu voi face un ocol şi ne vom întâlni pe podul de la moară.

Deschartres râse de mine.

— De când eşti fricoasă? îmi spuse el. E absurd.
Am trecut de o sută de ori prin locuri şi mai rele, şi nu te-ai gândit 1 asta. Să mergem, timpul nu ne lasă. Trebuie să fim acasă la ceasul cinci ca să servim masa bunicii dumitale!

Eram ridicolă, într-adevăr, şi l-am urmat. Dar toc*
mai îrt mijlocul vadului, mă cuprinse amețeala, inima începu să-mi bată, ochii mi se împăienjeniră, auzii acel „da“, fatal, murmurându-mi în urechi, împinsei brusc calul spre dreapta, şi iată-mă în apa adânca, cuprinsă de un râs nervos şi de o bucurie delirantă.

Dacă Colette n-ar fi fost cel mai bun animal din lume, aş fi fost scutită de viață; dar Colette, în loc să se înece, începu să înoate liniştită şi să mă ducă spre mal; Deschartres, scotea strigăte înfricoşate, care mă treziră, şi se repezi în urma mea. Văzui că Deschartres, călărind prost şi stângaci, era gata să se înece. I-am strigat să fie liniştit, iar eu nu mă mai ocupai decât să mă țin bine pe cal. Nu-i prea uşor să rămâi pe un cal care înoată. Apa te ridică, şi propria-ți greutate trage în jos animalul în fiecare clipă; dar eram uşoară, şi Colette avea un curaj şi o putere puțin obişnuite. Cea mai mare dificultate fu să ajung la mal.
Râul era prea povârnit. A existat un moment de nelinişte cumplită pentru bietul meu Deschartres; dar el nu-şi pierdu capul şi-mi strigă să mă agăț de vârful unor sălcii care se

găseau la îndemână şi să las animalul să se înece. Am izbutit să mă despart de cal şi să mă pun în siguranță. Dar când văzui eforturile disperate ale sărmanei mele Colette de a atinge malul, uitai dintr-odată de mine şi preocupată o clipă mai înainte de propria mea pieire, fusei dezolată de cea a calului meu, pe care n-o prevăzusem. Eram pe cale să mă arunc în apă pentru a încerca, în mod inutil, fără îndoială, să-l salvez, când Deschartres veni să mă smulgă de acolo, şi Colette avu mintea să se întoarcă spre vad, unde rămăsese cealaltă iapă.

Deschartres nu făcu ca învățătorul din fabulă care-şi debitează predica înainte de a se gândi să salveze copilul; dar predica, venită după ce-mi dase ajutor, n-a fost mai puțin aspră. Necazul şi neliniştea îl făceau adesea cumplit de furios. Mă tratâ la început de „animal, de dobitoc, de sălbatic"; îşi folosi tot vocabularul. Cum era livid şi cum lacrimi mari îi curgeau o dată cu ocările, îl îmbrățişai fără să-l contrazic; dar scena continuând la întoarcere, am luat hotărârca să-i spun adevărul, ca unui medic, şi să-l consult asupra acestei inexplicabile fantezii de care eram posedată. Socoteam că mă va înțelege greu, atât de puțin înțelegeam cu însămi ceea ce-i mărturiseam; dar el nu păru surprins de asta.

— Ah, Dumnezeule, strigă el, şi ea e la fel. Asta-i ceva ereditar.

Şi-mi povesti că şi tata suferise de asemenea amețeli şi mă hotărî să le combat printr-un regim bun şi prin „credința", cuvânt nefolosit de gura sa şi pe care l-am auzit invocat, socot, pentru prima oară.

Nu era cazul de argumentare împotriva răului meu, pentru că era involuntar şi combătut în mine;
dar de aici începurăm să discutăm despre sinucidere în general.

Am fost, la început, de părere că sinuciderea premeditată şi consimțită era în general o impietate şi o. Laşitate. Acesta ar fi fost cazul meu. Dar asta nu
. Mi se păru Ceva mai absolut decât multe alte legi morale.

Din punct de vedere religios, toţi martirii erau sinucigaşi; dacă Dumnezeu voia, într-un fel absolut şi fără replici, ca omul să-şi păstreze, chiar prin violare de jurământ şi dezonorare, viaţa care i-a fost impusă, eroii şi sfinţii creştinismului ar fi trebuit să se prefacă mai curând că îmbrăţişează idolii decât să se lase condamnaţi la chinuri şi devoraţi de fiare. Au existat martiri atât de lacomi de această moarte sacră, încât se povesteşte despre mulţi că se aruncau, cântând, în flăcări, fără să mai aştepte să fie împinşi. Deci idealul religios admite sinuciderea şi Biserica o canonizează. Ea a făcut mai mult decât să canonizeze martirii, ea a canonizat sfinţii care în mod voit s-au sinucis prin exces de penitenţă.

Cât priveşte punctul de vedere social (în afară de faptele de eroism patriotic şi militar care sunt sinucideri mai glorioase ca martirajul creştin) nu s-ar putea prezenta cazuri în care moartea este o datorie cerută în mod tacit de semenii noştri? A-ţi. Sacrifica viaţa pentru a o salva pe cea a altora este o datorie de care nu trebuie să şovăi, chiar când este vorba de ultimul dintre oameni; dar a-ţi sacrifica viaţa pentru a îndrepta propria-ţi ruşine, chiar daca societatea ne-o cere, n-o aprobă ea oare? N-avem noi cu toţii, în inimă şi pe buze, acest strigăt instinctiv al conştiinţei în prezenţa infamiei: „Cum putem, cum să îndrăznim să trăim după asta?“ Omul care comite o crimă şi care apoi se omoară nu este oare pe jumătate iertat? Cel care face o mare nedreptate vreunuia şi care, neputând s-o repare, se condamnă s-o ispăşească prin sinucidere, nu este plâns şi, într-un fel oarecare, reabilitat? Bancherul care supravieţuieşte ruinei depunătorilor săi este dezonorat de o pată de neşters; numai moartea sa voluntară poate să facă dovada probităţii conduitei sau realităţii dezastrului său. Ăsta poate fi uneori un punct de onoare exagerat, dar este totuşi un punct de onoare. Când este rezultatul unei remuşcari întradevăr întemeiate, e un scandal în plus oferit lumii.

Lumea, în consecinţă spiritul orânduirilor sociale stabilite, nu judecă astfel, pentru că prin iertarea pe care o acordă,

consideră moartea ca o reparație a unui exemplu rău și ca un omagiu adus moralei publice.

Deschartres îmi dădu dreptate în toate acestea, dar fu și mai încurcat când împinsei discuția mai departe.

— Acum, i-am spus eu, se poate întâmplă, ca o consecință a tot ceea ce am admis, ca un suflet în-drăgostit de frumos și de adevăr, să simtă totuși în el fatalitatea vreunui instinct rău și, cuprins de acest rău, să nu poată garanta, în ciuda remușcărilor și hotărârilor sale, că nu va mai cădea în el tot restul vieții sale. Atunci poate să fie el însuși cuprins de. dezgust, de aversiune, de dispreț și nu numai să dorească moartea, ci s-o caute ca singurul mijloc de a se opri de pe calea cea rea.

— Oh! încetișor, spuse Deschartres. Iată-te acum și fatalistă, și ce faci cu liberul arbitru, dumneata care (te pretinzi creștină?

— Îți mărturisesc că astăzi, i-am răspuns eu, înj cerc mari îndoieli din acest punct de vedere. Ele j sunt mai penibile decât aș putea să-ți spun, și nu cer mai mult decât ca dumneata să mi le risipești; dar ceea ce mi s-a întâmplat adineauri nu dovedește ’ oare că poți fi târât spre moartea fizică printr-un fenomen tot fizic, contra căruia conștiința și voința nu pot face nimic, și unde ajutorul lui Dumnezeu pare a nu voi să intervină?

— Tragi concluzia că dacă instinctul fizic poate să ne facă să căutăm moartea fizică, tot asfel instinctul moral ne poate împinge la moartea morală? Consecința este falsă. Instinctul moral este mai important decât instinctul fizic care nu raționează. Nu totdeauna rațiunea este atotputernică asupra răuluii fizic care o adoarme și o paralizează. Ea își păstrează supremația asupra răului moral care n-are putere împotriva ei. Cei. Care fac răul sunt ființe lipsite de rațiune. Întărește-ți rațiunea în dumneata însăți și vei fi la adăpostul tuturor pericolelor care conspiră împotriva ei, vei înlătura în dumneata neorânduielile sângelui și ale nervilor; vei reuși cel puțin să le previi, printr-un regim moral și fizic.

De astă dată i-am dat din plin dreptate lui Deschartres; totuşi mi-au revenit, mai târziu, îndoieli şi spaime în suflet cu privire la acest subiect. Gândeam că liberul arbitru există în gândirea sănătoasă, dar că exercitarea lui poate fi împiedicată de împrejurări cu totul independente de noi şi în zadar combătute de voința noastră. Nu era vina mea dacă mă simțeam ispitită să mor. Se poate ca eu să fi ajutat acest" rău printr-un regim prea excitant, atât moral cât şi fizic; în concluzie, fusesem lipsită de o linie directoare şi de odihnă; boala mea era consecința inevitabilă a bolii bunicii.

După căderea în râu, m-am simțit scăpată de obsesia înecatului; dar în pofida îngrijirilor medicale şi intelectuale ale lui Deschartres, atracția sinuciderii a persistat sub alte forme. Uneori simțeam o stranie emoție manevrând armele şi încărcând pistoalele, alteori fiolele de laudanum pe care le tot atingeam pentru a pregăti loțiuni bunicii îmi dădeau noi amețeli.

Nu-mi mai amintesc cum am scăpat de această manie. Asta s-a întâmplat de la sine, cu un pic mai multă odihnă pe care am dăruit-o spiritului şi fiindcă Deschartres i-a venit şi el de hac asigurându-mi somnul, veghind cu devotament de mai multe ori în locul meu la patul bunicii. Am ajuns deci să-mi uit ideea fixă şi poate că lectura pe care Deschartres mă puse s-o fac unei părți din clasicii greci şi latini, a contribuit şi ea mult la asta. Istoria ne îndepărtează de noi înşine, mai ales cea a vremurilor demult apuse şi a civilizațiilor dispărute. Mă linişteam adesea cu Plutarc, Tit-Liviu, Herodot. Îmi plăcea de asemenea cu pasiune Vergiliu în limba franceză şi Tacit în latină. ITorațiu şi Cicero erau zeii lui Deschartres. Îmi explica textele cuvânt cu cuvânt. Deoarece eu mă încapățânam să nu reînvăț latineşte.

îmi traducea deci, citind pasajele lui predilecte, şi era de o precizie, de o limpezime, de o culoare pe care n-am mai regăsit-o la nimeni niciodată.

Găseam, de asemenea, o distracție plăcută în a scrie multe scrisori fratelui meu, doamnei Alicia,

Elisei, doamnei de Pontcarre şi multora dintre tovarăşele mele rămase la mânăstire sau ieşite definitiv, ca mine.

La început nu puteam să fac față numeroaselor scrisori care mă solicitau şi mă reclamau; dar n-a fost nevoie de vreme prea îndelungată ca să fiu uitată de multe dintre de...

îmi plăcuse totdeauna muzica. Aveam în camera mea un pian, o harfă şi o ghitară. N-aveam vreme să studiez nimic, dar descifram multe partituri.

Această imposibilitate în care mă aflam de a-mi mamfesta vreo înclinație îmi asigura cel puțin o sursă de bucurii obişnuindu-mă să citesc şi să înțeleg..

Voiam, de asemenea, să învăț geologia şi mineralogia. Deschartres îmi umplu camera cu pietre de construcție. Nu învățam nimic, priveam şi observam numai detaliile creației asupra cărora el îmi atrăgea atenția, dar nu aveam timp suficient niciodată.

Ca să am acest timp ar fi trebuit ca scumpa noastră bolnavă să se. Vindece.

. Spre sfârşitul toamnei, ea deveni foarte calmă, iar eu mă bucurai; dar Deschartres privea această ameliorare ca pe un nou pas spre disoluția ființei. Bunica nu era totuşi la o vâțstă la care să nu se mai ridice.

Avea şaptezeci şi cinci de ani şi nu fusese bolnavă decât o singură dată în toată viața ci. Sleirea puterilor şi a facultăților sale era deci destul de misterioasă. Deschartres atribuia această lipsă a puterii de a reacționa proastei circulații a sângelui într-un sistem de vase prea strâmte. Trebuia mai curând atribuită lipsei de voință şi de satisfacție morală, după cumplita durere a pierderii fiului său.

Toată luna decembrie fu lugubră. Bunica nu se mai ridica din pat şi vorbea rar. Totuşi, obişnuiți s-o ştim tristă, nu eram prea speriați. Deschartres socotea că ea putea trăi multă vreme astfel, în amorțeală, între viață şi moarte. La 22 decembrie biata bunica mă rugă să mă scol şi să mă apropii ca să-mi dea un cuțit de sidef, fără să poată -explica de ce se gândea la acest mic obiect şi de ce vroia să-l vadă în mâinile mele. Nu mai avea idei precise. Totuşi se trezi încă odată

pentru a-mi spune:

— O pierzi pe cea mai bună prietenă a ta!

Acestea fură ultimele ei cuvinte. Un somn de plumb căzu peste chipul ei calm, totdeauna proaspăt şi frumos. Nu se mai trezi şi se stinse fără nicio suferință, în zori, în sunetul clopotului de Crăciun.

N-am plâns nici eu, nici Deschartres. Trecuseră trei zile de când o plângeam ca pe o moartă, când inima a încetat deodată să-i mai bată şi sufletul ei n-a mai aburit oglinda. În acel moment suprem, nu mai încercam decât satisfacția de a gândi că trecuse, fără suferințe trupeşti şi fără spaime sufleteşti, pragul unei existențe mai bune. Mă temusem de grozăviile agoniei; providența a cruțat-o de de. N-a existat nicio luptă între trup şi suflet ca să se despartă. Poate că în timp ce noi vegheam acel trup inert şi insensibil sufletul ei şi zburase către Domnul, pe aripa unui vis care o aducea lângă fiul ei.

Julie i-a făcut ultima toaletă, cu aceeaşi, grija ca în cele mai bune zile. I-a pus boneta de dantelă, panglicile, inelele. Obiceiul la noi este să îngropi morții cu un crucifix şi o carte de rugăciuni. Le-am adus pe cele pe care le avusesem la mânăstire. După ce fu împodobită pentru mormânt, părea şi mai fru-

moaşă. Nicio contracție nu-i alterase trăsăturile nobile şi pure. Expresia îi era de o linişte sublimă.

Noaptea, Deschartres veni să mă cheme. Era foarte înflăcărat şi-mi spuse scurt:

— Ai curaj? Nu socoți că trebuie să ai pentru morți un cult şi mai plin de dragoste decât cel al rugăciunilor şi al lacrimilor? Nu crezi că de acolo, de sus, ei ne văd şi sunt mişcați de regretele noastre sincere? Dacă socoți astfel, vino cu mine!

Era în jurul orei unu. O noapte clară şi rece. Poleiul de deasupra zăpezii făcea mersul atât de dificil, încât până să traversăm curtea ca sa intrăm în cimitirul care se afla alături, căzurăm de mai multe ori.

— Fii calmă, îmi spuse Deschartres, mereu înflăcărat sub aparenţa unui ciudat sânge rece. O să-l vezi pe cel care ţi-a fost tată!

Ne apropiarăm de groapa deschisă, pregătită pentru bunica. Sub un mic cavou alcătuit din pietre grosolane se afla un sicriu căruia peste câteva ceasuri avea să i se alăture un altul.

— Am vrut să văd, spuse Deschartres, şi să supraveghez muncitorii care au deschis această groapă în timpul zilei. Sicriul tatălui dumitale este încă intact. Numai cuiele au căzut. Când am rămas singur am vrut să ridic capacul. Am văzut scheletul. Capul se desprinsese de el. L-am ridicat şi l-am sărutat.
Am simţit o atât de mare uşurare, eu, care n-am putut primi ultimul său sărut, încât mi-am spus că nici dumneata nu l-ai primit. Mâine această groapă va fi închisă. N-o vor mai deschide fără îndoială, decât pentru dumneata. Trebuie să cobori în ea, trebuie să săruţi această relicvă. Va fi o amintire pentru întreaga dumitale viaţă. Într-o zi va trebui să scrii povestea tatălui dumitale, chiar dacă n-ai face-o decât ca să-l iubească copiii dumitale, care nu l-au cunoscut. Vei arăta astfel celui pe care l-ai cunoscut atât de puţin şi care te iubea atâta un semn de dragoste şi de respect. Îţi spun că de acolo de unde e acum, te va vedea şi te va binecuvânta.

Eram destul de emoţionată şi de înflăcărată eu însămi şi am găsit că tot ceea ce-mi spunea bietul meu profesor era ceva foarte simplu. N-am încercat nicio silă, n-am găsit nicio ciudăţenie în asta, dimpotrivă m-aş fi blamat şi aş fi regretat dacă, trecându-mi prin minte această idee, n-aş fi pus-o în practică. Coborârăm în groapă şi făcui cu religiozitate actul de pietate al cărui exemplu mi-l dăduse
Deschartres.

— Să nu vorbim nimănui despre asta, îmi spuse el, mereu calm în aparenţă, dar după ce a închis sicriul şi a ieşit cu mine, din cimitir, a adăugat:
„Se va crede că suntem nebuni şi totuşi nu suntem, nu-i aşa?”

— Nu, desigur, i-am răspuns cu convingere.

începând din acel moment am observat că toate credinţele lui Deschartres se schimbaseră cu desăvârşire. Fusese totdeauna materialist şi n-a izbutit să mi-o ascundă, deşi avusese grijă să caute în cuvintele sale termenii potriviţi pentru a mi se explica asupra divinităţii şi imaterialităţii sufletului omenesc.

Bunica era deistă, cum se spunea pe vremea sa, şi i-a interzis să mă facă atee. I-a fost greu să se apere de asta, şi dacă aş fi fost cât de puţin înclinată spre negare, el mi-ar fi întărit-o fără voia lui.

Dar se petrecu în el o revoluţie neaşteptată, chiar extremă, ca şi caracterul său, căci la puţină vreme după asta l-am auzit susţinând cu ardoare autoritatea

Bisericii. Conversiunea sa a fost un imbold al inimii ca şi la mine. În prezenţa acelor reci oseminte ale unei fiinţe scumpe, el n-a putut să accepte groaza neantului. La moartea bunicii, reînsufleţind amintirea morţii tatălui meu, el s-a aflat în faţa acestui dublu mormânt, zdrobit sub două din cele mai mari dureri ale vieţii sale, şi sufletul său pătimaş a protestat, în pofida raţiunii sale reci, împotriva hotărârii unei veşnice despărţiri.

în ziua care a urmat acelei nopţi de o stranie solemnitate, conduserăm împreună rămăşiţele bunicii alături de cele ale fiului ei. Toţi prietenii noştri veniră la înmormântare şi toţi locuitorii satului luară parte la ea. Dar zgomotul, figurile năuce, încăierările cerşetorilor care, grăbiţi să primească pomana, obişnuită, ne împinseră până în groapă, pentru a fi primii la împărţeală, condoleanţele ce ni se făceau, aerele de compasiune falsă sau adevărată, plânsetele zgomotoase şi exclamaţiile banale ale unor servitori bine intenţionaţi, în sfârşit, tot ceea ce e formă şi regret exterior le-am suportat în mod penibil şi mi s-au părut neevlavioase. Abia aşteptam ca toată această lume să plece. Îi eram nespus de recunoscătoare lui Deschartres de a mă fi dus acolo, noaptea, pentru a aduce acelui mormânt un omagiu grav şi profund.

Seara, toată casa, răpusă de oboseală, adormi devreme, până şi Deschartres, zdrobit de o emoție care luase o formă cu totul nouă în viața sa.

Nu m-am simțit copleşită. Fusesem profund pătrunsă de ideea morții; emoțiile mele, în conformitate cu credințele mele, fuseseră de o tristețe liniştită. Am dorit să revăd camera bunicii şi să consacru acestă ultimă noapte de veghe amintirii sale, tot aşa cum dăruisem atâtea altele prezenței sale.

De îndată ce orice zgomot a încetat în casă şi după ce m-am asigurat că sunt într-adevăr singura în ficioare, am coborât şi m-am închis în acea cameră, neă nu se gândiseră să facă ordine în ea. Patul era desfăcut şi primul amănunt care m-a mişcat, a fost urma exactă a trupului, căruia moartea îi dăruise o greutate inertă şi care se imprimase pe saltea şi pe cearşaf. Îi vedeam acolo întreaga formă săpată în adâncitură. Mi se păru, apropiindu-mi buzele, că-i simțeam încă răceala.

Fiolele, pe jumătate goale, se aflau încă la căpătâi.
Miresmele care fuseseră arse în jurul cadavrului umpleau atmosfera. Era smirna pe care ea o preferase totdeauna în timpul vieții şi care-i fusese adusă din ’
India, într-o nucă de cocos, de către domnul Dupleix.
Mai exista încă, şi am mai ars şi eu. I-am aranjat fiolele aşa cum îmi ceruse ultima oară; am tras perdeaua pe jumătate, aşa cum era obiceiul să fie trasă, când ea poruncea astfel. Am aprins lampa de noapte, care încă mai avea ulei. Am ațâțat focul, care încă nu se stinsese. M-am întins în fotoliul cel mare şi mi-am închipuit că ea era încă acolo şi că, încercând să-mi țin răsuflarea, îi voi mai auzi poate încă odată vocea slabă chemându-mă.

Nu am dormit şi totuşi mi s-a părut că-i aud de două sau de trei ori respirația şi felul ei de a geme când se trezea, pe care urechile mele le cunoşteau atât de bine. Dar nimic precis nu se produse în imaginația mea prea dornică de vreo viziune plăcută pentru a ajunge la exaltarea pe care ar fi putut s-o producă.

Avusesem, în copilăria mea, accese de groază în legătură cu spectrele şi la mânăstire mi-au revenit unele temeri. După întoarcerea mea la Nohant acest lucru a dispărut atât de complet încât îl regretam, temându-mă, când îi citeam pe poeţi, să nu fiu cumva lipsita de imaginaţie. Actul evlavios şi romantic pe care Deschartres mă făcuse să-l îndeplinesc în ajun, era de natură să-mi reînvie tulburările copilăriei;
dar, departe de asta, el mă pătrunse de disperarea absolută de a nu putea comunica direct cu morţii iubiţi. Nu gândeam, desigur, că biata bunică ar fi putut să-mi apară în mod real, dar mă mângâiam cu ideea că mintea mea obosită ar putea încerca vreo nălucire care să mă facă să-i văd chipul luminat de raza vieţii veşnice.

Nu s-a întâmplat nimic. Crivăţul sufla afară, oala cu apă pentru încălzit picioarele cânta în vatră şi de asemenea greierul, pe care bunica n-a vrut niciodată să-l lase să fie persecutat de Deschartres, deşi o trezea adesea din somn. Pendula suna orele. Ceasul cu repetiţie, agăţat la capul bolnavei şi pe care avea obiceiul să-l consulte adesea, pipăindu-l cu degetele, rămăsese mut. Am sfârşit prin a resimţi o oboseală care mă adormi profund.

Dar când mă deşteptai, după câteva ore, uitasem tot şi m-am sculat să văd dacă bunica dormea liniştită. Atunci amintirea ei îmi reveni cu lacrimi care mă uşurară, şi cu care i-am udat perna ce-i păstra mereu forma capului. Apoi am ieşit din această cameră, unde a doua zi fură puse sigilii, şi care mi se păru profanată de formalităţi de interes material.

ÎII

Tutorele meu. — Sosirea mamei şi a măcuşii. — Ciudat! schimbare a relaţiilor. — Deschiderea testamentului. — Clauza ilegală. — Rezistenţa mamei. — Părăsesc Nohantul. — Paris,
C'lotilde, 1823. — Deschartres la Paris. — Făgăduiala mea.

— Ruptura cu familia tatei. — Vărul meu, August. — Divorţul de nobleţe. — Suferinţe domestice.

Vărul meu, Rene de Villeneuve, apoi mama cu unchiul mare şi mătuşa Marechal, sosiră la puţine zile după asta.

Veneau să asiste la deschiderea testamentului şi la ridicarea sigiliilor. De valoarea acestui testament depindea noua mea existență; nu vorbesc din punct de vedere al banilor, nu mă gândeam la asta, de altfel, bunica prevăzuse totul; ci sub aspectul autorității tutelare.

Dorise, mai presus de orice, să nu fiu încredințată mamei, şi felul în care mi-a explicat acest lucru, în epoca deplinei lucidități când şi-a formulat ultimele dorințe, mă zguduise puternic.

— Mama ta, îmi spusese ea, e mai ciudată decât îți închipui şi n-o cunoşti câtuşi de puțin. E atât de incultă, încât îşi iubeşte copiii în felul păsărilor, cu mari îngrijiri şi cu multă ardoare în primii ani

ai copilăriei; dar când au aripi, când e vorba să judece şi să folosească instinctiv tandrețea, ea zboară în alt copac şi-i alungă cu lovituri de cioc. În prezent, nu vei trăi nici trei zile alături de ea fără să te simți nenorocită. Caracterul, educația, gusturile, obiceiurile, ideile sale te vor contraria total, când, lipsită de autoritatea mea, aflată acum la mijloc, între voi două, nu se va mai reține de la nimic. Nu te expune acestor necazuri, fii de acord să te duci să locuieşti la familia tatălui tău, care vrea să aibă grijă de tine după moartea mea. Mama ta va consimți cu dragă inimă la asta, cum şi poți, de altfel, s-o anunți, şi vei păstra relații plăcute şi durabile cu ea, pe care nu le vei avea dacă te vei apropia prea mult de dânsa.
M-au asigurat că, printr-o clauză a testamentului, pot încredința continuarea educației şi grija stabilirii tale lui Rene de Villeneuve, pe care-l numesc tutorele tău. Dar aş vrea ca tu să fii de acord cu acest aranjament mai dinainte, căci doamna de
Villeneuve, mai ales, nu-şi va asuma prea bucuroasă sarcina unei persoane tinere care să n-o asculte, de bunăvoie.

În aceste clipe de scurtă, dar de luminată înțelepciune, bunica dobândi asupra mea o putere deplină.
Ceea ce dădea, de asemenea, multă greutate vorbelor sale era atitudinea curioasă şi chiar jignitoare a mamei, refuzul ei de

a veni să mă liniştească de spaimele mele, puţina milă pe care i-o inspira starea bunicii şi soiul de amărăciune ironică, uneori ameninţătoare, al scrisorilor sale rare şi bizar de mînioase. Nemeritând aceasta mânie surdă care părea să mârâie în ea, mă necăjeam şi eram silită să constat că ea se datora fie nedreptăţii, fie ciudăţeniei. Ştiam că sora mea Caroline nu era fericită cu ea şi mama îmi scrisese: „*Caroline e pe cale să se mărite. E sătulă să mai trăiască alături de mine. Cred, după toate aparenţele, că voi fi mai liberă şi mai fericită când voi trăi singură*

Curând după asta vărul meu veni să petreacă cincisprezece zile cu noi. Socot că pentru a se decide, într-adevăr, sau cel puţin pentru a o decide pe nevastă-sa să se împovăreze cu mine a voit să mă cunoască mai bine. În ce mă priveşte doream şi cu să-mi cunosc acest tată adoptiv pe care nu-l mai văzusem din copilărie. Blândeţea şi graţia manierelor sale îmi fuseseră totdeauna simpatice; dar. Trebuia să ştiu dacă nu cumva în dosul acestor forme plăcute nu exista vreun fond de credinţe oarecare, de neîmpăcat cu cele care se iviseră în mine.

Era vesel, cu un caracter de o egalitate fermecătoare, un spirit plăcut şi cultivat şi de o politeţe atât de desăvârşită, încât oamenii de orice condiţie erau satisfăcuţi sau mişcaţi de persoana sa. Ştia multă literatură şi avea o memorie atât de fidelă, încât reţinuse, cred, toate versurile pe care le citise. Mă întreba despre lecturile mele şi de îndată ce-i numeam un poet îmi şi recita cele mai frumoase poezii, cu uşurinţă, fără să declame, cu o voce şi o pronunţie fermecătoare. N-avea niciun fel de intoleranţă în ce priveşte gustul şi-i plăcea Ossian tot atât cât şi Gresset9. Conversaţia cu el era o carte deschisă, care-ţi prezenta totdeauna o pagină aleasă.

îi plăcea să stea la ţară şi-i plăcea plimbarea.

N-avea în acea epocă decât patruzeci şi cinci de ani şi cum

---

[a] *Jean-Baptiste Louis Gresset* (1709—1777), poet francez, au-
. torul poemului *Vierţtfte verde* şi al comediei *Răutăciosul.*

nu părea decât de treizeci, nu s-a pregetat să se spună la La Châtrc, văzându-ne călărind împreună, că era pretendentul meu şi că era o nouă impertinență din partea mea să alerg astfel singură cu el în „nasul lumii”.

N-am aflat la Rene niciuna dintre prejudecățile înguste şi aprecierile meschine ale provincialilor.
Trăise totdeauna în lumea cea mai bună, şi excentricitățile mele nu-l jigneau cu nimic. Trăgea cu pistolul împreună cu mine, se lăsa antrenat la citit şi la discuții până la orele două sau trei dimineața;
se lua, cu dibăcie, la întrecere cu mine, sărind, călare, şanțurile; nu-şi bătea joc de eseurile mele filozofice şi chiar mă îmboldea la scris, asigurându-mă că asta era vocația mea şi că voi reuşi în mod plăcut.

La sfatul său am încercat să mai fac un roman;
dar acesta n-a mai reuşit la fel de bine ca cele pe care le încercasem la mânăstire. Nu se afla în el niciun pic de dragoste. Rămânea o ficțiune, în afara mea şi pe care simțeam că nu pot s-o descriu. M-am amuzat o vremev apoi am renunțat la el în clipa în care s-a -transformat în dizertație. Mă simțeam pedantă, ca o carte, şi, nevoind să fiu, preferam să tac şi să urmăresc înăuntrul meu eternul poem
Corambe unde mă simțeam în esența emoțiilor mele.

Găsind că tutorele meu este atât de conciliant şi apropierea de el aşa de plăcută, nu mă gândeam că între noi s-ar fi putut angaja vreodată vreo luptă de idei. În acea epocă ideile filosofice erau toate, în imaginația mea, speculative. Nu credeam într-o aplicare generală posibilă a lor. Nu-mi provocau nici alarme, nici antipatii personale față de cei care nu se ocupau în mod serios cu de. Vărul meu râdea de liberalismul meu şi nu se supăra câtuşi de puțin.
Vedea noua Curte dar rămânea ataşat amintirilor
Imperiului şi cum, în acea vreme, bonapartismul şi liberalismul se bazau adesea pe acelaşi instinct de opoziție, el îmi mărturisea că acea lume de cucernici şi de obscurantişti îi făcea greațşi că nu suporta

IU decât cu scârbă intoleranța religioasă şi monarhică

I a anumitor saloane.

îmi făcea într-adevăr unele recomandări de res-
I pect şi de condescendenţă faţă de doamna de Vil-
I leneuve, care mă determinau să socot că nu era p stăpân absolut acasă la el; dar verişoara mea nu era, pe atunci, cucernică şi aprecia mai ales manierele
I şi respectarea uzanţelor. Cum mă nelinişteam de t ţărănia mea, el mă asigură că ea nu ieţ. Ea la iveală
I atunci când voiam, şi că nu era vorba decât să do-
Ş resc mereu să nu se observe.

— În concluzie, spunea el, dac-o găseşti uneori pe verişoara ta un pic severă, vei sacrifica exigen-
11 ţelor sale momentane mica ta vanitate de şcolăriţă şi de îndată ce ea te va vedea supunându-te bucuroasă, te va răsplăti printr-un înalt spirit de dreptate şi de generozitate. Chenonceaux-ul ţi se va părea raiul pe pământ, ţie care n-ai văzut nimic niciodată, şi dacă ai să ai câteva clipe de constrângere, voi şti să te fac să le uiţi. Simt că vei constitui pentru mine o societate plăcută; vem citi, vom discuta îndelung, vom alerga, ba chiar vom şi râde împreună, căci văd că şi tu eşti veselă, când n-ai prea mult prilej de supărare.

Mi-am pus deci în mâinile lui soarta mea viitoare, cu o mare încredere. Mă asigură de asemenea că fiica sa Emma, doamna de la Roche-Aymon, împărtăşea simpatia deosebită pe care o avusesem totdeauna pentru ea, şi că noi trer vom uita stânjeneala pe

(care ne-o prilejuia „lumea”, care, ca şi mie, nu-i era pe plac nici ei, nici lui.

Mi-a vorbit deopotrivă despre mama, fără răutate şi în termeni foarte convenabili, confirmându-mi tot ceea ce-mi spusese bunica ultima oară despre puţina dorinţă a mamei de a sta cu mine. Departe de lî

a-mi prescrie o ruptură absolută el mă încuraja să persist în respectul faţă de ea.

— Dar, îmi spunea el, pentru că legătura dintre voi pare să

se destindă de la sine, n-o strânge din nou, în mod imprudent, nu-i scrie mai mult decât pare ea s-o dorească şi nu te plânge de răceala pe care ți-o arată.

Această prescripție îmi fu penibilă. În ciuda a tot ceea ce găseam înțelept în ea, şi poate necesar însăşi fericirii mamei, inima mea avea totdeauna pentru ea elanuri pasionate urmate de o tristețe mohorâtă. Nu-mi spuneam că nu mă iubeşte deloc; simțeam însă că ea era prea supărată pe mine că-mi iubesc bunica pentru ca să nu devină la fel de geloasă ca dânsa; dar acest fel de a fi mă înfricoşa, nu i-l cunoşteam. Preferința mea pentru ea fusese din plin demostrată până în ultima vreme.

Când, după câteva luni, şi a doua zi după moartea bunicii, vărul meu Rene se întoarse ca să mă ia cu el, eram într-adevăr hotărâtă să-l urmez. Totuşi, sosirea mamei mă zgudui. Primele sale mângâieri fură atât de pătimaşe şi de adevărate, eram atât de fericită s-o revăd pe mica mătuşă Lucie, cu vorba ei din popor, veselia, vioiciunea, franchețea şi răsfățurile ei materne, încât îmi închipuiam că am regăsit în familia mamei visul de fericire din copilărie.

Dar după un sfert de oră, cel mult, mama, foarte iritată de oboseala călătoriei, de prezența domnului de Villeneuve, de aerele îmbufnate ale lui Deschartres şi mai ales de dureroasele amintiri de la Nohant, îşi dădu drumul la -toate amărăciunile adunate în inimă împotriva bunicii. Incapabilă să se abțină, în ciuda eforturilor mătuşii de a o calma şi de a âtenua, prin glume, efectul a ceea ce ea numea „exagerările" sale, mă făcu să văd că se crease, fără să-mi dau seama, un abis între noi, şi că fantoma sărmanei moarte va sălăşlui multă vreme acolo, ca să ne aducă la disperare.

Invectivele mamei împotriva bunicii mă consternară. Le mai auzisem şi altădată, dar nu întotdeauna le înțelesesem. Nu văzusem în asta decât asprimi de reprobat, lucruri ridicole de suportat. Acum, această biată femeie sfântă era acuzată de vicii ale inimii! Mama, trebuie s-o spun, biata mea mamă spunea, la mânie, lucruri nemaiauzite.

Rezistența mea fermă şi rece la acest torent de nedreptate

o revoltă. Eram, desigur, emoționată în sinea mea, dar văzând-o atât de exaltată, socoteam de datoria mea să mă abțin şi să-i arăt încă de la prima furtună, voința neclintită de a respecta amintirea binefăcătoarei mele. Cum această revoltă împotriva sentimentelor sale era prin ea însăşi destul de ofensatoare pentru ciuda ei, nu socoteam că trebuia să folosesc prea multe forme, prea mult calm aparent, prea multă autoritate în indignarea mea ascunsă.

Acest efort al rațiunii, acest sacrificiu al propriei mele mânii interioare adus sentimentului datoriei, erau într-adevăr tot ce-mi puteam imagina mai rău cu o fire ca aceea a mamei. Ar fi trebuit să fac ca ea, să strig, să tun şi să fulger, să sparg ceva, în sfârşit, s-o sperii, s-o fac să creadă că eram la fel de violentă ca şi ea şi că 11-0 va scoate la capăt cu mine.

— Înțelegi greşit lucrurile, îmi spuse mătuşa mea, când furăm singure. Eşti prea liniştită şi prea mândră.
Nu trebuie să te porți astfel cu soră-mea. Eu o cunosc bine. E mai mare ca mine şi m-ar fi făcut intr-adevăr nenorocită în copilărie şi în tinerețea mea dacă aş fi procedat ca tine, dar când o vedeam în toane rele şi mocnind o ceartă mai mare o tachinam şi-mi bateam joc de ea până o făceam să izbucnească.

în acest fel totul mergea mai repede. Deci, când o simțeam într-adevăr montată, mă supăram şi eu, şi dintr-odată îi spuneam: „Şi-acum destul; vrei să mă îmbrățişezi şi să facem pace? Grăbeşte-te, că dacă nu, te părăsesc 1“ *E*a îşi revenea imediat, şi teama de a mă vedea c-o iau de la capăt o împiedica să reînceapă prea des.

Nu puteam profita de acest sfat. Nu eram sora ei şi, ca atare, egala acestei femei atât de pătimaşe şi de nefericite. Eram fiica ei. Nu puteam uita sentimentul şi formele respectului. Când îşi venea în fire, îi arătam din nou dragostea mea cu toate dovezile ei; dar îmi era imposibil să previn această revenire ducându-mă să sărut buzele calde încă de injuriile împotriva celei pe care o veneram.

Deschiderea testamentului aduse noi furtuni. Mama,

prevenită de cineva, care trăda toate secretele bunicii (n-am aflat niciodată cine), cunoştea de multă vreme clauza care mă despărțea de ea. Aflase despre adeziunea mea la această clauză: de aici mânia sa anticipată.

Se prefăcu a nu şti nimic până în ultimul moment, şi noi, vărul meu şi cu mine, ne mai închipuiam că aversiunea pe care mi-o arăta o va face să accepte repede această dispoziție testamentară; dar ea era destul de bine înarmată pentru a primi declarația.

Fără îndoială că cineva o influențase dinainte şi o făcuse să considere asta ca o ocară pe care nu trebuia s-o accepte. Declară deci foarte limpede că nu va lăsa să fie considerată nedemnă de a-şi păstra fata, că socotea clauza nulă, pentru că ea era tutoarea mea firească şi legitimă, că invoca legea, şi că nici rugămințile, nici amenințările n-o vor face să renunțe la dreptul ei, care era efectiv, complet şi absolut.

Cine mi-ar fi putut spune, cu cinci ani mai înainte, că această unire atât de dorită va fi cândva o povară şi o durere pentru mine? îmi reaminti acele zile de pasiune față de: ea şi-mi reproşă, cu amărăciune, că mi-am lăsat inima coruptă de bunica şi de Deschartres.

— Ah, biata mea mamă, strigai eu, de ce nu mi-ai spus atunci că pretindeam ceva imposibil! Pe vremea aceea n-aş fi regretat nimic. Aş fi părăsit totul pentru dumneata. Pentru ce m-ai înşelat în nădejdile mele şi m-ai părăsit cu totul? M-am îndoit de dragostea dumitale, ți-o mărturisesc. Şi-acum ce faci?

Zdrobeşti, răneşti de moarte această inimă pe care vrei s-o vindeci şi să ți-o apropii! Ştii că bunicii i-au trebuit patru ani ca să mă facă să uit o clipă, de nedreptate față de dumneata, şi dumneata mă copleşeşti zilnic, în orice oră, cu nedreptățile dumitale față de ea!

Cum, de altfel, mă supusesem fără murmur, voinței sale de a mă păstra lângă ea, mama păru să se potolească. Politețea extremă a vărului meu o dezarmă pe moment. Nu se opuse total la ideea de a-mi îngădui să reintru la mânăstire, ca o persoană care trăieşte în pensiune, şi îi scrisei în acest

sens doamnei Alicia şi superioarei, cu scopul de a avea asigurat un refugiu gata să mă primească, de îndată ce aş fi căpătat îngăduința să profit de acest lucru.

La mânăstirea englezească nu se găsi însă nici cea mai mică locuință liberă. M-ar fi reprimit cu plăcere în clasă. Dar mama nu acceptă astfel, zicând că dorea să pot ieşi oricând cu ea fără să fiu împiedicată de regulamente, că voia să mă mărite după placul ei, în consecință să nu întâlnească în relațiile ei cu mine obstacolul unor zăbrele şi consemnul maicii de la intrare.

Vărul meu mă părăsi spunându-mi să-mi fae curaj şi să persist, cu blândețe şi istețime, în dorința de a mă duce la mânăstire. Îmi făgădui să mă ajute ca să mă instalez la Sacrc-Coeur sau la Abbay-aux-Bois.

Mama nu voi nici măcar să audă vorbindu-se ca să rămână cu mine la Nohant, şi mai puțin încă să mă lase acolo cu Deschartres şi Julie, aceasta din urmă rămânând să locuiască la Nohant după dorința exprimată de bunica; Deschartres trebuia să rămână ca fermier, contractul neexpirându-i decât după un an. Deşi mama nu putea să trăiască decât la Paris, avea intuiția adevărată a poeziei câmpurilor, dragostea şi talentul grădinăritului şi o mare simplitate a gusturilor; dar ajunsese la vârsta la care obiceiurile devin imperioase, avea nevoie de zgomotul străzii şi de mişcarea bulevardelor. Sora mea se măritase de curând; trebuia deci să locuim, mama şi cu mine, în apartamentul bunicii de pe strada Neuvedes-Mathurins.

Am părăsit Nohantul cu o strângere de inimă, asemănătoare cu cea pe care o încercasem părăsind mînăstirea englezească. Îmi lăsam acolo toate obiceiurile mele studioase, toate amintirile inimii şi pe bietul meu Deschartres, singur şi ca abrutizat de tristețe.

Mama nu m-a lăsat să iau decât câteva cărți preferate. Avea un profund dispreț pentru ceea ce numea ea „originalitatea” mea. Îmi îngădui totuşi să-mi păstrez camerista, pe Sophie, de care eram ataşată, şi să-mi aduc câinele.

Nu mai ştiu ce împrejurare ne-a împiedicat să ne instalăm de îndată în strada Neuvc-des-Mathurins.
Poate necesitatea unei ridicări de sigiliu. Coborârăm la mătuşa mea, în strada Bourgogne, şi petrecurăm acolo cincisprezece zile înainte de a ne instala în apartamentul bunicii.

Avui o mare consolare s-o regăsesc pe verişoara mea Clotilde, suflet bun şi frumos, dreaptă, curajoasă, discretă, fidelă în afecțiuni, cu un caracter fermecător, veselie susținută, talente şi ştiința inimii preferabilă celei a cărților. Deşi eram învăluite de furtuni familiale, încercate recent, n-a existat niciodată, nici atunci, nici după aceea, niciun nor între noi. Şi ea' mă găsea puțin „originală"; dar acest lucru
i se părea foarte drăguț, foarte amuzant, şi mă iubea aşa cum eram.

Blânda sa veselie era un balsam pentru mine. Oricâtă nenorocire sau neaşteptată întoarcere la lucruri serioase te-ar încerca, la şaptesprezece ani ai nevoie să râzi, să zburzi, aşa cum ai nevoie să exişti.
Ah! dacă aş fi avut la Nohant această adorabilă companie, n-aş fi citit poate niciodată atâtea lucruri frumoase, dar aş fi iubit şi acceptat viața.

Făcurăm, împreună, multă muzică, învățându-ne una pe cealaltă ceea ce ştiam un pic fiecare, eu să citesc, ea să povestească. Vocea sa, puțin voalată, era de o supleţe extremă, şi pronunția uşoară şi plăcută. Când mă aşezam cu ca la pian uitam de tot.

în această epocă se plasează o împrejurare care m-a impresionat mult, nu pentru că ar fi fost prea importantă, ci pentru că mă punea la curent, încă de la începutul intrării mele în viață, cu anumite probabilități întrevăzute mai dinainte. Deschartres fu chemat să vină şi să dea socoteală consiliului de familie de administrarea Nohantului. Asta se petrecea la mătuşa mea. Unchiul mare, căruia îi plăceau lucrurile limpezi şi care era sfătuitorul mamei, găsi la capitolul plăți o lacună, o lacună de trei ani, în consecință optsprezece mii de franci de reclamat lui Deschartres. Au

chemat, nu mai ştiu pentru ce, la consfătuirea asta şi un avocat.

în adevăr, existau trei ani în care Deschartres nu efectuase nicio plată. Nu ştiu dacă din toleranță sau de teama de a nu-l ruina bunica îi dăduse o chitanță pentru o parte din bani, dar această chitanță nu se mai găsi. În ce mă priveşte, nu încasasem nimic de la el şi nu-i dădusem, prin urmare, niciun fel de descărcare.

Bietul „om mare” cumpărase, cum am mai spus, un mic domeniu în lande, nu departe de al nostru.

Cum avea mai multă imaginație decât noroc în afacerile sale visase, în mod greşit, să facă acolo avere;

nu pentru că ar fi iubit banii, dar pentru că toată ştiința, tot amorul său propriu se înfundau în perspectiva de a transforma un ’teren slab şi necultivat într-un pământ gras şi luxuriant. S-a aruncat în această, aventură agricolă cu credința şi precipitarea infailibilității sale. Lucrurile îi ieşiră pe dos, vechilul îl furase! Şi apoi a vrut, crezând că face bine, să schimbe produsele pământurilor noastre cu cele ale sale. Ne aducea vite slabe, care nu se mai îngrăşau la noi sau care din pricina belşugului erăpau în câteva zile. Ducea la el vitele noastre lacome şi răsfățate, care nu se împăcau cu drobițele şi grozamel-e lui şi care piereau repede. Făcea la fel cu semnițele şi cu celelalte. În concluzie, pământul său dăduse relativ puțin, iar Nohantul şi mai puțin. Pierderi considerabile şi repetate l-au pus în situația de a-şi vinde micul său avut, dar nu găsea cumpărător şi nu putea să acopere restanța.

Ştiam toate astea, măcar că el nu-mi vorbise niciodată. Bunica mă avertizase şi eu ştiam că nu trăiam, la Nohant, decât din ceea ce producea casa de pe strada la Harpe şi din câteva rente de stat.

Asta nu era de-ajuns pentru obiceiurile bunicii;

boala sa, de altfel, prilejuise destul de mari cheltuieli. Lipsa era vizibilă în casă şi, neavind cu ce să-mi înlocuiască garderoba, soseam la Paris cu un bagaj pe care l-ai fi putut pune într-o batistă de buzunar şi cu o singură rochie drept

orice altă toaletă.

Deschartres neputând face rost de acele chitanțe nenorocite, la care nu ne gândisem, sosea deci la rândul său pentru a da sau a încerca să dea explicații, pentru a obține amânări. Se prezentă foarte tulburat. Am vrut să fiu un moment singură cu el pentru a-l linişti. Mama nu ne scăpă din vedere şi interogatoriul începu în jurul unei jnese încărcată de registre şi de hârțoage.

Mama, având un dinte serios împotriva bietului meu pedagog şi nerăbdătoare să-i plătească cu aceeaşi monedă pentru tot ceea ce o făcuse să sufere odinioară, gusta, văzând încurcătura acestuia, o bucurie teribilă. Ea ținea mai ales să-l facă să treacă drept om necinstit față de mine, de care se plângea că nu-i împărtăşesc aversiunea.

Văzui că nu era cazul să ezit. Mama lăsase să-i scape cuvântul „închisoare pentru datorii"; nădăjduiesc că n-ar fi pus în practică o atât de dură amenințare; dar orgoliosul Deschartres, atacat în onoarea sa, era în stare să-şi zboare creierii. Chipul său palid şi contractat era cel al unui om care şi luase această hotărâre.

Nu-l lăsai să răspundă. Declarai că-mi plătise mie şi că, în tulburarea în care ne arunca adesea starea bunicii, nu ne gândisem niciunul, nici celălalt, la formalitatea chitanțelor.

Mama se ridică, cu ochii în flăcări şi cu vocea sacadată.

— Deci, dumneata ai primit optsprezece mii de franci, îmi spuse ea; unde sunt?

— După cât se pare, i-am cheltuit, pentru că nu-i mai am.

— Trebuie să-i înfățişezi sau să le dovedeşti întrebuințarea.

Recursei la avocat. Îl întrebai dacă, fiind unica moştenitoare, trebuia să-mi dau socoteală mie însămi şi dacă tutoarea mea avea dreptul să ceară conturile gestiunii mele asupra veniturilor bunicii.

— Nu, desigur, răspunse avocatul. Nici vorbă să vă punem întrebări în această privință. Cer numai să se insiste asupra realității încasărilor dumneavoastră. Sunteți minoră şi n-aveți dreptul de a scuti pe cineva de o datorie. Tutoarea dumneavoastră are posibilitatea de a cere contul încasărilor

la care aveți dreptul.
Acest răspuns îmi redete puterea pe cale să mă părăsească. Poate că n-aş fi căzut într-o serie de minciuni şi de false explicații. Dar, din moment ce nu era vorba decât să persist în acel „da“, pentru a-l
salva pe Deschartres, am crezut că nu trebuia să ezit. Nu ştiu dacă se afla într-un atât de mare pericol pe cât îmi imaginam eu. Fără îndoială ca i s-ar fi dat timpul să-şi vândă domeniul pentru a se achita şi chiar dacă l-ar fi vândut cu preț scăzut, i-ar fi rămas, ca să trăiască, pensia ce-i fusese asigurată prin testament[10] de bunica. Dar ideile de dezonoare şi de puşcărie pentru datorii îmi răscoleau
9551’ritul.
Mama insistă, aşa cum îi sugerase avocatul.
— Dacă domnul Deschartres ți-a vărsat optsprezece mii de franci, o vom şti într-adevăr. Credem că nu ți-ai da cuvântul dumitale de onoare!
Am simțit un fior şi l-am văzut pe Deschartres gata să mărturisească tot.
— Mi-Î voi da! strigai eu.
I
jf — (o acest caz, dă-l, spuse mătuşa-mea care mă credea sinceră şi care voia sa vadă sfârşiodu-se odată
această dezbatere.
Nu, domnişoară, reluă avocatul, nu vi-l dați.
j: — Vreau să-l dea! strigă mama, căreia cu greu
’ i-am iertat pe urmă faptul de a mă fi supus unei
. ’ asemenea torturi.
Mi-l dau, i-am răspuns eu foarte emoționată, şi Dumnezeu e cu mine şi împotriva dumitale în
\ această afacere.
I — A mințit, minte! striga mama, O cucernică!
Se crede filosoafă! Minte şi se fură singură!

---

[10] Pensia fusese de o mie cinci sute de franci, în prima formă a testamentului. El o determinase să i-o reducă la o mie, co multă insistență, ba chiar cu mînie (n.a.J.

— Oh! la asta, spuse avocatul surâzând, are dreptul, şi nu-şi nedreptăţeşte decât propria-i dotă.

— Am s-o conduc împreună cu Deschartres al ei la judecătorul de pace, spuse mama. Trebuie s-o oblig să facă jurământ pe Cristos, pe *Evanghelie!*

— Nu, doamnă, spuse avocatul liniştit ca un om de afaceri, trebuie să vă opriţi aici; dumneavoastră, domnişoară, îmi spuse el cu o anumită bunăvoinţă, fie de aprobare, fie de milă pentru dezinteresul meu, vă cer iertare de a vă fi tulburat. Însărcinat să vă susţin interesele, m-am crezut obligat să fac astfel. Dar nimeni de aici n-are dreptul de a pune la îndoială cuvântul dumneavoastră şi socot că trebuie să trecem peste acest amănunt.

Flabar n-am ce gândea el despre toate astea. Nu m-am ocupat de aşa ceva şi n-am ştiut niciodată să citesc dincolo de chipul unui avocat. Datoria lut Deschartres fu ştearsă din registru. Am reuşit să mă aflu o clipă singură, pe scară, cu bietul meu preceptor.

— RAurore, îmi spuse el, cu lacrimi în ochi, îţi voi plăti, nu te îndoieşti de asta, nu-i aşa?

— Desigur, nu mă îndoiesc, i-am răspuns, văzându-i că încerca oarecare umilinţă. Frumoasă afacere!

în doi sau trei ani domeniul dumitale va fi în plină activitate.

— Fără îndoială! Cu siguranţă! strigă el, cuprins de bucuria iluziilor sale. În trei ani va produce trei mii de lire rentă, ori îl voi vinde cu cincizeci de mii de franci. Dar mărturisesc că, pentru un moment, n-am găsit decât douăsprezece mii şi că dacă mi-ar fi reţinut pensia bunicii dumitale timp de şase ani aş fi fost nevoit să mă rog pentru cine ştie ce slujbă umilă. M-ai salvat, ai suferit. Îţi mulţumesc.

Atâta timp cât am putut să rămân la mătuşa mea alături de Clotilde, existenţa mea, în ciuda frecventelor zguduiri, mi se păru tolerabilă. Dar când m-am instalat în strada Neuve-des-Mathurins ea îmi fu imposibilă.

Mama, iritată împotriva a tot ceea ce-mi plăcea, îmi

declară că nu mă voi mai întoarce la mânăstire.
Mă lăsă să-mi mai îmbrățișez odată călugărițele şi tovarăşele mele, şi mă opri să mă mai duc pe la de.

O goni brusc pe camerista mea, care-i displăcea, şi-mi alungă chiar şi câinele. L-am plâns pentru că era picătura de apă care făcea să se reverse paharul.

Domnul de Villeneuve veni să mă ceară ca să mă ducă să iau masa cu el. Ea îi răspunse că ar fi trebuit să vină însăşi doamna de Villeneuve ca să-i facă această cerere. Era, fără îndoială în dreptul ei, dar vorbea atât de tăios, încât vărul meu îşi pierdu răbdarea, şi-i răspunse că niciodată soția sa nu va pune piciorul în casa ei, după care plecă pentru a nu se mai întoarce niciodată. Nu l-am mai revăzut decât după douăzeci de ani.

Tot aşa cum vărul meu m-a iertat şi mă iartă încă de a nu-i împărtăşi toate ideile, îl iert şi eu de a mă fi părăsit astfel în trista mea soartă. Putea să n-o facă? Nu ştiu. Ar fi trebuit din partea lui o răbdare pe care, desigur, eu n-aş fi avut-o, dacă n-ar fi fost vorba de propria mea mamă. Şi apoi chiar dacă el ar fi înghițit, în tăcere, primul potop de insulte, mama n-ar fi luat-o de la capăt a doua zi?

Totuşi, mi-au trebuit ani, mărturisesc, pentru a
. Uita felul în care m-a părăsit, fără ca măcar să-mi spună un cuvânt de adio şi de consolare, fără să-mi

Munce o privire, fără să-mi lase o nădejde, fără
— Mi scrie a doua zi ca să-mi spună că voi găsi un sprijin în el, ori când voi avea nevoie de acest sprijin.
Mi-am închipuit că era sătul de plictiselile pe care i le pricinuise neputincioasa sa tutelă şi că era mulțumit să găsească un prilej ca să scape de ea. M-am întrebat dacă doamna de Villeneuve, care avea atunci vârsta unei femei mature şi respectabile, n-ar fi putut, printr-un uşor simulacru de politețe, de care mama ar fi fost flatată, s-o decidă să mă lase să-mi continui vizitele la ea; dacă, cel puțin n-ar fi putut să încerce să obțină ceva mai mult, să mă fi lăsat măcar să cred că-i inspir oarecare interes şi că pot să recurg la ea mai târziu, fără teama de a fi inoportună. Mă

aşteptam la ceva asemănător. Dar n-a fost aşa. Familia tatălui meu rămase mută. Teama de a găsi uşa închisă mă împiedică să mai bat vreodată acolo. Nu ştiu dacă mândria mi-a fost exagerată, dar a fost imposibil s-o fac să se plece în fața unor avansuri.
Eram un copil, e adevărat, şi, deşi n-aveam nicio vină, trebuia să fac eu primii paşi. Dar se va vedea ce m-a împiedicat.
Un alt văr al meu, Auguste de Villeneuve, fratele lui Rene, veni şi el să mă vadă pentru ultima oară.
Fără să fi fost prea legată de el, nu ştiu de ce, eram mai familiară cu el. Era la fel de bun, dar îi lipsea un pic de tact. M-am plâns lui că fusesem părăsită de Rene.
— Ah! păi, îmi spuse el cu indolența sângelui său rece, n-ai procedat cum ți s-a recomandat. Au vrut să te vadă intrată la mânăstire şi tu 1l-ai făcut asta.
Ieşi cu mama ta, cu fiica ei. Cu bărbatul fiicei ei şi cu domnul Pierret. Ai fost văzută pe stradă cu toți ăştia. E o societate imposibilă, n-o spun pentru mine, asta mi-e perfect egal, dar pentru cumnata mea şi pentru femeile din orice familie onorabilă în care am fi putut să te facem să pătrunzi printr-o căsătorie reuşită.
Franchețea sa îmi lămurea o mare problemă de viitor pentru mine. L-am întrebat mai întâi cum ar fi fost posibil, având de-a face cu o persoană pe care rezistența cea mai politicoasă şi mai umilă o exaspera, să intru la mânăstire împotriva voinței sale, să refuz să ies cu ca şi să nu vreau să-i văd anturajul.
Cum nu putu să-mi dea un răspuns satisfăcător, l-am întrebat dacă refuzând s-o văd pe sora mea, pe bărbatul ei şi pe Pierret, în cazul în care mi-ar fi fost posibil, această situație i se părea şi lui compatibilă cu legăturile de sânge, de prietenie, de datorie.
Nu-mi răspunse mai mult; îmi spuse numai:
— Văd că tu ții la familia ta dinspre mamă şi că eşti decisă să n-o rupi niciodată cu oamenii ăia. Credeam contrariul. E cu totul altceva.

— Am putut, i-am spus eu, în momente de durere şi de mânie lăuntrică, sa doresc s-o părăsesc pe mama, care mă face să fiu foarte nenorocită, şi cum nu văd ca ea să fie fericită că suntem împreună, voi dori încă şi mai mult mânăstirea, sau îmi voi aranja o căsătorie care să mă sustragă de sub autoritatea sa absolută; dar oricât de greşit ar proceda, am fost întotdeauna hotărât-ă să nu rup legătura cu ea şi să nu mă fac complicea nici unui afront care i s-ar aduce.

— Ei bine, reluă el, mereu la fel de rece şi iăcând strâmbături nervoase care-i erau caracteristice şi care păreau să-i slujească să-şi adune ideile şi cuvintele;

în principiu, tu ai dreptate; dar lumea nu judecă astfel. Ceea ce noi numim o căsătorie bună pentru tine, înseamnă un bărbat care să aiba oarecare avere şi să fie de neam. Te asigur că niciunul dintre acei oameni nu va veni să te caute aici şi că, chiar după ce vei fi aşteptat trei ani, epoca majoratului tău, nu-ţi va fi mai uşor să te măriţi decât astăzi. În ce mă priveşte, nu m-aş însărcina cu o treabă ca asta; mi
I s-ar reproşa că ai trăit trei ani la mama ta alături de tot soiul de oameni oarecare, pe care cu greu îi poate frecventa cineva. Aşa că te sfătuiesc să te măriţi tu singură, cum vei putea. Ce-o să-mi pese mie că te-ai măritat cu un om care nu este nobil?
Dacă e om cinstit, îl voi vedea cu plăcere, şi n-ani
1 să te iubesc, desigur, mai puţin pentru asta. Aşadar, cu bine, până atunci! căci văd că maică-ta ne dă târ-
’ coaie şi o să mă azvâric pe uşă afară!

Cu acestea, îşi luă pălăria şi se duse spunând:

— Adio, mătuşă!

N-am fost supărată pe el. Nu s-a ocupat niciodată de mine. Sinceritatea sa mă liniştea şi făgăduiala sa de prietenie constantă mă consola din plin de pierderea unei partide „de soi“. L-am regăsit la fel de amical, de nepăsător şi de liniştitor de bun la câţiva ani după măritişul meu.

Dar această ruptură momentană din partea sa, independentă de cea a întregului rest al familiei, îmi dădu

mult de gândit.

Poate că uitasem în decurs de câțiva ani cine eram, poate că sângele regal se pierduse în vinele mele, însoțindu-se, la sânul mamei, cu sângele celor din popor. Nu cred, sunt chiar sigură că n-aş fi crezut că mă înalț deasupra mea însămi privind ca firească şi inevitabilă ideea de a intra într-o familie nobilă tot. Aşa cum nu m-am simțit decăzută nemaipretinxând asta. Dimpotrivă, mă simțeam uşurată de o mare povară. Mi-a fost totdeauna silă, la început din instinct, apoi din rațiune, să mă integrez? ntr-o castă care nu există decât prin negarea egali ații. Presupunând că aş fi fost hotărâtă la măritiş, ceea ce de fapt nu eram încă, aş fi urmat, pe cât ar fi fost posibil, dorința bunicii, dar fără să fiu convinsă că naşterea ar fi avut cea mai mică valoare serioasă şi numai în cazul în care aş fi întâlnit un patrician fără morgă şi fără prejudecăți.

Vărul meu Auguste arăta, cunoscând legile „lumii bune“, că nu există, că nu puteau să existe asemenea oameni. Mărturisind însă că felul meu de a vedea lucrurile era cucernic şi onorabil pentru mine, el declară că acest fel de a mă purta mă dezonora în ochii lumii, că nimeni nu mă va ierta socotind că mi-am făcut datoria şi chiar el nu-şi ouma sarcina să găsească pe cineva care să mă aprobe.

Ce ar fi trebuit, deci, să fac, după el şi după lumea sa? Să fug de la mama, să fac cunoscut, printr-un scandal, că nu eram fericită la ea, sau, şi mai rău încă, să fac să se presupună că onoarea mea era, alături de ea, în pericol? Asta nu se putea, şi dacă s-ar fi putut, răsunetul situației mele, proclamată astfel, m-ar fi făcut să devin cu mult mai „de măritat”, mai pe placul verilor mei?

Trebuia, nerecurgând la fugă, să mă revolt pe față, împotriva mamei, s-o ocărăsc, s-o amenință? Ce?
Ce voiau de la mine? Tot ceea ce aş fi putut să fac mi-ar fi fost atât de odios şi de imposibil, încât nici azi nu pricep aceste lucruri.

Fără îndoială, e prea de tot să mă apăr pentru că mi-am făcut datoria; dar dacă insist asupra situațieie mele

personale este pentru că am dorit din inimă să dovedesc ce înseamnă părerea lumii, dreptatea hotărârilor şi importanța protecției mele.

Cei care-şi scutură jugul sunt înfățişați întotdeauna ca nişte spirite perverse, sau cel puțin atât de orgolioase şi de încurcărețe, încât tulbură ordinea stabilită şi obiceiul atotstăpânitor pentru singura dorință de a face rău. Eu sunt totuşi un exemplu mărunt, între miile mai serioase şi mai concludente, de nedreptate şi de inconsecvență a acestei mari coterii mai mult sau mai puțin nobiliare care se intitulează modest,
„lume". Spunând inconsecvență şi nedreptate, sunt calmă până la indulgență; ar trebui să spun impietate; căci, în ce mă priveşte, nu pot considera altfel reprobarea care mi-a fost adresată pentru că am respectat datoriile cele mai sacre ale familiei.

Să se ştie foarte bine că n-am învinuit niciodată rudele din partea tatei. Ele făceau parte din acea
„lume bună" şi deci nu puteau revizui codul manierelor lor ca să-mi folosească şi mie şi lor. Bunica, neputându-se decide să-mi pregătească un viitor contrar dorințelor sale, smulsese de la ei făgăduiala de a mă reintegra în această castă, în care, prin femeile lor (familia Villeneuve nu era de viță veche), fuseseră ei înşişi reintegrați. Sacrificiile pe care au trebuit să le facă pentru a ajunge aici, le găseau fireşti să mi le impună şi mie. Dar ei uitau că a împinge aceste sacrificii până la a călca în picioare respectul familial (ceea ce în mod sigur ei înşişi n-ar fi făcut) însemna să am în afară de o inima rea şi de o conştiință rea,. Credința în inegalitatea originară.

Ori eu nu acceptam această inegalitate, n-am înțeles-o niciodată, n-am bănuit-o niciodată. Incepând cu ultimul dintre cerşetori şi până la primul dintre regi ştiam, din instinct, datorită conştiinței, prin legea Domnului mai ales, că* Dumnezeu nu pusese pe fruntea nimănui nicio pecete de noblețe, nicio pecete de vasalitate. Chiar darurile inteligenței nu însemnau nimic în fața sa, fără dorința binelui şi, de altminteri, această inteligență înnăscută el o plasa tot atât de

bine în creierul unui hamal ca şi în cel al unui prinţ.

Plângeam la gândul de a-mi părăsi rudele pe care le iubeam. Erau nepoţii tatălui meu, tata îi iubise, bunica îi binecuvântase; surâseseră la naşterea mea;
îndrăgeam câţiva din copiii lor: doamna de la Roche-Aymon, fiica lui Rene; Felicie, fiica lui August, fiinţă adorabilă, moartă în floarea vârstei şi fratele ei. Leonce, un spirit fermecător.

Dar am luat repede hotărârea a ceea ce trebuia rupt între noi toţi: legăturile de afecţiune şi de familie, nu, desigur, ci cele ale solidarităţii de opinie şi de poziţie.

Cât despre frumoasa căsătorie pe care trebuiau să mi-o înlesnească, mărturisesc că a fost *o* mare satisfacţie pentru mine să mă vad scăpată de ea. Îmi dădusem asentimentul faţă de o propunere a doamnei de Pontcarre, pe care mama o respinsese. Vedeam că, pe de o parte, mama nu voia deloc nobleţe, iar pe de alta, Ca nobleţea nu mă voia pe mine. M-am simţit, în sfârşit, liberă, prin forţa lucrurilor, de a nu respecta dorinţa bunicii şi de a mă mărita după pofta inimii (cum făcuse şi tata) în ziua în care m-aş fi simţit îndemnată la asta.

Eram însă atât de puţin dispusă, încât nu renunţasem la ideea de a mă face călugăriţă. Scurta vizită la mânăstire reînsufleţise idealul meu de fericire în această privinţă. Îmi spuneam că nu eram chiar atât de evlavioasă ca dragele mele schimnice; dar şi una dintre de, doamna Franşoise, nu era, se considera că se ocupă de ştiinţă. Trăia acolo, în pace, ca un părinte dominican din alte vremuri. Ideea de a mă ridica, prin studiu, la contemplarea celor mai înalte adevăruri, deasupra furtunilor de familie şi a micimilor lumii îmi surâdca pentru ultima oară.

. Era într-adevăr posibil să iau această hotărâre la majorat, adică după trei ani de aşteptate, dacă viaţa mi-ar fi fost până atunci tolerabilă. Dar ea devenea din ce în ce mai puţin astfel. Mama nu se lăsa atinsă şi convinsă de niciuna dintre resemnările mele. Se încăpăţâna să vadă în mine un duşman secret, de neîmpăcat. La început triumfă când scăpă

de controlul tutorelui meu şi-şi bătu joc de disperarea pe care mi-o atribuia. Fu mirată văzându-mă atât de desprinsă de măreţiile lumii; dar nu crezu asta şi jură că-mi
„va zdrobi prefăcătoria”.

Bănuitoare până la exces şi mânată de o manieră cu totul bolnăvicioasă, deliranta, să încrimineze ceea ce nu pricepea, ea stârnea, în orice moment, scandaluri de necrezut. Se repezea să-mi smulgă din mână cărţile, spunând că încercase să le citească, dar că nu pricepuse o boabă şi că erau cărţi proaste. Oare credea într-adevăr că aş fi fost vicioasă sau rătăcită, sau avea nevoie să găsească un pretext pentru imputaţiile sale fără sfârşit, cu scopul de a putea denigra frumoasa educaţie pe care o primisem? în fiecare zi apăreau noi descoperiri pe care mă determina să le constat, despre, „perversitatea” mea.

Când o întrebam, cu insistenţă, de unde căpătase asemenea informaţii ciudate în ceea ce mă privea, ea spunea că ar avea scrisori de la Le Châtre şi că cunoştea zi de zi, ceas de ceas, toate destrăbălările purtării mele. Nu credeam asta şi mă îngrozeam la gândul că biata mea mamă era nebună. Ea ghici, într-o bună zi, asta, din faptul că-mi prelungeam tăcerea şi-mi spoream grijile faţă de ea, şi acest fel de comportare constituia răspunsul meu obişnuit la invectivele sale.

— Vad bine, spuse ea, ca procedezi ca şi cum aş bate câmpii. Vreau să-ţi dovedesc că văd limpede şi că am dreptate!

îmi arătă atunci, cu ostentaţie, acea corespondenţă, fără să mă lase să-mi arunc ochii asupra scrisului, dar citindu-mi pagini întregi, pe care e sigur că nule improviza. Era o ţesătură de calomnii monstruoase şi de aberaţii stupide, despre care am mai vorbit şi de care mi-am bătut atâta joc la Nohant.

Gunoaiele orăşeluluiacaparaseră imaginaţia vie şi slabă a mamei. Ele i se înfipseseră în minte până la a-i distruge şi cel mai simplu raţionament. Şi nu i-au ieşit din cap decât după mulţi ani, când m-a cântărit fără prejudecăţi şi când toate

acele subiecte de amărăciune dispăruseră.

Spunea că fusese informată de unul dintre cei mai intimi prieteni ai casei noastre. Nu răspunsei nimic, nu puteam răspunde nimic. Inima mi se umpluse de dezgust. Ea se aşeză în pat, triumfătoare de a mă fi „zdrobit”. M-am retras în camera mea; am rămas acolo, pe un scaun, până-n amiaza-mare, năucă, negândindu-mă la nimic, simţindu-mi trupul murind şi sufletul împreună cu el.

IV

Ciudăţenii, grandori şi agitaţii "ale mamei. — O noapte de expansiune. — Paralelă. — Le Plessis. — Taica James şi maica
Angele. — Fericirea de la ţară. — Reîntoarcerea la sănătate; la tinereţe şi la veselie. — Copiii casei. — Opiniile vremii. — Loi'sa Puget. — Domnul Stanislas. — îl întâlnesc pe viitorul meu soţ. — Prezicerea sa. — Prietenia noastră. — Tatăl său. — Noi ciudăţenii. — Reîntoarcerea fratelui meu. — Baroana Dudevant.

— Regimul dotai. — Căsătoria mea. — Reîntoarcere®! a IV'ohant.

— Toamna anului 1823.

Ca să suport o asemenea exigenţă ar fi trebuit să fiu o sfântă. Nu eram, în ciuda ambiţiei mele de a deveni. Nu-mi simţeam organismul capabil să susţină eforturile pe care le făcea voinţa. Eram cumplit de zguduită în toată fiinţa mea. Această înmănunchere de agitaţii şi de tristeţi pricinui o atât de dură zguduire sistemului meu nervos, încât nu mai dormeam deloc şi simţeam cum mor de foame, fără să pot învinge dezgustul pe care mi-l pricinuia vederea alimentelor. Eram scuturată, în orice clipă, de tresăriri febrile şi-mi simţeam inima la fel de bolnavă ca şi trupul. Nu mai puteam nici să mă Fog. Încercam în zadar să-mi fac rugăciunile de Paşti. JVtama nu voi să-mi îngăduie să mă duc să-l văd pe abatele i'remord care m-ar fi întărit şi mângâiat. M-am spovedit unui bătrân morocănos care, nepricepând nimic din revoltele mele lăuntrice împotriva respectului filial de care mă învinuiam, mă întrebă ce şi de ce

şi dacă aceste revolte ale inimii mele erau sau nu întemeiate.

— Nu despre asta e vorba, i-am răspuns eu. După credința mea, de n-ar trebui să fie niciodată întemeiate. Mă învinuiesc de a nu fi susținut îndeajuns această luptă.

El insistă şi-mi ceru să mă spovedesc lui în legătură cu mama. N-am răspuns nimic, dorind să primesc iertarea şi să nu mai reîncep scena de la
La Châtre.

— În concluzie, dacă te întreb, spuse el, izbit de tăcerea mea, o fac ca să te încerc. Voiam să vad dacă îți acuzi mama şi, pentru că n-o faci, văd că dorința dumitale de a fi iertată este adevărată şi pot deci să te iert.

Am găsit această încercare la care eram supusă nepotrivită şi dăunătoare pentru liniştea familiei.
Mi-am făgăduit să nu mă mai spovedesc primului venit şi am început să’ simt un mare dezgust pentru practica unei taine atât de prost administrate. M-am împărtăşit a doua zi, dar fără fervoare, oricât efort aş fi făcut, ba chiar şi mai stânjenită, şi mai contrariată din pricina zgomotului din biserică, ceea ce nu mi se întâmplase la țară.

Persoanele care-o înconjurau pe mama se purtau minunat cu mine, dar nu puteau sau nu ştiau sa mă protejeze. Buna mea mătuşă pretindea că trebuia să se râdă de toanele surorii sale şi credea lucrul posibil şi din partea mea. Pierret, de obicei mai drept şi mai inteligent decât mama, dar câteodată tot atât de susceptibil şi de ciudat ca şi dânsa, lua tristețea mea drept răceală şi mi-o reproşa în felul lui furios şi comic care nu mai putea să ma distreze. Buna mea
Clotilde nu putea să facă nici ea nimic pentru mine.
Sora mea era rece şi răspunsese primelor mele efuziuni cu un soi de neîncredere, ca şi cum nu s-ar fi aşteptat decât la procedee urâte din partea mea. Soțul ei era un om minunat care n-avea nicio influență asupra familiei. Fratele bunicii, unchiul de Beaumont, nu fu deloc mai duios cu mine. Avusese întotdeauna o doză de egoism care acum nu-i mai îngăduia să suporte un chip palid şi trist la masa lui fără să-l tachineze până la asprime. Îmbătrânise. Mult, suferea de

gută şi provoca frecvent certuri cu cei din casă şi chiar cu invitații săi, când aceştia nu se străduiau să-l distreze şi nu izbuteau să-l amuze. Începea să-i placă bârfelile şi cred că într-o oarecare măsură mama i le-a vârât în cap şi pe cele al căror obiect fusesem eu la La Châtre!

Dar mama nu era tot timpul încordată şi iritată.
Avea revenirile ei bune la candoare şi la tandrețe, cu care mă recâştiga. Asta era cel mai rău. Dacă aş fi putut deveni rece şi indiferentă, poate aş fi ajuns la stoicism, dar aşa mi-era imposibil. Dacă vărsa o lacrimă, dacă se nelinişteа din pricina mea sau arăta o grijă maternă reîncepeam s-o iubesc şi să nădăjduiesc. Acesta era drumul disperării; totul era sfărâmat şi luat de la capăt a doua zi.

Mama era bolnavă. Trecea printr-o criză care la ea a fost în mod excepțional lungă şi dureroasă, fără să-i slăbească vreodată vitalitatea, curajul şi enervarea. Această structură energică nu putea trece, fără o luptă teribilă, pragul bătrâneții. Încă frumoasă şi veselă, ea n-avea totuşi nicio gelozie de femeie împotriva tinereții şi frumuseții altora. Era o fire casta, orice s-ar fi spus şi gândit despre ea.,

şi moravurile sale erau ireproşabile. Simțea nevoia emoțiilor violente şi, cu toate că în viață le cunoscuse îndeajuns, de nu-i furnizau niciodată acel sci de ură, stranie şi fatală, pe care o avea pentru odihna spiritului şi a trupului. Trebuia să-şi reînnoiască mereu atmosfera frământată prin noi agitații, să schimbe locuința, să se certe sau să se împace cu cineva sau cu ceva, să se ducă să petreacă câteva ore la țară şi să se grăbească să se întoarcă, pe neaşteptate, fugind-cât mai repede de acolo de unde dorise atâta să se ducă; să mănânce într-un restaurant, jipoi în altul, să-şi răvăşească toaleta de sus şi până jos în fiecare săptămână.

Avea mici manii ce rezumau această neliniştită mobilitate. Cumpăra o pălărie care i se părea fermecătoare. În aceeaşi' seară, o găsea hidoasă. Îi scotea nodul, apoi florile, apoi volanele. Toate astea le aranja în alt fel, cu multă dibăcie şi

gust. Pălăria îi plăcea toată ziua următoare. Dar a treia zi urrn. I o nouă schimbare radicală, şi tot astfel, timp de op;
zile, până când nenorocita de pălărie îi devenea indiferentă. Atunci o purta cu profund dispreț, spunâmi că n-o mai preoc. Upa niciun fel de toaletă şi aşteptând ca să-şi dorească o pălărie nouă.

Avea încă un foarte frumos păr negru. Se plictisi să mai fie brună şi-şi puse o perucă blondă care ni-, izbuti s-o urâţească. Se plăcu blondă câtăva vreme, apoi se hotărî să fie cânepie, după care îşi făcu părul castaniu-deschis. Reveni curând la blond-cenuşiu, apoi se reîntoarse la un negru plăcut, şi făcu astfel încât o văzui cu alt păr în fiecare zi a săptămânii.

Această frivolitate copilărească nu excludea operațiile laborioase şi grijile domestice foarte minuțioase. Avea delicii de imaginație şi-l citea pe domnul d'Arlincourt11 cu furie, până-n voiul nopții, ceea ce n-o împiedica să fie în picioare la ora şase dimineața şi să-şi reînceapă toaletele, cursele, lucrul cu acul, râsetele, disperările şi mâniile.

Când era bine dispusă, devenea într-adevăr fermecătoare şi era imposibil să nu te laşi în voia veseliei sale, plină de vervă şi de glume pitoreşti. Din nenorocire asta nu ținea niciodată o zi întreagă, şi trăsnetul cădea asupra ta nu se ştie din ce colț al cerului.

Mă iubea totuşi, sau cel puțin iubea în mine amintirea tatii şi pe cea a copilăriei mele; dar ura, de asemenea, în mine amintirea bunicii şi a lui Deschartres. Strânsese prea multe resentimente şi o devorase prea multă umilință lăuntrică pentru a nu simți nevoia unei erupții vulcanice lungi, teribile şi complete. Realitatea nu-i ajungea să acuze şi să blesteme. Trebuia ca şi imaginația să ia parte la asta.
Dacă nu digera bine, se credea otrăvită, şi nu era prea departe de a mă acuza pe mine.

---

[11] *Charles d'Arlincourt* (1789—1856), romancier francez de factură minoră.

într-o zi, mai curând într-o noapte, crezui că toată amărăciunea dintre noi va fi ştearsă, iar noi ne vom înțelege şi ne vom iubi fără suferință.

Fusese, peste zi, de o violență extremă şi, ca de obicei, deveni bună şi plină de judecată când se potoli. Se culcă şi-mi spuse să rămân lângă patul ei până ce va adormi, pentru că se simțea tristă. O făcui, nu ştiu cum, să-şi deschidă inima şi citii în ea toată nenorocirea vieții şi firii ei ciudate. Îmi povesti mai mult decât voiam să ştiu, dar trebuie s-o spun c-o făcu cu o simplitate şi un soi de grandoare deosebită.
Se însufleți la amintirea emoțiilor, râse, plânse, acuză, judecă chiar cu mult spirit, sensibilitate şi putere.
Voia să mă inițieze în taina tuturor nenorocirilor

ei, şi, ca mânată de o fatalitate a durerii, căuta în mine scuza suferințelor şi reabilitarea sufletului,

— La urma urmei, spuse ea rezemându-se şi aşezându-se pe pat, deosebit de frumoasă, cu voalul de mătase roşie în jurul chipului palid, pe care străluceau ochii ci atât de mari şi de negri, nu mă simt vinovată cu nimic. N u mi se pare că aş fi comis vreodată, cu bună ştiință, vreo. Faptă rea; am fost antrenată, împinsă, adesea silită să văd şi să acționez.
Toată crima mea este de a fi iubit. Ah! dacă nu l-aş fi iubit pe tatăl tău, acum aş fi fost bogată, liberă, fără griji şi reproşuri, pentru că înainte de acea zi nu m-am gândit niciodată la ce-o să fie. M-a învățat oare vreodată cineva să reflectez? Nu-l ştiam nici pe *a,* nici pe *b*. Eram nevinovată ca o păsărică, îmi spuneam seara şi dimineața rugăciunile, aşa cum mă învățaseră, şi niciodată Dumnezeu nu-mi dăduse de înțeles ca n-ar fi bine primite. Dar de-abia m-am unit cu tatăl tău, că nenorocirea şi tulburarea se şi abătură asupra mea. Mi-au spus, m-au învățat că eram nedemnă să iubesc. Nu ştiam nimic despre asta, şi nu credeam câtuşi de puțin aşa ceva. Îmi simțeam inima mai iubitoare şi dragostea mai adevărată decât dragostea cucoanelor mari care mă disprețuiau şi pe care le. Disprețuiam şi eu. Eram iubită. Tatăl tău îmi spunea:

„Bate-ți joc de toate astea, cum îmi bat şi eu“. Eram fericită, şi-i vedeam şi pe el fericit.
Cum ar fi putut să ma convingă că-l dezonoram?
Iată totuşi ceea ce mi-au spus pe toate tonurile, când el n-a mai fost aici ca să mă apere. A trebuit atunci să mă gândese, să mă mir, să mă întreb, să mă simt umilită şi să mă detest pe mine însămi sau mai curând să-i umilesc pe alții în ipocrizia lor şi să-i detest din toate puterile. Atunci s-a întâmplat ca eu, atât de vesela, atât de fără griji, atât de sigura de mine sa mă simt înconjurată de duşmani. Nu urâsem niciodată; am început să urăsc aproape pe toată lumea.
Nu m-am gândit niciodată la ceea ce însemna societatea voastră plăcută, cu morala ei, cu manierele şi pretențiile ei. Ceea ce văzusem mă făcuse totdeauna să râd ca de ceva foarte caraghios. Am văzut că această societate era rea şi falsă. Ah! ți-o spun cinstit că, începând cu văduvia mea, am trăit în mod înțelept, şi asta nu pentru a face plăcere oamenilor acelora, care cer altora ceea ce nu fac ci… Ci pentru că nu mai puteam face altfel. N-am iubit decât un singur om în viața mea, şi, după ce l-am pierdut, n-am mai avut grijă de nimeni şi de nimic.

Piânse, la amintirea tatei, torente de lacrimi strigând:

— Ah! Cât aş fi devenit de bună dacă am fi putut îmbătrâni împreună! Dar Dumnezeu mi l-a smuls în toiul fericirii. Nu-l blestem pe Dumnezeu; el e stăpânul; dar detest şi blestem omenirea!

Şi adăugă cu naivitate şi obosită de această efuziune:

— Când mă gândese la asta… Din fericire nu mă gândese întotdeauna!

Era reversul confesiunii bunicii pe care-o ascultasem şi-o primisem. Mama şi soția se aflau acum în totală opoziție, ca urmare a durerii lor. Una care, nemaiştiind ce să facă cu pasiunea şi neputând-o îndrepta asupra altcuiva, accepta hotărârea cerului, dar îşi simțea energia schimbându-se în ură împotriva spiței omeneşti; cealaltă care, nemaiştiind ce să facă cu gingăşia, îl acuzase pe Dumnezeu, dar revărsase

asupra semenilor ei comori de milă.

Am rămas adâncită în reflecțiile care ridicau în mine această dublă problema. Mama îmi spuse brusc:

— Ei, bine! Ți-am spus prea mult, văd eu, şi acum mă condamni şi mă dispreţuieşti în cunoştinţă de

cauză! Prefer să te smulg din inima mea şi sa nu mai am nimic de iubit după tatăl tău, nici chiar pe tine!

— Cât despre dispreţul meu, i-am răspuns lu'ând-o în braţele mele, tremurând toată şi crispată, te înşeli profund. Ceea ce dispreţuiesc, este dispreţul lumii.
Sunt astăzi alături de dumneata şi împotriva lumii, mult mai mult decât la vârsta la care îmi reproşezi că am uitat cum eram. N-aveai decât inima mea, iar în prezent raţiunea şi conştiinţa mea sunt cu dumneata. Acesta este rezultatul „frumoasei mele educaţii" de care ţi-ai bătut joc atâta, al credinţei şi al filosofiei pe care dumneata, o deteşti atâta. Pentru mine, trecutul dumitale este sfânt, nu numai pentru că eşti mama mea, ci pentru că-mi este dovedit prin raţionament că dumneata n-ai fost niciodată vinovată.

— Ah, adevărat? Dumnezeule! strigă mama care mă ascultase cu lăcomie. Atunci, ce anume condamni tu în mine?

— Aversiunea şi ranchiunele dumitale împotriva acestei lumi, asupra întregului neam omenesc, împotriva căruia te laşi târâtă să-ţi răzbuni suferinţele.
Dragostea te-a făcut, fericită şi mare ura te face nenorocită şi nedreptă.

— E adevărat! E adevărat! strigă ea. E prea adevărat! Dar cum să fac? Trebuie să iubeşti sau să urăşti. Nu pot fi indiferentă şi ierta din nepăsare.

— Iartă cel puţin din milă.

— Milă? Da, câtă vrei, pentru bieţii nenorociţi pe care-i uiţi şi-i dispreţuieşti pentru că sunt slabi. Pentru sărmanele fete pierdute care mor în noroi, pentru că n-au putut să fie iubite niciodată. Milă pentru cei care suferă, fără s-o merite! Le-aş da până şi cămaşa de pe mine, o ştii bine! Dar milă pentru

contese, pentru cucoana cutare care şi-a dezonorat de o sută de ori, din galanterie, bărbatul la fel de bun ca şi al meu; pentru domnul cutare care n-a blamat dragostea tatălui tău decât în ziua în care am refuzat să-i fiu amantă? Toţi aceşti oameni, vezi tu, sunt nişte infami; fac rău, iubesc răul şi au gura plină de credinţă şi de virtute.

— Vezi, totuşi, că există, în afară de legea divină, o lege fatală care ne prescrie iertarea ocărilor şi uitarea suferinţelor personale, căci această lege ne loveşte şi ne pedepseşte da-că nu ţinem îndeajuns seama de ea.

— Cum asta? Explică-mi mai limpede!

— Tot încordindu-ne mintea şi înarmându-ne inima împotriva oamenilor răi şi vinovaţi căpătăm obiceiul de a nu-i mai recunoaşte nici pe cei nevinovaţi şi de a-i copleşi cu bănuielile şi asprimile noastre pe cei

’care ne respectă şi ne iubesc.

— Ah! Spui asta pentru tine! strigă ea.

— Da, o spun pentru mine; dar aş putea-o spune la fel pentru sora mea, pentru sora dumitale, pentru

Pierret. N-o spui chiar dumneata când eşti liniştită?

— E adevărat că fac pe toată lumea să turbeze când mă apucă furiile, reluă ea; dar nu cunosc mijlocul de a face altfel. Cu cât mă gândese mai mult la asta, cu atât o iau de la capăt, şi ceea ce am socotit ca cel mai nedrept lucru la culcare, mi se pare cel mai drept când mă trezesc. Mintea mea se frământă prea mult. Câteodată îmi simt capul gata să-mi plesnească. Nu sunt în adevăr sănătoasă şi rezonabilă decât atunci când nu mă mai gândese la nimic; dar asta nu depinde deloc de mine. Cu cât vreau să nu

. Mă mai gândese, cu atât mă gândese mai mult. Uitarea trebuie să vină de la sine, în urma oboselii. Asta e deci ceea ce se învaţă în cărţile tale, însuşirea de a nu te mai gândi la nimic?

Se vede, din această discuție, cât îmi era de imposibil să acționez, prin raționament, asupra instinctului pătimaş al mamei, pentru că ea considera emoția şi gândurile sale tumultuoase drept rațiune şi-şi căuta uşurarea într-o năucire de plictiseală qjre-i smulgea orice conştiință susținută a nedreptăților sale. Exista în ea un fond de admirabilă dreptate, întunecat în fiecare moment de febra unei imaginații bolnăvicioase, pe care nemaifiind la vârsta la care s-o combată, trăia într-o completă ignoranță a armelor - intelectuale de care ar fi trebuit să se folosească.

Era totuşi un suflet credincios, şi-l iubea pe Dumnezeu cu ardoare, ca un refugiu împotriva nedreptății altora şi a sa proprie. Nu vedea clemență şi dreptate decât în El şi, contând pe o milă fără margini, nu se gândea să reînsuflețească şi să dezvolte în ea reflexul acestei perfecțiuni. Nu era chiar posibil s-o faci să priceapă, prin cuvinte, ideea acestei relații cu Cel care ne-a dat-o.

— Dumnezeu, spunea ea, ştie bine că suntem slabi, pentru ca aşa i-a plăcut lui să ne facă.

Cucernicia surorii sale o irita adesea. Detesta preoții şi vorbea despre ei aşa cum îmi vorbea mie despre bătrânele contese.. Deschidea adesea *Evanghelia* pentru a citi câteva versete. Asta îi făcea bine sau rău, după cum era bine ori prost dispusă. Calmă, se înmuia în lacrimile şi-n mireasma evlaviei, iritată, îşi trata aproapele aşa cum îi tratase Iisus pe vânzători, în templu.

Adormi binecuvântându-mă şi mulțumindu-mi pentru „binele.pe care i-l făcusem”, declarând că de acum încolo va fi totdeauna dreaptă cu mine.

— Nu te mai nelinişti, îmi spuse ea, acum văd bine că nu meriți tot necazul pe care ți l-am făcut. Vezi drept, ai sentimente frumoase. Iubeşte-mă şi fii sigură ca-n fundul inimii mele te ador.

Asta a durat trei zile. Era mult prea mult pentru biata mea mamă. Sosise primăvara şi, în acea epocă a anului, bunica băgase de seamă că totdeauna caracterul mamei se asprea şi mai mult, ba atingea chiar momente de nebunie; văzui că ea

nu se înşelase.

Cred ca mama însăşi îşi simțea răul şi dorea să fie singură, ca să mi-l ascundă. Mă duse la țară, la nişte persoane pe care le văzuse cu trei zile mai înainte, la o masă a unui bătrân prieten al unchiului meu, de Beaumont, şi mă părăsi a doua zi după sosirea noastră, spunându-mi:

— Eşti prea firavă; aerul de țară îți va face bine.
Voi veni să te iau săptămâna viitoare.

Mă -lăsa acolo patru sau cinci luni.

Abordez personaje noi, un nou mediu în care hazardul mă azvârli brusc şi unde Providența ma făcu să aflu ființe minunate, prieteni generoşi, un timp de stagnare a suferințelor mele şi un nou aspect al lucrurilor umane.

Doamna Roettiers du Plessis era cea mai sinceră şi mai generoasă ființă din lume. Moştenitoare bogată, ca îl iubise încă din copilărie pe unchiul ei,
James Roettiers, căpitan d'e vânătorî, „militar desăvârşit”, a cărui tinerețe însuflețită speriase mult familia. Dar instinctul inimii n-a înşelat-o pe tânăra
Angele. James fu cel mai bun soț şi tată. Aveau cinci copii şi zece ani de căsătorie când i-am cunoscut.
Se iubeau ea în prima zi, şi întotdeauna s-au iubit astfel.

Doamna Angele, cu toate că la douăzeci şi şapte de ani avea părul cărunt, era fermecătoare. Fără grație, avea totdeauna neastâmpărul, sinceritatea unui băiat şi cea mai totală lipsă de cochetărie; dar chipul îi era delicat şi frumos; prospețimea ei, care contrasta cu ace! păr argintiu, făcea ca frumusețea sa-i fie foarte originală.

James avea patruzeci de ani şi fruntea foarte pleşuvă, dar ochii săi albaştri şi rotunzi scânteiau de spirit şi de veselie şi toată fizionomia sa îi zugrăvea bunătatea şi sinceritatea sufletului.

Cei cinci copii erau cinci fete, dintre care una crescută de fratele mai mare al lui James, celelalte patru îmbrăcate băiețeşte alergau şi mişunau în cea mai veselă şi mai zgomotoasă casă pe care am văzut-o vreodată.

Castelul era o vilă mare, din timpul lui Ludovic al XVI-lea,

aflată în plin ținut Brie, la două leghe de Melun. Absență totală a priveliştilor şi poeziei împrejurimilor, dar în schimb un parc foarte vast şi cu o vegetație frumoasă: flori, pajişti imense cu gazon, toate binefacerile unei locuințe pe care n-o părăseşti în niciun anotimp şi vecinătatea unei ferme considerabile care popula cu vite minunatele păşuni înconjurătoare. Doamna Angele şi cu mine ne împrietenirăm de la prima vedere. Deşi ea avea aerul unui băiat, fără a avea şi deprinderile respective, iar eu aveam unele deprinderi, fără a avea acest aer, exista între noi acea legătură care nu cunoaşte nici viclenii, nici vanități femeieşti şi simțirăm, chiar de la început, că nu vom fi niciodată, în nimic, şi în legătură cu nimeni, rivale; că, în consecință, puteam să ne iubim cu încredere şi fără riscul de a ne certa vreodată.

Ea fu cea care-o făcu pe mama să mă lase la ea.

Contase că vom petrece acolo opt zile. Mama se plictisi încă de a doua zi, şi cum suspinam la gândul de a părăsi acel parc frumos ce surâdea sub podoaba sa primăvăratică şi acele chipuri deschise şi simpatice care-l solicitau şi pe-al meu să fie la fel, doamna

Angele, cu caracterul ei hotărât şi bunăvoința sa cutezătoare, tranşă ea dificultatea. Era o mamă de familie atât de ireproşabilă, încât propria mea mamă nu putea să se nelinişească de acel „ce se va spune”, şi cum această casă era un teren neutru pentru antipatiile şi resentimentele sale, ea acceptă, fără să fie prea mult rugată.

Totuşi, cum, după o săptămână, mama nici pomeneală să se reîntoarcă, începui să ma nelinişteesc, nu atâta de părăsirea mea într-o familie pe care o vedeam atât de respectabilă şi de perfectă, cât de teama de a nu fi o povară, şi-mi mărturisii încurcătura.

James mă luă deoparte şi-mi spuse:

— Ştim întreaga poveste a familiei dumitale. L-am cunoscut puțin, în armată, pe tatăl dumitale şi am fost pus la curent, în ziua în care te-am văzut la

Paris, cu ceea ce s-a petrecut după moartea sa: cum ai fost crescută de bunica dumitale şi cum ai recăzut sub dominația

mamei dumitale. Am întrebat de ce nu te poți înțelege cu ea. Mi s-a spus şi am văzut şi eu după cinci minute, că nu se putea abține să nu-şi vorbească de rău soacra în fața dumitale, că asta te rănea de moarte şi că dânsa te necăjea cu atât mai mult cu cât dumneata lăsai capul în jos, în tăcere.
Aerul dumitale nenorocit e ceea ce m-a interesat la dumneata. Mi-am spus că soția mea te va îndrăgi aşa cum te îndrăgesc şi eu, că vei fi pentru ea o prezență sigură şi o prietenă plăcută. Ai vorbit, suspinând, de fericirea de a trăi la țară. Mi-am îngăduit plăcerea de a-ți oferi această bucurie. Seara, i-am vorbit cât se poate de sincer mamei dumitale şi, cum ea mi-a mărturisit, cu aceeaşi sinceritate, că se plictisea de chipul dumitale trist şi că dorea să te vadă măritată, i-am spus că nu există nimic mai uşor decât să măriți o fată care are dotă, dar că dânsa nu trăia într-un fel care să-ți îngăduie dumitale să-ți alegi un mire; căci văd într-adevăr că eşti o persoană care vrea să aleagă, şi ai dreptate. Atunci am rugat-o să vină să petreacă aici câteva săptămâni,

unde vezi că primim mulți prieteni şi camarazi de-ai mei pe care-i cunosc şi asupra cărora n-aş lăsa-o să se înşele. A avut încredere şi a venit. Dar s-a plictisit şi a plecat. Sunt sigur că va consimți foarte uşor să te lase la, noi atâta cât vei voi. Dumneata vrei?
Ne-ai face plăcere, căci te şi iubim foarte mult. Îmi dai impresia că eşti fiica mea, şi soția mea este înnebunită după dumneata. Nu te vom necăji cu povestea măritatului. Nu-ți vom vorbi niciodată despre asta ca să nu lăsăm impresia că vrem să scăpăm de dumneata, ceea ce nu va intra în socotelile Angelei;
dar dacă, printre oamenii de treabă care ne înconjoară şi pe care-i frecventăm, se află vreunul care să-ți placă, spune-ne-o şi-ți vom arăta cinstit dacă ai ales bine sau nu.
Doamna Angele veni să-şi alăture insistențele celor ale soțului ei. Nu exista niciun dubiu asupra sincerității, asupra simpatiei lor. Voiau să fie tatăl şi

mama mea şi luai obiceiul, pe care l-am păstrat totdeauna, de a-i numi astfel. Toată casa s-a obişnuit curând cu asta, până şi servitorii, care-mi spuneau:
„Domnişoară, vă caută tatăl dumneavoastră, vă cheamă mama dumneavoastră”.

Aceste cuvinte spun mai mult decât ar putea-o face o povestire amănunţită despre grijile, atenţiile, duioşiile delicate şi continue pe care le avură pentru mine aceste două fiinţe minunate. Doamna Angele mă îmbrăcă şi mă încălţă, căci eram în zdrenţe şi în papuci. Avui la dispoziţie o bibliotecă, un pian şi un cal minunat. Era prisosul fericirii mele.

încercai o oarecare plictiseală la început, cu asiduităţile unui brav ofiţer în retragere, care-mi făcu curte. N-avea absolut nimic decât jumătatea sa de soldă şi era fiul unui ţăran. Asta mă puse în situaţia proastă de a-l descuraja. Nu-mi plăcea câtuşi de puţin, dar era un om atât de cinstit, încât nu cutezam să cred că nu era îndrăgostit decât de dota mea.
I-am vorbit despre asta lui taica James arătându-f că mă plictisea, dar că-mi era atât de frică să nu-)
umilesc şi să-l las să creadă că-l dispreţuiam din pricina sărăciei lui, încât nu ştiam cum să fac să scap de el. Se însărcina el cu treaba asta, şi acel biet băiat plecă, fără ranchiună împotriva mea.

Multe alte oferte de căsătorie fura făcute prin unchiul meu Marechal, unchiul de Beaumont, Pierret ş.a. Ar fi existat unele foarte satisfăcătoare, pentru a vorbi pe limba lumii, sub raportul averii şi chiar al naşterii, în ciuda prezicerii vărului meu Auguste.
Am refuzat totul, nu cu bruscheţe, mama s-ar fi încăpăţânat, dar cu destulă dibăcie ca să mă lase liniştită. Nu puteam accepta ideea să fiu cerută în căsătorie de oameni care nu mă cunoşteau, care nu mă văzuseră niciodată şi care, în consecinţă, nu se gândeau decât să facă „o afacere1’.

Bunii mei părinţi du Plessis, văzând îs adevăr că nu eram zorită, îmi dovediră că nici ei nu erau mai zoriţi să mă vadă luând o hotărâre. Viaţa mea lângă ei era în sfârşit conformă

gusturilor mele şi salutară pentru inima mea bolnavă.

N-am mărturisit tot ceea ce suferisem din partea mamei. Nu simt nevoia să intru în amănuntele violenţelor sale şi a cauzelor lor, care erau atât de fantastice încât ar părea de necrezut. De altfel, la ce bun? Ele sunt de o mie de ori iertate în inima mea şi, cum nu mă cred mai bună decât Dumnezeu, sunt într-adevăr sigură că i le-a iertat şi el. Pentru ce să ofer acest amănunt judecăţii multor cititori care poate că de obicei nu sunt nici mai răbdători, nici mai drepţi decât biata mea mamă în crizele ei nervoase? I-am trasat, cu fidelitate, caracterul, i-am arătat latura puternică şi. Latura slabă. Nu-i de văzut în aceasta din urmă decât un exemplu al fatalităţii produsă mai puţin din vina organismului individului, cât de influenţele de ordin social: reabilitarea refuzată fiinţei care s-a arătat demna; disperarea şi indignarea acestei fiinţe generoase, silită să se îndoiască de orice şi să nu se mai poată călăuzi ea însăşi.

Acest singur lucru era util de spus. Restul nu mă priveşte decât pe mine. Voi spune deci că-mi lipseau forţele pentru a suporta acele inevitabile rezultate ale durerii ei. Moartea tatălui meu fusese pentru mine o catastrofă pe care vârsta mea fragedă m-a împiedicat s-o înţeleg, dar ale cărei consecinţe trebuia să le îndur şi să le simt toată tinereţea mea.

Le înţelegeam, în sfârşit, dar asta încă nu-mi dădea curajul necesar să le accept. Trebuia să fi cunoscut pasiunile femeii şi tandreţile mamei ca să accept toleranţa completă de care aş fi avut nevoie. Aveam orgoliul candorii, inexperienţei, al unei uşoare uniformităţi *a* sufletului. Mama avea dreptate să-mi spună adesea:

— Când vei suferi ca mine, nu vei mai fi sfânta
Linişte!

Reuşisem sa mă abţin, asta era totul; dar aveam multe accese de mânie mută, care-mi pricinuiau un rău cumplit şi după care mă simţeam cuprinsă de boala mea. Totdeauna acest rău straniu îşi schimba forma în imaginaţia mea. De data asta încercasem dorinţa să mor de foame şi mi-aş fi

satisfăcut-o, fără voia mea, căci îmi trebuia, ca să mănânc, un puternic efort de voință, întrucât stomacul respingea alimentele, gâtlejul mi se strângea, mâncarea nu trecea şi încercam o bucurie tainică spunându-mi că această moarte,. Prin foame, avea să sosească fără ca eu să-i fiu complice.

Eram deci foarte bolnavă când m-am dus la familia du Plessis, şi tristețea mea s-a schimbat în buimăceală. Poate că din pricina multelor emoții repeî tate pentru vârsta mea.

Aerul de câmp, viața bine chibzuită, o hrană abundentă şi variată, din care puteam alege, la început, ceea ce repugna cel mai puțin poftei mele de mâneare distruse, lipsa tracasărilor şi neliniştilor, şi mai ales prietenia, sfânta prietenie de care aveam nevoie mai mult chiar decât de rest, mă vindecară în curând.

Până atunci n-am ştiut cât de mult îmi plăcea la țară şi cât îmi era de necesară. Credeam că nu iubesc Nohantul. Plessis puse stăpânire pe mine ca un Eden.

Locul care merita o privire în acest cumplit ținut plat, îl reprezenta doar parcul. Dar cât era de fermecător acel parc imens unde căprioarele zburdau prin tufişurile dese, în luminişurile adânci, în jurul apelor adormite, ale acelor bălți misterioase pe care le descoperi sub sălciile bătrâne şi sub înaltele ierburi sălbatice. Anumite locuri aveau poezia unei păduri virgine. O pădure viguroasa este totdeauna şi în orice anotimp un lucru minunat.

Existau de asemenea flori frumoase şi portocali înmiresmați în jurul casei şi o grădină luxuriantă de zarzavaturi. Mi-au plăcut totdeauna legumele. Totul era aici mai puțin rustic, mai bine întreținut, mai bine împărțit, prin urmare mai puțin pitoresc şi mai puțin visător ca la Nohant; dar ce lungi bolți de ramuri, ce privelişti de verdeață, ce vreme frumoasa pentru galop pe aleile acoperite cu nisip! Şi apoi invitați tineri, chipuri totdeauna vesele, firi zvăpăiate, dar caractere plăcute! strigăte, râsete, jocuri nebuneşti de-a prinselea, un leagăn de frânt gâtul. Aici am simțit că eram eu însămi încă un copii. Uitasem asta. Mi-am reluat obiceiurile de la pension, cursele nebuneşti, râsetele fără motiv,

zgomotul de dragul zgomotului, mişcarea de dragul mişcării. Astea nu mai erau plimbările febrile sau reveriile posomorâte de la Nohant, activitatea în care te arunci cu furie., ca să scapi de tristețe, lâncezeala în care ai vrea să te poți cufunda veşnic. Era o adevărată partidă de plăcere, amuzament cu mai mulți, viața de familie de care eram atât de doritoare, încât niciodată n-am putut suporta o alta fără să mă apuce plictisul.

Aici am renunțat pentru ultima oară la visurile mânăstirii. De câteva luni, mă apucaseră din nou toate crizele vieții exterioare. La Plessis, am înțeles, în sfârşit, că nicăieri nu voi trăi mai uşor decât în aer!

liber şi într-un spațiu vast, mereu acelaşi, dacă era nevoie, dar fără constrângere în folosirea timpului şi fără o despărțire forțată de' spectacolul vieții liniştite şi practice de la țară.

Şi apoi, văzând fericirea Angelei am mai înțeles „nu exaltarea dragostei, ci perfectele plăceri ale legăturii conjugale şi ale unei prietenii adevărate,:, acea încredere supremă, acel devotament liniştit şi absolut, acea siguranță a sufletului care domnea între ea şi soțul ei, după ce trecuseră de prima lor tinerețe. Pentru cel care n-ar fi putut obține de la pronia cerească decât zece ani de asemenea fericire, aceşti zece ani valorau cât o viață.

Am adorat întotdeauna copiii, am căutat totdeauna, la Nohant ca şi la mânăstire, compania frecventă a copiilor mai mici decât mine. Atâta mi-am iubit şi mi-am îngrijit păpuşile, încât aveam un instinct foarte pronunțat al maternității. Cele patru fete ale măicuței Angele îi dădeau multă bătaie de cap; dar era o bătaie de cap plăcută de care se plângea şi maica Alicia în legătură cu mine; erau copiii pântecelui ei, mândria căminului ci, preocuparea tuturor instinctelor, visul viitorului ci.

James n-avea decât un regret, acela de a nu fi avut măcar un băiat. Pentru a-şi da iluzia asta, vota să-şi vadă cât mai mult timp fetele îmbrăcate băieţeşte. Purtau pantaloni şi jachete roşii, împodobite eu nasturi de argint şi aveau

înfățişarea unor mici soldați nesupuşi şi curajoşi. Lor li se adăugau adesea cele trei fete ale surorii sale, doamna Goudoin Saint-
Aignan, dintre care cea mai mare mi-a fost tare dragă; şi apoi Loisa Puget al cărui tată era asociatul tăicuțului meu James în exploatarea unei uzine;
în sfârşit, câțiva băieți din familie sau dintre intimi,
Norbert Saint-Martin, fiul cel mai tânăr al Roetiierilop, Eugene Sandre şi nepoții unui prieten în vârsta.
Când se reunea toată această mică lume, eu eram cea mai în vârsta din grup şi conduceam jocurile, unde încercam, chiar multă vreme după căsătorie, tot atâta plăcere în ce mă priveşte ca şi ultimul din

’SruP-

Redeveneam tânără, îmi regăseam adevărata vârstă de la Plessis. Aş fi putut să citesc, să veghez, să reflectez, aveam cărți la discreție şi o deplină libertate. Nu-mi venea în minte să profit de asta. După cavalcadele şi jocurile din timpul zilei, cădeam de somn de îndată ce puneam piciorul în camera mea,
, şi mă trezeam pentru a o lua de la capăt. Singurele reflecții care-mi treceau prin cap erau legate de teama de a nu reflecta. O făcusem prea mult odinioară; simțeam nevoia să uit lumea ideilor şi să mă abandonez vieții sentimentului liniştit şi activității tinereşti.

Se părea că mama mă înfățişase acolo ca pe o
„pedantă”, un „spirit tare”, o „originală”. Asta o înspăimântase un pic pe măicuța Angele care avusese cu atât mai mult merit cu cât se interesase totuşi de mine în nenorocirea mea; dar aştepta în zadar să-mi arăt spiritul meu viu şi vanitatea. Deschartres era
singura ființă cu care-mi permisesem să fiu pedanta;
ipentru că era el însuşi pedant şi dogmatiza toate lucrurile; nu exista niciun mijloc de a nu începe

lungi disertații cu el. Ce-aş fi făcut la Plessis cu micul meu bagaj de şcolar? N-ar fi uluit pe nimeni, şi găseam că e mult

mai plăcut să-l uit decât să nutresc cu el pe alții și pe mine însămi. Nu simțeam nevoia nici unei discuții pentru că ideile mele nu întâlneau niciun fel de contradicție. Himera obârșiei nu exista în această familie burgheză decât ca subiect de glumă fără amărăciune și cum n-avea adepți, n-avea nici adversari. Nu se gândea, nu era preocupat nimeni niciodată de asta.

În acea epocă, burghezia n-avea morga pe care a dobândit-o mai apoi și dragostea de bani nu fusese încă transformată în dogmă morală. Chiar dacă ar fi fost astfel, așa ceva n-ar fi existat la familia du
Plessis. James avea spirit, onoare și bun-simț. Soția sa, care era plină de inimă și de tandrețe, îl îmbogățise atunci când el fusese sărac lipit. Dragostea pură, dezinteresul complet erau religia și morala acestei femei nobile. Cum aș fi putut să fiu în dezacord cu ea sau cu ai săi asupra vreunui lucru r
Asta nu s-a întâmplat niciodată.

Opinia lor politică era bonapartismul nerațional...

H — Povestea vieții mele, voi. II

Fratele mai vârstnic al lui James și câțiva dintre cei mai bătrâni prieteni ai săi se raliaseră cu ardoare la monarhie și urau amintirea războaielor ruinătoare ale Imperiului. Să fi făcut asta din interes, din considerații de avere, sau din dragoste pentru siguranță:
James lupta împotriva lor ca un adevărat cavaler al
Franței neavând în vedere decât onoarea drapelului, groaza de străin, rușinea înfrân. Gerii și durerea trădării. După șapte ani de Restaurație avea încă lacrimi pentru eroii trecutului, și cum nu era nici prost, nici ridicol, nici „militar bătrân“, ascultai cu emoție lungile sale povestiri despre război, adesea repetate, dar totdeauna mișcătoare și pitorești. Le știam pe dinafară și încă le mai ascultam descoperind în el un talent de romancier istoric care mă interesa, deși eram departe de a mă gândi să devin eu însămi romancier. Câteva pasaje ale romanului *Jacques* mi-au fost sugerate de vagile amintiri ale povestirilor tăicuțului meu James.

Pentru că am pomenit numele Loi'sei Puget, pe care am pierdut-o din vedere după doi sau trei ani, datorez o amintire acestei copile remarcabile pe care abia am cunoscut-o ca fată tânără. Avea cu câțiva ani mai puțin decât mine, şi asta însemna atunci o atât de mare diferență, încât îmi aduc aminte, cu oarecare mirare, de felul legăturii dintre noi. E sigur că a fost aproape singura ființă cu care am discutat adesea despre artă şi literatură, la Plessis. Avea deci o mare precocitate şi arăta în acelaşi timp şi o înclinare, dar şi o lene deosebită în toate studiile ei. A fost, cred, o victimă a uşurinței. Înțelegea totul dintr-o dată şi asimila cu promptitudine toate ideile muzicale şi literare. Mama sa fusese cântăreață în provincie şi, deşi avea vocea dogită, cânta încă admirabil când consimțea să se
Iacă auzită în cerc restrâns. Era, de asemenea, o bună muziciană şi o sâcâia pe Loisa ca să studieze în mod serios, în loc să improvizeze la întâmplare. Loisa, care era fericită cu improvizațiile sale, n-o asculta câtuşi de puțin. Era un copil nesupus, mai nesupus decât toți cei de la Plessis. Frumoasă ca un înger, plină de răspunsuri caraghioase, ştia să se facă răsfățată de toată lumea. Cred că s-a răsfățat şi ea însăşi silindu-se să se mulțumească — spirit facil — cu ideile sale superficiale. A creat lucrări vesele în tinerețe, spontane, într-un ritm plăcut şi de o perfectă armonie. Acestea sunt calități care o ridică deasupra vulgarității genului. Dar eu, care-mi amintesc de ea mai mult poate decât îşi închipuie (căci eu eram l. A vârsta atenției, pe când ea nu se afla încă decât la cea a intuiției), ştiu avea în ea mai mult decât a dat la iveală; şi dacă

mi s-ar spune că, retrasă şi aproape uitată în provincie, a produs vreo operă mai serioasă şi mai plină de simțire decât vechile sale cântece., chiar dacă n-ar fi vorba decât de alte cântece (căci nu forma şi dimensiunea dau calitate lucrurilor), n-aş fi câtuşi de puțin mirată de un imens progres din partea ei…

Mama, sora mea şi Pierret veneau destul de rar să '

petreacă o zi sau două la Plessis, ca să afle dacă mă simțeam bine acolo şi dacă mai doream să rămân.
Or, tocmai asta era dorința mea, şi totul merse întradevăr bine între mama şi mine până la sfârşitul primăverii.

în această epocă, domnul şi doamna du Plessis se duseră să petreacă şi ei, câteva zile la Paris, şi deşi eu locuim la mama, veneau să mă ia în fiece dimineață ca să ne plimbăm împreună, să mănâric la
„cârciumă” cum spuneau ei, şi să hoinăresc seara pe bulevarde. Această „cârciumă“ era mereu „Cafe de Paris” sau „Freres Provenceaux”; hoinăreala era ila Operă, la teatrul Porte-Saint-Martin sau la vreo mimodramă de la Circ, care redeştepta amintirile războinice ale lui James. Mama era. Invitată la toate aceste plimbări; dar cu toate că ei îi plăcea acest gen de distracție, mă lăsa cel mai adesea să merg fără ea.
Se părea că voia să-i transmită toate drepturile şi toate îndatoririle sale materne doamnei du Plessis.

într-una din acele seri, luarăm, după spectacol,
înghețate la „Tortoni”, când măicuța Angele îi spuse
soțului ci:

— A, iată-l pe Casimir!

Un bărbat tânăr, slab, destul de elegant, cu o figură veselă şi cu o alură de militar veni să le strângă mâna
. Şi să răspundă la întrebările curtenitoare care i se adresau despre tatăl său, colonelul Dudevant, foarte iubit şi respectat de familie. Se aşeză lângă doamna
Angele şi o întrebă, în şoaptă, cine eram.

— E fata mea, răspunse ca cu voce tare.

— Atunci, reluă el în şoaptă, e deci soția mea?
Ştiți că mi-ați făgăduit mâna fiicei dumneavoastră mai mari. Credeam că e Wilfrid, dar cum aceasta mi se pare de o vârstă mai potrivită cu a mea, o primesc, daca voiți să mi-o dați.

Doamna Angele începu să râdă, dar această glumă fu o prevestire.

Câteva zile după asta, Casimir Dudevant veni la
Plessis şi luă parte la jocurile noastre de copii cu un antren

şi o veselie care nu puteau să pară decât de bun augur pentru firea sa. Nu-mi făcu curte, ceea ce ar fi tulburat atitudinea noastră neformalistă, şi nici măcar nu se gândi la asta. Între noi se legă o camaraderie liniştită, şi-i spunea doamnei Angele care avea de multă vreme obiceiul să-l numească ginerele ei:

— Fata dumneavoastră e băiat de treabă…
în timp ce eu spuneam la rândul meu:

— Ginerele dumneavoastră e un copil bun…

Nu ştiu cine ne împinse să continuăm cu voce care această glumă.

Moş Stanislas1, grăbit să bănuiască ceva rău, îmi strigă, în grădină, pe când mă jucam de-a prinselea:

— Haide, aleargă după soțul dumitale!

Casimir, furat de joc, strigă la rândul său;

— Hai, dă-i drumul nevestei mele!

Ajunserăm deci să ne socotim bărbat şi nevastă cu tot atât de puțină încurcătură şi pasiune câtă ar fi putut să aibă şi micul Norbert şi micuța Justine2.

într-o zi, în parc, moş Stanislas, punându-mi în legătură cu asta nu ştiu ce răutate, mi-am trecut

1 *Stanislas Hne,* un vechi prieten al familiei du Plessis, cu apucături cam ciudate, morocănos, grosolan şi foarte ironic.

B Aluzie la sfinții Norbert şi Justine, prototipurile candorii şi lipsei de fățărnicie.

brațul pe sub al său şi l-am întrebat pe acest urs bătrân de ce voia să dea o întorsătură amară celor mai neînsemnate lucruri.

— Pentru că dumneata eşti nebună dacă-ți închipui, răspunse el, că ai să ajungi să te măriți cu acest băiat. Va avea şaizeci sau optzeci de mii de livre rentă, şi mai mult ca sigur că nu te va vrea de nevastă.

— Îți dau cuvântul meu de onoare, i-am spus, că nu m-am gândit un singur moment să-l iau de bărbat; şi pentru că o glumă, care ar fi fost de prost gust, dacă n-ar fi început între persoane la fel de caste cum suntem cu toții aici, poate să devină un lucru serios în creiere amărâte ca al dumitale,

vreau să-l rog pe tăicuțul şi pe măicuța mea să-i pună capăt cât mai degrabă.

Tăicuțul James, pe care l-am întâlnit primul, reintrând în casă, răspunse, la plângerea. Mea, că moş
Stanislas bate câmpii.

— Dacă vrei să dai atenție împunsăturilor acestui bătrân, spuse el, n-ai să mai poți ridica nici măcar un degetfără ca să nu vadă în acest fapt un prilej de critică. Dar nu-i vorba de asta. Să discutăm serios.
Colonelul Dudevant are, în adevăr, o avere frumoasă, un jvenit frumos, jumătate pe numele soției sale, jumătate al său; dar în jumătatea lui de venit trebuie să-i socoteşti şi pensia de ofițer în retragere al
Legiunii de Onoare, de baron al Imperiului etc. El propriu-zis n-are al său decât un pământ destul de întins în Gasconia, iar fiul lui, care nu-i şi al soției sale, ci e fju natural, n-are dreptul decât la jumătate din a-ceastă moştenire. Probabil că va obține totul, pentru că tatăl său îl iubeşte, şi alți copii nu mai are;
dar odată socotelile făcute, averea lui n-o va depăşi niciodată pe-a dumitale, ba la început va fi chiar mai mică. Astfel că n-ar fi imposibil să fiți întradevăr soț şi soție, aşa cum ne place nouă să glumim, şi căsătoria asta ar fi mult mai avantajoasă pentru el
, decât pentru dumneata. Fii deci cu conştiința împăcată şi fă cum te taie capul. Respinge gluma, dacă te supără, nu-i da atenție, dacă ți-e indiferentă.

— Mi-e indiferentă, răspunsei eu, şi m-am temut să nu fiu ridicolă şi s-o fac să capete consistență dacă m-aş ocupa de ea.

Lucrurile rămaseră aici. Casimir plecă şi se întoarse.
La întoarcere, fu mai serios cu mine şi-mi ceru mâna, cu multă franchețe şi claritate.

— Poate că asta nu e conform uzanțelor, îmi spuse el, dar n-am vrut să obțin primul consimțământ decât de la dumneata şi în deplină libertate de spirit.
Dacă nu-ți sunt antipatic, şi n-ai putea totuşi să te pronunți

chiar atât de repede, dă-mi un pic mai multă atenție şi spune-mi în câteva zile, peste câtva timp, când vei voi, dacă mă împuterniceşti să-l trimit pe tata să vorbească cu mama dumitale.

Asta mă linişti mult. Domnul şi doamna du Plessis îmi vorbiseră atât de frumos de Casimir şi de familia sa, încât n-aveam motive să nu-i acord o atenție mai serioasă decât îi acordasem până atunci. Găseam sinceritate în cuvintele sale ca şi în întreg felul său de a fi. Nu-mi vorbea despre dragoste şi se arăta puțin dispus la o pasiune subită, la entuziasm şi, în orice caz, nepriceput să le exprime într-un fel seducător.
Vorbea despre o prietenie care rezistă la orice încercare şi compara liniştita fericire casnică a gazdelor noastre cu cea pe care credea că putea să jure că mi-o va asigura.

— Pentru ca să-ți dovedesc că sunt sigur de mine, şpunea el, vreau să-ți mărturisesc că am fost izbit, de la prima vedere, de aerul dumitale bun şi rezonabil. Nu te-am găsit nici frumoasă, nici drăgălaşă.
Nu ştiam cine eşti, n-auzisem niciodată vorbindu-se de dumneata; şi, totuşi, când i-am spus, râzând, doamnei Angele ca vei fi soția mea, am simțit dintr-o data că dacă s-ar întâmplă un asemenea lucru, aş fi întradevăr fericit. Acest gând vag mi-a revenit zilnic, din ce în ce mai limpede, şi când am început să râd şi să mă joc alături de dumneata, mi s-a părut că te cunoşteam de foarte multă vreme şi că eram doi prieteni vechi.

Cred că în epoca de viață în care mă găseam, şi la ieşirea din nişte nehotărâri atât de mari între mânăstire şi familie, o pasiune brusca m-ar fi înspăimântat.
N-aş fi înțeles-o, poate că mi s-ar fi părut că e jucată, sau ridicolă, la fel ca aceea a primului pretendent care se oferise la Plessis. Inima mea nu făcuse niciodată vreun pas înaintea ignoranței mele; nicio nelinişte a ființei mele nu mi-ar fi tulburat rațiunea şi nu mi-ar fi adormit neîncrederea.

Găseam deci raționamentul lui Casimir simpatic şi, după ce m-am consultat cu gazdele mele, am rămas cu el în termenii acelei camaraderii plăcute, care tocmai căpăta un fel

de drept de a exista între noi.

Nu fusesem niciodată obiectul acelor griji exclusive, acelei supuneri voluntare şi fericite care uimeşte şi mişcă o inimă tânără. Nu puteam să nu-l privesc în curând pe Casimir ca pe cel mai bun şi mai sigur dintre prietenii mei.

Aranjarăm, cu doamna Angele, o întrevedere între colonel şi mama, şi până atunci nu ne făcurăm niciun fel de proiecte, pentru că viitorul depindea de capriciul mamei, care putea face ca totul să cadă baltă.

Dacă ea ar fi refuzat, nu trebuia să ne mai gândim la asta şi să rămânem plini, de stimă unul faţă de cdălalt

Mama veni la Plesssis şi fu izbită, ca şi mine, de un tandru respect pentru frumosul; chip, pletele de argint, aerul de distincţie şi bunătatea bătrânului colonel. Discutară împreună cu gazdele noastre. Pe urmă mama îmi spuse:

— Am spus da, dar nu în felul în care să nu-mi mai pot lua cuvântul înapoi. Nu ştiu încă dacă băiatul îmi place. Nu-i un om frumos. Mi-ar fi plăcut un ginere frumos, care să-mi ofere braţul.

Colonelul îl luă pe al meu ca să se ducă să vadă o pajişte în spatele casei, vorbind tot timpul despre agricultură cu James. Mergea anevoie, având violente atacuri de gută. Când ne despărţirăm, eu şi cu

James, de ceilalţi care se plimbau, colonelul îmi vorbi cu o mare afecţiune, îmi spuse că-i plăceam extraordinar şi că va privi ca o mare fericire în viaţa sa faptul de a mă avea de fiică.

Mamă rămase câteva zile, fu amabilă şi veselă, îl tachina pe viitorul său ginere pentru a-l încerca, îl găsi băiat de treabă, şi plecă Îngăduindu-ne să rămînem împreună sub ochii doamnei Angele. Se hotărâse să aşteptăm — pentru a se fixa data căsătoriei — reîntoarcerea la Paris a doamnei Dudevant, care se dusese să petreacă un timp la familia sa, la Mans.

Până atunci, părinţii trebuiau să ia cunoştinţă de averea reciprocă, şi colonelul voia să rânduiască lucrurile în aşa fel, încât încă din timpul vieţii sale să asigure traiul fiului lui.

După cincisprezece zile, mama căzu ca o bombă la Plessis. Descoperise că tânărul Casimir, în toiul unei vieți destrăbălate, fusese cât va timp băiat de cafenea.

Nu ştiu de unde pescuise această trăsnaie. Cred că era un vis pe care-l avusese cu o noapte înainte şi pe care, la sculare, îl luase drept realitate. Această plângere fu primită cu râsete care o înfuriară, iar James o asigură că nu pierduse aproape deloc din vedere familia Dudevant, că tânărul Casimir nu căzuse niciodată în nicio destrăbălare. În zadar a protestat

Casimir însuşi, că nu i-ar fi fost ruşine să fie băiat

de cafenea, dar că nepărăsind şcoala militară decât pentru a face campania ca sublocotenent şi nepărăsind armata, la dizolvarea ei, decât pentru a învăța dreptul, la Paris, rămânând la tatăl său, şi bucurându-se de o întreținere satisfăcătoare, sau urmându-şi părintele la țară, unde trăia ca un băiat de familie, n-avusese niciodată, nici măcar opt zile, ba nici-chiar douăsprezece ore, „răgazul" de a servi într-o cafenea;

mama se încăpățână, pretinse că-şi bătea joc de ea şi, luându-mă afară, izbucni în invective delirante împotriva doamnei Angele, a obiceiurilor, a conduitei casei sale şi a intrigilor familiei du Plessis care-şi făcea o meserie din a mărita moştenitoarele bogate cu aventurieri, pentru a trage profituri etc., etc.

Făcu o criză atât de violentă, încât mi-a fost teamă pentru judecata ei şi m-am străduit s-o distrag de la asta spunându-i că eram gata să-mi fac bagajul şi să plec de îndată cu ea; că, la Paris, va culege toate informațiile pe care le dorea, şi că, atâta timp cât ea nu va fi mulțumită, nu-l vom mai vedea pe Casimir. Se calmă de îndată.

— Da, da! spuse ea. Să ne facem bagajele.

Dar de-abia începusem, că-mi şi zise:

— După q matură chibzuință, plec. Nu-mi place aici. Ție îți place, rămâi. Mă voi informa şi te voi înştiința despre cele ce voi afla!

Plecă în aceeaşi seară; se întoarse să mai facă scene de acelaşi fel şi, în concluzie, fără să fie prea mult rugată, mă lăsă la Plessis, până la sosirea doamnei
Dudevant la Paris. Văzând atunci că dădea curs căsătoriei şi că mă chema lângă ea cu intenţii care păreau serioase, am regăsit-o în strada Saint-Lazare, într-un nou apartament, destul de mic şi destui de urât, pe care-l închiriase în spatele vechiului Tivoli. Vedeam, de la ferestrele cabinetului meu de toaletă, această vastă grădină şi, în timpul zilei, puteam, pentru o foarte mică sumă de bani, să mă plimb prin ea, împreună cu fratele meu, care tocmai sosise şi care se instalase într-o chichineaţă, deasupra noastră.

Hippolyte îşi făcuse stagiul şi, chiar în ajun de a fi numit ofiţer, n-a mai vrut să-şi reînnoiască angajamentul. Căpătase groază de milităria pe care o îndrăgise cândva cu patimă. Contase pe o avansare mai rapidă; dar vedea bine că abandonul familiei Villeneuve se întinsese până la el şi găsea meseria de soldat în garnizoană, fără' speranţa războiului şi a onoarei, abrutizantă pentru inteligenţă şi infructuoasă pentru viitor. Putea, cu micul lui venit, să trăiască acceptabil, şi i-am oferit, fără să fiu contrazisă de mama, care-l iubea mult, să locuiască la mine, până când ar fi izbutit, cum avea de gând, să-şi găsească o nouă meserie.

Intervenţia lui între mama şi mine fu foarte bună.
Ştia mult mai bine decât mine să afle punctul nevralgic al acestui caracter bolnav. Râdea de furiile sale, o flata sau o ironiza. Ba chiar o şi certa, iar de la el ea răbda -orice. Pielea lui tăbăcită de husar nu era aşa de uşor de străpuns ca susceptibilitatea mea de fată tânără şi nepăsarea pe care o arăta în faţă potopului de ocări al mamei, făcea adesea aceste ocări atât de inutile, încât ea renunţa de îndată la de.
Mă îmbărbăta cum putea mai bine, socotind că eram nebună să mă sinchisesc atâta de aceste schimbări de dispoziţie ale mamei, care-i păreau fleacuri în comparaţie cu sala de poliţie şi cu scandalurile de la regiment.

Doamna Dudevant veni să-i facă mamăi vizita oficială. Ea n-o egala, desigur, ca inimă şi inteligenţă, dar avea maniere

de cucoană mare şi înfăţişarea unui înger de blândeţe. Mă avântai orbeşte în simpatia pe care aerul ei uşor suferind, vocea slabă şi frumosul său chip distins mi-au inspirat-o încă de la început

şi mi-au inspirat-o şi ulterior, mai multă vreme decât ar fi fost normal. Mama a fost flatată de avansurile sale care mângâiau tocmai latura jignită a orgoliului ei. Căsătoria fu hotărâtă; apoi pusă iar în discuţie şi iar ruptă, şi apoi lăsată în voia capriciilor mamei, care durară până în toamnă, şi care mă făcură adesea cu adevărat nenorocită şi cu adevărat bolnavă; căci, deşi recunoşteam, împreună cu fratele meu, că, în fond, mama mă iubea şi că nici unui din afronturile de care limba ei făcea atâta risipă, nu era gândit, totuşi nu mă puteam obişnui cu acele alternative de veselie nebună şi de mânie întunecată, de tandreţe expansivă şi de indiferenţă aparentă sau de aversiune capricioasă.

Nu-şi schimbă atitudinea faţă de Casimir. Nu-l simpatiza, spunea ea, pentru că nu-i plăcea nasul lui.
Accepta atenţiile lui şi se amuza să-i pună la încercare răbdarea; care nu-i era prea mare, dar pe care totuşi şi-o păstra cu ajutorul lui Hippolyte şi intervenţia lui Pierret. Dar ea mi-l vorbea de rău, şi acuzaţiile sale erau atât de nedrepte, încât era imposibil să nu producă o reacţie de indulgenţă sau de încredere în inimile pe care ea se străduia să ie înăcrească sau să le dezamăgească.

Spuse, în sfârşit, da, după dezbateri băneşti destul de jignitoare.. Voia să mă mărite sub regim dotai, şi domnul Dudevant-tatăl opunea la asta oarecare rezistenţă din pricina motivelor de neîncredere faţă de fiul său, pe care ea şi le exprima fără menajamente.
L-am îndemnat pe Casimir să reziste din toată puterea
Ia această măsură conservatoare a proprietăţii, care avea aproape întotdeauna ca urmare sacrificarea libertăţii morale a individului imobilităţii tiranice a avutului. N-aş fi vândut pentru nimic în lume casa şi grădina de la Nohant, ci numai o parte din pământ, cu scopul de a obţine un venit în raport

cu cheltuielile pe care le necesita importanța relativă a locuinței.
Ştiam că bunica fusese totdeauna strâmtorată din pricina acestei disproporții, dar soțul meu a trebuit să cedeze în fața încăpățânării mamei, care gustă plăcerea de a face un ultim act de autoritate.

Ne căsătorirăm în septembrie 1822, şi, după vizitele şi înapoierea vizitelor de nuntă, după o pauză de cîteva zile la scumpii noştri prieteni du Plessis, plecarăm, împreună cu fratele meu, la Nohant, unde furăm primiți cu bucurie de bunul Deschartres.

X

Retragere la Nohant. — Lucrul cu acul, util femeilor din punct de vedere moral. — Echilibru de dorit între oboseală şi răgaz. —
Măcăleandrul meu. — Deschartres părăseşte Nohantul. — Naşterea fiului meu. — Deschartres la Paris. — Iarna lui 1824 Ia
Nohant. — Schimbări şi ameliorări pe care mi le pricinuieşte spleenul. — Vară la Plessis. Copiii. Idealul în societatea lor. —
Aversiune pentru viața pozitivă. Omersson. — Funeraliile lui
Ludovic al XVIII-lea la Saint-Denis. — Grădina pustie. — *Eseurile* lui Montaigne. — Revedem Parisul. — Abatele de Premord.
— Retragere la mânăstire. — Aspirații către viața monahală. —
Maurice la mânăstire. — Sora Helene ne alungă.

Petrecui la Nohant iarna anului 1822 spre 1823 [12]
destul de bolnavă, destul de absorbită de sentimentul dragostei materne care se deştepta în mine, printre cele mai dulci vise şi cele mai însuflețite aspirații.
Transformarea care se petrece într-un astfel de moment în viața şi în gândurile femeii, este, în general, completă şi

---

[12] Această parte a fost scrisă în 1853 şi 1854 (n.a.).

sigură, şi* ea a avut loc în fiinţa mea la fel ca şi în atâtea altele. Nevoile inteligenţei, neliniştea gândurilor, curiozităţile studiului ca şi cele ale observaţiei dispar de îndată ce dulcea sarcină se face simţită chiar înainte ca ea să-mi fi dat de veste prin primele sale tresăriri că există. Providenţa vrea ca în această fază de aşteptare şi de speranţă viaţa fizică şi viaţa sentimentului să predomine. Astfel, veghile, lecturile, reveriile, într-un cuvânt viaţa intelectuală, au fost în mod firesc suprimate fără cea mai mică strădanie sau cel mai mic regret. Iarna fu lungă şi aspră, o zăpadă deasă acoperi multă vreme pământul îngheţat mai dinainte prin geruri puternice. Soţului meu îi plăcea de asemenea la ţară, deşi altfel decât mie şi, pasionat de vânătoare,îmi lăsa lungi răgazuri pe care le trăiam cusând scutece. Nu cususem niciodată în viaţa mea. Tot spunând că era necesar să ştiu, bunica nu m-a obligat niciodată la o asemenea treabă, aşa că mă credeam extrem de stângace.

Dar când osteneala asta avu ca scop să îmbrace mica fiinţă pe care o vedeam în toate visele mele, am început s-o fac cu un soi de patimă. Buna mea Ursule veni să mă înveţe cum să cos două bucăţi de pânză şi ce înseamnă o cusătură dublă. Am fost într-adevăr mirată să văd cât era de uşor; dar în acelaşi timp am înţeles că şi în asta, ca în orice, există scornirea şi măiestria croielii foarfecelor.

De atunci mi-a plăcut totdeauna munca cu acul, şi ea constituie pentru mine o recreaţie care mă pasionează uneori până la încordare. Am încercat chiar să brodez mici bor\ete, dar a trebuit să mă mărginesc la două sau trei: mi-aş fi pierdut vederea. Vedeam minunat, oricât de departe; este ceea ce se cheamă la noi o privire puternică; dar nu disting obiectele mici; şi să număr firele unei museline, să citesc literele mărunte, într-un cuvânt să privesc de aproape, constituie o suferinţă care-mi dă ameţeala şi care-mi înfige mii de ace în cap.

Am auzit adesea spunându-se de către femei de talent că treburile gospodăriei şi mai ales lucrul cu acul ar fi abrutizante, insipide, şi ar face, parte din sclavia la care este

condamnat sexul nostru. N-am poftă să fac teoria sclavajului, dar neg că aceste treburi ar fi o consecință a lui. Mi s-a părut totdeauna că aceste îndeletniciri au pentru noi o atracție naturală, de neînvins, pentru că am resimțit-o în toate epocile vieții mele şi fiindcă aceste treburi au liniştit adesea,
în mine, mari agitații ale spiritului. Influența lor nu este abrutizantă decât pentru femeile care disprețuiesc acestc treburi şi care nu ştiu să caute în de ceea ce află în'orice altceva: lucrul bine făcut. Bărbatul care sapă nu face o treabă mai grea şi la fel de monotonă ca şi femeia care coase? Totuşi, lucrătorul bun, care sapă repede şi bine, nu se plictiseşte să sape, şi-ți va spune surâzând că lui îi place truda...

Iarna, orice s-ar spune, este frumos la țară. Cunoşteam acest lucru mai de mult, şi iarna aceea s-a scurs ca o zi, afară de şase săptămâni pe care a trebuit să le petrec în pat, într-o inactivitate completă.
Această prescripție a lui Deschartres mi se păru aspră, dar ce n-aş fi făcut ca să-mi păstrez nădejdea de a fi mamă? Era pentru prima oară că mă vedeam prizonieră din pricina sănătății. Am avut însă o compensație neprevăzută. Zăpada era atât de deasă şi de continua în acel moment, încât păsările, murind de foame, se lăsau prinse cu mâna. Mi-au fost aduse de toate soiurile, patul a fost acoperit eu o pânză verde, s-au fixat la colțuri crengi mari, de brad, şi am trăit în acest boschet, înconjurată de cintezoi, de măcăleandri, scatii şi vrăbii care, îmblânziți brusc de căldură şi hrană veneau să mănânce din mâinile mele şi să se încălzească pe genunchii mei. Când ieşeau din înțepeneala lor zburau prin cameră-, la început cu bucurie, apoi cu nelinişte, şi eu le deschideam fereastra. Mi
se aduceau altele care degeraseră la fel şi care, după câteva ore sau câteva zile de intimitate cu mine (asia varia după specii şi gradul de suferință pe care-l
încercaseră), îmi cereau să le redau libertatea. Se întâmplă să-mi fie aduse unele din cele pe care le eliberasem şi pe care le însemnasem. Acelea păreau într-adevăr să mă recunoască

şi reintrau în posesia casei lor de sănătate după o recidivă.

Un singur măcaleandru s-a încăpăţânat să rămână cu mine. Fereastra a fost deschisă de douăzeci de ori, de douăzeci de ori s-a dus până la marginea ei, a privit zăpada, şi-a încercat aripile în aer liber, a făcut parcă o piruetă plină de graţie şi a revenit în casă, cu chipul expresiv al unui personaj rezonabil care stă acolo unde se simte bine. A rămas astfel până la jumătatea primăverii, cu ferestrele deschise, zile întregi. N-a existat musafir mai spiritual şi mai plăcut decât această mică pasăre. Era de un neastâmpăr, de o cutezanţă şi o veselie neaşteptate. Cocoţat, în zilele friguroase, pe vârful piciorului meu întins în faţa focului, la vederea flăcării strălucitoare îl apucau adevărate accese de nebunie. Se azvârlea în mijlocul lor, le străbătea într-un zbor rapid şi revenea să-şi ia locul fără să-şi fi pârlit măcar o singură pană. La început, această faptă smintită m-a înspăimântat, căci îl iubeam mult; dar m-am obişnuit cu eî văzând c-o făcea fără urmări neplăcute.

▪ Avea gusturi la fel de bizare ca şi îndeletnicirile sale, şi, curios să încerce orice, îşi strica stomacul cu lumânări şi pastă de migdale. Într-un cuvânt, statul în casă voluntar îl transformase până într-atât, încât i-ar fi fost greu să se mai adapteze vieţii rustice, dar, după ce a cedat puterii de atracţie a soarelui, spre cincisprezece aprilie, s-a pomenit în grădină, îl văzurăm multă vreme alergând din creargă în creangă, în jurul nositru, şi nu ne plimbam niciodată

fără ca el să nu vină să ciripească sau să zboare pe lângă noi.

▪ Soţul meu se împăca bine eu Deschartres, căruia îi expirase contractul la Nohant. L-am prevenit pe domnul Dudevant asupra caracterului său absolut şi irascibil, şi el mi-a făgăduit să-l menajeze. Şi-a ţinut cuvântul, dar întârzia, fireşte, să facă uz de autoritatea sa în afacerile noastre, şi, la rândul său, Deschartres dorea, să se ocupe exclusiv de ale sale. Obţinui de la soţul meu şi-l făcui să-şi dea cu însufleţire cuvântul că Deschartres va locui la noi tot restul vieţii sale.

Mi se părea că Deschartres n-ar fi putut trăi în altă parte, şi nu mă înşelam; dar el refuză net şi-mi spuse, în chip naiv, şi pentru ce anume:

— De douăzeci şi cinci de ani sunt singurul stăpân absolut în casă, îmi zise el, am condus lucrurile, am comandat la toată lumea şi n-am avut decât femei care să mă controleze, căci tatăl dumitale nu s-a amestecat niciodată în nimic. Soțul dumitale nu m-a necăjit cu nimic pentru că nu s-a ocupat de gesti'unea mea. Acum, când ea a luat sfârşit, eu voi fi cel care-l
voi supăra, fără să vreau, prin criticile şi contrazicerile mele. Mă voi plictisi să n-am nimic de făcut, îmi va părea rău dacă nu voi fi ascultat; şi, apoi, vreau sa lucrez şi să poruncesc pe contul meu. Ştii că m-am tot gândit cum sa fac avere şi simt că a venit momentul.

Iluzia tenace a bietului meu pedagog putea fi combătută Jncă şi mai puțin decât pofta lui de dominație.
Se hotărî că va părăsi Nohantul la Sfântul Ion, adică la 24 iunie, termenul expirării contractului său. Plecarăm înaintea lui la Paris, unde, după câteva zile petrecute la Plessis, la bunii noştri prieteni, am închiriat un mic apartament mobilat, în palatul Florence, strada Neuve-des-Mathurins, la un vechi şefbucătar al împăratului. Acest om, care se numea Gaillot şi care era o ființă minunată şi foarte cinstita, contractase în serviciul „pentru cazul în care“, un obicei ciudat, acela de a nu se culca niciodată. Se ştie că acest „pentru cazul în care” al împăratului era un pui totdeauna fript cum trebuie, la orice oră din zi şi din noapte. O viață de om fusese închinată prezenței acestui pui la frigare, şi Gaillot, însărcinat să-l supravegheze, dormise zece ani pe un scaun, îmbrăcat din cap până-n picioare, totdeauna în măsură să fie gata într-o clipă. Acest regim dur nu l-a scăpat de obezitate. El l-a continuat, neputând să se întindă într-un pat fără să se înăbuşe şi pretinzând că nu poate dormi decât cu un ochi. A murit de o boală de ficat spre vârsta de şaizeci de ani. Soția lui fusese camerista împărătesei Josephine.

în palatul pe care ei îl mobilaseră, am găsit, în fundul unei

a doua curți, plantată ca o grădină, un mic pavilion în care veni pe lume fiul meu Maurice, la 30 iunie 1823, fără necazuri şi foarte vioi. N-a fost moment mai frumos din viața mea decât acela când, după o oră de somn adânc, ce-a urmat durerilor teribile ale facerii, deşteptându-mă, am văzut ființa aceea mică, adormită pe perna mea. Îl visasem atât de mult mai înainte şi eram atât de slăbită, încât nu eram sigură nici acum că nu visez. Mă temeam să mă mişc, să nu-mi văd visul spulberându-se, ca în alte zile.

M-au ținut în pat mai multă vreme decât trebuia.
Aşa-i obiceiul la Paris, să iei mai multe precauții pentru femeile în situația asta, decât se iau la noi, la țară.
Când am fost a doua oară mamă, m-am sculat din jsat a doua zi şi m-am simțit foarte bine.

Am fost doica fiului meu, după cum, mai târziu, am fost şi doică surorii sale. Mama i-a fost naşă, şi socrul meu naş.
■ Deschartres a sosit Ia Nohant plin de proiectele sale de îmbogățire şi grozav de afectat, în antica lui haină albastru-deschis, cu nasturi de aur. Avea un aer atât de provincial în ținuta lui învechită, încâț se întorcea lumea pe stradă, ca să-l privească. Dar lui nu-i păsa, şi trecea în toată maiestatea sa. Îl examina pe Maurice cu atenție, îl dezbrăcă şi-l întoarse pe toate fețele, pentru a se asigura că nu avea nimic de îndreptat sau de criticat. Nu-l mângâie; nu-mi amintesc să-l fi văzut vreodată pe Deschartres mângâind sau sărutând pe cineva; dar îl ținu pe copil, adormit, pe genunchii săi şi-l privi multă vreme. Apoi, satisfăcut de cât privise acest copil, continuă să spună că era timpul să trăiască şi pentru el.

Am petrecut toamna şi iarna următoare la Nohant, ocupată tot timpul cu Maurice. În primăvara anului
1824 am fost cuprinsă de un mare spleen a cărui cauză n-aş putea s-o spun. Era în totul şi în nimic. Nohantul era ameliorat, dar răvăşit; casa îşi schimbase obiceiurile, grădina îşi schimbase aspectul. Exista mai multă ordine, mai puține abuzuri printre servitori, apartamentele erau mai bine întreținute, aleile mai drepte, îngrădirea mai vastă; copacii bătrâni fuseseră puşi pe foc, câinii bătrâni, infirmi şi jegoşi

fuseseră omorâți, caii care nu slujeau la nimic vânduți, într-un cuvânt, toate lucrurile reînnoite. Era mai bine, desigur. Toate astea îl ocupau şi-l mulțumeau pe soțul meu. Aprobam orice şi n-aveam, în mod rațional, nimic de regretat, dar spiritul îşi are ciudățeniile lui. Când această transformare fu operată, când nu l-am mai văzut pe bătrânul Phanor luând în stăpânire căminul şi punându-şi labele murdare de noroi pe covor, când mi s-a spus că păunul bătrân care mânca din mâna bunicii nu va mai înfuleca fragii din grădină, când n-am mai regăsit colțurile întunecoase şi părăsite pe unde-mi plimbasem jocurile de copil şi reveriile adolescenței, când, înconcluzie, un nou interior îmi vorbi de un viitor unde niciuna din bucuriile şi din durerile mele trecute nu ma mai însoțeau, m-am tulburat şi, fără să judec, fără conştiința nici unui rău prezent, m-am simțit zdrobită de un nou dezgust de viață care a căpătat iar un caracter bolnăvicios.
1 într-o dimineață, în timp ce mâncam, fără să am vreo pricină imediată de contrarietate, m-am simțit brusc năpădită de lacrimi. Soțul meu s-a mirat de asta. Nu puteam să-i explic nimic, decât că mai încercasem accese asemănătoare de disperare, fără cauză, şi că probabil aveam creierul slab sau dezechilibrat.
Asta a fost şi părerea lui; el atribui starea mea proastă şederii la Nohant, morții încă prea recente a bunicii, despre care toată lumea îmi vorbea în chip întristător, aerului ținutului, în sfârşit, cauzelor exterioare, felului de plictiseală pe care îl încerca ei însuşi, în pofida vânătorii, a plimbării şi a activității sale de proprietar. Îmi mărturisi că nu-i plăcea de loc Berry-ul şi că i-ar fi plăcut să încerce să trăiască oriunde în altă parte. Convenirăm să încercăm, şi plecarăm la Plessis.

Ca urmare a unui aranjament bănesc, pe care.
pentru ca să mă simt bine, prietenii noştri acceptară să-l facă cu noi, petrecurăm vara la ei, şi eu regăsii acolo distracția şi lipsa de griji necesare tinereții.
Viața la Plessis era încântătoare, caracterul plăcut al stăpânilor casei reflectându-se asupra diferitelor firi ale numeroşilor lor oaspeți. Se juca comedie, se vâna în parc, se

făceau lungi plimbări, se primea atâta lume, încât fiecăruia îi era uşor să-şi aleagă un grup pe care-l prefera în preajma sa. Eram înconjurată de tot ce exista mai tânăr în castel. De la țânci până la tinerele domnişoare şi băiețandri, veri, nepoți şi prieteni de-ai familiei; numărăm cu toții o duzină,

care mai spori prin numărul copiilor şi adolescenților de la fermă. Nu eram persoana cea mai vârstnică din ceată, dar fiind singura măritată, aveam în mod firesc cârmuirea acestui respectabil personal. Loisa Puget, care devenise o tânără fermecătoare, Felicie Saint-
Aignan, care era încă o mare fată mică, dar al cărei caracter adorabil îmi plăcea grozav, deveni cu timpul o prietenă serioasă; Tonine Duplessis, cea de-a doua fată a măicuței Angele, care era încă un copil care avea să moară, ca şi Felicie, în floarea vârstei, acestea erau acolo tovarăşele mele preferate. Organizarăm jocuri de toate felurile, de la *volant*13 până la jocul de-a v-ați ascunselea şi inventarăm reguli ce îngăduiau până şi celor care mergeau de-a buşilea, ca
Maurice, să ia parte activă la acțiunea generală. Apoi erau călătoriile, călătorii adevărate, dacă aveam în vedere picioarele mititele care ne urmau prin parcul şi grădinile imense. La nevoie, cei mari îi luau în brațe pe cei mai mici, şi veselia, mişcarea nu încetau.
Seara, persoanele mari fiind cu noi laolaltă, se întâmpla adesea ca multe dintre de să ia parte la vacarmul nostru; dar când nu le mai puteau suporta, ceea ce se întâmplă destul de repede, aveam răutatea să spunem între noi că doamnele şi domnii nu ştiau să se joace şi că ar trebui să-i istovim în alergări a doua zi pentru a-i dezgusta de jocuri.

; Soțul meu, ca şi mulți alții, se mira văzându-mă redevenind dintr-o dată atât de vioaie şi de nebună, în acel mediu care părea atât de potrivnic obiceiurilor mele

---

[13] Joc care consta din aruncarea în sus, cu o rachetă asemenea celei de tenis, a unei mingi de plută împodobită cu pene.

melancolice; numai eu singură şi ceata nepăsătoare a copiiilor nu ne miram. Copiii nu sunt prea sceptici în privința plăcerilor lor şi înțeleg bucuros că nu pot să viseze la altceva mai bun. Cât despre mine, mă aflam într-una din cele două fețe ale firii mele, la fel ca la Nohant, între opt şi doisprezece ani, la fel ca la mânăstire, între treisprezece şi şaisprezece, alternanță continuă de singurătate meditativă şi de zăpăceală completă, în condițiile inocenței primitive.

La cincizeci de ani sunt exact cum eram atunci, îmi plac visurile, meditația şi munca; dar peste o anumită limită mă cuprinde tristețea, gândurile negre, şi dacă realitatea mi se arată în ceea ce are mai sinistru, apoi trebuie sau să mor, sau să dau curs liber veseliei.

Or, am absolută nevoie de o veselie sănătoasă şi adevărată. Cea deşănțată mă dezgustă, cea spirituală mă plictiseşte. Conversația sclipitoare îmi place s-o ascult când sunt dispusă să fiu atentă; dar nu pot suporta multă vreme o conversație continuă fără a încerca o mare oboseală. Dacă este serioasă are asupra mea efectul unei şedințe politice, sau al unei conferințe de afaceri; dacă este răutăcioasă, nu-i deloc veselă pentru mine. Într-un ceas, când ai ceva de spus sau de ascultat, ai epuizat subiectul şi după asta nu faci decât să bați apa-n piuă. N-am un spirit atât de puternic încât să discut succesiv despre mai multe lucruri importante şi, poate pentru a mă consola de această infirmitate, îmi imaginez, ascultându-i pe oamenii care vorbesc mult, că nimeni n-are puterea să vorbească mai mult de un ceas pe zi.

Ce-i de făcut deci pentru a înveseli orele vieții în comun în intimitatea de toate zilele? Bărbaților le place în general să vorbească despre politică, femeile îi scot paguba vorbind despre toalete. Din acest punct de vedere nu sunt nici bărbat, nici femeie: sunt copil.

Trebuie ca, făcând vreun lucru cu mâinile, care să-mi amuze ochii, sau vreo plimbare care să-mi ocupe picioarele, sa aud în jurul meu schimbându-se cu însuflețire opinii care se mă facă să nu simt vidul şi groaza lucrurilor omeneşti. A scuza, a ocărî, a bănui, a blestema, a-ți bate joc, a condamna, iată

scopul oricărei discuţii politice sau literare, căci simpatia, încrederea şi admiraţia au, din nenorocire, formule mai concise decât aversiunea, critica şi bârfeala. N-am sfinţenia dăruită o dată cu viaţa, dar am poezia drept condiţie a existenţei mele, şi tot ceea ce ucide prea Crud visul despre ceea ce este bun, simplu şi adevărat,singur ul care mă susţine împotriva spaimei secolului, reprezintă o tortură de care mă feresc atât pe cât îmi este posibil.

Iată de ce, întâlnind prea puţine excepţii la pozitivismul înfricoşător al contemporanilor de vârsta mea am trăit aproape întotdeauna din instinct şi din plăcere alături de persoane cărora, dacă aş fi avut câţiva ani mai mult, aş fi putut să le fiu mamă.

în plus, în toate împrejurările în care am fost liberă să-mi aleg felul de a fi, am căutat un mijloc de a idealiza realitatea din jurul meu şi de a o transforma într-un soi de oază fictivă, unde răii şi leneşii să nu fie tentaţi să pătrundă sau să rămână.

Un vis al vârstei de aur, un miraj de inocenţă câmpenească,. Artistică sau poetică, m-a cuprins încă din copilărie şi m-a urmărit până la vârsta matură.

Aceasta este cauza multelor amuzamente foarte simple şi totuşi foarte active care au fost împărtăşite în mod real naiv şi cordial de către cei a căror inimă a fost mai curată. Aceia, cunoscându-mă nu s-au mai mirat de contrastul unui spirit atât de înclinat sa se întunece şi atât de lacom să se distreze; ar trebui să vorbesc poate de un suflet imposibil de mulţumit cu ceea ce se mulţumeşte majoritatea oamenilor şi atât tle uşor de încântat tocmai cu ceea ce ’sodotesc ei pueril şi iluzoriu. Nu pot să mă explic mai bine pe mine însămi. Nu mă cunosc prea mult nici din punct de vedere al teoriei; am numai experienţa a ceea ce mă ucide sau mă reînsufleţeşte în practica vieţii.

Dar, graţie acestor contraste, anumiţi oameni îşi fac despre mine părerea că aş fi cu totul ciudată.

Soţul meu, mai indulgent, mă socotea idioată. Poate că într-o oarecare măsură avea dreptate şi, puţin câte puţin, ajunse

cu vremea să mă facă să-i simt astfel superioritatea raţiunii şi a inteligenţei, încât din pricina asta am fost ca zdrobită şi ca năucă în faţa lumii.
Nu mă plângeam. Deschartres mă obişnuise să nu contrazic cu violenţă infailibilitatea altuia, şi lenea mea ducea casă bună cu acest regim de a sta deoparte şi de a tăcea.
1 Către iarnă, cum doamna du Plessis urma să se ducă la Paris, soţul meu şi cu mine ne consultarăm asupra reşedinţei pe care să he-o alegem; n-aveam mijloace să trăim la Paris şi, de altfel, nu iubeam
Parisul niciunul, nici celălalt. Ne plăcea la ţară, dar ne era frică de Nohant; frică probabil să ne regăsim unul în faţa celuilalt, fiecare cu instincte diferite în toate privinţele şi cu caractere care nu comunicau unul cu celălalt. Fără a voi să ne ascundem nimic, n-aveam nimic să ne explicăm; nu ne certam niciodată în legătură cu nimic; mi-e prea groază de discuţii pentru a voi să ştirbesc spiritul altuia; făceam, dimpotrivă, mari eforturi pentru a vedea totul cu ochii soţului meu, pentru a gândi şi a face cum dorea el. Dar de-abia mă puneam de acord cu el, că, nemaisimţindu-mă de acord cu propriile mele instincte, cădeam într-o tristeţe înfricoşătoare.
încerca probabil şi el ceva analog, fără să-şi dea seama, şi era cu totul de părerea mea când îi ceream să ne înconjurăm de lume şi să ne distrăm. Dacă m-aş fi priceput să ducem o’viaţă mai exterioară şt mai însufleţită, dacă m-aş fi complăcut în activi-

tatea unor relaţii variate, el ar fi fost în continua agitaţie şi s-ar fi menţinut astfel graţie legăturilor cu lumea. Dar eu nu eram câtuşi de puţin tovarăşa de viaţă care i-ar fi trebuit. Eram prea exclusivistă, prea concentrată, prea în afara convenţionalului.
Dacă aş fi ştiut de unde venea răul, dacă pricina plictiselii lui şi a mea s-ar fi precizat în spiritul riieu fără experienţă şi fără pătrundere, aş fi aflat leacul, poate că aş fi izbutit să mă transform; numai că eu nu pricepeam absolut nimic, nici în

legătură cu el, nici cu mine.

Căutarăm o căsuță de închiriat în împrejurimile Parisului, şi cum eram destul de strâmtorați, găsirăm cu mare greutate, ceva confortabil fără să cheltuim mulți bani. Nici n-am găsit propriu-zis, căc-i pavilionul care ne-a fost închiriat era o locuință destul de sărăcăcioasă. Dar se afla la Ormesson, într-o grădina frumoasă şi într-un centru de relații f U ci î" plăcute,

Locul era atunci urât şi trist, drumuri cumplite, dealuri cu viță-de-vie, care împiedicau vederea, un cătun murdar. Dar, la doi paşi de acolo, iazul de la Enghien şi frumosul parc de la Saint-Gratien oferefi plimbări încântătoare. Pavilionul nostru făcea parte din locuința unei femei foarte distinse, doamna Richardat, care avea copii plăcuți. O locuință de mijloc, aparținând domnului LIedee, brutarul regelui, era închiriată şi ocupată de familia de Malus, şi în fiecare seară cele trei familii ale noastre se reuneau la doamna Richardat, ca să jucăm şarade în costume improvizate, din cele mai comice. În plus, buna mea mătuşă Lucie, şi scumpa mea Clotilde, fiica sa, veniră să petreacă cu noi câteva zile. Acest sezon de toamnă fu deci foarte neînsemnat în existența mea.

Soțul meu ieşea mult; era chemat adesea la Paris pentru nu ştiu ce afaceri şi se întorcea seara pentru a lua parte la distracțiile reuniunii. Acest fel de viață ar părea destul de normal: bărbații, ocupați în afară, în timpul zilei, femeile, la de acasă, cu copiii, şi, seara, distrarea în comun a familiei.

O solemnitate stranie şi măreață, ultima de acest gen pe care a mai văzut-o Franța şi pe care n-o va mai revedea probabil niciodată sub aceeaşi formă, ne adună pe toți ca la un spectacol. E vorba de ceremonia funeraliilor lui Ludovic al XVIII-lea, la Saint-Denis.

Ludovic al XVIII-lea a murit fără ca acest eveniment să fi tulburat poziția Restaurației burboniene.
îi urmă, fără tămbălău, Carol al X-lea. Partidul liberal îl primi chiar cu bunăvoință, naivă ori simulată. Națiunea întreagă

purta doliul curţii. Lucru ciudat, după ce l-am acceptat în mod spontan, ca pe o modă, şi, după ce-am luptat o vreme împotriva a ceea ce mi se părea o ipocrizie sau o adulaţie gratuită, m-am supus acestui doliu, ca să nu fac, singură, o notă discordantă, ca o pată de culoare ţipătoare în mijlocul tuturor celorlalte femei, negre din cap până în picioare. Cele care mă înconjurau făceau parte toate din opoziţia bonapartistă sau liberală şi purtau, râzând, aceste mătăsuri funebre, spunând că negrul le venea bine, şi că nepurtându-î aveau aerul unor provinciale sau al unor băcănese.
A trebuit să-l port şi eu, ca să nu fiu considerata drept liber-cugetătoare.

Niciunul dintre noi nu s-a gândit să se înarmeze cu bilete pentru ceremonie. Niciunul dintre noi nu dorea să înfrunte aşteptarea, mulţimea, oboseala de neînlăturat în aceste vaste solemnităţi. În ajun, scara, îi veni dintr-o dată doamnei Richardat următoarea idee. Activă şi hotărâtă, ne târî după ea şi, deşi accesul în biserică părea imposibil încă de la şapte dimineaţa, noi plecarăm la voia întâmplării.
Ceea ce ea ne prezise se şi întâmplă: mii de persoane înarmate cu bilete luate cu multă vreme înainte tre-
buiră să se întoarcă la Paris, fără să fi putut intra, iar noi, care n-aveam bilete, furăm aşezaţi fără nici
o greutate, într-unul din cele mai bune rânduri de bănci.

— Totdeauna în ocazii de astea, spunea doamna
Richardat, trebuie să ţii seama de două lucruri:
de neorânduiala ce există şi de strădania pe care o depui.

Se înfăţişă, deci, cu hotărâre ofiţerilor de serviciu
şi le ceru un colţişor pentru ea şi ai săi.

— Perfect, fu răspunsul, după unele tratative, dacă nu sunteţi prea numeroşi.

— O, Doamne, reluă ea cu aplomb, nu suntem decât şaisprezece!

Ofiţerul începu să râdă şi ne aşeză, pe toţi şaisprezece, atât de bine, încât nu pierdurăm niciun amănunt al spectacolului.

Acesta era cumplit de văzut: şiruri nesfârşite de lumânări

aprinse, pe fondul negru al draperiilor, şi, în fundul naosului, o imensă cruce scânteietoare
’âți luau vederea şi-ți provocau dureri de cap. Frumoasa arhitectură a bazilicii era complet ascunsă sub draperii; intensitatea luminilor te orbea, dar nu înlătura tenebrele acestui doliu monumental..
Îți trebuiau cel puțin două ore ca să te obişnuieşti
cu această scânteiere aridă pe catifeaua opacă. O
auzii pe doamna Pasta spunând, lângă mine, oamenilor care admirau bogăția acestui decor:

— Nu-i frumos, e îngrozitor! Seamănă cu iadul, sau cu un templu al vrăjitoarelor.

Muzica, deşi minunată, fu surdă şi ca vârâtă într-o pivniță. Ceremonia — interminabilă. Aceste forme ale etichetei vechi, monarhice şi religioase, ar fi avut un interes istoric în ochii mei, dacă n-ar fi fost mulțimea de amănunte plicticoase şi de n. Eâoleles care ie supraîncărcau. Discursul funebru, pronunțat de o voce plăpândă, într-o clădire fără niciun pic de rezonanță, nu fu auzit decât de douăzeci de persoane. Nu ştiu ce antifon 1, cântat în jurul unui prelat stând pe un jilț, căruia doi preoți îi răsuceau şi i desrăsuceau marginile mitrei la fiecare verset şi răspuns, ținu două ceasuri şi mi se păru cea raai urâtă glumă căruia un om i s-ar fi putut supune cu curaj. Apoi veniră prinții din familia regală, în doliu violent, de Curte şi în costume amintindu-le pe cele ale ultimilor din dinastia de Valois. Îşi părăsiră locurile, şi le reluară, făcură reverențe adânci, puseră genunchiul pe perne, îl salutară pe regele răposat, pe noul rege, dar toate astea printr-o pantomknă atât de enigmatică, încât i-ar fi trebuit fiecărui spectator un catalog sau un ghid care să-i explice sensul şi scopul fiecărui gest. A fost pentru prima oară când l-am văzut pe Ludovic-Filip, pe atunci duce la
Orleans. Ca înfățişare, era încă tânăr şi părea cu atât mai tânăr cu cât toți ceilalți prinți erau bătrâni, infirmi, stânjeniți de înfățişarea lor sau stingheriți de costumul lor. El îl purta pe al său degajat şi părea să-şi fi repetat scena, căci o execută cu genunchiul întins, cu capul sus şi cu un soi de

surâs pe faţă. Am auzit în jurul meu pe unii lăudându» înfăţişarea plăcută, în timp ce alţii îi blestemau aerul îndrăzneţ şi batjocoritor. Cineva relată un calambur politic urât şi care circulă de la o tribună la alta.

— Ar fi trebuit să i se prezinte domnului duce de Orleans o pernă deosebită de cea pe care au îngenuncheat prinţii, o pernă fără ciucuri 2.

Deşi nu însemna „pătat de sânge“, deşi se pronunţa l. I fel, cuvântul avu totuşi pretenţia de a fi o aluzie

’ Cântec bisericesc.

J în fr.: *sans glands — fată ciucuri,* se citeşte la fel cu *sani. Lani — însângerat, pătat de sânge.*

la contribuţia pe care se presupunea că a avut-o ducele în drama morţii lui Ludovic al XVI-lea, prin Philippe-Egalite, tatăl lui Ludovic-Filip.

în sfârşit, veni momentul într-adevăr dramatic, cel în care colosalul sicriu de plumb fu coborât în cavoul deschis. Frânghiile se rupseră, gărzile personale ale regelui erau cât pe-aci să fie târâte o dată cu’ el şi zdrobite. Înfăţişarea pe care o dăduseră chipului lor, efortul şi pericolul acestei operaţii, accentele lugubre ale tam-tamului şi ale tobelor, emoţia instinctivă, care se transmite publicului, rupseră monotonia reprezentaţiei, şi multe femei, ai căror nervi erau încordaţi şi excitaţi de foame, de oboseală şi de plictiseală, izbucniră în lacrimi şi lăsară să le scape ţipete sau hohote de plâns.

în sfârşit, la ora patru după-amiază, puturăm să ieşim din biserică, unde intraserăm la opt dimineaţa.
Niciodată vederea zilei şi senzaţia de aer nu mi se părură atât de plăcute.

Când se aşternu iarna, familia Richardat şi familia Malus se reîntoarseră la Paris. Noi rămăserăm singuri la Ormesson. Totuşi mă simţeam destul de bine acolo. Petreceam ore lungi în singurătatea acelei vaste ’grădini englezeşti, peisaj melancolic cu iarbă şi cu arbori mari. Se aflau acolo o fântână foarte frumoasă şi un mormânt umbrit de chiparoşi masivi care, deşi nu constituiau decât un ornament de

fantezie, erau totuşi foarte caracteristice. M-am gândit mai târziu la acel mormânt scriind câteva pagini din romanul *Lelia.*

Lui Maurice îi mergea de minune şi *alrr"z* în jurul meu în timp ce eu citeam plimbându-mă. În acest parc am citit *Eseurile* lui Montaigne în întregime. Nu mă puteam sătura de această formă încântătoare şi de acest plăcut bun-simț al cărui scepticism nu mi s-a părut niciodată periculos şi supărător, cum am auzit spunându-se. Montaigne nu-mi face impresia unui sceptic, ci a unui stoic.

Dacă nu trage concluzii, te învață întotdeauna: inspiră

— Fără să predice nimic — dragostea de înțelepciune, de rațiune, de indulgență față de alții, de atenție față de tine însuți. Cinismul lui inspiră gustul castității, îndoielile lui conduc la necesitatea credinței. În sfârşit, se întâmplă cu opera lui ceea ce se întâmplă cu tot ce izvorăşte dintr-o inteligență frumoasă: te face să te gândeşti, dar cu o judecată sănătoasă şi liniştitoare.

într-o zi, pe când îl făceam pe Maurice să salte într-un colț al gazonului lat cât cele două biete picioruşe ale lui, grădinarul casei, care era un soi de regizor în absența stăpânilor, mă admonestă pe față în legătură cu stricăciunea pe care o făcea „tânărul"

meu. I-am răspuns fără supărare că „stricăciunea"

mi, se părea egală cu zero şi mi-am luat copilul; dar, de fiecare dată când îl întâlneam, acest om posomorit îmi arunca priviri atât de feroce şi răspundea cu atâta superioritate la salutul cu care i-o luam înainte, încât mă făcea să mă tem pentru țâncul meu şi-mi stingherea liniştea plimbării.

Soțul meu îşi petrecea uneori nopțile la Paris, servitorul dormea în nişte clădiri depărtate; eram singură cu servitoarea în acel pavilion, izolat el însuşi de orice încăpere locuită. Îmi vârâsem în cap idei sumbre de când auzisem, într-una din acele nopți cu ceață a căror sonoritate este aşa de. Stranie, de lugubră, țipetele de spaimă ale unui om pe care-l

băteau şi pe care se părea că-l strângeau de gât.
Am aflat apoi adevărul acestei drame ciudate;
dar nu pot şi nici nu vreau să-l povestesc.

începui să fiu mai liniştită văzând puţin câte puţin că grădinarul care mă înfricoşase nu era supărat

pe mine personal, ci era foarte necăjit de prezenţa noastră, devenită stingheritoare poate pentru vreun proiect de ocupare a pavilionului sau vreun furtişag domestic. Mi-l amintii pe Jean-Jacques Rousseau alungat, din castel în castel, din sihăstrie în sihăstrie, din calcule şi din rea-voinţă de acelaşi fel şi începui să regret că nu sunt la mine acasă.

Mi-ar fi părut totuşi rău să părăsesc această locuinţă jL'ând, într-o zi, soţul meu, certându-se cu acelaşi grădinar, hotărî să ne mutăm la Paris. Am închiriat un apartament mobilat, mic, dar plăcut, datorită izolării şi priveliştii sale spre nişte grădini, în strada Faubourg-Saint-Honore. I-am văzut adesea aici pe prietenii mei vechi şi noi şi mediul nostru fu destul de plăcut.

Totuşi, tristeţea reveni, o tristeţe fără scop şi fără nume, poate maladivă. Eram foarte obosită din cauza că alăptasem copilul şi nu mă refăcusem încă. Îmi reproşam acea tristeţe şi socoteam că slăbirea, de care nu-mi clădeam seama, a credinţei, poate fi cauza.
M-am dus săd văd pe -iezuitul meu, abatele de Prcmord. M-a sfătuit să mă duc să petrec câteva zile ia mânăstirea englezească.

Ceru, pentru mine, îngăduinţa superioarei, doamna
Eugenie. Eu îi cerui aceeaşi îngăduinţă soţului meu şi intrai la mânăstirea englezească.

Soţul meu nu era câtuşi de puţin credincios, dar socotească e bine ca eu să fiu. Nu i-am vorbit el e frământările mele lăuntrice cu privire la credinţă:
n-ar fi priceput nimic dintr-un gen de spaimă pe care el n-o-încercase niciodată.

Am fost primită în mânăstirea de odinioară cu infinită dragoste şi, cum eram într-adevăr suferindă, m-au

înconjurat cu griji materne. Poate că nu asta mi-ar fi trebuit pentru a mă face să mă ataşez de noua mea viaţă. Toată această suavă bunătate,toate acele solicitudini delicate îmi aminteau de o fericire
.1 cărei lipsă mi-a fost multă vreme insuportabilă şi care făcea să mi se pară prezentul gol şi viitorul înfricoşător. Rătăceam prin mânăstire cu o inimă
'zdrobită şi tremurătoare...

Buna măicuţă Alicia nu mă încuraja, mai mult decât în trecut, să mă hrănesc cu vise deşarte.

— Ai un copil minunat, spunea ea, e tot ceea ce-ţi trebuie ca să fii fericită în lumea asta. Viaţa e scurtă.

Da, viaţa liniştită e scurtă. Cincizeci de ani trec ca o zi în somnul sufletului; dar viaţa plină de emoţii şi de evenimente rezumă într-o zi secole de nelinişti şi de oboseală.

Totuşi, ceea ce-mi spunea ea despre fericirea de a fi mamă, fericire pe care nu-şi permitea s-o re-
;; rete, dar pe care ar fi savurat-o cu însufleţire, se vedea bine, răspundea unora din cele mai intime instincte ale mele. Nu pricepeam cum m-aş fi putut resemna să-l pierd pe Maurice, şi neputând să ies din mânăstire, îl căutam lângă mine la fiecare pas pe care-l făceam. Am cerut voie să-l iau cu mine.

— Ah, sigur că da! spuse Paulette râzând, un băiat la călugăriţe. Cel puţin domnul ala e mititel?
Să-l vedem: dacă trece prin vârtej i se va îngădui să pătrundă la noi!

Vârtejul este un cilindru scobit, care se roteşte pe un pivot, în perete. Are o singură deschidere pe unde se introduc proviziile care se aduc din afară; îl întorci apoi spre interior şi scoţi din el pachetele.
Maurice se simţi foarte bine în această colivie şi sălta râzând în mijlocul călugăriţelor venite în goană sa-l primească. Toate acele văluri negre, toate acele rochii albe, îl mirară puţin şi începu să strige unul din cele trei sau patru cuvinte pe care le ştia: „Iepuri! Iepuri!“ Fu atât de bine primit şi îndopat cu 4tâtea dulciuri, încât se obişnui repede cu plăcerile

mânăstirii şi putu să zburde în grădină fără ca vreun paznic încruntat să vină să-i facă vreo observație, ca la Ormesson, pentru locşorul în care picioruşele sale striviseră gazonul.

Mi s-a îngăduit să-mi văd zilnic copilul. Îl răsfățați, şi buna maică Alicia îl numea, plină de orgoliu, nepoțelul ei. Aş fi voit să treacă astfel tot postul

Paştelui. Dar un cuvânt al maicii Helene mă făcu să plec.

— Am regăsit-o pe această scumpă sfântă vindecată şi întărită atât fizic cât şi moral. Fizic, era într-adevăr necesar să se întărească, fiindcă o lăsasem încă o dată gata să moară. Dar moral era de prisos, era chiar prea mult. Devenise aspră şi aproape sălbatică în zelul jei de a converti şi pe alții la religia sa.

Nu-mi făcu o primire grozavă, îmi reproşă pe un ton sec „fericirea pământeascătf, şi cum îi arătam copilul, drept răspuns, ea îl privi dispretuitor şi-mi spuse, în engleză, în stilul ei biblic:

— Totul este decepție şi vanitate, în afară de dragostea Domnului. Acest copil, atât de prețios, n-are decât suflu. A-ți pune inima ta în el înseamnă x scrie pe nisip…

I-am spus ââ bage de seamă că copilul era rotund şi trandafiriu şi, cum nu voi să dezmintă o sentința în care-şi pusese toată convingerea, îmi spuse, privindu-l din nou:

— Eh! e prea trandafiriu; probabil că este tuberculos!

într-adevăr copilul tuşea puțin. Mi-am închipuit de îndată că era bolnav şi-mi lăsai spiritul influențat de pretinsa profeție a maicii Helene. Am simțit împotriva acestei firi intransigente şi sălbatice, pe care o admirasem şi o invidiasem atâta, un soi de repulsie subită. Îmi făcea impresia unei sibile a nenorocirii. M-am urcat în trăsură şi mi-am petrecut noaptea tulburând somnul băiețelului meu, ascultânilu-l cum răsuflă, înspăimântându-mă în fața culorilor sale vii.

A doua zi, cu noaptea în cap, veni să-l vadă medicul. N-avea absolut nimic, şi-mi prescrise chiar să-l dădăcesc mai

puțin ca până atunci. Totuşi, frica pe care o încercasem mă lecui de dorința de a mă întoarce la mânăstire. Aici îl puteam veghea noaptea pe Maurice şi, de altfel, ziua se şi făcuse îngrozitor de frig. Mă dusei deci să-mi iau rămas bun şi să le mulțumesc maicilor.

VI

Emilie de Wismes. — Sidonie Macdonald. — I). De Scmonvillc. — Domnişoarele B. — Moartea misterioasă a lui Deschartres, poate o sinucidere. — Fratele meu îşi pregăteşte moartea căzând într-o funestă pasiune. — Aimee şi Jane la Nohant.

— Călătorie în Pirinei. — Fragmente dintr-un jurnal scris în 1825. — Cauterets, Argelez, Luz, Saint-Sauveur, Marboree etc. — Păstorii coborând din munți. — Trecerea turmelor. — Un vis despre viața pastorală pune stăpânire pe mine. — Bagncres de Bigorre; peşterile din Lourdes. — Frică retrospectivă. —Pleca rea spre Nerac.

înainte dea găsi un apartament care să ne convină, petrecurăm cincisprezece zile la buna mea mătuşica. Fiica sa Clotilde era, pentru mine, o prietenă perfectă. Am cântat mult împreună. Instalată în vecinătatea lor, i-am văzut adesea în timpul iernii.

Am revăzut, în această epocă, pe multe dintre prietenele mele de la -mânăstire, reintrate în lume sau măritate. Emilie de Wismes, totdeauna uşor ironică, se căsători cu un domn de Cornulier pe care se amuză să mi-l zugrăvească bătrân şi urât. Mă miram văzând-o că îi ia, într-un chip atât de vesel, partea.

O întâlnii într-o seară, cu părinții ei, la ieşirea de la Operă.

— Iată, îmi spuse ea, priveşte! Vreau să-l cunoşti şi tu! E cel care trece!

Era primul trecător caraghios ce se afla pe culoar;
un frac jerpelit, o perucă pe cap. Eram consternată, când ea izbucni în râs.

— Consolează-te, îmi spuse, în sfârşit, nu-i domnul de colo, pe care nici nu-l cunosc. Pretendentul meu are douăzeci şi doi de ani şi se prezintă mai bine.

O revăzui, instalată la Luxembourg, în acelaşi apartament unde, după mai bine de douăzeci de ani, am mâncat cu Louis Blanc, membru al guvernului provizoriu al Republicii, pe Sidonie Macdonald, măritată cu nepotul domnului de Senonville, mare referendar al Camerii pairilor. Abia în 1839 l-am cunoscut pe domnul de Senonville, un bătrân prietenos şi încântător care la optzeci şi doi de ani, avea spiritul şi inima unui tânăr şi care, prinzând, de la prima vedere, o simpatie deosebită pentru mine, îmi vorbi de dragostea sa, cu timiditatea şi naivitatea unui elev. Mi s-a spus că ar fi fot tare destrăbălat. Din felul său de a vorbi, părea atât de puțin astfel, încât aş fi crezut mai curând că trebuie să fi fost romantic şi entuziast. A murit la puțină vreme după epoca în care l-am întâlnit.

Prietenele pe care le frecventam mai mult erau domnişoarele de B. Cea mai vârstnică murise; a doua, Aimee, era destul de grav bolnavă; Jane, cea mai tânără, amica mea preferată, rămânea dulce şi serioasă. Moartea Cheriei o distrusese pe Aimee.
Jane, cea mai delicată dintre toate, gasea forțe supraomeneşti în devotamentul şi-n tandrețea îngerească cu care-şi îngrijea sora. N-am cunoscut niciodată un suflet mai frumos ca al Janei. Ea a rămas pentru mine tipul adevăratei sfinte. Austeritatea impusă nu putea să adauge nimic candorii şi purității sale încântătoare. Cu sau fără evlavie, cred că era una din acele firi rare care nu se gândeşte niciodată la rău, căreia i-ar fi imposibil să facă vreun rău. Avea judecata unei persoane în vârsta îmbinata cu indestructibila naivitate a unui copilaş. Un calm suveran, aproape divin, alături deo sensibilitate excepțională, o umilință creştină căreia i se adăuga, în chip cu totul firesc, harul modestiei şi veşnica nevoie de a-şi sacrifica personalitatea. Toată această frumusețe morală se reflecta în ochii săi mari, ne gri, timizi de obicei, atenți şi pătrunzători dacă era cazul, adânci ca o noapte senină, dulci ca un soare generos.

Fericit cel care s-a însurat cu ea, dacă i-a cunoscut

bunătatea!

Tatăl lor era bogat şi trăia pe picior mare, dar într-o singurătate absolută. N-am înţeles niciodată ce fel de om era şi de ce şi-a măritat atât de târziu fetele. Nu precupeţea nimic pentru a le face viaţa mai plăcută. Interiorul lor era splendid. Grădini, cai, călătorii, meşteri de elită în arte, flori rare, păsări scumpe, case superbe la ţară, tot ceea ce le putea întreţine şi desfăta gusturile fermecătoare era risipit pentru de. Le ghicea cele mai mici dorinţi şi Ic satifăcea dinainte prin delicate şi bogate atenţii.

— Şi totuşi fetele nu erau delocfericite, cel puţin

Aimee1 tânjea sub povara unui rău adânc şi a unei plictiseli împotriva căreia lupta zadarnic de teama de a nu-şi niâhni sora*;* şi Jane care era fericită pretutindeni, cu păsări şi' flori, se chinuia fără încetare din pricina suferinţelor lui, Aimee.

Surorile urmau să întreprindă o călătorie în Pirinei.

în iunie următor, soţul meu trebuia să mă ducă la tatăl său, aproape de Nerac. S-a convenit deci ca de să treacă prin Nohant şi noi să le întâlnim la

Cauterets, înainte de a merge la Guillery.

Colonelul Dudevant era la Paris cu soţia sa pe care mă străduiam din răsputeri s-o iubesc, cu toate că ea nu era câtuşi de puţin drăguţă cu mine. Socrul meu era cel mai bun dintre oameni. Mâncam adesea la ei „cu Deschartres, pe care bătrânul colonel îi plăcea să-l tachineze şi să-l trateze de „iezuit", în timp ce Deschartres îl trata de „iacobin", epitete la fel de puţin meritate şi. Ele unul şi de celălalt.

Deschartres locuia în Piaţa Regală. Avea acolo, pentru foarte puţini bani, un foarte frumos apartament; şi-l mobilase şi părea să se bucure de o oarecare bunăstare. Ne vorbea despre unele mici afaceri care nu-i reuşiseră, dar care trebuiau să-l ducă la o afacere mare cu un succes infailibil. Care era această afacere nouă? Nu pricepeam mare lucru;

nu mă încumetam să acord prea multă atenţie greoaielor expuneri ale bietului meu pedagog. Era vorba de ulei de rapiţă. Deschartres era sătul să mai practice agricultura. Nu mai voia să semene şi să recolteze, voia să cumpere şi să

vândă. Avea relații cu oameni „cu idei”, ca el, vai! Făcea proiecte, calcule pe hârtie, şi lucru straniu, el, atât de puțin binevoitor şi atât de încăpățânat în a nu aprecia decât propria sa judecată, şi-a acordat încrederea şi şi-a împrumutat fondurile necunoscuților.

Socrul meu îi spunea adesea:

— Domnule Deschartres, dumneata eşti un visător, vei fi înşelat.

El ridica din umeri şi nu-i păsa.

îl iubea mult pe Maurice, răsfățatul colonelului.

Cât despre doamna Dudevant, ca nu putea să sufere țâncii, şi al meu, având unele necazuri pe duşumea —

cucoana fu atât de revoltată de această necuviință, în-

câi ma puse să jur că nu-i voi mai aduce la ea decât după ce şi-a luat toate precauțiile. Lucrul era foartc dificil, Maurice neînțelegând încă bine cucernicia legământului. N-avea decât optsprezece luni.

în primăvara lui 1828 ne întorceam la Nohant, şi trei luni se scurseră fără ca Deschartres să-mi fi dat veşti. Mirată de a-mi vedea scrisorile fără răspuns, şi neputându-mă adresa socrului meu, care părăsise Parisul, trimisei după veşti în Piața Regală.

Sărmanul Deschartres murise. Îşi riscase toată mica lui avere şi şi-o pierduse în afaceri nenorocite. Păstrase *p* tăcere completă până în ultima oră. Nimeni nu ştiuse nimic, şi nimeni nu-l văzuse foarte multă vreme. Lăsase moştenire mobilierul şi lucrurile unei spălătorese care-l îngrijise cu devotament. În rest.

niciun cuvânt de amintire, nicio plângere, nicio chemare, niciun rămas-bun nimănuia. Dispăruse cu totul, ducând cu el secretul ambiției decepționate sau al încrederii sale trădate; probabil calm, căci în tot ceea ce-l privea numai pe el, în suferințele fizice ca şi în evenimentele nenorocite ce-i schimbaseră situația, fusese un adevărat stoic.

Această moarte mă afectă mai mult decât aş putea spune. Dacă la început am încercat un soi de uşurare involuntară de

a fi fost eliberată de dogmatismul sau obositor, abia acum simțeam că o dată cuel pierdusem prezența unei inimi devotate şi legătura cu un spirit remarcabil în multe privințe. Fratele meu, care-l urâse ca pe un tiran. Îi deplinse sfârşitul, dar nu-l regretă. Mama nu-l iertă nici dincolo de mormânt şi scrise: „în sfârşit, Deschartres nu mai e pe lumea asta” ’.

Multe din persoanele care l-au cunoscut nu-i păs trară un loc prea frumos în amintirile lor. Tot ceea ce se putea acorda unei ființe atât de puțin sociabile, era de a-l recunoaşte drept om cinstit. În sfârşit.

cu excepția a doi sau trei țărani cărora le salvase viața şi le refuzase banii, după obiceiul sau, n-a existat nimeni pe lume, în afară de mine, care să-l plângă pe „omul mare“, şi încă şi eu a trebuit să mă ascund pentru a nu fi luată în râs şi pentru a nu-i jigni pe cei pe care el îi rănise destul de crud. Dar, în definitiv, ducea cu el, în neantul lucrurilor sfârşite, o parte însemnată din. Viața mea, toate amintirile mele din copilărie, plăcute ori triste, tot stimulentul, când supărător, când binefăcător, al dezvoltării mele intelectuale. M-am simțit puțin mai orfană ca înainte. Sărmanul Deschartres î Şi-a nemulțumit firea şâ’sasrta refuzând să trăiască pentru prietenie. S-a crezut egoist, s-a înşelat; era incapabil să trăiască pentru el însuşi şi prin el însuşi.

Mi-a venit ideea că a sfârşit prin a se sinucide.

N-am putut să capăt asupra ultimelor sale clipe niciun amănunt precis. Fusese bolnav timp de câteva săptămâni, bolnav de supărare probabil; dar nu puteam crede că un organism atât de robust putea fi atât de repede zdrobit de spaima de mizerie. De altfel, trebuie să fi primit o ultima scrisoare de la mine, în care-l pofteam din nou să vină la Nohant.

Cu spiritul său întreprinzător şi credința în resursele inepuizabile ale geniului său, nu şi-ar fi recăpătat oare speranța şi încrederea dacă ar li avut un răgaz de gândire? Nu cumva s-a lăsat distrus de o oră de descurajare, grăbind catastrofa printr-un remediu energic menit să îndepărteze răul şi necazul o dată cu viața? Mă certa cu atâta asprime

când venea vorba despre acest lucru, încât n-ar fi putut crede într-o atât de funestă inconsecvență din partea sa, dacă nu mi-aş fi amintit că bietul meu preceptor era inconsecvența personificată.

Odinioară îmi spunea:

— În ziua când tatăl dumitale a murit, am fost gata să-mi sfărâm țeasta!

Altădată l-am auzit spunând cuiva:

— Dacă m-aş simți infirm şi de nevindecat, n-aş vrea să fiu povara nimănui. N-aş spune nimic, şi mi-aş administra o doză de opium ca s-o isprăvesc cât mai repede.

în sfârşit, avea obiceiul de a vorbi despre moarte cu disprețul celor din vechime şi de a-i aproba pe cei înțelepți care se sus trăgeau în mod voluntar, prin sinucidere, tiraniei lucrurilor exterioare.

E timpul să vorbesc despre fratele meu care mi-a pricinuit destule dureri şi care trăia când la mine, când la La Ghâtre, când la Paris.

S-a însurat la puțin timp după mine, cu domnişoara
Emilie de Villeneuve, o persoană excelentă şi relativ bogată, care avea o casă la Paris şi care urma să moştenească în curând un teren vecin cu al nostru.

Hippolyte nu se îngrijea cum trebuie de mica sa avere. Ocupat rând pe rând, cu o nelinişte febrilă, de interesele sale materiale şi absorbit de patima nenorocită a vinului de podgorie, atât de răspândită la țăranii berişonezi, încât abținerea până la o anumită vârsta e aproape un fapt excepțional, Hippolyte mai curând scăzu decât făcu să crească bunăstarea familiei sale şi se văzu adesea tulburat de datorii a căror grijă şi-o îneca în beție.

Această absurdă şi funestă infirmitate, căci nu potconsjdera beția decât ca pe o boală lentă şi îndărătnică, fu mormântul unuia dintre cele mai încântătoare inteligențe; a uneia dintre cele mai bune inimi dintre cele mai îndatoritoare caractere pe care le-am întâlnit vreodată. Fratele meu avea mult din spiritul şi din sufletul tatălui meu, după cum avea mult din aerul şi din ținuta sa din tinerețe.

Dar, de la vârsta de treizeci de ani, îngroşarea morală şi fizică, şterse această asemănare, şi el intră cu înverşunare într-un sistem de sinucidere în care caracterul i se denatura, însuşirile i se stinseră, până şi inima i se înăcri şi în care trupul mai supraviețui doar câțiva ani sufletului. De aici, suferințele

— Şi nenorocirile reale din jurul lui; dar, vai, în acest rezumat de mare nepărtinirc pe care morții nu numai că ni-l îngăduie, dar pe care chiar ne poruncesc să-l facem vieții lor, simt cât de invojuntare au fost nedreptățile sale, şi ce ființă morală, astăzi eliberată de o abrutizare fatală, fusese prin natura sa inofensivă, inteligentă şi bună. Legăturile cu el, statornice şi conforme bunului-simț, deveniseră imposibile în ultimii ani ai vieții sale; dar, adunând jdin această viață îmbucătățită de nebunia periodică a beției, toate orele de luciditate în care jd se regăsea, încă s-ar mai putea reconstitui o viață prețioasă şi amintiri binecuvântate.

Această furie de sălbatic în ceea ce priveşte vinul şi lichiorurile tari vine să arunce o piatră grea în mijlocul tihnei mele familiale. Şi alții fuseseră atinşi de ea, în jurul meu. Unii au murit din cauza asta, alții s-au lecuit, n-aş putea spune că destul de devreme pentru fericirea familiilor lor, dar măcar atât ca să-şi poată păstra existența.

Fratele meu şi soția sa aveau o fetiță frumoasă, aproape de vârsta lui Maurice. Mi-o aduceau adesea şi mi-o lăsau uneori chiar luni întregi pentru ca să se întărească la țară când exploatarea casei din

Paris îi silea s-o îndepărteze vreme mai îndelungată.

Leontine fu deci crescută în bună parte cu Maurice, sub ochii mei.

îmi amintesc că Hippolyte se afla cu noi când domnul Bazouin veni cu fiicele sale şi cu un bătrân magistrat, tare îndatoritor, unul din prietenii săi, domnul Gaillarcl. Făcurăm cu toții împreună plim-

bări cu trăsura. Aimee se urcă pe urâta şi generoasa Colette, escortată de fratele meu, care se abținu să bea timp

de câteva zile.

La 30 iunie, servitorii şi lucrătorii noştri sărbătoriră aniversarea lui Maurice. Mi-l aduseră într-o raclă de flori, lucrată de tâmplarul satului, împodobităde grădinar şi destul de asemănătoare celor în care sunt plimbate moaştele sau chipurile sfinților la procesiunea din Ziua-Domnului. Aşezară copilul şi racla în mijlocul mesei, se. Trase cu pistolul şi se dansă *bourree*!

La 5 iulie era ziua mea de naştere. Împlineam douăzeci şi unu de ani. În acea zi pornirăm spre sud.

Am păstrat o relatare în formă de jurnal pe care am scris-o în acea epocă şi care serveşte de itinerar amintirilor mele. Se află acolo câteva pagini care descriu starea mea sufletească la care vreau să mă refer. Eram destul de nemulțumită de viață, cum se va vedea. În afară de asta eram bolnavă, poate mai puțin decât păream. Aveam o tuse îndărătnică, bătăi de inimă frecvente şi unele simptome de tuberculoză. Dar am fost adesea cuprinsă de acest rău care dispărea totdeauna de la sine şi pe care a trebuit să-l atribui unei stări nervoase. În epoca în care se situează cele ce povestesc nu ma credeam nervoasă, mă credeam tuberculoasă.

iulie 1X2)

Călătorie i n, P i r i u e i în zece minute, voi fi părăsit Nohant ul. Nu lai nimic care ar putea să-mi inspire regrete adevărate, dacă n~ar fi fratele meu. Cât s-a răcit această veche

1 Dans popular din. Provincia. Auvorgne.

prietenie! El râde, e vesel în ceasul plecării? nele! Să mergem, rămas bun, Nohant, nu le voi mai revedea poale niciodată…

C h a 1 u s

Servitorii mei plângeau. N-am putut să mă mai abîn nici eu; am făcut ca ei. Am citit în trăsură câteva pagini din Ossian.

Soarele m-a fixat acolo, chiar în mijlocul umbrelor şi stelelor mele rătăcitoare; m-am hotărât să reflectez, şi asia nu mai era o treabă măruntă pentru mine care voiam să pot trăi fără să mă gândese la nimic. Am luat hotărâri bune în ceea ce priveşte călătoria; să nu mă nelinişteşc la cel mai mic strigăt al lui

Maurice, să nu mă impacientez de lungimea drumului, să nu mă necăjesc din pricina toanelor prietenului meu

/' e r i g u e u x

Am străbătut ținuturi încântăitoare; am văzut cai frumoşi. Oraşul acesta îmi pare agreabil, eu sunt însă tristă de moarte. Am plâns mult pe drum;

dar la ce serveşte să plângi? Trebuie să te obişnuieşti să ai moartea în suflet şi obrazul vesel.

T a r b e s

Un cer frumos, ape repezi, construcții bizare făcute de uriaşii aduşi de torent, costume variate, oameni adunați în târg, tipuri caracteristice ale acestei coaste sudice a Franței. E foarte frumos Tarbes; dar soțul meu e tot timpul prost dispus. Se plictiseşte în

1 E vorba de Aurelicn de Sczc, tânăr frumos şi romantic, de care tânără căsătorită, sătulă de un menaj plictisitor şi neizbutit, se îndrăgosteşte.

călătorie, vrea să ajungă cât mai repede. Înțeleg asta; dar nu-i vina mea dacă. Drumul este de două sute de leghe...

Puțin câte puțin acest amfiteatru de munți albi se apropie şi se colorează. În ciuda căldurii excesive, m-am urcat pe capra trăsurii, cu soțul meu, pentru a vedea mai bine ținutul. În sfârşit, am intrat în Pirinei. Surpriza şi admirația m-au mişcat până la sufocare. Am visat totdeauna munții înalți.

Păstrasem despre ei o amintire confuză care se trezeşte şi se completează în momentul de față; dar nici amintirea, nici imaginația nu m-au pregătit pentru emoția pe care o încerc. Nu-mi închipuiam înălțimea acestor mase care ating norii şi varietatea amănuntelor adorabile pe care le înfățişează. Unele sunt fertile şi cultivate până-n vârf. Altele sunt lipsite de vegetație, dar presărate cu roci formidabile, în dezordine, ca a doua zi după un cataclism universal.

Drumul urmează torentul urcând pe cursul său până la Cauterets. Părăsind Pierrefitte, urcând din greu un munte, cu o nemaipomenită rapiditate pentru caii înhămați, ascultând mugetul torentului în toată furia sa, simți cum sufletul ți se strâtige şi un sentiment de frică de neînvins îți îngheață inima.

Acolo, ziua e albăstruie, munții negri de marmură şi de ardezie, pe care se târăşte întunecata iarbă neagră şi arborii pitici închid cerul. Drumul şerpuieşte de-a lungul coastelor unei strâmton, de-a lungul pereților unui abis. Blocurile se înclină şi se apleacă peste hăuri. Prăpastia se' cască, torentul se afundă şi bubuie, când în întregime dispărut sub masa de sălbatică şi splendidă vegetație, când înspumat, alb ca zăpada între zidurile aride care-l apasă, sau printre stmeile care-l stânjenesc. Într-altă parte, el se apropie din nou, se potoleşte, devine limpede şi albastru ca cerul. Tei cu frunze mici, acoperiți de flori, cresc pe malurile sale şi-şi întind călătorilor capetele parfumate la nivelul drumului.

Tot acest peisaj mi s-a părut îngrozitor şi minunat în acelaşi timp. Mi-a fost frică, o frică nemaipomenită şi fără pricină, o frică de vertij, care nu era lipsită de farmec. Eram ca beată şi simțeam nevoia să strig. Servitorul nostru, Vincent, căruia îi luasem locul pe capră şi care se afla în trăsură cu Maurice şi Fanchon, scotea capul pe portieră şi spunea din timp în timp:

— E tare plăcut; pe legea mea, e foarte plăcut l în sfârşit, le zăririm pe Jane şi pe Aimee la o fereastră. După o clipă ne îmbrățişam cu pasiune.

Ocuparăm o cameră alături de-a lor…

Apartamentele sunt de o simplitate primitivă şi de o scumpete exorbitantă. Orăşelul, sau mai curând cătunul, e construit în întregime din marmură brută.

Pârâiaşcle sunt de cristal; totul e curat, reparat la fiecare dezgheț, şi totul e plin de lume bună, dar destul de slută. Casa în care stăm este un vast hotel bine mobilat.

în această dimineață, de-abia trezită din somn, am alergat la fereastră. Bun! iată-ne într-un ținut de câmpie. Unde sunt oare munții de ieri seară?

Unde se ascund cataractele al căror vacarm îl mai aud încă 1 Ceața coborâse atât de albă şi atât de deasă, că nu se vedeau nici măcar poalele Pirineilor.

Se ridica încet-încet, prin sfâşieri bizare. Nu era ca în ținutul nostru de şes, o perdea uşoară care dispărea înfăşurându-se încetişor. Era ca un văl gros care se îmbucătățea în fâşii

înguste sau care se găurea prin spărturi mici. Cauterets a aşezat într-o pâlnie ale cărei culmi plasează orizontul nu sub nivelid ochilor, ci deasupra capului. Prin aceste rupturi ale ceții văd cu mirare un colțişor de peisaj, o cabană,

un copac, o turmă, o pajişte scurtă, toate aşezate vertical ca un tablou nesusținut de nimic, ca un vis aruncat în spațiu. Ceața care se deplasa învălui repede tabloul şi descoperii în schimb un alt peisaj, o potecă, o stâncă, un masiv. Lucrul părea de neînțeles, când îl vedeai. În sfârşit totul se limpezi, totul se lumină.

Ceea ce luasem drept cer, era un nor gros şi ceea ce-mi păruse spațiu era densitate…

Domnul X vânează cu pasiune. Ucide capre negre şi vulturi. Se scoală la două noaptea şi se întoarce seara. Nevaslă-sa se plânge de asta. El însă nu pare să prevadă că poate veni o vreme când. Ea se va bucura de lipsa lui.

Cauterets în visul ce ți-e îngăduit să ți-l faci despre o dragoste perfectă, soțul nu-şi va crea niciodată, cu plăcere, necesitatea continuă a absenței. Când datorii inevitabile, ocupații serioase îl obligă să lipsească, dragostea pe care o va încerca şi pe care o va inspira la înapoiere va fi cu atât mai vie şi mai întemeiată, îmi pare că absența acceptată cu regrete trebuie să fie un stimulent pentru afecțiune, dar că absența căutată cu tot dinadinsul de unul din cei doi, e o mare lecție de filosofie şi de modestie pentru celălalt. Frumoasă lecție, fără îndoială, dar care răceşte mult legătura dintre soți!

Căsătoria e plăcută pentru amanți şi folositoare pentru sfinți. În afară de sfinți şi de amanți, există o mulțime de spirite obişnuite şi de inimi liniştite care nu cunosc dragostea şi care nu pot atinge sfințenia.

Căsătoria e scopul suprem al dragostei. Când nu mai este dragostea sau n-a fost niciodată, rămâne sacrificiul. Foarte bine pentru cine înțelege sacrificiul. Acest lucru presupune o doză de bunătate şi un grad de inteligență care nu se găsesc pe toate drumurile. Sacrificiul are compensații pe care spiritul vulgar poate să le aprecieze. Aprobarea lumii, blândețea

învechită a obiceiului, abnegația liniștită și cu bun-simț, care nu ține să se exalteze, sau banii, adică jucăriile, cârpele, luxul; mai știu eu ce? O
mie de lucruri mărunte care te jac să uiți că ești lipsit de fericire.

Atunci totul e bine în aparență, pentru că cei mulți sunt vulgari; a nu fi mulțumit cu gusturile vulgului e o inferioritate a judecății și a bunului simț.

Poate că nu există o cale de mijloc între puterea sufletelor mari, care fac sfințenia, și comoda buimăceală a spiritelor mărunte, care fac insensibilitatea,

— Ba da, există o cale de mijloc: disperarea...

Dar există, de asemenea, copilăria, bun și dulce lucru de păstrat, orice s-ar spune! A alerga, a călări, a râde din nimic, a nu-ți păsa de sănătate și de viața!

Aimee mă dojenește mult. Ea nu pricepe cum poți să te amețești și să simți nevoia de a uita.

— Să uiți ce? îmi spune ea.

— Cine știe? Să uiți tot, să uiți mai ales ca existi l lată, Maurice e bolnav și mă îmbolnăvesc și eu.
Nu mai trăiesc, sau mai curând trăiesc prea mult.
Nu mă mai pot distra...

Maurice s-a vindecat. Redevin nebunatică. Soțul meu vrea să mergem la Gavarnie cu familia Leroy.
Doresc să merg, apoi nu, apoi da...

încep să simt o mare prietenie pentru Zoe, deși doamna X. Vrea să. Mă împiedice Pretinde că Zoe e prea veselă; nu vede limpede. Zoe e veselă... ca și mine. Doamna X. Vrea să mă amuz în societatea doamnei Y., pe care începe s-o piară ta nebunie, dar care pentru nune nu-i decât o scorpie. Vor să cânt astă-seară: Ebben, per mia memoria. *Mă plictisesc să cânt* Ebben. *Oare știu să cânt? Oare am venit la Cauterets ca sa mă duc la serate și să regăsesc*
Parisul în acest ținut al vulturilor și al caprelor negre? Nu. Am venit să văd, cu voia Domnului, zăpezi, torente, urși. Deunăzi era unul la o sută de.
pași de drum! L-am privit cum trecea cu un aer disprețuitor

Am plecat destul de tristă. Dodnma X. Mi-a spus lucruri dure. O doamnă Y. Care spunea tuturor ca venise la băi în nădejdea de a face un copil, pretindea că nu făceam bine bătând drumurile fără soțul meu. Nu cred să aibă dreptate, pentru că el e cel care vrea sa decidă şi eu nu sunt obligată sa merg oriunde are el chef.

Vad că nu sunt simpatică persoanelor care-i plac lui X. Situația e reciprocă. Nu trebuie să ne certăm pentru asta; trebuie să ne sus tragem acestor tracasări mărunte şi să nu începem o viață de mici gelozii şi mici aluzii. Jane e tot timpul un înger. Sora sa de asemenea. Puțină divergență în punctele ck vedere asupra lumii. „Dar asta va trece”, cum spune mătuşa mea.

Mătuşa medmă gândese la tine. Cât eşti tu de bună 1 Cât de veselă I Cât eşti de nostimă când spui:

„Toate astea, toate astea... nu merita să te framânți“...
Spui aşa despre orice. Ah! Dac-ai putea avea dreptate!...

De la Cauterets la Luz e şi mai frumos ca în restul drumului. Acelaşi gen de frumusețe ca de la
Pierrefitte la Cauterets, dar mai sobră, mai sfâşietoare, mai înfricoşătoare încă. Prăpastia de sub podul Infernului îți insuflă dorința de a te arunca în ea. E un torent înfricoşător care, prăvălindu-se»

«e *rostogoleşte peste el însuşi cu o veselie nebună...*

Luz

: Am văzut, prin ferestrele deschise ale parterului, balul de la Saint-Sauveur. E la fel de tâmpit ca şi cel din Cauterets, dar puțin mai decorat. Aceeaşi muzică sălbatică numai din pimbale. Se potriveşte foarte bine cu melodiile ținutului, dar nimeni nu se gândeşte la asta. Aceşti buni lăutari de țară joaca contradausurile scrâşnind din dinți. Doamnele frumoase şi frumoşii domni se îmbracă luxos şi fac figurație vorbind despre durerile de mațe şi despre reumatismele lor...

N-am văzut nimic, într-adevăr. De la Luz la Gavarnie e haosul primitiv, e infernul... Grota grădinii din Gedres e grota lui Apollo de la Versailles făcută de natură şi în proporții ciclopice. Numai Apollo lipseşte, şi e mai bine. Masivul

Marboree e ceva de uedescris. Un zid de gheață, zăpezi, stânci incomensurabile înconjoară un circ unde totul e umezit de căderea cascadei -de la o mie două sute de picioare înălțime. Punți de zăpezi pe care trec caravane de păstori cu turmele! Nu se vede bine, nu poți privi destul, nu te poți minuna destul. Nu te gândeşti nici măcar la pericol. Soțul meu e foarte întreprinzător. Se duce peste tot şi eu îl urmez. Se reîntoarce fi mă ceartă. Spune că mă „singularizez. Să fin spânzurată dacă mă gândese la asta. Mă reîntorc şi*
0 văd pe Zoe care mă urmează. Îi spun că se „sin-
Xidarizează“. Soțul meu se supără pentru că ' Zoe
1 ide. Dar ploaia cataractelor e un mare calmant şi supărarea îi trece repede.

Unora le e frică, altora frig. Un domn care lucrează în comerț, compară valea împărțită în mici spații împrejmuite şi cultivate, cu un „carnet de eşantioane”. O frumoasă bordeleză, foarte eleganta, striga deodată cu o voce melodioasă şi cu un accent pu-
' ternic:

— Oh, îmi ehiorăie „mațele!

Asta înseamnă că îi e foame. Soțul ei, dimpotrivă, se plânge de colici şi de urmările lor. Domnişoarei
X îi e rău în lectică. Cei cari o poartă şi care au făcut, şapte leghe în pas alergător, nu se simt mai bine, cu toate că n-au făcut prostia de a porni cu”
trei mari pahare, în stomac, din această trădătoare sursă purgativă. Această bizară cumulație de regim, ape şi mişcare, face din toate plimbările de plăcere o ambulanță.

Rămân s-o îngrijesc pe domnişoara X, care e frumoasă şi amabilă, ceea ce mă împiedică să mă singularizez până la a admira masivul muntos Marboree după placul meu. Zoe îmi sptffie suspinând;

— E cumplit să nu poți fi singura său cu oameni inteligenți sau muc ar cu oameni sănătoşi. Lmnea se omoară ca să vină să vadă un lucru Nemaipomenit de măreț, un lucru unic în univers, şi trebuie să rezişti unuia, să-l linişteşti pe altul, să asculți prostiile tuturor.

Rău e că, de-abia sosiți, a trebuit să plecăm. Nu există adăpost, trebuie să ne întoarcem şapte lege pe o creastă de munte de două sau trei picioare lărgime unde caii nu glumesc cu noaptea. Şi apoj, cum apune soarele, un frig de moarte te ucide…

Voiam să mă întorc la Cauterets în aceeaşi seara,
Maurice nu mi se părea atât de vindecat încât să-l tas două nopți la rând cu dădaca şi cu Vincent
Am închiriat dimineața un cal de schimb, la Luz, un cal înfricoşător, dar excelent, Zoe şi cu mine plecarăm înainte. Lăsarăm repede în urmă călăuzele şi caravana. Străbăturăm, în galop, dumurile cele mai fantastice,

Zoe e, nesăbuit de curajoasă. Asta mă ameţeşte j iută-mă la nivelul ei. Am ajuns la locul numit Haosul,
• *u o jumătate de oră înaintea celorlalți. Putem să ne oprim şi să contemplăm priveliştea.*

I' — *Dumnezeule, spune Zoe, ialăi-ne singure, ce fericire! Să ne „singularizăm”. Să privim şi să admirăm!*

Zoe se exaltează. Şi are şi de ce! Mi-e draga această fire entuziastă, acest spirit generos, această inimă inteligentă. Plecăm în galop aşteptând sosirea caravanei, şi nu încetinim decât când suntem în măsură să reluăm conversația în libertate. Despre ce vorbim? Ah, câte teorii frumoase şi gratuite! Dragostea, prietenia, căsătoria, religia, mai ştiu eu ce i
Ea conchide astfel:

— *Avem puțin mai multa inteligență şi gândire decât mulți care nu gândese nimic, şi asta e cu atât mai rău pentru noi!*

Am spus bună seara lui Saint-Sauveur şi mi-am luat adio de la excelentul cal care nu mi-a trânt

! fitul deşi eu făcusem tot posibilul pentru asia. Am nat un alt cal şi am intrat în Cauterets noaptea, după ce făcusem douăzeci şi şase de leghe călare.
N-am mai simțit niciun rău de îndată ce l-am găsit pe Maurice dormind ca un înger şi micile discuții uitate. Totuşi, doamna X. Îmi face unele mutre când are prilejul. Ține cu lumea mare. Şi nu face parte din ea, cum nici eu nu mai jac — mulțumesc lui

Dumnezeu!

Ne vizităm. E absurd, pentru că nu ne vom mai revedea, şi asta e plicticos. Am primit vizita prinţesei de Conde, văduva ducelului d'Enghien. Prinţesa nu-i nici tânără, nici frumoasă, n-are deloc aerul distins; un aer măreţ, de bonomie protectoare, pe care fiecare gură-cască il ia drept bunăvoinţa şi de care e f oarte mândru.

Se află aici generalul Fay. E foarte bolnav. L-am întâlnit singur, foarte palid, o figura blinda, trista, abătută. Se spune că va muri.

Doamna de Rumfort, văduva unui savant, cunoscut de imbecile ca mine pentru supele şi şemineurile sale, a sosit de curând cu o nepoată tânără, foarte frumoasă.

Un alt savant, Magendie, a explorat recent trecerea munţilor prin întorsătura Mallet, A fost cât pe-aci să piară de frig pe drum. Însoţitorii săi s-an demoralizat şi l-au abandonat în mijlocul gheţurilor.

Trăim printre capre negre şi urşi dar n-am văzut niciunul. Totuşi, într-o zi, mergând la lacul Gaube, am văzut o capră neagră şi am încercat s-o vânăm.

Capra neagră şi-a bătut joc de vânători.

Cauterets

(urmarea jurnalului)

Podul Spaniei, căderea de apă de la Cerisy, lacul din Gaube, gheţarul din Vignernale, ce lucruri admirabile! Dar am văzut toate astea prea repede.

Ar trebui să poţi sta o lună în fiecare loc şi să trăieşti acolo după placul inimii şi cu prietenii aleşi de tine. Toate, acestea sunt atât de frumoase, atât de plăcute, atât de răscolitoare, încât eşti ca nebun şi ca beat la prima vedere. Şi apoi, repede-repede, treci mai departe, pentru că trebuie să ajungi în altă parte. Şi abia ajuns, pleci iarăşi, pentru că trebuie să te reîntorci. Nu ştiu unde mi-este capul.

Sunt tot timpul grăbită, vreau să-mi regăsesc ţâncul şi sunt într-una dornică să admir cât mai multe minuni ale naturii.

Ne-ar obosi oare dacă le-am avea la discreţie f

Nu, acest lucru nu-i posibil; acest aer tare şi această excitaţie

a spiritul ni ar fi mortale pentru noi, oamenii de câmpie. Nu ştiu, dar în ceea ce mă priveşte, până acum, cu cât mă obosesc, cu atât simt dorința de a reîncepe. Mişcarea m-a înhățat ca o febră. Tuşesc şi mă înăbuş în fiecare moment, dar nu ştiu dacă sufăr. Da, sufăr, bag de seamă când sunt singură.

Mă plimbam deunăzi printre stânci, în spatele grădinii Labatte. Am fost apucată de crampe la stomac atât de cumplite, încât am fost obligată să. Mă culc pe iarbă. O femeie de treabă, care se ducea să-şi spele rufele, m-a văzut intrând între aceste stânci, *

m-a urmărit să-mi spună că mişunau şerpii şi că era periculos să rămân în acel loc. 'Atât de tare sufeream şi atât mă simțeam de zdrobită, încât îmi era perfect egal; dar am făcut un efort ca să plec, numai ca să n-o tulbur pe acea femeie care avea aerul atât de compătimitor. Am urmat-o şi am privit-o cum îşi bate şi-şi stoarce rufele. Abia îi înțelegeai franceza, şi era tare nenorocită că locuieşte în acest frumos ținut, unde eu voiam să-mi petrec toată viața, dar unde ea nu vedea decât orori şi asprimi.

Toți aceşti munteni vorbesc de iarnă cu spaimă.

Vara lor e atât de scurtă, că n-au timp să se împrietenească cu ea.

Prietenele mele B. Nu se distrează de loc. 'Toată ziua se scaldă şi beau ape după toate regtdile. Nu ştiu ce boală are Aimee. E cu siguranță bolnavă, dar jiu pare sa fie nici pe jumătate cât mine, şi-mi închipui că daca n-ar bea nimic şi s-ar obosi cu plimbarea şi-ar recăpăta forțele. Dar tatăl ei e bătrân şi greoi, şi de sunt prizoniere aici, nebucurându-se de nimic, nevăzând nimic, făcând mici plimbări de „sănatate“, care întrețin perfect boala şi imaginându-şi că eu mă omor pentru că nu vreau să mă las omorâta de medici. Doctorul de aici e furios pe mine pentru că nu vreau să-l ascult.

Ara scris multe despre Pirinei în timpul şi după această călătorie. Primele mele însemnări aruncate pe o agenda de buzunar şi de unde extrag aceste rând un, sunt redactate cu destula spontaneitate, după cum se vede. Dar mi se întâmplă

mai târziu, ceea ce trebuie su se fi întâmplat multor scriitori începători.

Nemulțumită de prima mea formă, scrisa cam ne-
glijent, am redactat, pe caiete, o călătorie pe care o recitesc în acest moment şi care este foarte greoaie şi foarte pretențioasă din punct de vedere al stilului. Şi lotuşi îmi amintesc că acest stil pretențios fusese căutat cu multă naivitate de mine. Pe măsură ce mă depărtam de Pirinei îmi era teamă să las să-mi scape impresiile vii pe care le primisem şi căutam cuvinte şi fraze pentru a le fixa, fără a găsi că fuseseră la înălțimea subiectului meu. Admirația mea retrospectivă nu mai avea limite şi eram conştient emfatică.

De altfel, simțeam bine că notațiile mele mă nemulțumeau, căci nu le completam şi nu căpătasem încă gustul scrisului.

Acest jurnal îmi aminteşte de o împrejurare pe care aproape am "uitat-o, şi anume că-între cea mai mare dintre domnişoarele B. Şi mine a existat, în legătură cu alegerea prieteniilor noastre, o mică divergență de păreri, care erau tot atât de diferite ca şi'obiceiurile noastre de regim.

Aimee era o persoana desăvârşită şi de o distincție perfectă. Îi plăcea tot ceea ce era elegant şi „îm podobii1' într-un mod oarecare în societate: nume, maniere, talente, titjuri. Eu, smintită (căci eram, de sigur), socoteam în sinea mea toate astea drept va nitate, şi ma duceam să caut intimitatea şi simpli taica în poezie. Mulțumită Domnului, le-am găsit, la Zoe, care era într-adevăr o persoană aleasă şi, în plus, o femeie de inimă, tot atât de lacomă de afecțiune ca şi mine. Eram la fel de romantică pe cât era
Aimee de pozitivă, la fel de expansivă pe cât era
Jane de visătoare şi rezervată. Iubeam aceste firi diferite, care din nenorocire nu se simpatizau între de.

Un lucru, în care am avut dreptate, a fost de a nu voi să mă supun tratamentului cu ape. Când m-am văzut, după un duş zdrobitor, înfăşurată în cuverturi, ca o mumie, împachetată într-o lectica şi dusă în camera mea cu porunca de a dormi tot restul dimineții, am crezut că voi înnebuni şi m-am revoltat pe față. Cu îndeletnicirea asta, cu sumedenia

de vizite, nu mi-aş fi văzut copilul toată ziua şi n-aş fi avut timp să mă uit nici la Pirinei. M-am grăbit să suprim tratamentul şi să nu mai frecventez decât persoane care-mi făceau plăcere. Zoe şi familia sa locuiau chiar în clădirea din fața casei noastre. Strada era largă. Puteam să pălăvrăgim de la fereastră şi sa ne ducem de zece ori pe zi unii la alții.

Părăsirăm Cauterets la sfârşitul lui august, cred, alungați de cețurile care se îndesiseră şi răceau atmosfera. Cei care făceau băi plecaseră, unii plimbăreți întârziați se înciudau, ca şi mine, să vadă natura întunecându-se şi voalându-se tocmai în momentul în care solitudinea le îngăduia s-o savureze. Spun solitudine referindu-mă la vilegiaturişti, căci în acel moment, dimpotrivă, printre localnici avea loc o mare mişcare. Toată populația de păstori de turme cobora de pe culmile unde stătuse în cele trei luni ale verii, cu vitele, şi se reîntorcea la şes. Era o trecere continua de oameni şi de animale cvasi-sălbatice şi nu exista într-adevăr spectacol mai frumos decât aceasta msgrație. Ciobani robu. Şti, bronzați de soare şi semănând mai mult cu arabii decât cu francezii, mergeau în grupuri, în costumele lor pitoreşti, însoțiți de cai mici sau de măgăruşi purtându-le caâabalâcul: cîteva cuverturi, frânghii, lanțuri şi acele mari vase de aramă strălucitoare în care strâng şi prepară produsele lactate. După ei veneau turmele: vaci, oi, capre, viței şi mânji laolaltă. Numeroşi nou-născuți în toiul verii, pe munte, nu văzuseră încă alți oameni decât pe paznicii lor şi, cuprinşi de o groază de nespus, traversând cătunele, năvăleau asudați şi disperați, în străzile strâmte şi nu era prudent să te afli în calea lor. Pe laturile acestor caravane alergau acei câini mari, de Pirinei, tipuri primitive, se spune, ale rasei canine, animale superbe care, în felul taurilor de rasă pură, au capul, grumazul şi umerii disproporționați din pricina părții de dinapoi care pare croită pentru alergare. Glasul acestor dogi e un glas de bas profund, şi, noaptea, când treceau pe sub fereastra mea, exista ceva straniu şi sălbatic în lă tratul lor sonor şi în zgomotul greoi şi precipitat al copitelor turmelor pe granit.

Viața păstorilor de munte se înfățișa în imaginația mea ca un vis divin și-mi amintesc ceea ce-mi explicase Deschartres: „*O, fortunatos*“, adică: „O, fericiți locuitori ai satelor dacă-și'cunosc fericirea”.

Să trăiești astfel, în solitudinea munților sublimi, în cel mai frumos anotimp al anului, deasupra — moral și fizic — regiunii furtunilor, să fii singur sau cu câțiva prieteni cu aceeași fire ca a ta. În prezența lui Dumnezeu; să te bați astfel cu viața fizică, cu lupii și urșii, cu pericolele izolării și furiile furtunii, pentru a te simți tu însuți, întocmai ca un animal ingenios, agil, curajos și puternic; să fie numai ale tale lungile ore de reculegere, contemplarea cerului înstelat, zgomotele ma'gice ale pustiului, în sfârșit, posesiunea a ceea ce există mai fumos în creația unică unită cu însăși posesiunea ta, iată idealul care urma în capul meu tânăr idealului vieții monastice și care mi-a umplut mintea vreme de mulți ani.

Mi-o amintesc pe Isabella Clifford, prietena mea de la mânăstire, povestindu-mi despre Elveția și visul ei de a fi ciobăniță într-o frumoasă cabană din Oberland! Eu aș fi vrut să devin o păstoriță cu pieptul lat și cu picioarele puternice ale acestei specii de sălbatici pe care îi zăream trecând gravi, gânditori și părând dezobișnuiți să-i vadă și să-i audă pe ceilalți oameni. Aș fi voit să-mi pot pune pe un catâr copilul, cuvertura, câteva cărți, adică toată fericirea mea, toată bunăstarea, toată averea, și să mă duc să petrec trei luni în fiecare an într-o Tebaidă poetică.

Aș fi voit să-mi duc inima și gândurile acolo.

Acești ciobani, dintre care mulți erau tipuri de preoți bătrâni, studiindu-și cărțile de rugăciuni și cântându-și împreună imnurile religioase, aveau cu siguranță în ochii mei și, poate, în realitate, grandoarea poeziei.

Dar ci nu simțeau decât vag misterioasele delicii ale existenței, și cărțile sfinte erau pentru dânșii — spuneau ci — un mijloc de apărare împotriva fricii și plictiselii exilului în pustiu. Pentru mine gândurile biblice ar fi fost, dimpotrivă, completarea acestei vieți contemplative și mi s-ar fi părut că

acolo rugăciunea ar fi fost nu o rugăciune umilă, ci un imn veşnic.

Aceste gânduri îmi sunt încă prezente, căci, în afară de faptul că le regăsesc urma în toate amintirile mele, ceea ce spun despre de e rezumatul lungilor şi naivelor „peltele” ale jurnalului meu.

Voirăm să vedem Bagneres-de-Bigorre înainte de a părăsi munţii. Ieşind din trecătorile şi crestele mediane ale lanţului Pirirâeilor, găsirăm vara arzătoare a coastelor şi văilor largi. Căldura era insuportabilă la Bagneres, şi natura, frumoasă încă, nu mai avea acel prestigiu de grandoare şi de ciudăţenie care mă mişcasc. Şi apoi era un oraş de plăcere, cu mulţi englezi, cu locuinţc opulente, exhibiţii de cai şi atelaje de lux, serbări, spectacole, lume şi zgomot. Nu-mi convenea acolo. Nu petrecurăm decât puţine zile, cu toate că Maurice se obişnuise grozav cu acel soare puternic şi cu toţi acei cai splendid echipaţi.

înainte de a apuca drumul Neracului, fapt pe care-l Jntârziam cât puteam mai mult, din cauza căldurii şi mai intense pe care ne aşteptam s-o găsim acolo şi de care mă temeam pentru copil, soţul meu şi cu mine făcurăm o excursie foarte interesantă cu unul dintre acei prieteni ai noştri de la Cauterets pe care l-am regăsit la Bagneres. Acest prieten auzise vorbindu-se despre „*espeluques*“ sau peşterile din Lourdes. Era o aventură anevoioasă şi care ispitea puţini călători.

Ea ne tentă. Făcurăm drumul pe cal şi, după ce dejunarăm la Lourdes, luarăm o călăuză şi drumul cavernelor.

Intrarea nu era prea atrăgătoare. Trebuia sa ne strecurăm unul câte unul, pe burtă, pe sub stânci şi, cu toate ca aveai pe unde, această înmormântare de o clipă, în tenebre, avea ceva înfricoşător pentru spirit.

Dar o plimbare de mai multe ore în această lume subterană fu o adevărată încântare. Galerii, când strâmte, înăbuşitoare, când incomensurabile la lumina torţelor, torente nevăzute vuind în adâncile măruntaie ale pamântului, săli ciudat suprapuse, puţuri fără fund, adică

viitori pierdute în abisurile de nepătruns şi bătând cu furie în pereții sonori cu apele lor puternice, lilieci speriați, porticuri, bolți, drumuri încrucişate, un întreg oraş fantastic săpat în pământ şi ridicat, de ceea ce se numeşte în mod indulgent, capriciul naturii, adică de înfricoşătoarele convulsiuni ale formațiilor geologice; era o frumoasă călătorie pentru imaginație, teribilă pentru trup;
dar noi nu ne gândeam la asta. Voiam să pătrundem peste tot, sa descoperim într-una. Eram un pic nebuni şi călăuza amenința sa ne părăsească. Merserăm pe cornişe, deasupra abisurilor care te făceau să te gândeşti la infernul lui Dante, şi găsirăm unul în cartam voit să coborâm.

Bărbații se înfundară în el cu hotărâre, mergând ca nişte coşari, pe întortocheturi, şi eu îi urmam, legată de. O coardă pe care o făcusem din toate fularele noastre înnodate unul de altul. Trebui să ne oprim curând, pierzând punctele de reper pentru picioare şi fularele pentru salvare.

Ne reîntoarserăm călare, în timpul nopții, întâi pe n ploaie fină, apoi pe un dar de lună uşor voalat.
Ajunserăm la Bagneres la ora două noaptea. Eram mai mult excitată decât obosită, şi am resimțit, în timpul somnului, fenomenul de frică retrospectivă.
Nu m-am gândit, în peşteri, decât să râd şi să cutez. În vis, cetatea subterană îmi apăru cu toate grozăviile sale. Se dărâma şi mă îngropa sub ea; eram suspendată la mii de picioare înălțime, de frânghii care se rupeau deodată, şi mă aflam singură într-un alt oraş şi mai adânc, coborând mereu şi alunecând prin mii de galerii şi fundături piranesice, până în centrul globului. Ma trezeam scăldată într-o sudoare rece şi readormind, o porneam în alte calatorii xşi în alte viziuni şi mai înfricoşătoare.

N-am păstrat nicio amintire a călătoriei de la
Bagneres la Nerac. Aşa s-a petrecut cu multe ținuturi pe care le-am străbătut sub imperiul vreunei preocupări interioare; nu le-am văzut. Pirineii m-au exaltat şi m-au îmbătat ca un vis menit sa mă urmărească şi să mă încânte de-a lungul anilor. I-am luat cu mine pentru a mă plimba cu gândul pe

acolo, ziua şi noaptea, pentru a-mi plasa oaza fantastică în aceste privelişti încântătoare şi grandioase pe care le-am străbătut atât de repede, care rămâneau totuşi atât de limpezi şi de curate în amintirea n*fea şi pe care le văd încă în cele mai mici amănunte.

vri

i

Castelul Guillery. — Vânătoarea de vulpi. — Peyrounine şi Tant-Belle. — Gasconii, oameni excelenți şi atât de calomniați. —
Țăranii, burghezii şi gentilomii, mari mâncăi, leneşi spendizl buni vecini şi buni prieteni. — Călătoria la Brede. — Digresiuni asupra presentimentelor. — întoarcerea la Castel-Jaloux, noaptea, pe cal, în mijlocul pădurilor, cu escorta de lupi. — Pigou mâncat de lupi. — Ei vin sub ferestrele noastre. — Un lup roade uşa camerei mele. — Socrul meu este atacat de paisprezece lupi.

— Spaniolii, păstori nomazi şi bandiți în lande. — Cultura şi recoltatul plutei. — Frumusețea iernilor în aceste ținuturi.

— Moartea socrului meu. — Portretul şi caracterul văduvei saâe, baroana de Dudevant. — Tristețea situației saâe. — întoarcerea la Nohant. —Paralela între Gasconia şi Berry. — Blois. — Mont d'Or. — Ursule. — Domnul Duris-Dufresne, deputat de Indre.

— Uu cântec. — Mare scandal la La Châtre. — Scurt rezumat al diverselor mici călătorii şi întâmplări. Până la 1831.

Guillery, castelul socrului meu, era o casa cu cinci ferestre mari în Țață, semănând bine cu un conac din împrejurimile Parisului şi mobilat ca toate casele meridionale, adică foarte modest. Totuşi, locuința era plăcută şi destul de comodă. Ținutul mi se pan;
la început foarte urât; dar m-am obişnuit repede aici. Când veni iarna, care este cel mai plăcut anotimp în acest ținut de nisipuri arzătoare, pădurile de pini şi de stejari de plută căpătară, sub licheni, un aspect druidic, în timp ce solul — fortificat şi împrospătat de ploi — se acoperi de o vegetație

tânără, care urma să dispară în epoca în care e primăvară în nordul franței. Grozama spinoasă înflori, muşchii luxurianți, presărați cu, violete, se întinseră în desişuri, lupii urlau, iepurii țâşneau în salturi, Colette sosea de la
Nohant, şi zarva vânătorii răsuna în păduri.

I-am prins grozav gustul. Asta era vânătoarea fără lux, fără exhibiții deşarte de echipaj şi de costume, fără jargon ştiințific, fără haine roşii, fără gelozii sau pretenții de „sport“; era vânătoarea cum îmi plăcea mie, vânătoarea pentru vânătoare. Prietenii şi vecinii soseau din ajun, erau trimişi repede oameni care să astupe cât mai multe vizuini; plecam de cu ziuă, urcați cum puteam, pe caii cărora nu li se cereau decât picioare bune şi de ale căror căderi nimeni nu râdea, deoarece erau inevitabile câteodată pe drumurile străbătute de rădăcini pe care nisipul le ascundea cu totul vederii şi împotriva cărora orice prevedere era de prisos. Cădeai pe nisipul fin, te ridicai şi asta era tot. N-am căzut totuşi niciodată; nu ştiu dacă a fost datorită norocului sau superiorității instinctelor Colettei.

Se pornea la vânătoare pe orice vreme. Țărani cu dare de mână din împrejurimi, braconieri fini îşi aduceau mica lor ceată, destul de modestă în aparență, dar mult mai bine exersată decât cea a amatorilor. Îmi voi aminti totdeauna de gravitatea modestă a lui Peyrounine care, aducând la întâlnire cele trei cupluri şi jumătate de câini apuca liniştit urma şi spunea cu vocea sa blândă şi limpede, cu un imperceptibil surâs de satisfacție: *„Aneim, ma tan belo!“*
aneim, adică *haide, curaj,* e *animo* al italienilor;

tan belo era *„Tant-Belle“,* regina* baseților cu picioare întoarse, cea care dădea de urma vânatului, încăpățânată, neobosită, totdeauna prima la descoperit, totdeauna ultima la retragere.

Hram destul de numeroşi, dar pădurile sunt imense şi plimbarea nu mai era ca în Pirinei, un marş forțai pe o cornişă care nu-ți îngăduia să te răsfiri. Puteam să mă duc singură în căutare, fără teamă de a mă pierde, rămânând în zona unde se auzea sunetul cornului de vânătoare cu care

Peyrounine îşi chema câinii. Din timp în timp îl auzeam prin pădure ad-
U! rând vitejiile căţelei sale favorite şi manifestându-şi, discret, orgoliul, murmurând: „Oh! cât eşii de frumoasă! Oh, cât eşti de bună!“

Socrul meu era bucuros şi binevoitor; mânios, dar tandru, sensibil şi drept; mi-aş fi petrecut cu plăcere viaţa alături de acest bătrân de treabă şi sunt sigura că nicio furtună domestică nu s-ar fi apropiat de noi, dar eram condamnată să-mi pierd toţi protectorii şi nu aveam să-l păstrez prea mult nici pe acesta.

Gasconii sunt oameni foarte buni, nici mai mincinoşi, nici mai lăudăroşi ca alţi provinciali care cu toţii sunt puţin astfel. Au spirit, puţină învăţătură, multă lene, sunt buni, lipsiţi de prejudecăţi, au inima şi curaj.

Burghezii, în epoca în care se situează cele ce povestesc, erau, prin educaţia şi cultura spiritului, mult inferiori celor din provincia mea; dar aveau o veselie mai adevărată, o fire mai sociabilă, sufletul mai des chis. Pălăvrăgelile satului erau aici tot atât de numeroase, dar infinit mai puţin răutăcioase ca la noi, şi, dacă îmi amintesc bine, nu erau deloc răutăcioase.

Ţăranii, pe care n-am putut să-i cunosc prea bine, căci abia la sfârşitul şederii mele am început să le înţeleg puţin idiomul, îmi părură mai fericiţi şi mai independenţi decât cei de la noi. Toţi cei care locuiau nu departe de castelul izolat de la Guillery, erau tare înstăriţi, şi n-am văzut niciodată pe vreunul venind să ne ceară ajutor. Departe de asta, ei păreau să trateze de la egal la egal cu *„mousit le varon',*
(domnul baron) şi, deşi foarte politicoşi şi chiar ceremonioşi, aproape că aveau aerul de a se înţelege să-i acorde un soi de protecţie, ca unui vecin onorabil pe care erau dornici să-l recompenseze. Îl copleşeau cu daruri, şi el trăia toată iarna din păsările şi vânatul viu pe care i-l aduceau de Anul nou. E adevărat ca era un schimb de refacere pantagruelică.
Ţinutul era al zeiţei Manducee. Jamboanele, găinile îndopate, gâştele grase, raţele obeze, trufele, prăjiturile de mei şi de

porumb plouau aici ca în insula unde Pannurge se simțea atât de bine, ; şi castelul
Guillery era, sub raportul bucătăriei, o mânăstire a lui Thelene de unde nimeni nu ieşea, fie nobil, fie țăran, fără să bage de seamă o însemnată creştere a greutății persoanei sale.

Acest regim nu-mi pria deloc. Sosul cu grăsime era pentru mine un soi de otravă şi mă abțineam adesea de a mânca, cu toate că-mi era grozav de foame când mă întorceam de la vânătoare. De aceea mă simțeam tare rău, şi slăbeam văzând cu ochii, în mijlocul nenumăratelor colivii unde ortolanii şi porumbeii gulerați mureau de indigestie.

Toamna, soțul meu şi cu mine făcurăm un drum până la Bordeaux, pe care-l lungirăm până la Brede unde familia prietenei mele Zoe avea o căsuța la țară.
Am avut acolo un necaz foarte mare, din. Care această prietenă de neprețuit m-a salvat prin elocința. Curajului şi a prieteniei. Influența pe care inteligența vie şi vorba ci curată o avură asupra mea în acest moment de disperare absolută o simții mulți ani după aceea, şi conştiința mea căpătă un echilibru zadarnic căutat până atunci. Revenii la Guillery zdrobita de oboseală, dar calmă, după ce-mi plimbasem pe sub marii stejari plantați de Montesquieu gândurile entuziaste şi meditațiile vesele în care amintirea filozofului, o mărturisesc, n-avu niciun amestec.

Şi totuşi aş fiputut să fac acel joc de cuvinte prilejuit de *Spiritul legilor* care a intrat într-un anumit mod, şi în anumite privințe, în noul meu fel de a accepta viața.

Am coborât pe râul Garonne pentru a merge la
Bordeaux; a urca din nou pe cursul său pentru a ne întoarce la Nerac ar fi însemnat un drum prea lung, şi dacă lipseam trei zile mă îmbolnăveam de nelinişte în privința lui Maurice. Cuvântul surorii Helene, la mânăstire, şi o vorbă a Aimeei, la Cauterets, m-au făcut atât de grijulie, încât mi-am transformat, multa vreme, dragostea maternă într-un adevărat supliciu.
Mă lăsam surprinsă de spaime prosteşti şi de pretinse

presentimente. Îmi amintesc că într-o seară, după ce mâncasem la nişte prieteni la La Châtre, îmi trecu prin minte că Nohantuî ardea şi că-l vedeam pe Maurice în mijlocul flăcărilor. Îmi fu ruşine de prostia mea şi nu spusei nimic. Dar cerui calul, plecai în grabă şi ajunsei în galop, atât de convinsă de visul meu, încât, văzând casa în picioare şi liniştită, nu-mi puteam crede ochilor.

Mă întorsei la Bordeaux pe şosea, cu gândul de a ajunge mai repede. În acea epocă drumurile lipseau sau erau prost întreținute. Ajunserăm la Castel-Jaloux la miezul nopții şi, la ieşirea dintr-o înfricoşătoare trăsură hodorogită mă simții nespus de bucuroasă să-mi găsesc servitorul care ne ieşise în întâmpinare cu caii noştri. Nu mai rămâneau de făcut decât patru leghe, dar leghe de țară, pe un drum detestabil, pe o noapte neagra şi străbătând o pădure de pini imenşi, absolut nelocuită, trecând printr-un loc perieulos, unde dădeau târcoale bande de spanioli, cu care era neplăcut să te întâlneşti, chiar în plină zi. Nu zărirăm totuşi alte ființe vii decât lupii. Cum mergeam, de nevoie, la pas, prin întuneric, aceste fiare ne urmau liniştite. Soțul meu băga de seamă neliniştea calului său şi-mi spuse să trec înainte şi s-o țin bine pe Co-
, lette ca să nu se sperie. Zării atunci strălucind doi ochi în dreapta, apoi îi văzui trecând în stânga.

— Gâți să fie? întrebai eu.

f — Cred că nu sunt decât doi, îmi răspunse soțul (meu, dar mai pot veni şi alții; să nu adormi. Asta-i tot ce putem face.

Mă simțeam atât de obosită, că avertismentul nu era de prisos. Luai măsuri să nu fiu surprinsă, şi ajunserăm, acasă la ora patru dimineața, fără vreun accident.

Erau foarte obişnuite pe atunci asemenea întâlniri în pădurile de pini şi de plute. Nu trecea o zi fără să auzim ciobanii strigând de la un crâng la altul ca să se avertizeze între ei de prezența duşt manului. Aceşti ciobani, mai puțin poetici decât cei din Pirinei, cu mantalele lor ciopârțite, cu

puştile lor în chip de bâtă ciobănească, aveau totuşi o înfăţişare caracteristică. Slabii lor câini negri erau mai puţin impozanţi, dar la fel de îndrăzneţi ca şi cei de la munte.

Un timp a existat o bună pază şi la Guillery. Pigou era o corcitură de rasă de'câmpic cu cea de munte, nu numai curajos, ci chiar eroic în lupta cu lupii. Se ducea noaptea, singur, să-i provoace în pădure şi se întorcea, dimineaţa, cu bucăţi din carnea şi din pielea lor agăţate de redutabila sa zgardă ghintuită cu cuic de fier. Dar într-o scară, vai! uitarăsă-i pună armura; întreprinzătorul animal plecă la vânătoarea sa nocturnă şi nu se mai întoarse.

Iarna fu un pic mai aspră ca de obicei. Garonne se revărsă şi deci şi afluenţii săi. Furăm blocaţi timp de câteva zile; lupii înfometaţi deveniră foarte în drăzneţi; ne mâncară toţi câinii tineri. Castelul era construit în plină câmpie, fără curte sau zid împrejmuitor. Animalele sălbatice veneau să urle sub ferestrele noastre şi un lup chiar veni într-o noapte să roadă uşa apartamentului nostru, situat la nivelul solului. Îl auzeam foarte bine. Eu citeam într-o cameră, soţul meu în cealaltă. Deschisei uşa „cu geamuri şi-l strigai pe Pigou crezând că se întorsese şi că voia să intre. Mă duceam să deschid oblonul când soţul meu se trezi şi-mi strigă:

— Ei, nu, nu, e un lup!

De aşa natură e liniştea pe care ţi-o dă obişnuinţa, încât soţul meu se întoarse pe partea cealaltă, iar eu îmi reluai cartea, în timp ce lupul continua să roadă uşa. Nu putu s-o străpungă, era solidă; dar o roase în aşa fel, încât îşi lăsă vizibil urmele. Nu cred că avea gânduri rele. Poate că era un lup tânăr care voia să-şi ascută dinţii pe primul lucru ieşit în cale, în felul căţelandrilor noştri.

într-o zi când, spre apusul soarelui, socrul meu se duse să-l vadă pe unul din prietenii săi, la o jumă tate deteghe de casă, întâlni la mijlocul drumului un lup, apoi doi, apoi trei şi, la un moment dat, numără paisprezece. Nu dete prea mare atenţie, faptului: lupii nu atacă, ci urmăresc; aşteaptă să se sperie calul, ca

să-l răstoarne pe călăreț, sau să se împiedice şi să cadă cu el cu tot. Atunci trebuie să te ridici repede; altfel îți fac felul. Socrul meu, având un cai obişnuit cu astfel de' întâlniri, îşi continuă destul de liniştit drumul; dar când se opri la grilajul vecinului pentru a suna, unul din cei paisprezece duşmani se năpusti asupra lui şi înşfacă poala mantalei.' Socrul meu n-avea, pentru apărare, de-
. It o cravaşa, cu care făcu tot ce putu, fără să-l sperie însă pe inamic; atunci se gândi să sară jos şi să scuture cu putere mantaua în nasul asaltatorilor care fugiră cât îi ținură picioarele. Totuşi, mărturisea el, găsi că poarta nu se deschidea destul de repede şi, când o văzu, în sfârşit, deschisă avu o mare satisfacție.

Aventura bătrânului colonel era tare veche. În epoca povestirii mele el era atât de bolnav de gută că-i trebuiau doi oameni ca să-l pună pe cal şi să-l coboare. Totuşi când era singur pe căluțul său murg, cu coama blondă, în ciuda grozavei sale mantale îmblănite, a ghetrelor lungi, de postav măsliniu, şi a pletelor albe fluturându-i în vânt, avea încă o înfățişare marțială şi-şi conducea cu blândețe calul mai bine ca oricare dintre noi.

Ani vorbit despre bandele de spanioli care cutreierau țara. Erau mai ales catalani, locuitori nomazi din spatele Pirineilor. Unii veneau să caute de lucru ca zilieri şi inspirau destulă încredere în ciuda înfățişării lor; alții soseau în grupuri, cu turmele de capre, pe care le puneau să pască pe vastele spații necultivate ale landelor înconjurătoare; dar se aventurau adesea pe liziera pădurii unde dobitoacele lor erau foarte vătămătoare. Discuțiile deveneau dezagreabile. Catalanii se retrăgeau fără să zică nimic, luau distanță şi, mânuind praştia sau aruncând ciomagul cu mare dibăcie, vesteau astfel că doresc să nu mai fie deranjați în viitor. Erau foarte temuți şi nu ştiu dacă au fost convinşi să nu mai treacă pe acolo;
ştiu însă că acest abuz persista încă acum câțiva ani şi că anumiți proprietari au fost răniți şi chiar ucişi în aceste lupte.

Erau totuşi din aceeaşi rasă de oameni ca acei munteni austeri cărora le-am invidiam, în Pirinei, poeticul destin. Erau foarte credincioşi şi cine ştie dacă

nu socoteau ’ca; un drept al lor ocuparea landelor noastre de către turmele lor! Poate ca priveau acest pământ imens, cvasi-deşert, ca pe o ţara virgină pe care le-a dat-o Dumnezeu şi pe care trebuiau s-o apere în numele său împotriva invaziei proprietăţii particulare.

Era deci un ţinut al lupilor şi al tâlharilor acest
Guillery şi totuşi noi eram liniştiţi şi veseli aici.

Marii şi micii proprietari din împrejurimi neavânc
absolut nimic de făcut, şi cultivând, în plus, gustul de a nu face nimic, îşi petreceau viaţa în plimbări, în vânători, în reuniuni şi în mese de la unii la alţii.

— Pluta este un produs minunat şi bănos al acestor ţinuturi, singurul colţ. Al Franţei unde creşte din belşug; şi, cum este de calitate mult superioară celei din Spania, se vinde foarte scump. Am fost mirată când socrul meu arătându-mi o mica stivă de scoarţă de copac, aşezată în teancuri sub un mic hambar, îmi spuse:

— Iată recolta din acest an, patru sute de franci cheltuiţi. Şi douăzeci şi cinci de mii profit.

Stejarul de plută e 1111 arbore urât vara. Frunzişul său e tern şi aspru; umbra sa deasă înăbuşă toata vegetaţia din jur şi, desfăcându-i-se scoarţa, care este însăşi pluta, până se ivesc ramurile principale el rămâne despuiat. Şi diform. Cea mai proaspătă scoarţa este de un roşu însângerat, în timp ce alta întunecată de creşterea uneia noi, este de un negru ars sau afumat, ca şi cum un incendiu ar fi cuprins uriaşul până la brâu. Dar, iarna, această verdeaţă eternă de vine preţioasă. Singurul lucru care mă înfricoşa într-adevăr în această pădure, erau cirezile nenumărate de porci pătaţi cu negru, care rătăceau, guiţâncî ascu ţit şi sălbatic când îşi disputau ghinda.

Stejarul de plută nu cere nicio îngrijire. Nu se curăţă, nu se dirijează. Îşi face loc şi trăieşte îneântat de nisipul arid în

aparență. La douăzeci sau treizeci de ani începe să fie bun de cojit. Pe măsura ce înaintează în vârsta, scoarța sa devine mai bună şi se reînnoieşte mai repede, căci la fiecare zece ani i se fac două mari incizii verticale. Apoi, când el însuşi a avut grijă să ajute, printr-un efort natural prealabil, munca lucrătorului, acesta din urmă strecoară o mică unealtă făcută la nimereală, între piele şi carne, şi

4 scoate cu uşurință pluta care iese în două mari bucăți tăiate drept.

Nu ştiu de ce această operație îmi repugna ca un lucru sălbatic. Totuşi aceşti arbori ciudați nu păreau să sufere câtuşi de puțin şi ajungeau de două ori centenari sub regimul aceştei decorticări periodice1.

Pădurile bătrâne de pini nu erau deloc mai vesele decât pădurile de plută. Aceste trunchiuri netede şi toate asemănătoare cu coloanele care se înalță semeț,

. Dominate de un mare cap rotund de o prospețime monotonă, această umbră de nepătruns, aceste răni prin

- care plângea răşina, te plictiseau când aveai de făcut un drum lung fără altă distracție decât cea pe care so~

; crul meu o numea „a număra portocalii lăncieri.

Dar, în schimb, pădurile tinere, tăiate de drumuri mici de nisip, destul de sinuoase şi de ondulate, râulețele bolborosind sub marile ferigi, luminişurile bogate în turbă care se deschideau în landa imensă, infinită şi albastră ca marea; vechile conace pitoreşti, uriaşi din altă epocă, ce păreau că au crescut în mijlocul modernelor construcții înconjurătoare, a căror înălțime nu prea mare este specifică acestui

’ Marele debit de plută nu constă în dopuri, cărora nu li se sacrifică decât resturile şi rebutul; el" se expediază în planşe de scoarță care se decurhează şi se aplatizează şi cu care se căptuşesc, între perete şi tapițerie, toate apartamentele bogate din Rusia. Este o marfă de o scumpete excesivă pentru că ea creşte pe o rază de mică întindere (n.a.).

ținut; în sfârşit, lanțul Pirineilor care, în ciuda distanței de treizeci de leghe în linie dreapta se vedeau uneori ridicându-

se la orizont ca un zid de argint bătând în roz, dantelat cu mici rubine; pe scurt, era o natură interesantă într-un climat delicios.

La o jumătate de leghe ne duceam s-o vedem în fiecare săptămână pe marchiza de Lusignan, frumoasa şi amabila castelană a foarte romanticului şi impozantului castel medieval de la Xaintrailles. La hire era puțin mai departe. La Buzet, în splendidele câmpii ale Garonei, familia de Beaumont ne atrăgea prin reuniunile numeroase şi şaradele sale interesante într-un castel magnific. De la Logareil, la doi paşi de noi, prin pădure, venea în fiecare zi bunul Augustin Berthet. Dintr-alt loc veneau Gramont, Trinqueleon şi bunul doctoraş Laranaude. De la Nerac veneau Lespinasse, d'Ast şi atâția alții de care-mi amintesc cu afecțiune, toți oameni amabili, plini de bunăvoință şi de simpatie pentru mine, bar bați şi femei; firi bune, activi şi tineri, chiar şi cei bătrâni, înțelegându-se minunat unii cu alții, fără deosebire de castă şi fără certuri din cauza opiniilor lor. N-am păstrat din acel loc decât amintiri plăcute şi fermecătoare.

Nădăjduiam s-o văd la Nerac pe scumpa mea Fannely, devenită doamna le Franc de Pompignan. Dar era la Toulouse sau la Paris, nu mai ştiu. N-o găsii decât pe sora ci, Amena, o femeie la fel de fermeca toare, cu care avui plăcerea să vorbesc despre mânăstire.

Ne duserăm să petrecem iarna la Bordeaux, unde regăsirăm vesela societate de la băile din Cauterets, şi unde făcui cunoştință cu unchii, mătuşile, verii şi verişoarele soțului meu, toți oameni foarte onorabili care-mi arătară prietenie.

O vedeam zilnic pe scumpa mea Zoe, pe surorile şi pe frații săi. Într-o zi, pe când mă aflam la ea țara Maurice, soțul meu intră brusc, foarte palid şi-mi spuse:

— A murit!

Am crezut că era vorba de Maurice; căzui în genunchi. Zoe, care pricepuse şi auzise ce mai adăugase soțul meu, îmi strigă repede:

— Nu, nu, e vorba de socrul dumitale!

Inima maternă e feroce; avui un violent gest de bucurie; dar n-a ținut decât o clipă; îl iubeam într-adevăr pe bătrânul meu socru şi izbucnii în lacrimi.

Plecarăm chiar în aceeaşi zi la Guillery şi petrecurăm cincisprezece zile lângă doamna Dudevant.

O găsirăm chiar în camera unde, cu două zile în urmă, bărbatul ei murise de un atac de gută la stomac.
Ea nu ieşise încă din această cameră în care locuise douăzeci de ani împreună cu el şi unde cele două paturi rămaseră alăturea. Acest lucru mi s-a părut mişcător şi respectabil. Era o durere, aşa cum o înțelegeam eu, fără frică, nici dezgust de moartea ființei iubite. O îmbrățişai pe doamna Dudevant cu o adevărată efuziune şi plânsei atâta toată ziua alături de ea. Încât n-am mai avut când să ma mai mir de ochii ei uscați şi de aerul ei liniştit. Socoteam, de altfel, că durerea crâncenă îi împietrise lacrimile şi că suferea îngrozitor că nu le putea da drumul; dar imaginația mea atribuia prea mult acestei sensibilități refulate. Doamna Dudevant era o persoană tot atât de indiferentă pe cât de glacială. Ea îl iubea, cu siguranță, pe excelenetul său tovarăş de viață şi-l regreta atât cât îi era posibil; dar ca şi stejarul de plută, avea o scoarță groasă care o apăra de contactul cu lucrurile exterioare; numai că această scoarță nu cădea niciodată.

— Nu se poate spline că nu fusese plăcută, era grațioasa la suprafață, o mare cunoaştere a manierelor lumii bune îi ținea loc de adevărată grație. Dar în realitate nu iubea pe nimeni şi nu se interesa de nimic. Decât de ea însăşi. Avea o față frumoasă, blândă, un trup plat, osos, pătrat şi lat în umeri. Aceasta figură jnspira încredere, dar numai singură fața nu exprimă structura întregului. Privindu-i mâinile uscate şi dure, degetele noduroase şi picioarele mari, simțeai o fire fără farmec, fără nuanțe, fără elanuri sau acccse de tandrețe. Era bolnăvicioasă şi-şi întreținea boala printr-un regim de mici îngrijiri al căror rezultat era şubrezenia. Se îmbrăca iarna cu paisprezece jupoane, care nu reuşeau să-i rotunjească

făptura. Lua mii de mici droguri şi abia făcea câțiva paşi în jurul casei, o dată pe lună, când se întâmplă să fiej zi plăcută. Vorbea puțin şi cu o voce atât de sfârşită, că te aplecai spre ea cu respectul instinctiv pe care-l inspiră slăbiciunea. Dar în surâsul său banal avea ceva amar şi perfid, de care erai izbit pe moment şi pe care nu mi-l explicam. Complimentele sale ascundeau acele mici, fine, ale unei intenții satirice. Dacă ar fi avut spirit, ar fi fost răutăcioasă.

Nu cred totuşi să fi fost cu desăvârşire rea. Lipsita de sănătate şi de curaj, era înăcrită în sufletul ei, şi, obligată să fie mereu în defensivă împotriva frigului şi căldurii, şi cum nu avea încredere în agenții exteriori care puteau să-i aducă, în starea sa fizică, o ameliorare oarecare, ajunsese să-şi întindă precauțiile şi reținerile şi. Asupra afecțiunilor şi ideilor.

Din această cauză devenise mai încordată şi mai nervoasă, şi când era mânioasă îi vedeai cu uimire trupul zdrobit găsindu-şi o vigoare febrilă şi-i auzeai vocea sleită şi cuvântul dulceag căpătând un accent foarte aspru.

W

f

Era cu totul inaptă să-şi conducă afacerile şi, când se văzu în fruntea casei şi averii sale, se produse în ea o criză de frică şi de nelinişte egoistă, care o duse spontan la avariție, la ingratitudine şi la un soi de falsitate. Plictisită de trândăvia sa rece, atrase, rând pe rând, lângă ea, prietenii, neamurile, pe cele ale

• (soțului cât şi pe ale sale. Le exploată succesiv devotamentul, neputând trăi alături de niciunul din ei, şi distrându-se să-i înşele pe toți, împărțindu-şi averea între mai mulți moştenitori pe care abia ji cunoştea şi frustrându-i de o recompensă meritată până şi pe. Servitorii care-i consacraseră treizeci de ani de îngrijiri şi de fidelitate.

Era ea însăşi bogată, şi neavând copii, nici: chiar adoptivi, părea că ar fi trebuit să cedeze fiului său vitreg cel puțin o partedin moştenirea paternă. Dar nu fu aşa. Îşi asigurase de

mult timp, prin testament, folosința acestei mici averi şi chiar ea însăşi încercase să pună mâna pe tot, prin redactarea unei clauze care era, din fericire pentru viitorului soțului meu, contrară drepturilor pe care i le asigura ei legea.

Soțul meu, cunoscând dinainte dispozițiile testamentare ale tatălui său nu fu surprins de a nu vedea nicio schimbare în situația sa. Rămase foarte supus şi la fel de tandru, atât cât îi fu posibil, față de mama sa vitregă, nădăjduind că ea îi va face mai târziu o parte mai bună; dar asta n-avu niciun rezultat. Ea nu l-a iubit niciodată, l-a alungat de la patul său de moarte, şi nu i-a lăsat decât ceea ce n-a putut să-i ia.

Mie, această biată femeie, mi-a făcut sub alte aspecte, tot răul pe care l-a putut face'; dar eu am plâns-o totdeauna. Nu cunosc o existență care merită mai multă milă decât cea a unei persoane bogate, fără urmaşi, care se simte înconjurată de atenții pe care le poate crede interesate şi care vede în toți cei ce se apropie de ea aspiranți la dărnicia sa. A
li, cu toate astea, şi egoist din instinct, e prea mult, căci asta înseamnă complinirea unui destin steril şi amar.

Ne reîntoarserăm la Bordeaux, apoi iar la Guillery în luna mai şi, de astă dată, ținutul nu-mi plăcu.
Acest nisip fin devine atât de uşor când e uscat, că cel mai mic pas îl ridică în nori arzători pe care îi înghiți.

Petrecură vara la Nohant şi, din această epoca până în 1831, n-am mai lipsit de aici decât de puține ori.

Aceasta a fost deci un fel de stabilire pe care eu o priveam ca definitivă şi care decise viitorul meu conjugal. Era, în aparență, hotărârea cea mai înțeleaptă de a trai la mine acasă modest şi într-un mediu restrâns, mereu acelaşi. Totuşi poate ca ar fi. Fost mai bine să duc o viață nomadă şi cu relații numeroase. Nohantul este un loc retras, auster prin el însuşi, elegant şi cu aspect vesel, în raport cu Guillery, dar, în realitate mai solitar, şi, pentru a spune astfel, impregnat de melancolie. Chiar dacă ne, adunăm mai mulți aici, chiar dacă nu auzi decât veselie şi zgomot, fondul sufletului rămâne totuşi serios, atins chiar de un -soi de lâncezeală, care ține de climat şi de caracterul oamenilor şi al

lucrurilor înconjurătoare.
Berişonezui e greoi. Când, prin excepţie, are capul limpede şi. Sângele cald, se expatriază, iritat de a nu putea urni nimic în jurul lui; sau, dacă e condamnat să rămână, la noi, se aruncă în vin şi în desfrâu, dar trist, în felul englezilor cu al căror sânge a fost-amestecat mai mult decât s-ar crede. Când un gascon e ameţit, un berişonez e demult beat, şi când celalalt e puţin beat, limită pe care n-o depăşeşte deloc, berişonezul e complet beat şi se va îndobitoci până va cădea grămadă. Trebuie spus acest cuvânt urât, singurul care zugrăveşte efectul băuturii asupra oameni lor din acest ţinut. Proasta calitate a vinului de aici contribuie mult la asta; dar în nesocotinţa cu care se bea trebuie să vezi o fatalitate a acestui temperament melancolic şi flegmatic, care nu suportă excitaţia şi care se străduie s-o stingă în abrutizare.

în afară de beţivi, care sunt numeroşi, şi al căror viciu duce familiile la mizerie sau la disperare, populaţia e bună şi înţeleaptă, dar rece şi rar amabilă.
Oamenii se văd puţin între ei. Agricultura e puţin avansată, penibilă, răbdătoare şi-l absoarbe pe proprietar. Viaţa e scumpa faţa de cea din sud. Ospitalitatea se practică rar, pentru a păstra, la ocazii, aparenţa fastului; şi peste toate astea există o lene, o frică de locomoţie care ţine de lungimea iernilor, de dificultatea transporturilor şi mai ales. De toropeala spiritelor.

Acum douăzeci şi cinci de ani acest fel de a fi era şi mai pronunţat; drumurile erau mai rare şi oamenii mai legaţi de casă. Acest ţinut frumos, deşi destul de locuit şi bine cultivat, era în întregime mohorât şi soţul meu era ca surprins şi înfricoşat de tăcerea solemna care planează pe câmpiile noastre de îndată ce soarele duce cu e zgomotele şi aşa destul de rare ale muncii de aici. Nici lup care urlă, nici cântece, nici râsete; nici strigăt de cioban sau zgomote de vânătoare. Totul este liniştit, totul este mut. Totul se odihneşte, totul pare mort.

Am iubit întotdeauna acest ţinut, această natură şi această tăcere. Nu le-am îndrăgit numai farmecul, le-am

îndurat chiar povara, şi ma feresc s-o înlătur, chiar dacă ştiu că e periculoasă.

Dar soțul meu nu era născut pentru studiu şi meditație, Deşi gascon, nu avea o fire veselă. Mama sa era spaniolă, tatăl său descindea din scoțianul
I.ow. Gândirea nu-l întrista ca pe mine. Îl supăra.
Când s-a stabilit în sud, regiunea Berry l-a copleşit.
A detestat-o multă vreme. Dar când i-a gustat distracțiile şi i-a adoptat obiceiurile, s-a cramponat de ea ca de-a doua sa patrie.

Am priceput curând ca trebuie să mă strădui să-mi extind relațiile, pe care bătrânețea şi boala bunicii mele Ic împuținaseră mult şi pe care anii mei de absență le mai răciseră. Îmi regăsii tovarăşii de copilărie, care, în general,. Nu plăcură domnului Dudevant. El îşi făcu alți prieteni. Eu îi primii cu sinceritate pe cei care mi-au fost simpatici în anumite privințe, şi-i atrasei mai departe pe cei care trebuiau să ne convină şi lui, şi mie.

Bunul James şi excelenta sa soție, scumpa mea măicuță Angele, veniră să petreacă două sau trei luni cu noi’. Apoi sora lor, doamna de Saint-Aignan cu fetele sale. Cea mai în vârstă, Felicie, era un înger.

Veni, de asemenea, familia Malus. Cel mai tânăr,
Adolphe, o inimă de aur, îmbolnăvindu-se la noi, l-am condus până la Blois, cu fratele meu şi văzurăm astfel vechiul castel, pe atunci transformat în cazarmă şi depozit de muniții şi abandonat stricăciunilor soldaților al căror zgomot şi agitație nu împiedicau ca anumite părți ale clădirii sa fie ocupate de o puzderie de păsări de pradă. În clădirea lui Gaston d’Orleans, găinațul bufnițelor şi al cucuvelelor era atât de gros, încât era imposibil să pătrunzi acolo.

N-am văzut niciodată o operă mai frumoasă a Renaşterii decât acest vast monument, chiar aşa părăsit şi devastat cu totul cum era. L-am văzut restaurat, tencuit, întinerit în chip admirabil şi, pentru a spune astfel, regăsit sub vitregile urme ale timpului şi ale incuriei, dar ceea ce n-am mai regăsit eu, este impresia stranie şi profundă pe care am încercat-o prima

oară când, la răsăritul soarelui, am cules micşunele galbene din crăpăturilor pietrelor fatidice ale Observatorului Catherinei de Medicis.

în 1827 petrecurăm cincisprezecc zile la băile din Mont d'Or. Căzusem şi sufeream demult de o entorsă. Maurice veni cu noi. Se făcuse un ştrengar şi începea a privi natura cu ochii săi mari, atenţi.

Auvergnc îmi păru un ţinut adorabil. Mai puţin vast şi mai puţin sublim decât Pirineii, el avea prospeţimea lor, frumuseţea lor, apele şi colţurile lor fermecătoare. Pădurile de brazi sunt chiar mai plăcute decât molizii marilor munţi. Cascadele mai puţin teribile, au armonii mai dulci şi solul, mai puţin frământat de furtuni şi surpări se acoperă pretutindeni de flori luxuriante.

Ursule a venit să locuiască la mine, ca femeiede serviciu. Treaba n-a mers. Exista o nepotrivire de firi între ea şi soţul meu. Fu cam necăjită pe mine că n-am fost de partea ei. M-a părăsit aproape supărată, şi apoi, foarte curând, a înţeles că nu puteam proceda altfel, ne împăcarăm şi prietenia noastră nu s-a mai dezminţit niciodată. S-a măritat la La Châtre cu un om excelent care a făcut-o fericita şi acum ea e singura fiinţă cu care pot, fără vreo întrerupere importantă, să-mi depăn toată viaţa, din prima copilărie până la cei cincizeci de ani împliniţi.

Alegerile din 1827 semnalară o mişcare de opoziţie foarte marcată şi foarte generală în Franţa. Ura contra ministerului Villele14 produse o fuziune definitivă între liberali şi bonapartişti, fie că erau nobili sau burghezi. În provincia noastră poporul rămase străin de aceste certuri. Singuri funcţionarii erau de partea ministerului, deşi nu. Toţi. Vărul meu, August de Villeneuve veni din Blanc să voteze la Lă Châtre, şi deşi funcţionar eminent (fusese întotdeauna trezorierul oraşului Paris), fu de acord cu soţul meu şi cu

[14] *Jean Baptiste Villele* (1773—1854), om de stat france?,, şefui regaliştilor, sub Restauraţie.

prietenii săi, să-l numească pe domnul Duris-

Dufresne. August petrecu câteva zile la noi şi-mi arată, de altfel, ca vi lui Maurice, pe care-l numea unchiul său, multă afecţiune.

Văzând că nu-şi mai aducea aminte şi mă traia acum părinteşte, am uitat.că mă ofensase cumplit altădată.

Domnul Duris-Dufresne, fratele vitreg al generalului Bertrand era un republican înverşunat, un om cu ţinută antică, de o mare simplitate a inimii, un spirit amabil şi binevoitor. Îmi era drag acest tip din alte timpuri, încă impregnat de eleganţa Directoratului, cu ideile şi obiceiurile cele mai spartane.

Mica sa perucă cu păr scurt şi cerceii dădeau originalitate fizionomiei sale vii şi fine. Manierele sale aveau o distincţie extremă. Era un iacobin foarte sociabil.

Soţul meu, ocupându-se mult de opoziţie în această epocă, era aproape tot timpul în oraş. Dorea sa creeze un centru al reuniunilor şi să închirieze o casă unde să aibă loc baluri şi serate care să continue chiar după numirea domnului Duris-Dufresne.

Dar recepţiile noastre dădură loc la un scandal foarte comic. Existau pe atunci şi mai există încă şi azi puţin la La Châtre, două sau trei „societăţi”, care, de când 1 Urnea, nu s-au amestecat între de la dans. Deosebirile dintre prima, a doua şi a treia erau destul de arbitrare şi delimitarea rămânea insesizabilă pentru cine n-a studiat fondul problemei.

Deşi în război de opinii cu subprefectul, eram tare legată de domnul şi doamna de Perigny, cuplu simpatic şi tânăr, cu care mă aflam în cele mai bune relaţii de vecinătate. Ei, de asemenea, voira să-şi deschidă salonul, poziţia lor impunându-le acest lucru ca un soi de datorie, aşa încât convenirăm să simplificăm amănuntul invitaţiilor servindu-ne de aceeaşi listă.

Le-o comunicai pe a mea, care era foarte generală, şt în care, natural, înscrisesem toate persoanele pe care Ic cunoşteam cât de puţin. Dar, o, ce nelegiuire! Se întâmplă că

mai multe dintre familiile pe care le iubeam şi le stimam cel mai mult fiind cele mai îndreptăţite, erau surghiunite în cel de-al doilea şi al treilea cerc, în uzanţele şi cutumele aristocraţiei burgheze din La Châtre. De aceea, când aceste înalte personaje se găsiră în prezenţa „inferiorilor”
lor, manifestară mânie, indignare, îl blestemau pe arogantul subprefect, care nu procedase astfel, se spunea, decât pentru a-şi arăta dispreţul faţă de toţi oamenii ţinutului, punându-i „ca pe nişte ouă în acelaşi coş’;.

„Săpturmna viitoare
Punctul este pregătii;
Sclipitoare-i doamna casei
Şi parchetu-i cernit.
Iată vin trei invitaţi
Pricăjiţi pesle măsură;
în oraş auzi: Bravo!
Cică-i bal incognito
La subprefecturi."

Acest cuplet pe care-l făcui chiar în acea seară, cu Duteuil, conţine, în puţine cuvinte, povestea veridică a uriaşului eveniment. Recitindu-l văd că, fără să fie prea comic, acest cântec constituie un tablou al moravurilor locale şi merită să rămână în arhivele tradiţiei... din La Châtre! Cântecul e intitulat
Serată administrativă sau *Subprefectul filosof.* Iată primele doua cuplete care rezumă întâmplarea. Se cântă pe melodia *Burghezii din La Châtre:*

„Voi care-n La Châtre staţi.
Nobili, ţărănoi, burghezi,
Boiernaşi mai scăpătaţi la-nfruntaţi-l pe acest tânăr
Rătăcit de multă carte,
Ce, uitând, ca un smintit,
Cum se cade să se poarte,
Burghezia a jignit.
Văzându-se socotit
Un bărbat original,
El îşi zise liberal, într-o bună zi, în cinstea

Preaiubitelor consoarte
Se gin di un bal să dea,
Şi să vină cine-o vrea.K

S-a văzut deznodământul. Cântecul fu cât pe-aci să-l facă să devină tragic. A fost creat la gura sobei, la
Perigny, şi trebuia să rămână între noi; dar Duteil nu s-a putut abţine să nu-l cânte. A fost memorat, copiat şi a trecut în toate mâinile iscând furtuni, în momentul când l-am uitat cu desăvârşire, am văzut ochi feroci şi am auzit strigăte de turbare în jurul meu. Aceasta avu fericitul rezultat de a îndepărta trăsnetul de pe capul bunilor mei prieteni
Perigny şi de a-l atrage asupra capului meu. Grangurii din partea locului făcură jurământul de a nu mă mai onora cu prezenţa lor; Perigny, supărat de atâta prostie, îşi închise salonul. Îl lăsai pe al meu deschis şi sporii invitaţiile societăţii de rangul doi.
Era cea mai bună lecţie pe care o dădeam. Dar ranchiuna n-a ţinut decât două sau trei supeuri. De altfel, în societatea de rangul întâi, aveam prieteni cxcelenţi care-şi băteau joc de conspiraţie şi care trădau pe faţă „cauza dreaptă”. Salonul meu fu deci atât de plin, încât te sufocai în el şi confuzia fu de aşa natură încât doamnele din prima şi a doua castă consimţiră. Să-şi atingă vârful degetelor pentru a executa o figură la contradans care se numeşte vârielniţă. Câţiva ortodocşi spuseră că asta era o gloată, 1. E mulţumii foarte umil de onoarea pe care mi-o acordau de a veni la mine cu toate că eu făceam parte din cea ’de-a treia societate. Proferară afurisenii contra mea, dar nu mâncară mai puţin pateu şi nu băură mai puţin din şampania insurecţiei. Acesta .1 fost semnalul unei mari decadenţe în constituirile ierarhice ale acestei mici oligarhii.

în septembrie 1828 veni pe lume, la Nohant, fiica mea Solange.

Doctorul sosi abia când eu adormisem, iar copila fusese îmbrăcată şi împodobită cu panglici roz. Doream mult să am o fată şi totuşi n-am încercat bucuria pe care mi-a dat-o Maurice. Mă temeam că n-o să trăiască pentru ca o

născusem înainte de termen, în urma unei spaime. Nepoțica mea Leontine, având noaptea, în ajun un vis urât, s-a apucat să scoată nişte țipete atât de ascuțite, pe scara pe care se repezise pentru a o chema pe maică-sa, încât mi-am închipuit că s-a rostogolit pe trepte şi că s-a zdrobit. Curând, am început să simt dureri, şi, trezindu-mă a doua zi, de-abia am avut vreme să pregătesc bonețelele şi scutecele pe care din fericire le terminasem.

îmi amintesc de mirarea unuia dintre prietenii noştri din Bordeaux venit să ne vadă, când m-a găsit dis-de-dimineață, singură în salon, călcând şi aranjând garnitura de scutece, care se afla încă, în parte, în cutia mea de lucru.

— Ce faci aici? întrebă el.

— Vezi bine ce fac, i-am răspuns cu, mă grăbesc pentru cineva care soseşte mai curând decât mă aşteptam.

ff

Fratele meu, ’ care văzuse spaima mea din ajun în legătură cu fiică-sa, şi care mă iubea într-adevăr când era treaz, a alergat mâncând pământul să aducă un medic. Totul era isprăvit când se reîntoarse, şi

Hippolyte avu o atât de mare bucurie să vadă copilul trăind, încât era ca nebun. Mă îmbrățişă şi mă asigură ca fiâeă-mea era frumoasă, zdravănă şi că va trăi

Dar nu ne-am liniştit decât după câteva zile, văzând-o că se înzdrăveneşte.

Reîntors din această cursă, fratele meu flămânzise.

Ne-am aşezat la masă şi după două orc intră la mine atât de beat încât, crezând că se aşază la picioarele patului, căzu în fund, în mijlocul camerei. Cum aveam încă nervii foarte excitați, am izbucnit într-un astfel de râs nebunesc, încât el a băgat de seamă şi a făcut mart eforturi pentru a-şi găsi ideile.

— Ei bine, sunt amețit, îmi spuse el, asta-i tot. Ce vrei? Am fost foarte emoționat, foarte neliniştit în dimineața asta; pe urmă am fost foarte mulțumit, foarte fericit, şi bucuria e cea care m-a îmbătat;

nu-i vinul, ți-o jur, prietenia pe care-o simt pentru tine e cea

care mă împiedică să mă țin pe picioare.

Trebuia, bineînțeles, să-l iert, având în vedere un atât de frumos raționament.,

Iarna următoare o petrecurăm la Nohant. În pri măvara lui 1829, m-am dus la Bordeaux cu soțul şi cu cei doi copii ai mei. Solange fusese înțărcată şi devenise cea mai voinică dintre ei doi.

Toamna m-am dus câteva zile la Perigueux, lângă
Felicie Mollicr, una dintre prietenele melc din Berry.
M-am repezit şi până la Bordeaux pentru a o îmbrățişa pe Zoe. Pe drum mă prinse frigul şi am suferit mult din pricina lui la întoarcere.

în sfârşit, în 1830, am făcut, cu Maurice, în luna mai, cred, o nouă cursă rapidă de la Nohant la Pa iris. Uit sau confund epocile celor trei sau patru apa rtții de câteva zile la Paris, cu sau fără soțul meu,
Una avu ca scop o consultație asupra sănătății melc care se înrăutățise. Broussais îmi spuse că aveam un anevrism ia inimă; Landre-Beauvais, că eram tuberculoasă, Rostan, că n-aveam nimic.

în ciuda acestor mici deplasări anuale, pot spune că,
i din 1826 până în 1831, am trăit în mod constant îa
Nohant. Până atunci, cu toate plictiselile şi necazu-
• rile mă aflam în cea mai bună stare sufletească:
fncepând din acel moment, echilibrul între necazuri şi satisfacții a fost rupt. Am simțit nevoia să iau o hotărâre. Am luat-o fără să ezit, şi soțul meu a fost de acord; m-am dus să trăiesc la Pariş cu fiica mea, mijlocind un aranjament care-mi îngăduia sa revin după trei luni pentru a petrece alte trei luni la No-
1 hant; şi până în epoca în care Maurice a intrat la colegiu, la Paris, am urma cu exactitate planul pe care mi l-am trasat. L-am lasat în mâinile unui preceptor1 care se afla la noi de mai bine de doi ani şi care a fost întotdeauna unul dintre prietenii mei
1 cei mai siguri şi mai perfecți. Nu era numai un institutor pentru fiul meu, era un tovarăş, un trate mai mare,

aproape o mamă. Totuşi îmi era cu neputinţă să mă despart de Maurice pentru lung timp şi să nu veghez asupra lui o jumătate de an.

A trebuit să schiţez rapid, aceste zile de retragere şi de aparentă inacţiune. Asta nu înseamnă că eâe uu sunt pline de amintiri; dar acţiunea voinţei mele şi personalitatea mea se manifestă în de atât de puţin încât n-aş avea de povestit decât victoria altora din jurul meu; şi acesta e un drept pe care nu cred că-l

ai decât în anumite limite, mai ales cu privire la anumite persoane.

Pentru a nu ma întoarce înapoi şi pentru a rezuma totuşi rezultatul acestor ani scurşi privind povestea bietei mele vieţi, voi arăta ce eram cu când, în iarna anului 1831, am venit la Paris cu intenţia de a scrie.

ym

Privire retrospectivă asupra câtorva ani schiţaţi în precedentul. Capitol. — Interior tulburat. — Vise pierdute. — Religia mea. — Dulcea moarte a unei idei fixe. — Moartea unui greier. —

Proiectele unui viitor pe placul meu, vagi, dar persistente. Pentru ce aceste proiecte? Gestiunea unui an de venituri. — Demisia mea. În realitate un fel de interdicţie. — Fratele meu şi patima sa supărătoare. — Vânturi murdare, chipuri murdare. — În cercarea unei mici meserii. — Muzeul -de ipictură. — Revelaţia artei fără certitudinea vreunei specialităţi. — Inaptitudine pentru ştiinţele naturale, în ciuda dragostei pentru natură. — Mi se acordă o pensiune şi libertatea. — Părăsesc Nohantul pentr.»

trei luni.

Am trăit enorm în aceşti puţini ani. Mi se parca chiar ca am trăit o sută de ani sub imperiul acele iaşi idei, atât mă simţeam de plictisită de o veselie fără expansiune, de un interior fără intimitate, de o singurătate pe care zgomotul şi beţia o făceau şi mai absolută în jurul meu. N-aveam totuşi să mă plâng în mod serios de niciun procedeu rău direci şi chiar dacă ar fi fost aşa încă n-aş fi consimţit să bag de

seamă. Răvăşeala bietului meu frate şi a ace lor a care se lăsau antrenați de el, nu ajunsese într-atât încât să nu bag de seamă ca le inspiram un soi de teamă care nu izvora din condescendență, ci dintr-un respect instinctiv. Dinspre partea mea, le-am arătat toată toleranța posibilă. Atâta timp cât ei se mărgineau să fie flecari, obositori, zgomotoşi, bolnavi şi dezgustători, încercam să râd. Şi eram chiar obişnuită să suport un ton de glumă care, în principiu, mă revolta.

Dar când deveneau nervoşi, când deveneau obsceni

. Şi grosolani, când bietul meu frate, el însuşi atât de multă vreme supus şi căindu-se în fața mustrărilor mele, devenea brutal şi răutăcios, făceam pe surda, şi, de îndată ce puteam, intram, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat, în cămăruța mea.

Acolo ştiam destul de bine să mă ocup şi să mă distrag vacarmului de afară, care dura adesea până la orele şase sau şapte dimineața. Eram obişnuită să lucrez noaptea, alături de bunica mea bolnavă; acum aveam alți bolnavi, nu spre a-i îngriji, ci spre a-i asculta bătând câmpii.

Dar singurătatea morală era profundă, absolută, ea ar fi fost mortală pentru un suflet tandru şi o tinerețe încă în floare, dacă n-ar fi fost plină de un vis care a devenit tot aşa de important ca şi o pasiune, nu în viața mea, pentru că mi-am sacrificat viața datoriei, ci în jgândurile mele. O ființă absentă cu care mă întrețineam fără încetare şi căreia îi aduceam la cunoştință toate reflecțiile mele, toate visările mele, toate umilele mele virtuți, tot entuziasmul meu platonic, o ființă excelentă în realitate, dar pe care o împodobeam cu toate perfecțiunile pe care nu le comportă natura umană, un bărbat, în sfârşit, care-mi apărea câteva zile, câteva ore, câteodată, în cursul unui an, şi care era romantic, alături de mine, tot atât cât eram şi eu însămi, nu m-a înspăimântat în religia mea, nu m-a tulburat în conştiința mea, a fost susținătorul şi consolatorul exilului meu în lumea realității.

Credința mi-a rămas aceeaşi, n-a variat niciodată în ceea

ce priveşte fondul. Formele trecutului s-au şters pentru mine ca şi pentru secolul meu pentru că am început să văd dar prin studiu şi reflecție;
dar doctrina veşnică a credincioşilor, bunul Dumnezeu, sufletul nemuritor şi nădejdile într-o altă viață au rezistat în mine, la toate examenele, la toate discuțiile, şi chiar perioadelor de îndoială disperată. Fățarnicii m-au judecat altfel şi m-au declarat fără principii, încă de la începuturile carierei mele literare, pentru că mi-am îngăduit să privesc în față instituțiile pur omeneşti în care lor le plăcea să facă să intervină divinitatea. Oamenii politici m-au învinuit, de asemenea, de ateism în privința dogmelor
! or strâmte sau variabile. Intoleranții sau ipocriții tuturor religiilor spun că nu există principii acolo unde nu există orbire sau poltronerie. Ce importanță are asta?

Nu scriu pentru a mă apăra împotriva celor care s-au ridicat contra mea. Scriu pentru cei a căror simpatie firească, bazată pe o asemănare de instincte, mă obliga să-mi deschid inima şi îmi asigură încrederea. Aceştia sunt cei cărora le pot face oarecare bine. Răul pe care alții pot să mi-l facă mie.
m-am făcut întotdeauna că nu-l bag de seamă.

Nu este absolut necesar, de altfel, pentru mântuirea umanității, ca eu să fi aflat sau să fi pierdut adevărul, Alții îl vor regăsi, oricât de rătăcit ar fi el în lume şi în veac. Tot ceea ce pot şi trebuie să fac eu, e să-mi mărturisesc simplu credința, chiar dacă o să pară insuficientă unora, excesivă altora.

m

A intra în discuție despre formele religioase, e e»
chestiune de cult exterior, al cărui cadru nu-l formează cartea asta. Nu pot deci spune pentru ce şi cum m-am desprins zi de zi de de, cum încercam şi li; mai admit pentru a-mi satisface logica fireasca;
şi cum le-am părăsit pe față şi definitiv, în ziua în care am crezut că pricep că însăşi logica îmi poruncea să ma eliberez de de…

De ce nu-mi mai convenea această singurătate care va

trecut peste anii cei mai frumoşi ai tinereții mele

— Iată ceea ce n-am spus şi ceea ce pot spune foarte bine acum.

Ființa absentă, aş putea spune aproape invizibilă, din care am făcut al treilea cuvânt al existenței mele (*Dumnezeu, el* şi *eu)* era obosită de această aspirație. Supraomenească către dragostea sublimă.

Generos şi tandru el nu spunea acest lucru, dar scrisorile sale deveneau mai rare, expresiile sale iwar vii sau mai reci, după sensul pe care voiam să li-l iau

Pasiunile sale aveau nevoie de o altă hrană decât de prietenia entuziastă şi de viața epistolară. Îmi făcuse un jurământ pe care l-a ținut statornic şi fără de care aş fi rupt-o cu el; nu-mi făcuse însă *int* jurământ restrictiv cu privire la bucuriile sau plăcerile pe care le putea întâlni aiurea. Am simțit că deveam pentru el un lanț teribil sau că nu mai eram decât un amuzament pentru spiritul sau. Am înclinat cu modestie către această ultimă opinie şi am aflat mai târziu că m-am înşelat. N-am avut decât să ml felicit odată mai mult de a fi pus capăt constrângeril inimii sale şi de a nu fi fost o piedică în calea destinului sau. L-am iubit multă vreme în tăcere şi descurajare. Apoi m-am gândit la el cu calm, cu recunoştință, iar acum nu mă gândese decât cu prietenie serioasă şi stimă întemeiată.

’ E vorba de Stepharae Ajasson de Gr. Tndsa. Gae, un tânăr pe care

G. Sa rid îl cunoscuse eu ani în urmă.

N-au existat nici explicații, nici reproşuri de îndată ce hotărî rea mea a fost luată. De ce să mă fi plâns?

Ce puteam cere? Pentru ce aş fi tulburat acest suflet frumos şi bun, pentru ce aş fi stricat aceasta viață plină de viitor? Există de altfel un punct de detaşare în care cel care face primul pas nu trebuie interogat şi persecutat, sub pedeapsa de a fi forțat sa devină crud sau nenorocit. Nu voiam ca el să fie astfel. Nu merita să sufere; şi eu nu voiam ca respectul său față de mine să scadă riscând să-l înfurii.

Nu ştiu dacă am dreptate să privesc mândria ca pe una dintre primele datorii ale femeii, dar nu-i în puterea mea să nu dispreţuiesc pasiunea care se îndârjeşte. Îmi pare că există în asta un atentat împotriva cerului, care singur ne dă şi ne ia înapoi adevăratele afecţiuni. Nu trebuie să fie disputată mai mult posesiunea unui suflet decât cea a unui sclav. Trebuie redată omului (libertatea, sufletului elanul, lui Dumnezeu flacăra emanată de la El.

Când acest divorţ liniştit, dar fără întoarcere, fu împlinit, încercai să-mi continui existenţa pe care nimic dinafară nu mi-o deranjase nici modificase;
dar acest lucru a fost imposibil. Cămăruţa mea nu mă mai voia.

Locuiam atunci în vechiul budoar al bunicii mele.
pentru că nu avea decât o uşă şi nu constituia o cameră de treccre pentru nimeni, sub niciun pretext, oricine ar fi fost acesta. Cei doi copii ai mei ocupau marea cameră alăturată. Îi auzeam reşpirând şi puteam să le veghez somnul, fără să-i tulbur. Acest budoar era atât de mic, încât cu cărţile, cu ierbarele, fluturii şi pietrele mele (mergeam totdeauna, ca să mă amuz, cu istoria naturală, fără să învăţ nimic), nu era loc pentru un pat. Îl înlocuiam cu un hamac, îmi făcusem birou dintr-un dulap care se deschidea ca un fel de secreter şi în care un greiere, pe care îl îmblânzise obişnuinţa de a mă vedea, a stat vreme îndelungată cu mine. Trăia. Acolo din pâinea mea, pe care aveam grijă s-o aleg albă, de frică să nu moară. Veriea să mănânce pe hârtia mea în timp ce scriam, după care se ducea să cânte într-un anumit v sertar pe care-l prefera. Uneori mergea pe scrisul meu şi eram obligată să-l alung pentru ca să nu încerce să guste din cerneala proaspătă. într-o seară, neauzindu-l cântând şi nevăzându-l venind, îl căutaj
i peste tot. Nu găsii din prietenul meu decât două labe din spate între fereastră şi lemnăria de pe perete.
Nu-mi spusese că avea obiceiul să iasă, şi servitoarea îl strivise închizând fereastra.

îngropai tristele sale rămăşiţe într-o floare de ciumăfaie pe

care o păstrai multă vreme, ca pe o relicvă; dar n-aş şti să spun ce impresie mi-a făcut acest pueril incident, prin coincidența sa cu sfârşitul dragostelor mele poetice. Încercai să fac din asta, poezie; auzisem spunându-se că gustul şi practica literelor consolează de orice: dar scriind *Viața şi moartea unui spirit familial,* lucrare inedită şi destul de bine alcătuită, m-am surprins de mai multe ori plângând. Mă gândeam, fără voia. Mea, că acest jtnic
cântec al greierului, care este ca însăşi vocea căminului familial, ar fi putut să cânte fericirea mea reală, că legănase cel puțin ultimele efuziuni ale unei dulci iluzii care zburase pentru totdeauna o dată cu dispariția lui.

Moartea greierului marcă, deci, într-un fel simbolic, ’sfârşitul şederii melc la Nohant. M-am inspirat din alte gânduri, mi-am schimbat felul de a trăi, am ieşit, m-am plimbat mult cât a ținut toamna. Am încercat un soi de roman care n-a văz ut niciodată lumina zilei; apoi, citindu-l, m-am convins că nu valora nimic, dar că puteam face altele mai jpuțin proaste şi că, la urma urmei, nu era mai rău ca multe altele care-i făceau să trăiască ’oarecum bine pe autorii lor. Am recunoscut că scriam repede, uşor, şi vreme îndelungată, fără să obosesc; că ideile mele, înțepenite în creier, se trezeau şi se înlănțuiau, prin deducție, pe măsură ce scriam, că în viața mea de reculegere am băgat de seamă multe şi am înțeles destul de bine caracterele pe care întâmplarea le-a făcut să-mi treacă pe dinainte, şi că, în consecință, cunoşteam destul natura umană pentru a o descrie:
în sfârşit că, din toate micile treburi de care eram în stare, literatura propriu-zisă îmi oferea cele mai multe şanse de succes ca meserie, şi, s-o spunem verde, ca mijloc de trai.

Unele persoane cu care am discutat la început despre asta strigară: „Oh! Ar putea să existe poezie având o asemenea preocupare? Oare spre a-mi găsi o profesie am trăit atâta vreme în ideal î“

Eu aveam de multă vreme ideile mele în privința asta. Încă dinainte de măritiş am simțit că situația mea în viață, mica

mea avere, libertatea de a nu face nimic, pretinsul meu drept de a porunci unui anumit număr de ființe umane, țărani şi servitori, în sfârşit, rolul meu de moştenitoare şi de castelană, în ciuda proporțiilor sale mici şi a imperceptibilei sale importanțe, era împotriva gustului meu, a logicii şi a facultăților mele. Îmi aminteam că sărăcia mamei, care o făcuse să se despartă de mine, acționase asupra micului meu creier şi asupra bietei mele inimi de copil; că în forul meu interior am respins moştenirea şi am proiectat multă vreme să schimb bunăstarea cu munca.

Unor astfel de idei romantice le succedau, în capul meu, la începuturile căsătoriei, dorința de a fi pe placul soțului meu şi de a fi femeia de casă, pe care o dorea şi care am şi fost. Grijile domestice nu m-au plictisit niciodată, şi nu sunt dintre acele spirite sublime care nu pot să coboare din norii lor. 1 raiesc mult în nori, desigur, şi asta e o rațiune în plus să mă regăsesc destul de des pe pământ. Adesea, obosită şi obsedată de propriile mele agitații, aş fi vrut bucuroasă să spun, ca Panurge, când se afla p marea înfuriată:

— Ferice de cel care sădeşte varză! E cu un picior pe pământ şi cu celălalt pe fierul cazmalei.

De acest fier de cazma, de acest ceva între pământ şi cel de-al doilea picior al meu, iată de fapt de ce aveam cu nevoie şi nu găseam. Aş fi vrut o rațiune, un motiv tot aşa de simplu ca şi acțiunea de a sădi varză, dar la fel de logic pentru a-mi explica mie însămi scopul activității mele. Vedeam bine că străduindu-mă să fac economii în toate cele, cum îmi fusese recomandat, nu făceam decât să-mi dau seama de imposibilitatea de a fi econoamă, fără egoism, în anumite cazuri; cu cât mă apropiam de pământ, gândindu-mă cum să-l fac să ofere cât mai mult posibil, cu atât îmi dădeam seama că pământul oferă prea puțin şi că cei care au puțin sau n-au pământ deloc, nu pot trai numai din cele două brațe ale lor. Leafa era prea mică, munca prea puțin sigură, epuizarea şi boala inevitabile. Soțul meu nu era inuman şi nu mă oprea să cheltuiesc; dar când, după o lună, îmi vedea socotelile, îşi pierdea capul şi mă făcea şi pe mine să mi-l

pierd, spunând u-mi că dărnicia mea era de două ori mai mare decât venitul şi ca el n-avea nicio posibilitate să trăiască la Nohant, şi cu Nohantul pe un asemenea picior mare. Era adevărat; dar nu mă puteam hotărî să reduc la strictul necesar bunăstarea celor pe care-i aveam în grijă, şi nici să refuz strictul necesar al celor pe care nu-i aveam în grijă. Nu rezistam la nimic din ceea ce-mi era impus sau eram sfătuită să fac, dar nu ştiam sa mă ocup de nimic. Mă impacientam şi eram

prea îngăduitoare. Se ştia şi se abuza adesea de acest lucru.

Gestiunea mea nu dură decât un an. Mi se pre~
scrisese să nu depăşesc zece mii de franci; cheltuisem paisprezece mii, fapt de care m-am ruşinat, ca un copil care a greşit. Mi-am dat demisia şi mi-a fost acceptată. Am predat portofoliul şi am renunțat chiar la un venit de o mie cinci sute de franci care-mi fusese asigurat prin contractul de căsătorie pentru hainele mele. Nu-mi trebuia atât şi-mi plăcea mai mult să fiu la discreția celui în a cărui grijă mă aflam decât să cer. Începând de la această dată şi până în 1831 n-am avut nicio para, n-am luat cinci franci din punga comună fără să fi cerut voie soțului meu, şi când, după nouă ani de căsnicie, l-am rugat să-mi plătească datoriile personale, de se ridicau doar la cinci sute de franci!

Nu arăt aceste lucruri mărunte ca să mă plâng că aş îi suferit vreo constrângere. Soțul meu nu era avar şi nu-mi refuza nimic; dar n-aveam nevoie, nu doream nimic în afara cheltuielilor curente stabilite* deel în casă, şi, mulțumită de a nu mai avea nicio răspundere, îi lăsam o autoritate fără margini şi iară control. El luase deci, în mod cu totul firesc, obiceiul de a ma privi ca pe un copil aflat sub tutela sa, şi n-avea de ce să se enerveze față de un copil atât de liniştit. Dacă am intrat în aceste amănunte, am făcut ca să arăt cum, în toiul acestei vieți de călugăriță pe care o duceam la Nohant, şi căreia nu-i lipsea nici chilia, nici legământul de supunere,. Nici cel al tăcerii, nici cel al sărăciei, se făcu, în

sfârşit, simţită nevoia de a trăi pentru mine însămi. Sufeream de a mă vedea inutilă. Neputându-i ajuta în alt chip pe cei sărmani, m-am făcut doctor de ţara, şi clientela mea gratuită a crescut până când era să mă zdrobească de oboseală. Din economie, făceam puţin şi pe farmacista, şi, după ce mă întorceam din

I vizitele melc, mă tâmpeam alcătuind unsori şi siropuri. Această meserie nu mă obosea; ce-mi păsa ca f visam acolo sau aiurea? Dar îmi spuneam că, cu câţiva bani ai mei, bolnavii ar fi mai bine îngrijiţi,

— Şi practica mea ar avea mai multe perspective.

j I* Şi apoi robia e ceva antiuman, pe care n-o accepţi decât cu condiţia să visezi mereu la libertate. Nu

< eram sclava soţului meu, ma lăsa să mă ocup de lecturile şi de poţiunile mele; dar eram aservită unei anumite situaţii, şi nu depindea de el ca să mă eli-

; bsrez de ca. Dacă i-aş fi cerut luna, mi-ar fi spus

— Râzând:

— Daca ai cu ce-6 plăti, ţi-o cumpăr!

Şi dacă mi-ar fi venit să spun că mi-ar face plăcere să văd China, mi-ar fi spus:

— Fă rost de bani, fa ca Nohantul să producă, şi du-te în China.

Am frământat deci în mine de multe ori problema de a avea resurse, oricât de modeste ar fi fost, dar de care să potdispune, fără remuşcări şi fără control, pentru o plăcere de artist, pentru o milostenie meritată, pentru o carte frumoasă, pentru o săptămâna de călătorie, pentru un mic dar făcut unei prietene sărmane, pentru mai ştiu eu ce! Pentru toate aceste

i nimicuri de care te poţi lipsi, dar fără de care totuşi nu' eşti bărbat sau femeie, ci mai curând înger vau dobitoc. În societatea noastră cu totul făţarnică, absenţa totală a banilor înseamnă o situaţie imposibilă, mizerie înfricoşătoare sau neputinţă absolută. Iresponsabilitatea este o stare de servitute; e ceva ca ruşiuta interdicţiei.

Mi-am spus de asemenea că va veni un moment când nu

voi mai putea rămâne la Nohant. Aceasta ținea de pricini încă. Trecătoare pe atunci, dar pe care le vedeam adesea agravându-se într-un mod amenințător. Ar fi trebuit alungat fratele meu. Care, strâmtorat de o proastă administrare a propriei sale averi, venise, din motive de economie, să trăiască la noi, şi un alt prieten al casei, pentru care aveam, în ciuda înflăcărării sale bahice, o prietenie adevărată: un om care, ca şi fratele meu, avea inimă şi minte din belşug, o zi din trei, din patru sau dii?
cinci, „după cum batea vântul", spuneau ei. Or, existau „vânturi sărate", care te îndemnau să faci năzdrăvănii, „chipuri sărate", pe care nu le puteai întâlni
Iară să simți dorința de a bea, şi după ce ai băut se dovedea că, dintre toate, vinul era cel mai sărat lucru. Nu există nimic mai rău decât bețivii spirituali şi buni, nu te poți supăra pe ei. Fratele meu se amețea repede şi eram silită să mă închid în chilia mea ca să nu vină să plângă toată noaptea, ori de câte ori depăşea o anumită cantitate care-l îndemna să-i strângă de gât pe cei mai buni prieteni ai săi.
Bietul Hippolyte! Cât era de, drăguț în zilele lui bune şi cât de insuportabil în ceasurile lui rele! Aşa cum era, şi în ciuda urmărilor indirecte, mai serioase decât flecărerile, lacrimile şi mânile sale, preferam să mă exilez decât să-l dau afară. De altminteri, soția sa locuia şi ea cu noi, sărmana femeie minunată, care n-avea decât o singură bucurie pe lume: o sănă laie atât de. Şubredă, încât îşi petrecea timpul mai mult în pat decât în picioare, şi somnul îi era atât de copleşitor încât nu mai băga de seamă ceea ce se petrecea în jurul nostru.

A

Cu scopul de a mă elibera şi de a-mi sustrage copiii unor mfluențe supărătoare, posibile într-o zi.
sigură că mă vor lăsa sa plec, cu condiția să nu cer partajul, chiar foarte inegal, al venitului meu, am căutat să mă apuc de o mică meserie. Am încercat să fac traduceri: era o treabă de prea lungă durată, puneam prea multe scrupule şi conştiință; portrete în creion sau acuarelă în numai câteva

ore: sesizam foarte bine asemănarea, nu desenam prea prost micile mele capete; dar lucrul era lipsit de originalitate; croitorie: lucram repede; dar nu eram destul de pricepută, şi aflai că treaba asta nu-mi aducea decât

• un venit de zece bănuți pe zi; modistă: mă gândii la mama care n-a putut reuşi pentru că n-a avut un

— Mic capital. Timp de patru ani am tot tatonat şi trudit ca un negru, nefăcând însă nimic care să valoreze ceva, în nădejdea că voi descoperi în mine o

, înclinare oarecare. Am crezut o clipă că am descoperit-o. Pictam flori şi păsări, în compoziții micro

, scopice pe tabacheri şi pe cutii pentru țigări de foi

» din lemn de Spa. S-au dovedit a fi lucruri foarte frumoase, pe care lăcuitorul le-a admirat când i le-ap

" dus într-una din scurtele mele călătorii Ja Paris.

M-a întrebat dacă erau opera mea, i-am răspuns că

■ da, ca să văd ce avea să-mi spună. El îmi zise că va pune aceste mici obiecte în vitrină şi că se va tocmi pentru de. După câteva zile m-a înştiințat că refuzase optzeci de franci pentru cutia de țigan de foi; îi spusesem, la întâmplare, că voiam o sută de franci, socotind că nu mi se vor oferi nici cinci.

M-am dus să-i caut pe slujbaşii casei Giroux şi f le-am arătat eşantioanele. Ei mă sfătuiră să încerc

! cu mai multe obiecte diferite, evantaie, cutii pentru

l ceai, coşulețe de lucru, şi mă asigurară că la ei voi putea avea o piață de desfacere a mărfii. Am adus deci de la Paris o provizie de materiale, dar îmi prăpădeam ochii, timpul şi munca în căutarea procedeelor. Anumite lemnuri reuşiseră ca prin miracol, altele nu prindeau lacul sau se stricau. Aveam neplăceri care ma întârziau, şi, pe deasupra, materialele de bază costau atât de scump, încât cu timpul pierdut şi cu obiectele stricate, nu vedeam, presupunând o vânzare susținuta, decât că voi mânca o pâine foarte uscată. M-am încăpățânat „totuşi, dar moda acestor obiecte trecu, la timp pentru a mă împiedica să mai continui eşecul.

Şi apoi, mă simţeam, fără să vreau, artistă, negândindu-mă vreodată să-mi spun că aş putea fi.
Într-una din scurtele mele şederi la Paris, am intrat într-o zi într-un muzeu de pictură. Nu era, fără îndoială, pentru prima oară, dar am privit totdeauna tablourile fără să le văd, convinsă fiind ca nu mă pricepeam. Am început să mă emoţionez în mod ciudat. M-am întors acolo a doua zi, apoi a treia zi; şi, la următoarea mea călătorie, voind sa cunosc, una câte una, toate capodoperele, să-mi dau seama de diferenţa dintre şcoli, mă duceam pe ascuns, de una singură, de îndată ce se deschidea muzeul
. Şi rămâneam acolo până 3a închidere. Eram ca îmbătată, ca ţintuită locului în faţa tablourilor lui
Tiţian, Tintoretto. Rubens. Prima care m-a mişcat prin poezia realităţii ce-o înfăţişa a fost Şcoala flamandă, şi, puţin câte puţin, am ajuns să simt pentru ce şcoala italiană era atât de aprcciată. Cum n-aveam pe nimeni care să-mi spună în ce constă frumuseţea ei, admiraţia mea crescândă avea toată *a*tracţia unei descoperiri şi eram cu totul surprinsă şi încântaăă de a găsi în faţa picturii bucurii egale cu cele pe care le gustam în muzică. Eram departe de a avea un mare discernământ, n-am avut niciodată nici cea mai mică noţiune serioasă. În aceasta ârtă, care nu se relevă simţurilor mai mult decât altele, fără ajutorul, unei aptitudini şi al unei educaţii speciale.

Ştiam foarte' bine că a spune în faţa unui tablou: „Judec pentru că văd, şi văd pentru că am ochi", este o obrăznicie de băcan pedant. Nu spuneam deci nimic, nu mă întrebam nici ca să ştiu ce obstacole şi ce afinităţi existau între mine şi creaţiunile de geniu. Contemplam, eram dominată, eram transportată într-o lume nouă.1 Noaptea vedeam trecându-mi pe dinainte toate aceste mari chipuri, care, sub mâna maeştrilor, căpătaseră pecetea puterii morale, chiar cele care nu exprimau decât forţa sau sănătatea fizică. Numai în pictura frumoasă se simte ce înseamnă viaţa; e ca un splendid rezumat al formei şi al expresiei fiinţelor şi lucrurilor, prea adesea voalate sau plutind în mişcarea

realităţii şi în aprecierea celui care le contemplă; acesta este spectacolul' naturii şi al umanităţii văzut prin sentimentul geniului care l-a compus şi pus în scenă.
Ce noroc pentru un spirit naiv care nu aduce *în* faţa unor astfel de opere nici prejudecăţi de critic, nici pretenţii de capacitate personală. Descopeream universul. Vedeam totodată în prezent şi în trecut, deveneam clasică şi romantică în acelaşi timp, fără sa ştiu ce însemnau neînţelegerile care se agitau în arte. Vedeam lumea adevărului ivindu-se prin toate nălucile fanteziei mele şi toate ezitările văzului meu.
Mi se părea a fi cucerit nu ştiu ce comoară de a cărei existenţă nu avusesem habar. N-aş fi putut spune ce, nu cunoşteam numele a ceea ce simţeam că se îmbulzeşte în sufletul meu reîncălzit şi parcă dilatat; dar aveam febră şi mi-am adus aminte de muzeu, pierzându-mă din stradă în stradă, neştiind unde să merg, uitând să mănânc, şi băgând de seamă dintr-odată că sosise ceasul să mă duc să ascult
Freischikz sau *Wilhelm Teii.* Am intrat atunci la un plăcintar, am mâncat o brioşă, spunându-mi cu satisfacţie, în faţa puţinilor bani care mi se dăduseră, că suprimarea mesei îmi oferea dreptul şi posibilitatea de a mă duce la spectacol.
în toiul proiectelor şi emoţiilor mele, n-am învăţat nimic. Am citit istorie şi romane; am descifrat partituri, am aruncat un ochi distrat peste unele cărţi şi

înadins n-am vrut să ascult discuţiile politice de moment. Prietenul meu Neraud, un adevărat savant, artist în ştiinţă până în vârful unghiilor, a încercat să mă înveţe botanica; dar, alergând amândoi pe câmp, el încărcat eu cutia de tinichea, eu purtându-l pe umeri pe Maurice, nu m-am amuzat decât cu „muştarul", cum zic oamenii de treabă, şi deşi nu studiasem bine muştarul, ştiam totuşi că această plantă face parte din familia cruciferelor. Mă lăsam atrasă nu de clasificări şi de indivizi, ci de soarele care poleia cu aur tufişurile, de fluturii care alergau după flori şi de

Maurice care alerga după fluturi.

Şi apoi aş fi vrut să văd tot şi să ştiu tot în acelaşi timp. Îl făceam pe profesorul meu să discute, şi în toate lucrurile era sclipitor şi interesant; dar n-am fost inițiată de el decât în frumusețea amănuntelor, căci latura exactă a ştiinței îmi părea aridă pentru memoria mea recalcitrantă. Am greşit adânc;

Malgaşul meu, aşa îl numeam pe Neraud, era un admirabil inițiator şi eu mă aflam încă la vârsta la care mai puteam învăța. Nu ținea decât de mine să mă instruiesc într-un mod care mi-ar fi îngăduit să mă apuc pe urmă singură de studii serioase. Mă mărgineam să pricep un ansamblu de lucruri pe care el le rezuma în scrisori fermecătoare despre istoria naturală şi în povestiri din îndepărtatele sale călătorii care-mi deschiseră un pic lumea tropicelor.

Am regăsit vizmnea pe care mi-a furnizat-o despre l'Ile-de-France scriind romanul *Indiana* şi, pentru a nu copia caietele pe care le-am adunat pentru mine, n-am ştiut să fac altceva decât să-i stric descrierile adaptându-le scenelor din cartea mea.

E de la sine înțeles că, neaducând în proiectele mele literare nici talent încercat, nici studii speciale, nici amintiri dintr-o viață agitată la suprafață, nici cunoştințe aprofundate din lumea faptelor, nu

şuteam să am niciun fel de ambiție. Ambiția se sprijină pe încrederea în sine, şi eu nu eram destui de proastă pentru a conta pe fărâma mea de geniu.

Mă simțeam înzestrată cu un talent foarte restrâns:

analiza sentimentelor, pictura unui anumit număr

I de caractere, dragostea pentru natură, familiarizarea, dacă pot vorbi astfel, cu scenele şi obiceiurile vieții de țară; acestea erau destul pentru a începe. „Pe măsură ce voi trăi, îmi spuneam, voi vedea mai mulți oameni şi mai multe lucruri, îmi voi lărgi cercul de individualități, voi mări cadrul scenelor şi, dacă va trebui să mă mărginesc la romanul de inducțiej care este romanul istoric, voi studia

amănuntele istoriei şi voi ghici, prin deducție, gândurile celor care nu mai sunt. Ct

Când hotărârea mea fu în măsură să ispiteasca soarta, adică să am o rentă de o mie de franci, îa căite visasem totdeauna, a o pune în practică fu 6

I treabă de trei zile. Soțul meu îmi plătea o alocație de o mie cinci sute de franci. I-o cerui pe fiica mea şi hotărârea de a petrece de două ori pe an câte trei luni, la Paris, cu două sute cincizeci de franci pe lună în timpul absențelor. Planul n-a întâlnit nicio dificultate. Cazimir credea că era un capriciu de care mă voi plictisi repede.

Fratele meu, care gândea la fel, îmi zise:

— Îți închipui că ai să trăieşti la Paris, cu un copil de gât şi doar cu două sute cincizeci de franci pe lună! îmi vine să rid! Tu care nu ştii nici cât costă un pui. Ai să te întorci înainte de cincisprezece zile, cu mâinile goale, căci bărbatul tău e foarte hotărât să fie surd la orice nouă cerere de bani.

— Ei bine, i-am răspuns eu, voi încerca. Împrumută-mi pentru opt zile apartamentul tău din Paris, şi ține-mi-o pe Solange până fac rost de o locuință.

Voi reveni într-adevăr foarte repede.

Fratele meu fu singurul care încearcă să-mi combată hotărârea. Se simțea puțin vinovat de dezgustul pe care mi-l inspira casa mea. Nu voi să cadă de acord cu el însuşi dar, fără să vrea, căzu de acord cu mine. Soția lui pricepea mai bine lucrurile şi mă aproba. Ea avea încredere în curajul şi în soarta mea. Simțea că apucasem singura cale prin care încercam să evit sau să amân o hotărâre mai penibilă.

Fata mea încă nu pricepea nimic. Maurice n-ar fi priceput nici el nimic, dacă fratele meu n-ar fi avut grijă să-i spună că plecam pentru vreme lungă şi că poate nu voi mai reveni. Procedase astfel în speranța că durerea bietului copil mă va reține. Lacrimile sale mi-au zdrobit inima, dar am izbutit să-l liniştesc şi să-l fac să aibă încredere în cuvântul meu.

Am sosit la Paris la puțin timp după scena din Luxemburg şi procesul miniştrilor.

IX

. Un fel de prefaţă a unei noi faze a povestirii mele. — De ce nu vorbesc despre toate persoanele care au avut influenţă asupra vieţii mele, fie prin convingere, fie prin persecuţie. — Oîleva paragrafe ale lui j.J. Rousseau despre acelaşi subiect. —
Sentimentul meu e cu totul opus celui al său. — Nu ştiu să atentez la viaţa altora, şi nu m-am putut arunca în politica personalităţilor. — îmi reiau povestea. — Mansarda de pe cheiul Saint-
Michel înainte de a mă instala. — Deghizare care a izbutit extraordinar. — Erori stranii. — Domnul Pinson. — Emile
Paultre. — Buchetul domnişoarei Leverd. — Domnul Rollsnattatăl. — Familia sa. — Franţois Rollinat. — Digresiune destul de lungă. — Capitolul meu despre prietenie, mai puţin frumos, dar tot aşa de simtit ca şi cel al lui Montaigne.

Să stabilim un fapt; înainte de a merge maî departe. Cum nu doresc să înşel pe nimeni, povestind lucruri care mă privesc, trebuie să jncep prin a spune pe şleau ce vreau să fac şi nu să înfrumuseţez, " nici să ascund unele împrejurări din viaţa mea. N-am crezut niciodată că voi avea secrete faţă de prietenii mei. Am procedat din acest punct de vedere cu o sinceritate care stă ia baza relaţiilor mele sincere şi respectului cu care am fost totdeauna înconjurată în mediul meu intim. Dar faţa de public nu-mi atribui dreptul de a dispune de trecutul tuturor persoanelor a căror existenţă s-a consumat alături de a mea.

Tăcerea mea va însemna indulgenţă sau respect, uitare sau deferenţă, n-am să mă explic asupra acestor cauze. Ele vor fi de diverse naturi, probabil, şi declar că n-am niciun fel de prejudecăţi pentru sau împotriva persoanelor despre care voi vorbi puţin sau deloc.

Toate afecţiunile mele au fost serioase şi totuşi am zdrobit multe dintre de cu bunăvoinţă şi în mod voit. În ochii celor din anturajul meu am vorbit prea curând sau prea târziu, am avut sau n-am avut dreptate, după cum au fost mai mult sau mai puţin cunoscute pricinile hotărârilor mele. Pe lângă

faptul qă aceste frământări de interior ar avea puțin interes pentru cititor, singur faptul de a le înfățişa aprecierii sale ar fi contrar oricărei delicateți, căci aş fi silită să sacrific adesea personalitatea altora propriei mele personalități.

Pot eu, totuşi, să împing această delicatețe până la a spune că am fost nedreaptă în anumite ocazii pentru plăcerea de a fi? Acolo ar începe minciuna şi deci cine va fi cel înşelat? Toată lumea ştie, de altfel, că în orice ceartă, fie ea de familie sau de opinie, de interes sau de inimă, de sentiment sau de principii, de dragoste sau de prietenie, există nedreptăți reciproce şi care nu se pot explica şi motiva decât unele prin altele. Există persoane pe care le văd printr-o prismă de entuziasm şi față de care am comis marea nedreptate de a-mi redobândi luciditatea judecății. Tot ce puteau să-mi ceară aceste persoane era să procedez totdeauna cum trebuia, şi desfid pe oricine ar spune că n-am făcut astfel.

Totuşi iritarea lor a fost vie, şi eu o înțeleg foarte bine. Sunt dispuşi, în primul moment ai unei rup turi, să ia o dezamăgire drept o insulta gravă. Se face linişte, toți devin mai drepți. Orice s-ar fi întâmplat cu aceste persoane, nu vreau să le zugrăvesc; n-am dreptul să expun trăsăturile lor curiozității sau indiferenței trecătorilor. Dacă de traiesi în obscuritate, să le lăsăm să se bucure de acesî privilegiu plăcut. Dacă sunt celebre, să se zugrăvească de însele, dacă consideră asta oportun, şi sa nu facem trista meserie de biograf al celor în viața.

Cei în viață! Trebuie, socot, să-i lăsăm să trăiască, şi e multă vreme de când s-a spus că ridicolul e o armă mortală. Dacă e astfel, cât de ridicolă apare blamarea cutărei sau cutărei acțiuni sau numai revelația vreunei slăbiciuni! în situații mai grave decât cele la care fac aluzie aici, am văzut perversitatea născându-se şi crescând din oră în oră; o cunosc, am observat-o dar n-am luat-o ca tip în romanele mele. S-a criticat. Această indulgență a imaginației mele. Dacă e o infirmitate a creierului, se poate spune că ea este şi a inimii mele şi că nu ştiu să descopăr urâtul în viață. Iată

pentru ce nu-l voi arăta într-o poveste adevărată. Dar chiar dacă s-ar dovedi că acest lucru merită să fie arătat, eu rămân totuşi la părerea că stâlpul infamiei este un prost mod de a predica, şi că cel care a pierdut nădejdea de a se reabilita în fața oamenilor nu va încerca să se împace cu sine însuşi.

De altfel, în ce mă priveşte, iert, şi dacă suflete foarte vinovate în fața mea se reabilitează datorită altor influențe, sunt gata să le binecuvântez. Publicul nu procedează astfel; el condamnă şi ucide. Nu vreau deci să-i trimit pe duşmanii mei (dacă mă pot sluji de un cuvânt care n-are prea mult sens pentru mine) în fața unor judecători fără suflet sau fără rațiune şi să-i expun hotărârilor unei opinii, pe

care nu o călăuzeşte nici cea mai mică idee religioasă, pe care nu o luminează nici cel mai mic principiu de caritate.

Nu sunt o sfântă; a trebuit să am, o repet, şi am avut, cu siguranță, partea mea de nedreptăți, la fel de serioase, în lupta care s-a angajat între mine şi mai multe individualități. A trebuit să fiu nedreaptă, violentă în hotărâri, cum sunt organismele care şovăie în deciziile lor şi să îndur prejudecăți crude, aşa cum le creează imaginația celor care au o sensibilitate surescitată. Spiritul de blândețe pe care-i aduc aici nu mi-a stăpânit totdeauna emoțiile în clipa în care s-au produs. Am putut să murmur împotriva suferințelor mele şi să deplâng anumite fapte în secret; dar niciodată n-am adus pe nimeni în fața opiniei publice, cu sânge rece, cu premeditare, şi sub imperiul unui sentiment laş de ranchiună sau de ură. N-am vrut s-o fac nici acolo unde oamenii cei mai puri şi cei mai serioşi şi-au atribuit acest drept: în politică. Nu sunt născută pentru această meserie de executor, şi dacă am refuzat cu încăpățânare să intru în acest soi de război general, din scrupul de conştiință, din generozitate sau din slăbiciune de caracter, cu atât mai mult nu mă vo!
dezminți când va fi vorba de cauza mea izolată.

Şi să nu se spună că e uşor să-ți scrii viața când înlături expunerea anumitor înclinări esențiale ale voinței. Nu, acest

lucru nu-i uşor, căci trebuie să ici în mod cinstit hotărârea de a înlătura povestirile absurde şi calomniile nebune, şi eu am luat această hotărâre fncepând lucrarea asta. N-am intitulat-o *Memorii,* şi cu intenție m-am slujit de aceste cuvinte: *Poveştea vieții mele,* ca să arăt că nu înțeleg să povestesc, fără restricții, pe cea a altora. Or, în toate împrejurările în care viața vreunuia dintre semenii mei a putut s-o devieze pe a mea de la linia trasată de logica sa naturală, n-am avut nimic de spus, nevoind să fac un proces public unor influențe pe care le-am suportat sau respins, unor caractere care, prin convingere sau persecuție, m-au determinat să acționez într-un sens sau altul. Dacă am plutit sau rătăcit, am, cel puțin, după o matură chibzuite, marea consolare de a fi astăzi sigură că n-am acționat niciodată decât cu convingerea că împlinesc o datorie sau uzez de un drept legitim, ceea ce în fond e acelaşi lucru.1

Am primit de curând un volumaş publicat recent, cu fragmente inedite de jean-Jacques Rousseau, şi am fost viu mişcată de acest pasaj care făcea parte dintr-un proiect de prefață sau de introducere la
Confesiuni:

„Relațiile pe care le-am avut cu multe persoane ma silesc sa vorbesc despre de tot aşa de liber cum aş face-o despre mine. Nu pot să mă fac binecunoscut pe mine decât dacă le fac cunoscute şi pe de; şi nu trebuie să vă aşteptați ca, disimulând cu acest prilej ceea ce nu poate fi trecut sub tăcere, fără a aduce prejudicii adevărurilor pe care vreau să le spun, aş putea avea pentru alții menajamente pe care nu le am nici pentru mine.a

Nu ştiu dacă, chiar atunci când eşti Jean-Jacques
Rousseau ai dreptul să-ți înfățişezi astfel contemporanii în fața contemporanilor tăi într-o cauză cu totul personală. Există acolo ceva care revoltă

’ Da, e acelaşi lucru. Adesea dai înapoi în fața datoriei de a-ți apăra dreptul printr-un gest de generozitate nesocotită. Am făcut-o adesea, poate din slăbiciune, şi rezultatul n-a fost niciodată bun pentru alții. Impunitatea a agravat intențiile

lor rele şi i-a făcut mai vinovați, deci mai nenorociți. Înțelepciunea ar consta în a te asigura, cu sânge rece, de legitimitatea dreptului în litigiu şi în a găsi mijlocul de a-ți putea spune: „Fiind generos, nu sunt decât dropt" (n.a.).

conştiința publica. Ne-ar fi plăcut ca Rousseau jă fi fost acuzat de uşurință şi ingratitudine față de doamna de Warens, mai curând decât să afli de la el amănunte care murdăresc imaginea binefăcătoarei sale. S-ar fi putut bănui că existau motive în ceea ce priveşte nestatornicia sa, scuze pentru uitarea sa, şi ai fi putut să-l judeci cu atât mai multă generozitate cu cât ar fi părut mai demn prin însăşi generozitatea pe care el însuşi o manifesta.

Scriam acum vreo şapte ani, în primele pagini ale acestei povestiri: *„Cum toți suntem solitari, nu există greşeală izolată. Nu există eroare în care un oarecare să nu ție cauză sau complice, e imposibil să te acuzi fără să-ți acuzi aproapele, nu numai pe duşmanul care te denunță, dar câteodată şi pe prietenul care ne apără. E cee ce i s-a întâmplat lui Rousseau, şi asta e rău."*

Da, asta e rău. După şoapte ani de muncă, de o sută de ori întreruptă de preocupări generale şi particulare care au dat spiritului meu tot răgazul pentru noi reflecții şi tot profitul unui nou examen, mă regăsesc față în față cu mine însămi şi cu lucrarea mea, cu aceeaşi convingere, cu aceeaşi certitudine., Anumite confidențe personale, fie că sunt confesiuni sau justificări, devin, în condițiile publicității literare, un atentat la conştiință, la reputația aproapelui, sau de nu-s complete, şi deci prin asta nu-s nici adevărate.

Toate acestea odată stabilite, să-mi continui povestirea.

Aici viața mea devine mai activă, mai plină de amănunte, de incidente. Îmi va fi imposibil să le regăsesc într-o ordine de date precise. Prefer să le clasez în ordinea progresivă a importanței lor.

Am căutat o locuință şi m-am stabilit curând pe cheiul Saint-Michel, într-una din mansardele casei mari din colțul pieței, la capătul podului, în fața Morgii. Ocupam acolo trei odăițe foarte curate, dând

htr-un balcon, de unde aveam perspectiva unei mari întinderi din cursul Senei şi de unde contemplam, faţă în faţă, monumentele gigantice: Notre-
Dame, Saint-Jacques-la-Boucherie, Sainte-Chapelle etc.
Avem cer, apă, aer, rândunele, verdeaţă pe acoperişuri.
Nu prea mă simţeam în Parisul civilizaţiei, care nu convenea nici gusturile, nici resurselor mele, ci mai curând în Parisul pitoresc şi poetic a lui Victor Hugo, în oraşul trecutului.

Plăteam, cred, trei sute de franci chirie pe an. Cele cinci etaje ale scării mă oboseau foarte tare, n-am putut niciodată să urc, dar trebuia, şi le urcam adesea cu fiica mea, grasă, în braţe. N-aveam servitoare; portăreasa, foarte credincioasă, foarte curată şi foarte bună mă ajuta să-mi fac gospodăria pentru cincisprezece franci pe lună. Am aranjat să mi se aducă masa de la un birtaş, de asemenea foarte curat şi foarte cinstit, cam pentru doi franci pe zi. Spălam şi călcam eu însămi rufăria fină. Ajunsei deci să duc o existenţă posibilă în limitele venitului meu.

Lucrul cel mai greu a fost cumpărarea mobilelor.
Nu m-am pus pe lux, cum s-ar putea crede. Mi s-a făcut credit şi am izbutit să plătesc; dar această stabilire, oricât de modestă ar fi fost, nu s-a putut face dintr-odată; trecură câteva luni atât la Paris cât şi la Nohant, înainte ca s-o pot transplanta pe Solange din palatul său de la Nohant (vorbind în mod relativ)
în această sărăcie, fără să sufere, fără să bage de seamă. Încetul cu încetul totul se aranjă, şi de îndată ce-o avui lângă mine, cu traiul şi serviciul asigurat, am putut deveni sedentară, nu ieşeam ziua decât pentru a o duce pe fetiţă la plimbare în grădina Luxemburg, şi petrecându-mi lângă ea toate serile scriind. Providenţa mi-a venit în ajutor. Sădind o rosetă într-o oală, pe

balcon, am făcut cunoştinţă cu vecina mea, care, luxoasă, creştea pe balconul ei un portocal. Aceasta era doamna Badoureau, care locuia acolo cu soţul ei, institutor de curs primar, şi cu o încântătoare fiica de cincisprezece ani, o

blondă modestă şi blândă, cu ochii plecaţi, care făcu o adevărată pasiune pentru Solange. Această minunată familie îmi propuse să las copilul să se joace cu ceilalţi copii care veneau să ia lecţii particulare, atunci când s-ar plictisi de micul spaţiu al mansardei mele şi de monotonia aceloraşi distracţii. Aceasta făcu existenţa copilului nu numai posibilă, ci şi plăcută, şi nu există griji şi mângâieri pe care aceşti oameni de treabă să nu le fi risipit pentru ea, fără să-mi îngăduie să-i răsplătesc, deşi meseria lor ar fi îndreptăţit acest lucru şi retribuţia ar fi fost bine primită.

Până atunci, adică până când fiica mea veni să stea cu mine la Paris, am trăit mai puţin uşor, ba chiar într-un fel puţin obişnuit, dar care slujea foarte bine scopului meu.

Nu voiam să-mi depăşesc bugetul, nu voiam să împrumut nimic; datoria de cinci sute de franci, singura din viaţa mea, mă tulburase atâta! Şi dacă domnul Dudevant ar fi refuzat s-o plătească? A plătit-o însă bucuros; dar n-am îndrăznit să-i mărturisesc că am fost foarte bolnavă şi m-am temut să nu mor insolvabilă. Îmi pierdeam vremea căutând de lucru şi negasind. Voi spune îndată care erau şansele mele literare. Expusesem un mic portret în vitrina cafenelei de pe cheiul Saint-Michel, chiar în aceeaşi casă, dar afacerea nu merse. Am greşit asemănarea cu portăreasa mea; acest lucru risca să mă facă de râs în tot cartierul. Aş fi vrut să citesc, dar

ii aveam cărţi serioase. Şi apoi era iarnă, şi nu-i pre. I economic să stai acasă când trebuie să-ţi numen lemnele. Am încercat să mă instalez la biblioteca Mazarin; dar cred că era mai bine dacă m-aş fi dus să lucrez pe turnurile catedralei Notfe-Dame, atât era de frig acolo. N-am putut rezista, eu, care sunt fiinţa cea mai friguroasă de pe lume. Existau acolo doi bucheri bătrâni care se instalau la o masă, nemişcaţi, satisfăcuţi, mumificaţi, şi nu păreau să bage de seamă că li se cristalizau nasurile albastre.

Invidiam această stare de împietrire; îi priveam aşezându-se şi sculându-se, ca împinşi de un resort, pentru a mă convinge că uu erau de lemn.

Şi apoi mai eram şi lacomă să mă desprovinciahzez şi să

mă pun la curent cu toate lucrurile la nivelul ideilor şi al formelor vremii mele. Simţeam nevoia de aşa ceva, eram curioasă; *cu* excepţia operelor celor mai izbitoare nu cunoşteam nimic din artele moderne; eram mai ales dornică de teatru.

Ştiam bine că-i este imposibil unei femei sărmane să-şi satisfacă aceste fantezii. Balzac zicea: „Nu poţi fi femeie la Paris fără să ai cel puţin douăzeci şi cinci de mii de franci renta". Şi acest paradox al eleganţei devenea un adevăr pentru femeia care voia să fie artistă.

Totuşi, îi vedeam pe prietenii mei berişonezi, pe tovarăşii mei din copilărie, trăind la Paris cu tot atât de puţin cât şi mine şi fiind la curent cu tot ceea ce interesa tineretul inteligent. Cunoşteam toate evenimentele literare şi politice, emoţiile teatrelor şi ale muzeelor, ale cluburilor şi ale străzii, vedeam tot, eram peste toL Aveam picioarele la fel de zdravene ca şi ei, şi încă picioruşe din acelea bune, din Berry, care învăţaseră să meargă pe drumuri proaste, în echilibru, în saboţi grosolani. Dar pe pavajul Parisului eram ca un vapor pe gheaţă. Încălţămintea fină plesnea în două zile, tocurile mă făceau să cad, nu ştiam să-mi ridic rochia, eram plină de noroi, obosită, rătăcită, şi-mi vedeam încălţămintea şi hainele fără a mai pune la socoteală pălărioarele de catifea, stropite de picăturile de pe streşini, stridndu-se cu o înfricoşătoare rapiditate.

Făcusem aceste observaţii, aceste experienţe înainte de a mă gândi să mă stabilesc la Paris şi-i supusei această problemă mamei care trăia foarte elegant şi-n belşug cu trei mii cinci sute de franci rentă; cum să-ţi ajungă cea mai modestă toaletă în acest climat cumplit, fară să stai închis în casă şapte zile din opt? Ea mi-a răspuns:

— E foarte posibil la vârsta mea şi cu obiceiurile mele; dar când eram tânără, şi tatăl tău n-avea bani, i-a venit ideea să mă îmbrac băieţeşte. Sora mea făcu la fel şi ne duceam peste tot, pe jos, cu bărbaţii noştri, la teatru şi în toate locurile. Aceasta reduse, în menajul nostru, cheltuielile la jumătate.

Ideea îmi păru la început glumeaţă, apoi foarte ingenioasă.

Fiind îmbrăcată băieţeşte în tot timpul copilăriei mele, mergând apoi la vânătoare în bluze şi cu ghete, împreună cu Deschartres, nu mi s-a părut prea curios să reiau un costum care nu era nou pentru mine. În această epocă, moda te ajuta în mod ciudat la deghizare. Bărbaţii purtau redingote lungi, cadrilate, numite a *la proprietaire,* care le cădeau până la călcâie, şi care marcau atât de puţin talia, încât fratele meu îmbrăcându-şi-o pe a sa la
Nohant, îmi spusese râzând:

— E foarte frumoasă, nu? Aşa e moda, şi acest lucru nu ne deranjează. Croitorul ia măsura pe o gheretă şi haina se potriveşte de minune unui întreg regiment.

Mi-am făcut deci o *redingotă-ghereta* din postav gros, cenuşiu, pantalon şi vestă la fel. Cu o pălărie cenuşie şi o cravată mare de lână, eram în mod absolut un studenţaş în primul an.

Nu pot spune câtă plăcere mi-au făcut cizmele:
aş fi vrut să dorm cu de, cum a făcut fratele meu când era mic,. Când a încălţat prima pereche. Cu acele mici călcâie ferecate, călcam solid pe trotuar.
Zburam dintr-un capăt al altuia al Parisului. Mi se părea că aş putea face înconjurul lumii. Şi apoi veşmintele mele nu se temeau de nimic. Alergam pe orice vreme, mă întorceam la orice oră, intram în parterul oricăror teatre. Nimeni nu-mi dădea atenţie şi nu bănuia deghizarea mea. În afară de faptul că-l
purtam cu plăcere, absenţa cochetăriei costumului şi a fizionomiei înlătura orice bănuială. Eram prea prost îmbrăcată şi aveam un aer prea simplu (aerul meu obişnuit, distrat şi voit năuc) pentru a atrage privirile. Femeile nu ştiu să se deghizeze prea bine, chiar în teatru. Ele nu vor să-şi sacrifice fineţea taliei, micimea picioarelor, gingăşia mişcărilor, strălucirea ochilor; şi totuşi, prin toate astea, şi mai ales prin privire de pot izbuti să nu fie cu uşurinţă ghicâte. Există un fel de a te strecura peste tot fără ca să întoarcă cineva capul după» tine şi de a vorbi la un diapazon jos şi încet care să răsune ca un fluier în urechile care pot să

te audă. În concluzie, pentru a nu fi remarcat ca bărbat, trebuie să ai mai întâi obişnuința să nu te remarci ca femeie.

Nu mă duceam niciodată singură la teatru, la parter, nu pentru că aş fi văzut bărbați mai mult sau mai puțin grosolani decât în altă parte, ci din pricina galeriei plătite şi neplătite care în acea epocă era foarte dornică de scandal. Lumea se îmbulzea mult la premiere, şi n-aveam putere să lupt împotriva mulțimii. Mă aşezam întotdeauna în mijlocul micului meu batalion de prieteni berişonezi care mă ocroteau cum puteau mai bine. Într-o zi, totuşi, pe când ne aflam aproape de candelabru şi când mă apucai să casc fără afectare, dar naiv şi sincer, „romanii'[15] ' voiră să-mi joace o festă. Ei mă tratară de ucenic peruchier. Băgai de seamă atunci că eram.
foarte mâniată, că tocmai când mi se căuta ceartă aveam o mutră mai antipatică, şi daca prietenii mei n-ar fi fost în număr mai mare pentru a se impune galeriei, cred că aş fi fost doborâtă.

Istorisesc aici o perioadă foarte scurtă şi foarte accidentata din viața mea, cu toate că s-a spus că am petrecut mulți ani astfel, şi că, zece ani mai târziu, fiul meu, încă imberb, a fost deseori luat drept eu.
El s-a amuzat de aceste confuzii, şi, pentru că sunt la acest capitol, îmi amintesc multe încurcături în legătură cu mine şi care datează din 1831.

Mâncam atunci la Pinson, restaurator, strada Aneienne-Comedie. Unul dintre prietenii mei numindu-mă, în fața sa, „doamnă", el a crezut că trebuie să facă la fel.

— Ei nu, i-am spus eu, cunoaşteți secretul, spuneți-mi „domnule".

A doua zi nu eram deghizată, el îmi spuse „domnule". I-am făcut observație, dar aceasta frecventă schimbarea de costume nu se putu pune niciodată de acord cu obiceiurile limbajului său. Abia reuşea să-mi spună „domnule", când

---

[15] Persoane plătite spre a aplauda.

deodată apăream în haine femeieşti şi. Nu ajungea să-mi spună „doamnă”
decât în ziua când redeveneam domn. Acest brav şi cinstit taica Pinson, era prietenul clienţilor săi şi când aceştia n-aveau cu ce plăti, nu numai că-i aştepta, dar le mai deschidea şi punga sa. În ce mă priveşte, cu toate că. M-am folosit prea puţin de firea sa îndatoritoare; i-am fost totdeauna recunoscătoare pentru încrederea sa ca şi când mi-ar fi făcut un serviciu.

Planet alcătuise un mic club berişonez unde, pentru o retribuţie lunară foarte modestă, puteai, citi ziarele şi lucra într-un local cât de cât încălzit. Într-o zi, în timp ce urcam la el, pentru a-i vorbi, Emil
Paultre, un nivernez, amic al prietenilor noştri, care încă nu mă cunoştea, intră şi luă parte la conversaţie. A doua zi, mâncam cu Planet la Pinson. Nu eram deghizată. Paultre intră şi eu îi spun ei lui Planet să-l cheme la masa noastră pentru a vedea dacă m-ar recunoaşte. Cum el nu mă recunoscu, Planet, voind să vadă dacă o făcea din discreţie, l-a întrebat dacă cunoaşte numele băieţancirului din ajun.

— Într-adevăr nu, răspunse el. Cine e?

— E un oarecare La Châtre.

— Mi-e indiferent, reluă celălalt; e un mic pedant care mi s-a părut insuportabil.

— De ce? l-am întrebat, la rândul meu. A spus vreo prostie?

— Nu, dar era prea deştept pentru vârsta lui. Dacă aş avea cincisprezece ani, aş putea găsi că Planet se înşală câteodată, dar nu mi-aş permite să i-o spun.

Nu m-am putut opri să nu râd. El ma privi cu mirare, apoi cu totul ruşinat.

— Ah, doamnă, strigă el, vă cer scuze! Acel tânăr este fratele dumneavoastră, căci semănaţi extraordinar cu el. Şi apoi, la urma urmei, ce-am spus? E
foarte drăguţ acel băiat, numai că are prea mult aplomb, dar asta va trece. E totuna, îi spuse el ieşind, lui Planet. Am făcut o stângăcie. Această doamnă s-a supărat pe mine.

Planet, autorizat de mine, voi să-l liniştească, spunându-i că fratele şi. Sora erau una şi aceeaşi persoană.
Nu voi să creadă nimic şi aproape că se supără de ceea ce credea că este o mistificare.

Din acel moment am devenit, prieteni. Era un caracter demn şi pur, un spirit serios şi o înaltă inteligență.

Dar o comedie ce mă privea chiar pe mine avu loc la prima reprezentație a *Reginei Spaniei* de Delatouche.

Aveam bilete de favoare şi de asta dată mă instalasem comod, la balcon, în redingota mea cenuşie, dedesubtul unei loji unde domnişoara Leverd, o actriță de mare talent, care fusese frumoasă, dar pe care o desfigurase vărsatul, etala un buchet superb pe care-l lăsă să cadă pe umerii mei. Dar fiindcă jucam rolul unui băiat, n-am găsit de cuviință să i-l redau.

— Tinere, îmi spuse ea cu un ton maiestuos, e buchetul meu. Dă-mi-l!

Mă făcui că n-aud.

— Nu eşti deloc galant, îmi spuse un domn bătrân care se afla alături de mine şi care se grăbi să-i redea buchetul. La vârsta dumitale nu eram atât de distrat.

Prezentă buchetul domnişoarei Leverd care strigă graseind:

— Ah, într-adevăr, dumneavoastră sunteți, domnule Rollinat?

Şi discutară împreună despre noua piesă.

„Bun, gândii cu, iată-mă alături de un compatriot care poate că mă recunoaşte, deşi nu-mi amintesc să-l fi văzut vreodată.” Domnul Rollinat-tatăl era primul avocat al departamentului nostru.

în timp ce el vorbea cu domnişoara Leverd, domnul Duris-Dufresne, care avea fotoliu de orchestră, urcă la balcon pentru a-mi spune bună-ziua. El mă văzuse deghizată şi, aşezându-se un moment pe locul gol al domnului Rollinat, îmi vorbi, îmi amintesc, despre La Fayette, cu care voia să-mi facă cunoştință. Domnul Rollinat se întoarse la locul său, şi cei doi vorbiră în şoaptă. Apoi deputatul se întoarse salutându-mă cu prea multă

deferență față de costumul pe care-l purtam. Din fericire avocatul nu fusese atent la asta şi-mi spuse reaşezându-se:

— Ah, da, s-ar părea că suntem compatrioți? Deputatul nostru a venit să-mi spună că sunteți un tânăr foarte distins. Pardon, eu aş fi spus un copil. Ce vârstă aveți? Cincisprezece-şaisprezece ani?

— Dar dumneavoastră, domnule, îi spusei eu, dumneavoastră, care sunteți un avocat foarte distins, ce vârstă aveți?

— Oh, eu! reluă el râzând, am trecut de şaptezeci.

— Ei bine, sunteți ca şi mine. Nu arătați câtuşi de puțin vârsta pe care o aveți.

Răspunsul îi plăcu şi conversația se legă. Chiar dacă am avut totdeauna foarte puțin spirit, şi oricât de puțin ar avea o femeie, oricum ea are totdeauna mai mult decât un băiat de liceu. Bunul Rollinat fu izbit de „înalta mea inteligență”, încât strigă de mai multe ori: „Ciudat, ciudat!“

Piesa căzu în chip neaşteptat, în ciuda salvelor neîntrerupte de spirite, de situații încântătoare şi a unui dialog în întregime inspirat din verva lui Molierej dar e sigur că subiectul intrigii şi expresia prea liberă a amănuntelor constituiau un anacronism. Şi apoi tineretul era romantic. Delatouche rănise de moarte ceea ce se numea pe atunci „pleiada”, publicând un articol intitulat *Camaraderia;* eu singură, poate, în sală, apreciam în acelaşi timp şi pe Delatouche şi pe romantici.

În antracte discutai până la sfârşit cu bătrânul avocat care judeca bine şi sănătos părțile bune şi slabe ale piesei. Îi plăcea să vorbească şi să se asculte pe sine însuşi mai bucuros decât pe alții. Mulțumit de a fi înțeles, se împrieteni cu mine, mă întrebă cum mă numeam şi mă pofti să vin sa-l văd. I-am spus un nume aiurea pe care se miră că nu-l cunoaşte

şi-i făgăduii să-l văd la Berry. El închcie spunându-ini:

— Domnul Dufresne nu s-a înşelat; sunteți un copil remarcabil. Dar mi se pare că cu studiile clasice stați cam

prost. Îmi veți spune că părinții v-au crescut acasă, că n-ați urmat şi că nici n-aveți de gând să urmați la şcoală. Văd că acest fel de educație are şi latura sa bună; sunteți artist, şi, despre tot ceea ce înseamnă idee sau sentiment ştiți mai mult decât vi-o îngăduie vârsta. Aveți o comportare şi un fel de a vorbi care mă fac să cred că ați putea scrie într-o zi cu succes. Dar, credeți-mă, faceți-vă studiile clasice. Nimic nu le poate înlocui. Am doisprezece copii.
Mi-am trimis toți băieții la liceu. Niciunul dintre ei n-are precocitatea dumneavoastră de gândire, dar cu toții sunt în stare să facă față diverselor profesii pe care tinerețea le poate alege; în timp ce dumneavoastră sunteți silit să fiți artist, şi nimic altceva.
Or, dacă veți da greş în artă, veți regreta mult că n-ați primit o educație obişnuită.

Eram convinsă că acest om de treabă înțelesese deghizarea mea şi că se amuza în mod spiritual să mă vâre mai mult în acest rol. Discuția avea efectul unei conversații' de bal mascat şi-mi dădeam atât de puțină silință să susțin ficțiunea, încât am fost foarte mirată, mai târziu, să aflu că omul fusese de cea mai perfectă bună-credință.

în anul următor, domnul Dudevant mă prezentă lui
Franțois Rollinat, pe care la invitat să vină să petreacă câteva zile la Nohant şi pe care l-am rugat să-l întrebe pe tatăl său despre un tânăr cumsecade cu care discutase cu multă bunătate la prima şi ultima reprezentație a piesei *Regina Spaniei.*

— Ei, desigur, răspunse Rollinat, tata ne-a vorbit într-o zi de această întâlnire în legătură cu educația în general. Spunea că a fost mişcat de mintea ageră şi de manierele tinerilor de astăzi, mai ales de unul care i-a vorbit despre orice, ca un mic doctor în ştiințe, mărturisindu-i totuşi că nu ştia nici latina, nici greaca, şi că nu studia nici dreptul, nici medicina.
I — Şi tatălui dumneavoastră nu i-a dat prin minte că acest mic doctor putea fi foarte bine o femeie?
f — Poate dumneavoastră? strigă Rollinat.

— Desigur!

1 — Ei bine, dintre toate presupunerile pe care le-a făcut tatăl meu, interesându-se în zadar de băiatul de familie care ați putea fi, iată singura la care nu s-a gândit nici el, nici noi. A fost totuşi uimit şi intrigat, mai caută încă şi acum, dar eu am să mă feresc să-i arat că se înşală! Vă cer îngăduința să vă prezint lui fără să-i spun nimic.

— Fie! Dar nu mă va recunoaşte, căci e probabil că nu s-a uitat deloc la mine.

Ma înşelam; domnul Rollinat mă privise cu atâta atenție încât, vazându-mă, sări în sus pe picioarele sale subțiri, dar încă sprintene, strigând:

— Oh, cât am fost de prost!

Din acel moment deveniram prieteni vechi ca de douăzeci de ani şi pentru că țin la acest personaj, voi vorbi aici despre el şi despre familia sa, cu toate că acest lucru împinge istorisirea mea puțin mai departe de perioada unde o las un moment pentru a o relua de îndată.

Domnul Rollinat-tatăl, în ciuda teoriei sale asupra educației clasice, era artist din cap până în picioare, cum sunt, de altfel, toți avocații puțin eminenți. Era un om plin de sentiment şi de imaginație, nebun după poezie, foarte poet şi nebun de tot el însuşi, bun ca un înger, entuziast, darnic, câştigând cu ardoare o avere pentru cei doisprezece copii ai săi, dar mâncând-o în aceeaşi măsură, fără să bage de seamă, idolatrizmdu-i, răsfățându-i şi uitând de ei în fața unei mese de joc, unde, câştigând şi pierzând rând pe rând, lăsă odată cu viața sa şi ceea ce-i mai rămăsese ca avere.

Nu puteai să vezi un bătrân mai vioi, bând mult şi fără apă şi neîmbătându-se niciodată, cântând şi zburdând cu tineretul, fără să devină vreodată ridicol, pentru că avea sufletul curat şi inima naivă, entuziast după toate lucrurile de artă, înzestrat cu o memorie prodigioasă şi un gust minunat; era desigur una dintre cele mai fericite constituții pe care le produsese Berryul.

N-a cruțat nimic pentru educația numeroasei sale familii. Băiatul cel mare ajunse avocat, un altul misionar, un al

treilea savant, un altul militar, alții artişti şi profesori, fetele la fel ca şi băieții. Cei pe care i-am cunoscut mai îndeaproape sunt Franşois,
Charles şi Marie-Louise. Aceasta din urmă a fost guvernanta fetei mele timp de un an. Charles, care avea un talent admirabil, o voce minunată, un spirit fermecător ca şi caracterul său, dar a cărui fire mândră şi contemplativă nu-l lăsa să apară niciodată în public, s-a statornicit în Rusia, unde a fost rând pe rând educator la mai multe mari personalități.

Franşois şi-a terminat studiile devreme. Primit avocat la douăzeci şi doi de ani, veni să facă practică la
Châteauroux. Tatăl său îi cedă cabinetul, dorind să-l facă bogat şi fiind sigur că o să poată face față cu uşurință tuturor nevoilor familiale, având un talent deosebit şi o clientelă frumoasă. În consecință, nu-şi mai făcu niciun fel de griji, şi muri jucând şi râzând, l'ăsând mai multe datorii decât bunuri şi o întreagă familie de crescut şi de statornicit.

Francois a dus această sarcină îngrozitoare cu răbdarea unui bou berişonez. Bărbat cu imaginație şi sentiment, artist şi el ca şi tatăl său, dar filosof mai serios, el şi-a irosit, de la vârsta de douăzeci şi doi de ani, viața, şi puterile, munca aridă a procedurii pentru a-şi onora toate angajamentele, şi a izbuti să-şi întrețină mama şi pe cei unsprezece frați şi surori.
Cât a suferit din pricina acestei abnegații, din pricina dezgustului față de o profesie care nu i-a plăcut niciodată şi în care succesul talentului său n-a izbutit niciodată să-l îmbete, din pricina acestei vieți înguste, refulate, înrobitoare, din pricina grijilor prezentului, a neliniştilor în ceea ce priveşteviitorul, a viermelui mistuitor al datoriei sacre, nimeni n-a bănuit, deşi grija şi oboseala îşi puseseră pecetea pe chipul său posomorit şi preocupat. Grav şi distrat, de obicei,
Rollinat nu se relevă decât prin străfulgerări, dar atunci devine spiritul cel mai precis, tactul cel mai sigur, pătrunderea cea mai subtilă, şi când e retras şi ascuns în

intimitate, când inima sa mulţumită sau uşurată îngăduie spiritului să se înveselească, e fantezistul cel mai neaşteptat, şi nu cunosc nimic care să te facă să râzi ca această trecere subită de la o gravitate aproape lugubră la o vervă aproape delirantă.

Dar tot ceea ce povestesc aici nu arata şi n-ar putea să arate comorile de minunată bunătate, de candoare generoasă şi de înaltă înţelepciune pe care le cuprinde acest suflet de elită fără ca el însuşi s-o ştie. Am ştiut să-l apreciez de la prima vedere şi

prin aceasta am fost demnă de o prietenie pe care o socot ca pe una din cele mai preţioase binecuvântări ale sorţii mele. Pe lângă motivele de stimă şi de respect pe care le aveam pentru acest caracter încercat de atâta abnegaţie şi simplitate în eroismul casnic, o simpatie specială, o plăcută înţelegere în ceea ce priveşte ideile, o conformitate, sau, pentru a mă exprima mai bine, o similitudine extraordinară de apreciere a tuturor lucrurilor, ne-au descoperit, unul altuia, ceea ce am visat despre prietenia perfectă, un sentiment deosebit de alte sentimente umane, prin sfinţenia şi seninătatea sa.

Se întâmplă rar ca între un bărbat şi o femeie vreun gând mai viu decât îl implică legătura fraternă să nu aducă o oarecare tulburare, şi adesea prietenia credincioasă a unui bărbat în vârstă nu înseamnă pentru noi decât generozitatea unei pasiuni învinsă în trecut. O femeie castă şi sinceră scapă repede de acest pericol, şi bărbatul, care nu o iartă de a nu-i fi împărtăşit preocupările sale secrete, nu-l demn de binefacerea prieteniei. Trebuie să spun că în general am fost fericită sub acest aspect, şi că, în ciuda' încrederii romantice, de care am fost adesea luată peste picior, am avut, în definitiv, instinctul de a descoperi sufletele frumoase şi de a mă bucura de afecţiunea lor. Trebuie să spun de asemenea că, nefiind câtuşi de puţin cochetă, având chiar un soi de groază pentru acest ciudat obicei de provocare de care nu' se apără toate femeile cinstite, am avut rar de luptat împotriva

dragostei în prietenie. De aceea, când a trebuit s-o descopăr, n-am găsit-o niciodată jignitoare, pentru că era serioasă şi respectuoasă.

I Cât despre Rollinat, nu este singurul dintre prietenii mei care mi-a făcut, din prima zi până azi, cinstea de
! a nu vedea în mine decât un frate. Le-am mărturisit totdeauna tuturor că aveam pentru el un soi de preferință inexplicabilă. Alții m-au respectat, ca şi el, în mintea lor şi mi-au arătat devotament, pe alții pe care legătura amintirilor din copilărie ar trebui jr totuşi să mi-i facă mai prețioşi îi apreciez la fel, dar pentru că n-am avut această legătură cu Rollif nat, pentru că prietenia noastră nu datează decât de
, douăzeci şi cinci de ani, trebuie s-o consider ca bazată
i mai mult pe discernământ decât pe obişnuință. Despre prietenie mi-a plăcut adesea să afirm ca Montaigne:

„Dacă mă sileşti să spun pentru ce îl iubesc, cred că aceasta nu se poate exprima decât răspunzând:

pentru că aşa e el, pentru că aşa sunt eu. Există dincolo de tot discursul meu şi de tot ceea ce aş putea spune în mod deosebit, o nu ştiu ce forță inexplicabilă şi fatală, mediatoarea acestei legături.

Ne-am căutat înainte de a ne vedea, prin înclinațiile pe care le simțeam unul pentru altul şi care făcea ca afecțiunea noastră să aibă o tensiune mai mare decât e rațional să existe în asemenea legături. Şi la prima noastră întâlnire ne aflam atât de îndrăgostiți, atât de cunoscuți, atât de legați între noi, că de aici înainte nimic n-a existat atât de apropiat cum eram noi unul față de celălalt. Începută atât de târziu, înțelegerea noastră nu mai voia să-şi piardă vremea şi nu putea să se mai conducă după şablonul prieteniilor obişnuite cărora le trebuie, spre a se lega, atâtca precauții de lungă şi prealabilă discuție."

începând din tinerețe, din copilărie, visam la prietenia ideală şi mă entuziasmasem pentru acele mari exemple ale antichității, în care n-am aflat răutate.

Mi-a trebuit, în urmă, să învăț că era însoțită fie această

abatere, lipsită de judecată sau bolnăvicioasă despre care Cicero spunea:

Quis est enim iste amor amicitiane? 16

Aceasta îmi pricinui un fel de spaimă, ca tot ceea ce are caracter de rătăcire şi depravare. Am. Văzut eroi atât de puri, şi trebuia să mi-i imaginez atât de depravați sau de sălbatici! De aceea am fost cuprinsă de dezgust până la tristețe când, la vârsta când poți citi orice, am priceput toată povestea lui Achile şi a lui Patrocle, a lui Harmodxus şi a lui Aristogiton. Tocmai capitolul lui Montaigne despre prietenie mi-a adus această deziluzie şi de atunci acest capitol atât de cast şi de arzător, această expresie viguroasă şi sfântă a unui sentiment ridicat până la virtute, deveni un fel de lege sacră aplicabilă unei aspirații a sufletului meu.

Am fost totuşi rănită în inimă de dispreţul pe care scumpul meu Montaigne îl arăta sexului meu când spunea: „La drept vorbind, suficiența obişnuită a femeilor nu e făcută să răspundă la această conferință şi comunicare hrănită cu această hrană sfântă: nici sufletul lor' nu pare destul de ferm pentru a suporta legătura unui nod atât de strâns şi atât de durabil'*.

Gândindu-mă la Montaigne, în grădina Ormesson, m-am simțit adesea umilită de a fi femeie, şi mărturisesc că în toate lecturile de învățământ filosofic, chiar şi în cărțile sfinte, această inferioritate morală atribuită femeii a. Revoltat tânărul meu orgoliu.

— Dar asta e fals. Î strigam eu. Această inepție şi această frivolitate pe care ne-o aruncați în față este rezultatul educației proaste la care ne-ați condamnat

’

< şi voi agravați răul constatându-l. Puneți-ne în condiții mai bune, aşezați-i şi pe bărbați la fel; faceți ca ei să fie puri, serioşi şi plini de voință şi veți

■ vedea bine că sufletele noastre au ieşit la fel din mâinile

---

16 *Ce este această dorinţă de prietenie* ? (Lat.):

Creatorului.

Apoi, interogându-mă pe mine însămi şi dându-mi seama de alternanțele de moleşeală şi de energie, adică de nereguâaritatea constituției mele esențialmente feminină, vedeam bine că educația mea devenită puțin diferită de cea a altor femei datorită unor împrejurări fortuite, îmi modificase ființa, că oasele mele mici îndurau bine oboseala sau că voința mea dezvoltată pe de o parte de teoriile stoice ale lui Deschartres şi de umilințele creştineşti, pe de alta, se obişnuise să x domine adesea slăbiciunile naturii. Simțeam de asemenea bine că stupida vanitate a podoabelor, la fel ca şi dorința impură de a place bărbaților,

: n-aveau efect asupra spiritului meu format în dispreţul acestor lucruri, prin lecțiile şi exemplele bunicii.

Nu eram deci deloc o femeie ca acelea pe care le cenzurează şi le iau în râs moraliştii. Purtam în suflet entuziasmul frumosului, setea de adevăr, şi totuşi eram o femeie ca toate celelalte, plăp'ândă, nervoasă, stăpânită de imaginație, accesibilă în mod pueril înduioşărilor şi neliniştilor maternității. Aceasta trebuia să mă izoleze pe o linie secundară în creație şi în

. Familie? Acest lucru fiind reglementat de societate, -

aveam încă puterea de a mă supune cu răbdare sau bucurie. Ce bărbat mi-ar fi dat exemplul acestui tainic eroism, care nu avea drept confident al protestelor demnității neapreciate decât pe Dumnezeu?

Că "femeia este diferită de bărbat— că inima şi spiritul au un sex, nu mă îndoiesc. Contrariul va fi totdeauna o excepție, chiar presupunând ca educația noastra ar face progresele necesare (nu le-aş voi asemănătoare celor ale bărbaților) femeia va fi totdeauna mai artistă şi mai poetă în viața sa, bărbatul va fi totdeauna mai mult artist şi poet în opera sa. Dar această diferență esențială pentru armonia lucrurilor şi pentru farmecele cele mai înalte ale dragostei, trebuie să constituie o inferioritate morală?

Mă hrăneam deci cu visul virtuților bărbăteşti până la care femeile s-ar putea ridica, şi în tot momentul îmi întrebam

sufletul, cu o naivă curiozitate, pentru a şti dacă el avea puterea aspiraţiei şi. Dacă dreptatea, dezinteresul, discreţia, perseverenţa în muncă, în sfârşit, toate forţele pe care şi le atribuie bărbatul în mod exclusiv erau interzise în practică unei inimi care accepta cu patimă şi în mod înflăcărat preceptul. Nu ma simţeam nici perfidă, nici zadarnică, nici vorbăreaţă, nici leneşă, şi mă întrebam pentru ce
Montaigne nu m-ar fi iubit şi respectat ca pe un frate, ca pe egalul dragului său prieten La Boetie.

Meditând la acest paragraf asupra fuziunii visate de el, dar declarată tot de el imposibila, a întregii fiinţe în *amor timitiliae,* între un bărbat şi o femeie, am crezut dimpreună cu el, multă vreme, că mâniile şi geloziile dragostei erau de neîmpăcat cu divina seninătate a prieteniei, şi, în epoca în care l-am cunoscut pe Rollinat căutam prietenia fără dragoste ca pe un refugiu şi un sanctuar în care să pot uita existenţa oricărei afecţiuni furtunoaseşi dezolante. Prietenii plăcute şi fraterne ma şi înconjurau cu solicitudinile şi deyoţamentele cărora nu le cunoşteam preţul, dar printr-o combinaţie, fără îndoială, fortuită, de împrejurări, niciunul dintre vechii mei prieteni, bărbat sau femeie, n-aveau vârsta necesară ca să mă cunoască şi sa mă înţeleagă bine, unii fiind prea tineri, alţii prea bătrâni. Rollinat, mai tânăr cu câţiva ani decât mine. Nu era câtuşi de puţin deosebit de mine din aceasta pricină. O oboseală extremă de viaţă îl plaşase într-un punct de vedere descurajator în timp ce un entuziasm invincibil pentru ideal îl menţinea vioi şi agitat sub greutatea resemnării absolute faţă de lucrurile exterioare. Contrastul dintre această viaţă intensă, arzând sub gheaţă, sau mai curând sub propria sa cenuşă, corespundea propriei mele situaţii şi furăm miraţi de a nu avea altceva de făcut decât să privim fiecare, în sinea noastră, pentru a ne cunoaşte din punct de vedere filosofic. Obiceiurile vieţii erau, la suprafaţă, altele; dar exista o asemănare de alcătuire care făcu legătura noastră mutuală la fel de uşoară încă de la început, ca şi când ar fi fost întemeiată pe obişnuinţă; aceeaşi manie de a analiza, acelaşi

scrupul de judecată mergând până la nehotărâre, aceeaşi nevoie a noţiunii suverane a binelui, aceeaşi absenţă a majorităţii pasiunilor şi a poftelor care guvernează sau accidentează viaţa majorităţii oamenilor; în consecinţă, aceeaşi reverie neîncetată, aceleaşi istoviri profunde, aceeaşi veselie bruscă, aceeaşi inocenţă a inimii, aceeaşi incapacitate de ambiţie, aceleaşi leneviri princiare ale fanteziei în clipele în care alţii profită pentru a-şi desăvârşi gloria şi averea, aceeaşi satisfacţie triumfătoare a ideii de a-ţi încrucişa braţele în faţa oricărui lucru reputat ca serios şi care ni se părea frivol, aflat în afara obligaţiilor admise de noi ca serioase, în sfârşit, aceleaşi calităţisau aceleaşi defecte, aceleaşi adormiri şi aceleaşi treziri ale voinţei.

Datoria ne-a aruncat totuşi pe de-a-ntregul în muncă, cu picioarele şi pumnii legaţi, şi am rămas aici, cu o persistenţă de neînvins, ţintuiţi de acele datorii acceptate fără discuţie. Alte caractere, mai străluci-

toare şi mai active în aparenţă, mi-au propovăduit adesea curajul. Rollinat mi-a ţinut totdeauna predici cu exemple, fără să se îndoiască de valoarea şi de efectul acelor exemple. Cu el şi pentru el, am făcut codul adevăratei şi sănătoasei prietenii, a unei prietenii gen Montaigne, toată de calitate, aleasă şi perfectă.

Aceasta semăna la început cu o înţelegere romantică şi a durat douăzeci şi cinci de ani, fără ca „sfânta legătură” a sufletelor să fi slăbit o singură clipă, fără ca vreo îndoială să fi ştirbit încrederea absolută pe care o aveam unul într-altul, fără ca o exigenţă, o preocupare personală să fi amintit unuia sau celuilalt că eram fiinţe deosebite sau o existenţă diferită a unui singur suflet în două persoane. Alte legături au cuprins totuşi întreaga viaţă a fiecăruia dintre noi, afecţiuni mai complete datorite legilor vieţii reale, dar care n-au înlăturat nimic din legătura imaterială a inimilor noastre. Nimic în această liniştită legătură şi, pentru a spune astfel, paradisiacă, nu putea face geloase sau neliniştite sufletele care luau parte la cea mai intimă existenţă a noastră.

Fiinţa pe care unul dintre noi o prefera tuturor altora devenea numaidecât scumpă şi sacră celuilalt şi compania sa foarte căutată de fiecare. În sfârşit, această prietenie a rămas demnă de cele mai frumoase romane cavalereşti şi, deşi n-a avut niciodată un aer de gravitate, ea are, va avea totdeauna o măreţie în noi înşine, şi acest pact între două minţi entuziaste a căpătat consistenţa unei certitudini pline de evlavie. Bazată, în principiu, pe stimă, ea s-a contopit în inimile noastre astfel încât nu avea nevoie de stimă mutuală, şi dacă s-ar fi întâmplat ca unul dintre noi să ajungă la aberaţia vreunui viciu sau a unei crime, şi-ar fi putut spune că există pe pământ un suflet pur şi sănătos care nu se va rupe de el. —

K

Ultima vizita la mânăsiire. — Viaţă excentrică. — Debureau,

— Jane şi Aimee. — Baroana Dudevant mă pofteşte să nu-i compromit numele în artă. — Pseudonimul meu. — Jules Sand şi
Georgs Sand. — Karl Sand. — Holera. — Mânăstirea Saint-Metry. — îmi schimb mansarda.

Poate nu există pentru mine atâta contrast câî s-ar crede ca sa cobor din aceste înălţimi ale sentimentului pentru a reveni la viaţa literară de şcolar pe care eram pe cale s-o povestesc. Numeam această viaţă atunci, fără menajament, viaţa mea de ştrengar, dar exista totuşi lin rest de aristocraţie a obiceiurilor în felul zeflemitor în care concepeam această viaţă; căci, în fond, caracterul meu se forma, şi viaţa adevărată mi se arăta sub această haină de împrumut, care îmi îngăduia să fiu destul de bărbat pentru a aprecia acel mediu, de-a pururi închis de altfel pentru o ţărancă greoaie cum fusesem până atunci. Apreciam, în acea epocă, artele şi politica, nu numai prin inducţie şi deducţie cum aş fi făcut cu privire la un fapt istoric oarecare, şi mă interesa atât istoria cât şi romanul societăţii şi al

omenirii în care trăiam! Contemplam acest spectacol din

toate colțurile în care mă puteam aşeza, atât în culise cât şi pe scenă, în loji ca şi în stal. Urcam la toate etajele: din club în atelier, din cafenea în mansardă. Doar în saloane n-aveam ce face. Cunoşteam lumea care făcea legătura între meşteşugar şi artist. Am frecventat-o totuşi puțin în reuniunile sale şi i-am evitat pe cât am putut serbările care mă plictiseau peste puterile mele; dar îi cunoşteam viața interioară, n-aveam nimic de descoperit acolo.

Oameni caritabili, totdeauna gata să înjosească în gândurile lor murdare misiunea artistului, au spus că în această epocă şi mai târziu aveam curiozitățile viciului. Au mințit în mod laş; iată tot ce am a le răspunde. Oricine e poet ştie că poetul nu-şi mânjeşte în mod voit ființa, gândul, nici chiar privirea, mai ales când acest poet este dublat de calitatea sa de femeie.

Deşi această existență ciudată n-avu nimic ce-aş fi putut pretinde mai târziu să ascund, n-am adoptat-o fără să cunosc ce efecte imediate putea să aibă asupra convenienţelor şi aranjării vieții mele. Soțul meu o cunoştea, dar nici n-o blama, nici nu-i punea piedici. Era aceeaşi viață pe care o duseseră mama şi mătuşa mea. Eram, deci, în regulă față de autoritățile constituite ale sorții mele. Dar, În tot restul mediului în care am trăit trebuia să întâlnesc probabil nenumărate reprobări severe. N-am vrut să mă expun la asta. Am trăit alegând şi apreciind care prieteni mi-ar rămâne credincioşi şi care s-ar scandaliza. La prima selecție am ales un număr bun de cunoştințe, a căror părere îmi era indiferentă, şi cărora am început prin a nu le mai da niciun semn’
de viață. În ce priveşte persoanele pe care le iubeam într-adevăr şi de la care trebuia să aştept vreo mustrare, m-am decis s-o rup cu de fără să le spun nimic. „Dacă mă iubesc, gândeam eu, vor alerga după mine, şi dacă n-o vor face, voi uita că există, dar voi putea totuşi să le iubesc; nu va fi nicio explicație jignitoare între noi; nimic nu va prejudicia amintirea pură a afecțiunii noastre.”

în fond, pentru ce aş fi fost supărată pe de? Ce puteau să ştie de de scopul, de viitorul, de voința mea? Ştiau de, ştiam eu însămi, suprimând voit orice mijloc de a da înapoi, dacă aveam vreun talent, vreo năzuință? Nu spusesem niciodată nimănui cuvântul tainic al gândului meu, nu-l găsisem încă nici eu cu adevărat; şi când vorbeam despre intenția mea de a scrie, o făceam râzând şi bătându-mi joc de acest lucru şi de mine însămi.

Un fel de destin mă împingea totuşi. Îl simțeam de neînvins, şi cu toate astea mă încăpățânam cu hotărâre; nu era un mare destin, eram prea independentă, în fantezia mea, pentru a nu îmbrățişa niciun fel de ambiție, dar era un destin de libertate morală şi de izolare poetica într-o societate în care nu ceream decât să fiu uitată şi lăsată să-mi câştig, fără robie, pâinea zilnică.

Voiam totuşi să-i revăd pentru ultima dată pe cei mai dragi prieteni ai mei din Paris. M-am dus sa petrec câteva ore la mânăstirea engleză. Toată lumea era aici atât de preocupată de rezultatele revoluției din iulie, de absența elevelor, de perturbația generală căreia i se suportau acum consecințele materiale, încât n-am făcut niciun efort ca să nu vorbesc despre mine. N-am văzut-o decât o clipă pe buna maică Alicia. Era aferată şi grăbită. Sora Helene se retrăsese. Paulette mă plimbă prin mânăstire, prin clasele goale, prin dormitoarele fără paturi, prin grădina tăcută, spunându-mi la fiecare pas:

— Merge prost, merge tare prost!

Nu mai rămăsese nimeni din vremea mea, decât maicile şi buna Marie-Josephe, repezita şi vesela servitoare care mi se păru cea mai cordială şi singura însuflețită în mijlocul acestor suflete preocupate. Ăm înțeles că maicile nu pot şi nu trebuie să iubească cu inima. Ele trăiesc în virtutea unei idei şi nu acordă o importanță adevărată decât condițiilor exterioare care formează cadrul necesar acestei idei. Tot ceea ce tulbură aranjamentul unei meditații care are nevoie de o ordine imuabilă şi de securitate absolută este un eveniment teribil, sau cel puțin o criză dificilă. Prieteniile dinafară nu

pot face nimic pentru de. Lucrurile omeneşti n-au valoare în ochii lor decât prin prisma ajutorului mai mare sau mai mic pe care-l aduc condițiilor lor excepționale de existență. Nu mai regretam mânăstirea văzând că acolo idealul era supus unor asemenea eventualități. Viața unei comunități înseamnă o lume întreagă ținută în loc, şi tunul din iulie nu s-a prea sinchisit de pacea sanctuarelor ’.

Eu aveam idealul ghemuit într-un colț al minții, mele şi nu-mi trebuiau decât câteva zile de libertate totală pentru a-l face să iasă din găoace. 11 purtam pe stradă, cu picioarele pe polei, cu umerii acoperiți de zăpadă, cu mâinile în buzunare, cu stomacul cîîeodată cam gol, dar cu capul atât de plin de visuri, de melodii, de culori, de forme, de raze şi de fantome.
Nu mai eram o doamnă, dar nu eram niciun domn.
Eram împinsă pe trotuar ca ceva care putea stingheri pe trecătorii aferați. Asta mi-era indiferent, mie, care n-aveam nicio treabă. Nu mă cunoşteau, nu mă priveau, nu mă rețineau; eram un atom pierdut în această mulțime imensă. Nimeni nu-mi spunea ca la La Châtre:

— Iat-o pe doamna Aurore; poartă mereu aceeaşi pălărie şi aceeaşi rochie.

Nici ca la Nohant:

— Lacăt-o pe cucoana noastră călare pe calul ei mare; trebuie să fie smintită la cap ca să călărească aşa!

La Paris nimeni nu gândea nimic despre mine, nici măcar nu mă vedeau. N-aveam nicio nevoie să mă grăbesc ca să evit cuvintele banale. Puteam scrie în gând un roman întreg, de la o barieră la alta, fără să întâlnesc pe nimeni care să-mi spună: „La ce dracu te gândeşti?“

Asta valora mai mult decât o chilie şi aş fi putut spune ca şi *Rene* \ dar cu tot atâta satisfacție pe cât a spus-o el cu tristețe, că mă plimbam „într-un pustiu plin de oameni17’.

---

[17] Sanctuarele, dc altfel, ascundeau vulcani în sinul lor. Aflu, recitind aceste paragrafe, că sora Helene a părăsit de multă vreme mînăstirea şi că s-a ^dus să trăiască în Anglia, hiînd-o şi pe Paulette cu ea ; şi Paulette, după cincizeci de ani de izolare

După ce am privit bine, şi, cum s-ar spune, rumegând şi savurând pentru ultima oară colţurile şi ungherele ascunse ale mânăstirii şi ale amintirilor mele dragi, am ieşit spunându-mi că nu voi mai paşi niciodată în dosul acestui grilaj, dincolo de caxe lăsam cele mai scumpe afecţiuni ale mele, ca nişte zeităţi fără mânie şi ca nişte aştri fără nori; o a doua

1Eroul romanului cu acelaşi nume al lui Chateaubriaini.

vizită ar fi însemnat întrebări privind fiinţa mea, proiectele mele, înclinările mele religioase. Nu voiam să discut. Sunt fiinţe pe care le respectăm prea mult pentru ca să le contrazicem şi de la care nu voim să primim decât o binecuvântare liniştită.

Reîntorcându-mă, mi-am pus cizmele mele dragi şi m-am dus să-l văd pe Debureau la teatrul de pantomimă; un ideal de distincţie minunată servit de două ori pe zi ştrengarilor din oraş şi de la periferie şi acest ideal îi pasiona. Gustave Papet care era bogat, „milorduP asociaţiei noastre berişoneze, plăti zaharicale colorau pentru tot parterul, şi apoi, cum ieşirăm înfometaţi, ne duse pe trei sau patru dintre noi să mâncam la „Vendanges de Bourgogne". Dintr-o dată acesta vru să-l invite pe Debureau, pe care nu-l cunoştea. Reintră în teatru, îl găsi pe cale să-şi scoată costumul de Pierrot, într-o pivniţă care-i slujea de cabină, îl luă în braţe şi-l aduse. Debureau avea maniere încântătoare. Nu se lăsă ispitit de nicio picătură de şampanie, temându-se spunea el, pentru nervii săi şi având nevoie de calmul cel mai deplin pentru jocul lui. N-am văzut niciodată un artist mai serios, mai conştiincios, mai plin de religiozitate pentru aria sa. O iubea cu pasiune şi vorbea despre ea ca despre ceva grav, vorbind în acelaşi timp despre sine cu o extremă modestie. Studia

---

în mînăstirea engleză, Paulette atît de iubitoare şi atît de iubită, Paulette care părea piatra de temelie şi cheia de boltă a mînăstirii, s-a dus să moară departe, certată cu toate surorile, certată şi cu sora Helene, care a fost de partea acelora cu care ea sc certase' ! (N.a.)

fără încetare şi nu se blaza, în ciuda unui exercițiu continuu şi chiar excesiv. Puțin îi păsa dacă finețile admirabile ale fizionomiei saje şi ale originalității compoziției erau apreciate de artişti sau sesizate de spirite naive.
Muncea pentru 4 se satisface pe sine, pentru a-şi încerca şi realiza fantezia, şi această fantezie, care părea atât de spontană, era studiată dinainte cu o grijă extraordinară. Îl ascultam cu mare atenție;

nu poza câtuşi de puțin, şi vedeam în el, în ciuda bufoneriei genului, unul din acei mari artişti care merită titlul de maestru. Jules Janin scrisese pe atunci un volumaş despre acest artist, un opuscul spiritual, dar care nu mă făcuse să bănuiesc talentul lui Debureau. L-am întrebat dacă era satisfăcut de această apreciere.

— Îi sunt recunoscător, mi-a spus el. Intenția e bună în ceea ce mă priveşte, şi efectul e de folos reputației mele; dar toate astea nu sunt artă, nu-i ideea pe care o am eu despre artă; nu-i ceva serios şi Debureau-ul domnului Janin nu sunt eu. El nu m-a înțeles.

L-am revăzut pe Debureau de multe ori de atunci şi am simțit totdeauna pentru paiața bulevardelor o mare deferență şi un fel de respect datorat omului
’ de convingere şi de studiu.

Asistam doisprezece sau cincisprezece ani mai târ-
1 ziu, la o reprezentație dată în beneficiul său, la sfârşitul căreia el căzu, din greşeală, într-o trapă. Trimisei a doua zi să aflu veşti despre el şi-mi scrisepentru a-mi spune el însuşi că nu pățise nimic, o scrisoare fermecătoare care sfârşea astfel:

„Ie*rtați-mă că nu ştiu să vă mulțumesc mai bine.*
Condeiul meu e ca vocea personajului mut pe care-l reprezint; dar inima mea e precum chipul meu care
! *exprimă adevărul.*"’

La câteva zile după asta, acest om minunat, acest artist de mâna întâi murea, ca urmare a acelei căderi fatale.

După mânăstire mai aveam ceva de sfărâmat, nu în inima, ci în viața mea. M-am dus să-mi văd prietenele, pe Jane şi

Aimee. Aimee nu fusese prietena aleasă de mine. Avea ceva rece şi uscat când ne 111-
tââneâin din care pricină nu mi-a fost niciodată simpatică. Dar, în afara de faptul că era sora adorată a
Janei, avea atâtca calităţi serioase, o atât de nobila inteligenţă, un atât de mare spirit de dreptate, şi, în lipsa unei bunătăţi spontane, o atât de generoasa nepărtinire în judecată, încât mă ataşasem în adevăr de ea. Cât despre Jane, acestei blânde, acestei puternice, acestei umile, acestei angelice naturi acum ca şi la mânăstire, îi păstrez, în adâncul sufletului, o dragoste pe care n-o pot compara decât cu sentimentul matern.

Amândouă erau măritate. Jane era mamă a unui copil dolofan pe care-l sorbea cu ochii ei mari, negri, cu o încântare mută. Am fost fericită s-o vă fericită.
Am îmbrăţişat cu dragoste copilul şi mama şi am plecat făgăduind să revin curând, dar hotărâtă sa nu mă mai întorc niciodată.

A

M-am ţinut de cuvânt şi m-am felicitat pentru asta. Aceste două tinere moştenitoare, devenite contese, şi mai mult ca niciodată ortodoxe în toate celea, aparţineau de acum înainte unei lumi care n-ar fi avut pentru ciudatul meu fel de a trăi decât batjocură, şi pentru independenţa spiritului meu decât blesteme. Ar fi venit ziua când ar fi trebuit să justific anumite imputaţii false sau să lupt împotriva principiilor de credinţă şi ideilor de convenienţă pe care nu voiam să le combat şi nici să-i ofensez pe alţii. Ştiam că eroismul prieteniei ar fi rămas curat în inima Janei, dar i-ar fi fost reproşat şi eu o iubeam prea mult pentru a voi să provoc vreo durere, vreo tulburare oarecare în viaţa ei. Nu cunosc acest egoism gelos care se impune şi am o logică de neînvins pentru a aprecia situaţiile care se conturează

I

dar în faţa mea. Cea pe care o aveam în faţa era j Bimpede. Şocasem deschis regulile societăţii. Mă desprinsesem de ea

cu buna ştiinţă. Trebuia deci să mi rse pară firesc ca şi ea să se desprindă de mine de
’ândată ce va afla de excentricităţile mele. Încă nu pe cunoştea. Eram prea obscură pentru a avea ne-
— Voie de mister. Parisul este o mare unde bărcile mici trăiesc nebăgate în seamă, cu miile, printre marile
I ’vapoare. Dar putea veni clipa în care vreo întâmplare m-ar fi plasat între minciunile pe care nu voiam să le
1 Ispun şi mustrările pe care nu voiam să le primesc. Mustrările în van sunt totdeauna urmate de răceală, şi de la răceală nu-s decât doi paşi până la ruptură, flată ceva la care eu nu suportam să mă gândese. Persoanele într-adevăr mândre nu se expun la asta;
I şi când sunt iubitoare, nu provoacă rupturile, ci le previn, şi prin asta ştiu să le facă imposibile.

M-am înapoiat fără tristeţe în mansarda mea şi
I la utopia mea, sigură de a fi lăsat regrete şi amintiri plăcute, satisfăcută de a nu li avut nimic sensibil de rupt.
I Cât despre baroana Dudevant, depăşind convenienţele, s-a ambalat bine, cum zicem noi, în Cartierul
Latin. M-a întrebat de ce rămâneam atâta vreme singură, la Paris, fără bărbatul meu.

. I-am spus că bărbatul meu nu vedea nimic rău în asta.
I — Dar e adevărat că ai intenţia să „tipăreşti”
cărţi?

— Da, doamna!

! — le, striga ea (aceasta era o locuţiune gascooă care înseamnă „ia te uită!“ şi pe care avea obiceiul s-o spună), iată o idee ciudată!
I — Da, doamnă.

— Într-adevăr, dar nădăjduiesc că n-ai să pui numele pe care-l port pe „copertele cărţilor tipărite”?

— O, desigur că nu, doamnă, nu-i niciun pericol.

Alte explicaţii nu mai avură loc.

Plecă, la puţină vreme după asta, în sudul Franţei, şi n-am mai văzut -o niciodată.

Numele pe care trebuia să-l pun pe copertele ti-’
părite nu mă preocupa câtuşi de puţin. În orice caz eram hotărâtă să-mi apăr anonimatul. O primă lucrare fu schiţată de mine, refăcută apoi în întregime de Jules Sandeau, căruia Delatouche îi detc numele de Jules Sand. Această lucrare aduse un alt editor care ceru un alt roman sub acelaşi pseudonim. Scrisesem la Nohant *Indiana,* vrui s-o dau sub pseudonimul cerut; dar Jules Sandeau, din modestie, nu voi să accepte paternitatea unei cărţi de care era complet străin. Asta nu-i convenea editorului. Numele e totul pentru vânzare şi deoarece micul pseudonim făcuse o vânzare bună, ţinea în mod deosebii să-l păstreze. Delatouche, consultat, aranjă treaba printr-un compromis: Sand rămânea intact şi eu trebuia să iau un alt prenume care să nu-mi slu jească decât mie. L-am luat repede şi fără să ma mai gândese, pe cel de George, care ni se părea sinonim cu Berrichon. Jules şi George, necunoscuţi publicului vor trece drept fraţi sau veri.

Numele îmi fu deci dat, şi Jules Sandeau, rămas proprietarul legitim al cărţii *Rose şi Blanche,* voi să-şi reia numele său cu toate literele, precis şi fără prescurtări, cu scopul, spunea el, de a nu se împodobi cu penele mele. În acea epocă era tare tânăr şi-i plăcea să se arate foarte modest. Mai târziu a dat dovadă de mult talent în ce-l priveşte şi şi-a făcui din numele său un nume adevărat. L-am păstrat, în ce mă priveşte, pe cel al asasinului lui Kotzebue, nume care-i trecuse prin cap lui Delatouche şi care-mi făcu o asemenea reputaţie în Germania, încât primeam, din această ţară, scrisori în care eram rugată să stabilesc înrudirea mea cu Karl Sand ca pe o şansă în plus de succes. Cu toată

venerația' tineretului german pentru tânărul fanatic a cărui moarte a fost atât de frumoasă, mărturisesc că nu m-aş fi gândit să aleg ca pseudonim acest simbol al pumnalului iluminismului. Societățile secrete țin, în mintea mea, de trecut, dar de nu apar decât exclusiv până la pumnal, şi persoanele care au crezut că văd în persistența mea de a semna Sand şi în obiceiul pe care l-au luat cei din jurul meu de a mă numi astfel — un fel de a protesta, favorabil asasinatului politic, se înşală cu totul. Acest lucru nu intră nici în principiile mele religioase, nici în instinctele mele revoluționare. Forma societății secrete nu mi s-a părut niciodată că s-ar putea aplica nici în vremea noastră, nici în țara noastră. N-am crezut niciodată că acestea ar fi putut duce la altceva, la noi, în viitor, decât la o dictatură şi eu n-am acceptat niciodată în mine însămi principiul dictatorial.

E deci probabil că aş fi schimbat acest pseudonim daca l-aş fi crezut sortit să cucerească oarecare celebritate; dar până în momentul în care critica s-a dezlănțuit asupra mea în legătură cu romanul *Lelia,* eram flatată de a trece neobservata în mulțimea scriitorilor din clasa cea mai umilă. Văzând că, fără voia mea, nu mai era astfel, şi că era atacat cu violență totul în opera mea, chiar şi numele cu care era semnată, am menținut acest nume şi am continuat opera. Contrariul ar fi fost o laşitate.

Şi, în prezent, țin ia acest nume, cu toate ca ar fi, după cum se spune, jumătate din numele unui alt scriitor. Fie. Acest scriitor are, o. Repet, destul talent pentru ca patru litere din numele său să nu strice nicio copertă tipărită şi să nu sune prost în urechile mele, rostit de gura prietenilor mei. Fantezia lui Delatouche e cea care mi l-a dat. Să spun încă o dată: mă simt onorată de a-l fi avut ca naş pe acest poet, pe acest prieten. O familie al cărui nume l-am găsit destul de bun pentru mine, a considerat acest nume de Dudevant (pe care baroana se străduia să-l scrie cu un apostrof)18 prea

---

[18] Ea pretindea că numele inițial era de O'Wen (n.a.).

ilustru şi prea plăcut pentru a-l compromite în republica artelor. Am fost botezată, obscură şi indiferentă, între manuscrisul *Indiana*, care însemna atunci tot viitorul meu, şi un bilet de o mie de franci care era în momentul acela toată averea mea. Fu un contract, o nouă căsătorie între sărmanul ucenic-poet care eram şi umila muză care mă consolase în suferinţele mele. Dumnezeu a avut grijă să nu se schimbe nimic din ceea ce-mi era sortit. Ce înseamnă un nume în lumea noastră revoluţionată şi revoluţionară? Un număr pentru cei care nu fac nimic, o firmă sau o deviză pentru cei care muncesc sau luptă. Cel care mi s-a dat, mi l-am făurit eu însămi, singură, după schimbarea survenită în viaţa mea, prin munca mea.
N-am. Exploatat niciodată munca altuia, n-am luat, nici cumpărat, nici împrumutat o pagină, un rând de la nimeni. Din cei şapte sau opt sute de mii de franci pe care i-am eâştigat în decurs de douăzeci de ani, nu mi-a rămas nimic, şi astăzi, ca şi acum douăzeci de ani, trăiesc de pe o zi pe alta, din acest nume care-mi apără munca şi din această muncă din care nu mi-am păstrat nicio para. Cred că n-are nimeni să-mi facă niciun reproş, şi, fără a fi mândră de nimic (nu mi-am făcut decât datoria), conştiinţa mea liniştită nu vrea să schimbe nimic în numele care a reprezentat-o şi personificat-o.

Dar, înainte de a povesti aceste lucruri Uţerare, vreau să rezum mai întâi diverse împrejurări care le-au preccdat.

Soţul meu venea la Paris să mă vadă. Nu locuiam împreună, dar venea să ia masa la mine şi mă ducea la spectacol. Mi se părea mulţumit de aranjamentul care ne făcuse, fără ceartă şi fără niciun fel de discuţii, independenţi Unul faţă de celălalt.

Nu mi se părea că i-ar fi făcut plăcere să mă reîntorc acasă. Totuşi am ştiut să-l fac să-mi suporte prezenţa necriticând şi netulburând nimic din cele aranjate în absenţa mea. Nu mai era vorba, într-adevăr, în ce mă priveşte, de a fi la mine acasă. Nu mai priveam Nohantul ca pe un lucru ce-mi apar

ține. Camera copiilor mei şi chilia mea de alături erau un teren neutru unde puteam să mă instalez şi dacă multe alte lucruri îmi displăceau, n-aveam.'
nimic de spus şi nu spuneam nimic. Nu puteam să mă plâng de nimeni din moment ce cedasem totul de bunăvoie. Câteva prietene socotiră că n-ar fi trebuit să fac asta, ci să lupt împotriva cauzelor importante care mă împinseseră la acest pas.
Ele aveau dreptate, în teorie, dar în practică nu te supui totdeauna, aşa de bucuros cum ai crede., poruncilor teoriei.. Nu ştiu să lupt pentru un interes pur personal. Toate puterile şi toate facultățile mele se pot pune în slujba unyi sentiment sau a unei idei.; dar când nu e v. Olba decât de mine,: părăsesc partida cu o slăbiciune vădită care nu este, în concluzie, decât rezultatul unui raționament foarte simplu: pot înlocui prin altceva satisfacțiile, bune sau rele, pe care le voi sacrifica în acest scop? Dacă da, sunt în dreptul meu; dacă nu, dreptul meu va părea totdeauna nedrept şi nu-mi va'părea niciodată, nici mie însămi, legitim.

Trebuie să ai, pentru a contrazice şi urmări pe cineva în exercitarea gusturilor sale, motive mai grave decât exercitarea propriilor tale gusturi. Nu se petrecea atunci în casa mea nimic vădit din pricina căruia copiii mei să fie nevoiți să sufere. Solange trebuia să vină cu mine. Maurice îşi petrecea vremea, în absența mea, cu Jules Boncoiran, bunul său mic preceptor. Nimic nu trebuia să mă facă să cred că această staxe de lucruri ar fi putut să nu mai dureze, şi nu depindea decât de mine ca să nu mai dureze.

Când m-am stabilit pe cheiul Saint-Michel cu Solange, în afară de faptul că încercam nevoia de a-mi regăsi obiceiurile mele fireşti, care sunt sedentare, viața generală deveni curând atât de sumbră şi de tragică, îricât a trebuit să resimt contralovitura. Ho*
lera cuprinse, printre primele, cartierele care ne înconjurau. Se apropie rapid, urcă din etaj în etaj în casa în care locuiam. Luă cu ea şase persoane şi se opri la u. Şa mansardei noastre, ca şi cum ar fi disprețuit o atât de

plăpândă pradă.

În grupul compatrioţilor prieteni care se formase în jurul meu, niciunul nu se lăsă lovit de această groază funestă care părea să aducă răul şi contra căreia, în general, nu puteai lupta. Eram neliniştiţi unii pentru alţii şi de loe pentru noi înşine. Astfel, cu scopul de a evita spaimele inutile, conveniserăm să ne întâlnim în fiecare zi în grădina Luxembourg, fie şi pentru o clipă, şi când unul dintre noi lipsea, alergam la el. Niciunul nii fu atins, nici măcar uşor.
Niciunul totuşi nu-şi schimbă cu nimic regimul de viaţă şi nu luă. Nicio măsură în privinţa molipsiră.

Ce spectacol mai îngrozitor decât acest convoi fără oprire trecând pe sub fereastra mea şi traversfnd podul Saint-Michel! în anumite zile, marile trăsuri de mutat, zise camioane pentru mobile, devenite dricurile săracilor, se succedau fără întrerupere şi, cel mai înfricoşător lucru, nu erau aceşti morţi înghesuiţi claie peste grămadă ca nişte baloturi, ci absenţa rudelor şi prietenilor după dricuri, birjarii iuţind pasul, înjurând şi biciuindu-şi caii; erau trecătorii înclepărtându-se cu frică de hidosul cortegiu; era turbarea muncitorilor care credeau într-o hotărâre fantastică de otrăvire şi care îşi ridicau pumnii strânşi către cer; era, după ce aceste grupuri ameninţătoare trecuseră, apatia descurajării şi a indiferenţei care făcea ca toate chipurile să devină mânioase sau stupide.

M-am gândit sa fug, din pricina fetei mele; dar toată lumea spunea că deplasarea şi călătoria erau mai mult periculoase decât salvatoare, şi eu îmi spuneam deseori că dacă microbul pestilenţial se şi afla în fiinţa mea, prins de noi în clipa plecării, era mai bine să nu plec la Nohant unde el nu pătrun sese şi unde de fapt nici n-a pătruns.

Şi apoi, în concluzie, în primejdiile comune de care nimia nu te poate păzi, iei repede o hotărâre.
Prietenii mei şi cu mine ne spuserăm că holera, atingându-se mai uşor de cei săraci decât de cei bogaţi, şi cum noi eram printre cei mai ameninţaţi, trebuia, în consecinţă, să acceptăm şansa fără să ne mai intereseze dezastrul general,

în care fiecare devenea la fel ca acei oameni furioşi sau disperați ce se cjedeau obiectul unui blestem deosebit.

— În toiul acestei sinistre crize surveni drama sfâşietoare de la mânăstirea Saint-Merry. Mă aflam, spresfârşitul zilei, în grădina Luxembourg cu Solange.

Ea se juca pe nisip, eu o priveam aşezată în dosul, soclului larg al unei statui. Ştiam bine că o mare agitație avea să zguduie Parisul; nu ştiam că ea urma să cuprindă curând şi cartierul meu: absorbită, nu văzui ca toți cei ce se plimbau plecaseră rapid. Deodată aud sunând şarja şi, luându-mi fata, ma văd singura femeie din această grădină imensă, în timp ce un cordon de ostaşi, în pas alergător, trece de. La un grilaj la altul. Apuc drumul către mansardă mea, în mijlocul unei mari învălmăşeli, căutând străzile mici, pentru a nu fi răsturnată de valurile de curioşi, care, după ce s-au grupat şi înghesuit într-un loc, se precipitau şi; se striveau, purtați de o panică bruscă. La fiecare pas întâlneai oameni înfricoşați care strigau

— Nu înainta! întoarce-te, întoarce-te!

Soseşte trupa, se trage asupra mulțimii! „Lucrul cel mai periculos, până atunci, fusese graba cu care se închideau prăvăliile, cu riscul de a se sparge capul trecătorilor. Solange se înfricoşă şi începu să scoată țipete disperate. Când ajunserăm pe chei, fiecare fugea în sensuri diferite. Înaintam mereu, văzând că cel mai rău era să rămân afară, în stradă „şi intrai repede la mine, fără a mai pierde timpul să văd ce ’se petrece, chiar fără să-mi fie frică, nevăzând încă niciodată până atunci războiul de stradă, şi neimaginându-mi nimic din ceea ce am văzut pe urmă, adică beția care pune - stăpânire dintr-o dată pe soldat şi care face din el, sub lovitura surprizei şi a fricii, duşmanul cel mai periculos pe care-l pot întâlni oamenii inofensivi într-o încăierare…

Nu voi povesti evenimentul în toiul căruia ma aflam. Nu scriu decât povestea vieții mele. La început nu m-am gândit decât să-mi liniştesc bietul copil pe care frica îl îmbolnăvea. Îmi trecu prin minte să-i spun că pe chei nu era vorba decât de o vânătoare de şobolani, aşa cum îi văzuse făcând pe

terasa de la Nohant pe tatăl şi pe unchiul ei Llippolyte, şi am izbutit s-o liniştesc şi s-o adorm în zgomotul împuşcaturilor. Am pus o saltea în fereastra cămăruței sale pentru a preîntâmpina vreun glonte rătăcit care ar îi putut s-o atingă, şi am petrecut o parte din noapte pe balcon încercând să sesizez şi să înțeleg acțiunea prin întuneric.

Se ştie ce s-a petrecut în acest loc. Şaptesprezece insurgenți au pus stăpânire pe postul de poliție de

, pe micul pod de la Hotel-Dieu. O coloană din garda națională îi surprinse noaptea. *„Cincisprezece din aceşti nenorociți,* spune Louis Blanc *(Istoria celor*

10 ani), fură masacrați şi aruncați în Sena. Doi fura prinşi pe străzile învecinate şi omorâți."

N-am văzut această scenă atroce desfăşurată în umbrele nopții, dar am auzit strigătele furioase şi borcăieiile formidabile; apoi tăcerea morții s-a întins peste cetatea adormită de oboseala după emoțiile spaimei.

Zgomote mai depărtate, apoi tot mai vagi atestau totuşi o rezistență într-un punct necunoscut. Dimineața s-a putut circula şi căuta alimente pentrit acea zi, în cursul căreia locuitorii erau amenințați să fie blocați la domiciliu. Văzând forțele desfăşurate de guvern, nu bănuiai câtuşi de puțin că era vorba numai de distrugerea unui pumn de oameni decişi să moară pentru o idee.

E adevărat că o nouă revoluție putea să iasă din acest act de eroism disperat: imperiul pentru ducele de Reichstadt şi monarhia pentru ducele de Bordeaux, la fel ca şi republica pentru popor. Toate

partidele politice pregătiseră, ca de obicei, evenimentul şi râvneau profitul; dar când s-a demonstrat că acest profit era moartea pe baricade, partidele se eclipsară, şi martiriul eroismului s-a săvârşit în fața Parisului consternat de o astfel de victorie.

Ziua de şase iunie fu de o solemnitate înfricoşătoare văzuta din locul înalt unde mă aflam. Circulația era interzisă, trupele păzeau toate podurile şi toate intrările pe străzile

alăturate. Începând de la ora zece dimineața şi până la sfârşitul execuției, lunga perspectivă a cheiurilor pustii căpătă, sub soarele puternic, înfățişarea unui oraş mort ca şi cum holera ar fi luat cu ea şi pe ultimul locuitor. Soldații păzind ieşirile, semănau cu nişte fantome pline de stupoare. Nemişcați şi ca pietrificați de-a lungul parapetelor, ei nu tulburau nici prin vorbe, nici prin mişcare, posomorita înfățişare a solitudinii. Nu existară alte ființe vii, în anumite clipe ale acelei zile, decât rândunelele care atingeau în zbor apa cu o repeziciune îngrijorată, ca şi cum acest calm neobişnuit le-ar fi speriat. Trecură ore de tăcere încrâncenată pe care o tulburau doar strigătele ascuțite ale lăstunilor în jurul acoperişurilor catedralei
Notre-Dame. Apoi dintr-odată pasările tulburate reintrată în interiorul vechilor turnuri, soldații îşi reluară puştile care sclipeau în mici piramide pe pod. Primiseră, în şoaptă, ordine. Se dădură la o parte pentru a laşa să treacă cetele de călăreți care se încrucişară, unii palizi de mânie, alții zdrobiți şi însângerați. Populația captivă reapăru la ferestre şi pe acoperişuri lacomă să arunce o privire pe scenele groazei care urmau să ’se desfăşoare dincolo de Ci te.
Zgomotul sinistru începu. Împuşcăturile plutoanelor sunau clopotul funeraliilor la intervale devenite regulate. Aşezată pe balcon şi dându-i Solangei ceva de lucru în cameră, ca s-o împiedic să se uite afară, puteam să număr fiecare asalt şi fiecare replică. Apoi bubui tunul. Văzând podul plin de brancarde, care reveneau de la Câte lăsând o dâră însângerată, îmi făcui socoteala că insurecția trebuie să fi fost destul de importantă din moment ce era atât de pustiitoare, dar împuşcăturile slăbiseră; ai fi putut aproape să-i numeri pe cei care cădeau la fiecare descărcare de armă a asediatorilor. Apoi se mai făcu încă odată tăcere, populația coborî de pe acoperişuri în stradă; portarii caselor, caricaturi expresive ale neliniştii proprietății, îşi strigară unul altuia cu un aer de triumf:

— S-a sfârşit!

Şi învingătorii, care nu făcuseră decât să privească,

începuseră să treacă din nou, în tumult. Regele se plimbă pe cheiuri. Burghezia şi cei de la periferie fraternizară la fiecare colţ de stradă. Trupa fu demnă şi serioasă, crezând, la un moment dat, într-o a doua
„revoluţie din iulie”.

împrejurimile pieţei şi ale cheiului Saint-Michel fură acoperite timp de câteva zile de mari pete de sânge, şi din Morga plină de cadavre ale căror capete suprapuse făceau în faţa ferestrelor ca un soi de zid hidos se prelingea un pârâu de sânge roşu care se scurgea încetişor pe sub arcade, fără să se amestece cu apele fluviului. Mirosul era atât de respingător, şi eu, mărturisesc, am fost atât de îndurerată, şi în faţa bieţilor soldaţi care-şi dădeau duhul, şi în faţa mândrilor prizonieri, încât n-am putut mânca timp de cincisprezece zile. Multă vreme după asta nu mai puteam vedea în ochi carnea; mi se părea mereu că simt acel miros de măcelărie care se ridica înţepător şi cald, când m-am trezit în zilele de 6 şi de 7 iunie, în mijlocul răbufnirilor târzii ale primăverii.

Toamna am petrecut-o! a Nohant. Aici am scris *Valentine,* cu nasul în micul dulap care-mi slujea de birou, şi unde scrisesem şi *Indiana.*

Iarna a fost atât de frig în mansarda mea, încât am va7. Ut că este imposibil să scriu fără să ard mai multe lemne decât îmi îngăduiau finanțele. Delatouche îşi părăsi şi el odaia care se afla tot pe chei, dar numai la al treilea cat şi cu fața întoarsă spre sud, către grădini. Era mai spațioasă, aranjată confortabil, şi de multă vreme nutream visul dulce al unui şemineu în stil prusian. Îmi cedă contractul său de închiriere şi mă instalai pe cheiul Malaquais, unde-l văzui sosind curând pe Maurice, pe care tatăl său venise să-l înscrie la liceu.

lată-mă deci în epoca primilor mei paşi în lumea literelor şi, grăbită să-mi stabilesc cadrul vieții exterioare, n-am spus nimic despre micile tentative pe care le-am făcut pentru a ajunge la acesit țeî.

E deci momentul să vorbesc despre relațiile pe care le-am înnodat şi despre speranțele care m-au susținut.

c*V*PBINS

PARTEA A TREIA

De la copilărie la tineret®

18 10 — 1819.

(Continuare)

VIL Povestea miei dureri adinei pe care o va înțelege toată lumea. — Izbucniri de ciudă. — Delațiunea domnişoarei Julie. — Ispăşire şi singurătate. — Seară de toamnă la uşa unei colibe. — Mi se zdrobeşte inima.

— Țin piept amărăciunii mele şi devin într-adevăr un copi! teribil. — O regăsesc pe mama. — Decepție. —
Intru k mânăstirea englezească. —Originea şi aspectul aceste! mânăstiri. — Superioara. — Nouă sfâşiere.

— Maica Alippe. — încep să judec situația mea şi iau o hotărâre. — Claustrare absolută…

VIII. Descrierea mânăstirii. — Clasa mică. — Durerile şi tristețile copiilor. — Domnişoara D., învățătoarea clasei. — Mary Eyre. — Maica Alippe. — Limbul. —

Semnul crucii. — „Dracii”, „înțeleptele” şi „proastele”. — Mary G. — Escapadele. — Isabelle C. —
Compunerile ei ciudate. — Sophy G. — Secretul mînăstirii. — Cercetări şi expediții pentru eliberarea victimei. — Subteranele. — Impas misterios. —Plimb are pe acoperiş. — Accident burlesc. — Whisky şi surorile converse. — Frigul. — Trecută printre
„draci”. — Relațiile mele cu „înțeleptele” şi „proastele”. — Zilele mele de ieşire din mânăstire. — Corespondența mea surprinsă. — Trec în clasa mare..

PARTEA A PATRA

De la supunere la independenta

1819—1832

I. Paris 1820.’ — Proiecte de căsătorie amânate. —
Dragoste filială mâhnită. — Doamna Catalani. — Sosirea ia Nohant. — Dimineață de primăvară. — încercare de a lucra. — Pauline şi mama ei. — Comediela Nohant. — Noi dureri interioare. — Fratele meu. — Colette şi generalul Pepe. — Iarna la Nohant. — Seară de februarie. — Dezastru şi dureri... 71

II. Boala bunicii se agravează. — Oboseli extreme. —
Rene, Byron, *Hamlet.* — Stare bolnăvicioasă a spiritului. — Maladia sinuciderii. — Râul. — Predica lui
Deschartres. — Clasicii. — Corespondențe. — Fragmente din scrisoarea unei tinere fete. — Ultimele zile ale bunicii. Moartea sa. — Noapte de Crăciun. — Cimitirul. — Seara de a doua zi...... 97

III. Tutorele meu. — Sosirea mamei şi a mătuşii. — Ciudata schimbare a relațiilor. — Deschiderea testamen-
, tului. — Clauzla ilegală. — Rezistența mamei. — Părăsesc Nohantul. — Paris, Clotilde, 1823. — Deschartres la Paris. — Făgăduiala mea. — Ruptura cu familia tatei. — Vărul meu,. August. — Divorțul de noblețe. — Suferințe domestice 117

IV. Ciudățenii, grandori şi agitații ale mamei. — O
noapte de expansiune. — Paralelă. — Le Plessis. —
Taica James şi maica Angele. — Fericirea de la țară. — Reîntoarcerea la sănătate, la tinerețe şi la veselie. — Copiii

casci. — Opiniile vremii. — Loisa
Puget. — Domnul Stanidas. — îl întâlnesc pe viitorul meu soț. — Prezicerea sa. — Prietenia noastră. —
Tatăl său. — Noi ciudățenii. — Reîntoarcerea fratelui meu. — Baroana Dudevant. —: Regimul dotai. — Căsătoria mea. — Reîntoarcerea la Nohant. —
Toamna anului 1823 141
, V. Retragere la Nohant. — Lucrul cu acul, util femeilor din punct de vedere moral. — Echilibru de dorit între oboseală şi răgaz. — Măcăleandrul meu.
— Deschartres părăseşte Nohantul. — Naşterea fiului meu. — Deschartres la Paris. — Iarna lui 1824
la Nohant. — Schimbări şi ameliorări pe care mi le pricinuieşte spleenul. — Vară la Plessis. Copiii.
Idealul în societatea lor. — Aversiune pentru viața pozitivă. Omersson. — Funeraliile lui Ludovic al
XVIII-lea la Saint-Denis. — Grădina pustie. —
Eseurile lui Montaigne. — Revedem Parisul. — Abatele de Premord. — Retragere la mânăstire. — Aspirații către viața monahală. — Maurice la mânăstire. — Sora Helene ne alungă... 172
VI. Emilie de Wismes. — Sidonie Macdonald. — D. De
Semonville. — Domnişoarele B. — Moartea misterioasă a lui Deschartres, poate o sinucidere. — Fratele meu îşi pregăteşte moartea căzând într-o funestă pasiune. — Aimee şi Jane la Nohant. — Călătorie în Pirinei. — Fragmente dintr-un jurnal scris în
1825. — Cauterets, Argelez, Luz, Saint-Sauveur,
Marbore etc. — Păstorii coborând din munți. —
Trecerea turmelor — Un vis despre viața pastorală pune stăpânire pe mine. — Bagneres de Bigorre; peşterile din Lourdes. — Frică retrospectivă. — Plecarea spre Nerac
. VII. Castelul Guillery. — Vânătoarea de vulpi. — Peyrounine şi Tant-Belle. — Gasconii, oameni excelenți şi atât de calomniați. — Țăranii, burghezii şi gentilomii, mari mâncăi, leneşi splendizi, buni vecini şi buni. Prieteni. — Călătoria la Brede. — Digresiuni

asupra presentimentelor. —ântoarcerea la Castei-..
Jaloux, noaptea, pe cal, în mijlocul pădurilor, cu..
escorta de lupi. — Pigou mâncat de lupi. — Ei vin sub ferestrele noastre. — Un lup roade uşa camerei
mele. — Socrfil meu este atacat de paisprezece lupi..
— Spaniolii, păstori nomazi şi bandiți în lande. —
Cultura şi’ recoltatul-plutei. — Frumusețea iernilor în aceste ținuturi. — Moartea socrului meu. — Por-,
; trrtul şi caracterul văduvei sale, baroana de Dudevant. — Tristețea situației sale. — întoarcerea la
Nohant. — Paralela între Gasconia şi Berry. —
Biois. — Mont d’Or. —, Ursule. — Domnul Duris-
Dufresne, deputat de Indre. — Un cântec. — Mare scandal la La Châtre. — Scurt rezumat al diverselor mici călătorii şi întâmplări până la 1831.. 221
VIII. Privire retrospectivă asupra câtorva ani schițați în precedentul capitol. — Interior tulburat. — Vise pierdute. — Religia mea. — Dulcea moarte a unei idei fixe. — Moartea unui greier. — Proiectele unui viitor pe placul meu, vagi, dar persistente. Pentru ce aceste proiecte? Gestiunea unui an de venituri. —
Demisia mea. În realitate un fel de interdicție. —
Fratele meu şi patima sa supărătoare. — Vâmuri murdare, chipuri murdare. — încercarea unei mici meserii. — Muzeul de pictură. — Revelația artei fără certitudinea vreunei specialități. — Inaptitudine pentru ştiințele naturale, în ciuda dragostei pentru natură. — Mi se acordă o pensiune şi libertatea. —
Părăsesc Nohantul pentru trei luni 24S
IX. Un fel de prefață a» unei noi faze a povestirii mele.
— De ce nu vorbesc despre toate persoanele care au avut influență asupra vieții mele, fie prin convingere, fie prin* persecuție. — Câteva paragrafe ale lui J.-.J.
Rousseau despre acelaşi subiect. — Sentimentul meu e cu totul opus celui al său. — Nu ştiu să atentez la viața altora, şi nu m-am putut arunca în politica personalităților. — îmi

reiau povestea. — Mansarda de pe cheiul Saint-Michel înainte de a mă instala.
— Deghizare care a izbutit extraordinar. — Erori stranii. — Domnul Pinson. — Emile Paultre. — Buchetul domnişoarei Leverd. — Domnul Rollinat-tatăl.
— Familia sa. — Franțois Rollinat. — Digresiune destul de lungă. — Capitolul meu despre prietenie, mai puțin frumos, dar tot aşa de simțit ca şi cel al lui Montaigne 261
X. Ultima vizită la mânăstire. — Viață excentrică. — Debureau. — Jane şi Aimee. — Baroana Dudevant mă pofteşte să nu-i compromit numele în artă.. — /
Pseudonimul meu. — Jules Sand şi George Sand. —
Karl Sand. — Holera. — Mânăstirea Saint-Merry. —
îmi schimb mansarda...... 28?
1 Maici folosite într-o mânăstire la treburile gospodăreşti.
1 Maica reverendă. Acest titlu i se dădea numai în engleză (n.a..).
05
cu -domnul M. De R. Mi-a povestit toată istoria măritişului ei cu domnul de C. Ah! vărule Rene, dacă ai fi auzit-o descriind acea „fericire -perfectă11 din priina ei căsătorie! (N.a.)
1 *Nicolas joseph Laurent Gilbert* (1750—1780), poet francez, autorul unor satire şi poeme elegiace. Alfred de Vigny i-a zugrăvit sfârşitul în poemul său *Stello.*
3 *Edward Young* (1683—1765), poet englez, autorul lungului poem intitulat *Gânduri nocturne despre viață, moarte fi nemurire* scris între 1742 şi 1745, cunoscut sub titlul de *Nopți fi ne*care a inaugurat genul sumbru şi melancolic, preluat mai apoi de romantici.
4 *Francesco Petrarca* (1304—1374), poet italian; arheolog, istoric şi cercetător de vechi manuscrise, a fost unul dintre marii umanişti ai Renaşterii. Gloria sa constă mai ales în renumitele sonete consacrate iubitei sale Laura şi publicate sub titlul de *Canzomere.*
dintre marii mistici ai epocii care s-a străduit să pună capăt

Marei Schisme *şi* care a fost animatorul Conciliului din Con-